

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Annalium Paderbornensium Pars ...

Complectens Inprimis Fusiozem Episcoporum Paderbornensium, Deinde Succinctiorem Historiam Reliquorum Per Westfaliam Antistitum, Tum Res Gestas Aliorum In Eadem Hac Regione Clarorum Virorum, Postremo Pontificum, Imperatorum, Principum &c. Gesta, maxime ea, quae Westfaliam contingunt

Ab anno Christi 1500. usq[ue] ad annum 1618. inclusivè

Schaten, Nicolas

Nevhvsii, 1741

Liber XIII. [1585 - 1618]

urn:nbn:de:hbz:466:1-7785

ANNALIUM
PADERBORNENSIIUM
LIBER XXIII.

THEODORUS
DE
FÜRSTENBERG
ECCLESIAE PADERBORNENSIS
EPISCOPUS XLV.

Annus Christi 1585.

SIXTI V. Pontificis I.
RUDOLPHI II. Imperat. ut supra.
THEODORI Episc. Paderb. I.

Morte Henrici Administratoris nostri vacabant simul tres Antistitum Saxoniorum Cathedralæ, nimirum Bremensis, Osnabrugensis, & Paderbornensis; quarum primam obtinuerat anno 1567, secundam anno seculi ejusdem 74, tertiam denique anno seculi istius 77. Singulæ earum exinde singulos acceperunt successores. Et in primis quidem in Bremensi Archiepiscopatu Canoniorum

Bremæ in locum demortui Henrici Lawenburgici surrogatur Joannes Adolphus Holfatiæ Dux, puer decennis.

Lutheranorum conspiratione suffectus est decennis puer, Joannes Adolphus Holfatiæ Dux, patre Adolpho & matre Christinâ, Philippi

Chytrausl. 27. Saxon.

T t t

lippi quondam Hassiæ Landgravii filiâ, in mundum editus. Cui sacros honores eâ lege detulerunt Majoris Ecclesiæ Canonici, ut usque ad adultam ætatem certâ quadam pensione annuâ contentus esset; reliqui autem proventus Archiepiscopales interea temporis infumerentur ad restaurandas ac repignerandas arces, quæ sub Episcopis decessoribus, vel ruinam aliquam, labemque passæ, vel ob æris alieni magnitudinem oppigneratæ fuerant.

Osnaburgi
eligitur
Wilhelm^o
de Schen-
king, Ma-
joris Eccle-
siæ Decan^o.
Chytræus
loc. cit.

Ad insulam Osnabrugensem offerebant se, teste Chytræo, novem competitores vel candidati; quorum potissima pars Lutherani erant, magisque ab illustriori sanguine, quàm à religiosis moribus & antiquæ Fidei præstantia commendandi. Sed quia Rudolphus Imperator Canonicos omnes è sacrorum Canonum instituto severè ac seriò commoneri fecerat, ne quis alius, quàm probè Catholicus, ad Episcopalem cathedram admoveretur; tandem ab iis die 20 Julii electus est Cathedralis Ecclesiæ Decanus, Wilhelmus de Schencking, vir apprimè doctus, prudens, moderatus, & quod omnium caput est, ardentissimus Catholicæ Religionis cultor. Natus hic erat in Diœcesi Monasteriensi ex antiqua & perillustri familia Dominorum de Schencking in Beveren: præterque alias egregias animi sui dotes pollebat etiam singulari comitate, industriâ, & felicitate in componendis hominum inter se dissidentium controversiis. Qua de causa non solum Henrico Administratori defuncto; sed etiam omnibus Diœcesanis tam acceptus & carus erat, ut eo regente se felices evasuros, & optimo Præsule gavisos crederent. Neque hanc eorum opinionem fefellisset rerum exitus; nisi quintâ post electionem die præmatura mors desiderati regiminis initia præsecuisset. Novus igitur electionis terminus præfiniri debuit à Capitulo: alterisque demum comitiis die 25 Octobris postulatus est Bernardus Comes de Waldeck, Francisci quondam Episcopi ex fratre pronepos, & Colonienfis Ecclesiæ Canonicus Diaconus. Virum hunc in Colonienfi bello à turbulentis Truchsesii ac Truchsesianorum consiliis procul abfuisse, fatetur Chytræus: malè tamen addit, eum Augustanæ Confessioni magis, quàm Catholicæ Religionis fuisse deditum. Idenim veritati repugnare, manifestum est ex professione fidei, sub initium sequentis anni in cœnobio Marienfeldensi palàm edita; cujus authenticum testimonium, Sixto V. Pontifici missum, ex autographo Osnabrugensi hîc adjungimus:

Hoc autem
post quin-
que dies
mortuo,
postulatur
Bernardus
Comes de
Waldeck,
Metropoli-
tanæ Colo-
nienfis Cas-
tonicus
Diaconus.
Chytræus
loco cit.
Quem &
probè Ca-
tholicum
fuisse,
ostenditur
ex profes-
sione fidei,
ab eodem
edita in Ma-
riensfeld.

*S*anctissimo in Christo Patri et Domino nostro, Domino Sixto divinâ providentiâ Papæ quinto etc. Nos Godefridus à Myrlo, Dei et Apostolicæ Sedis gratiâ Episcopus Harlemensis, et in exilio agens suffraganeus Cathedralis Ecclesiæ Monasteriensis, sanctitati vestræ, omnibusque aliis, præ-

præsentem litteras inspecturis, lecturis, seu legi audituris, per præsentem significare debuimus et notum facimus, quod Reverendissimus et generosus Dominus BERNARDUS ex Comitibus de Woldegk etc. Postulatus Osnaburgensis, post insinuatam decretum postulationis, per Celsitudinis suæ fideles nobis exponi fecerit, eandem Celsitudinem suam nihil magis in votis habere, quam ut ex præscripto concilio Tridentini quævis requisita pro impetranda confirmatione perficerentur: propter defectum verò et longiorem absentiam aliorum Episcoporum Catholicorum, tum etiam propter viarum discrimina, --- vicinum aliquem confirmatum Episcopum habere non possit. Ideoque ex causis prædictis à nobis postulari fecit, quatenus nos professionem fidei à Celsitudine sua recipere vellemus. --- Quare ad sapius factam instantiam et requisitionem præfati Domini Postulati, ne propter diuturnam confirmationis protractionem Episcopatus Osnaburgensi aliquid detrimenti accresceret, ad monasterium Campi S. MARIE, appellatum Mariensfeldt, in Diocesi Monasteriensi situm, anno et die infra scriptis nos contulimus. Ibidemque, decreto postulationis, sub sigillo Reverendi Capituli Osnaburgensis et manibus duorum Notariorum expedito, in originali nobis præsentato et lecto, idem Dominus BERNARDUS postulatus coram nobis, nec non Reverendis Patribus ac Dominis, Hermanno Fromme prædicti monasterii campus S. MARIE, et Patroclo Meierinck in Iborch Osnaburgensis Diocesis, respectu Abbatis à nobis desuper accersitis et adhibitis, præsentibus quoque Reverendis et Nobilibus Dominis, Gotshalco Ledebur et Joanne Beverförde, dictæ Cathedralis Ecclesiæ Osnaburgensis Canonicis, personaliter constitutus instanter petiit, ut juxta sacrosancti concilii Tridentini decreta ab eadem Celsitudine sua recipere dignareremur. Nos itaque requisitioni prædictæ tandem annuentes, --- primum proprio motu nonnullos nobiles et ignobiles fide dignos testes, desuper citatos, de ætate, fide, doctrina, et moribus ejusdem Domini Postulati, summarie, disjunctim, et secreto examinavimus; ex quorum attestationibus, quod idem Dominus Postulatus viginti septem vel circiter annos numeret, et in Coloniensi Metropolitana Ecclesia, tanquam Canonicus Diaconus, in officio Missæ Epistolas sapius sollemniter legerit, cognovimus: ac aliàs de fidei, vitæ, ac morum integritate, bona testimonia et multiplices commendationes percepimus, pro ut testium examinatorum depositionibus, suo tempore, quatenus opus, producendis clariùs et plenius constabit. Quibus præviis, subinsertos articulos et fidei professionem dicto Domino Postulato legendos et profitendos tradidimus; ac clavis et apertis verbis, tactis scripturis sacrosanctis, ad sancta Dei Evangelia sub hac verborum formula recitavit: Ego Bernardus, natus ex Comitibus de Waldegk, Postulatus Osnaburgensis, firmâ fide credo * &c. --- Quâ qui-
dem fidei professione recitatâ, et per dictum Dominum Postulatum juratur professio fidei.
rando coram nobis præfatis affirmatâ, additâ etiam promissione in manibus nostris

nostris factâ, quòd in ea fidei confessione constanter perseverare velit: Nos super præmissis omnibus et singulis ulteriùs requisiti, in fidem eorundem præsentis literas per infrâ scriptos Notarios, ad præmissa omnia et singula specialiter per nos adhibitos subscribi, ac majori fide suprâ scriptorum hanc professionem per eundem Dominum Postulatum manu propriâ subscribi et sigillari mandavimus; sigillique nostri subappensione, et manûs nostræ subscriptione communicavimus. Acta sunt hæc in Abbatia Mariensfeldensi prædicta sub anno à Nativitate Domini nostri Ihesu Christi millesimo quingentesimo octuagesimo sexto, die Mercurii vigesimâ nonâ mensis Januarii stylo correcto: præsentibus ibidem venerabilibus et consultissimis Dominis, Theodoro à Bëeck exempti et Imperialis monasterii Montis Martis Paderbornensis Diœcesis Præposito, Davide Fabritio Canonico ad S. Joannem in civitate Osnabrugensi, nec non Petro Mensingk jurium Licentiato civis Monasteriensi, testibus ad præmissa vocatis specialiter rogatis. Ego Bernhardus Postulatus Osnabrugensis, et Comes in Waldeck, manu propriâ subscripsi.

Godefridus à Mierlo, qui suprâ, manu propriâ subscripsit.

Ego Arnoldus Isfordinck etc.

Paderbornæ
eligitur
Theodorus
de Fürsten-
berg, Ca-
thedralis
Ecclesiæ
Præpositus;

qui & eo-
dem anno
confirma-
tur à Sixto
V. Pontifi-
ce,
Ex veteri-
bus mss.

magno
omnium
bonorum

At longè felicior, velociorque fuit electio novi Episcopi Paderbornensis, quæ stylo veteri die vigesimâ sextâ Maji, stylo autem correcto, die quintâ Junii in festo S. Bonifacii contigit; ac æterno totius Diœcesis bono cecidit in orthodoxæ fidei zelatorem ferventissimum Theodorum de Fürstenberg, Cathedralis Ecclesiæ Paderbornensis, & Collegiæ Meschedensis Præpositum. Hic splendori natalium sociaverat simul egregias virtutes animi: quarum exempla tam prælustria Paderbornæ dederat intrâ octennium suæ Præposituræ, ut Henrico Administratore mortuo Canonici omnes dignissimum ducerent, qui vacantem Ecclesiæ cathedram pro majore totius Diœcesis bono conscenderet. Neque solum hæc virtutum illius fama se continuit intrâ unius Westphaliæ terminos; verum etiam ultrâ Alpes progressa, jam dudum prævolaverat usque in urbem Romanam. Atque ideo Sixtus V. Romanus Pontifex, ut primùm Theodori electionem audiit, eandem facillimè confirmavit per literas Apostolicas hoc anno datas octavo Kalendas Octobris. Alii verò urbis Romanæ Proceres, virique præstantissimi, tam ante, quàm post confirmationem, summopere lætabantur, Paderbornam exulceratis hisce temporibus eo tandem Antistite positam esse; qui & contractum ex priori electione dedecus expungere, & Ecclesiam sub hæretico Administratore pressam rursus erigere vel restaurare posset. Longum foret, omnium istorum literas hic adducere. Satis erit hic delibare pauca ex duabus epistolis, quarum una die 27 Octobris ab Eminentissimo Cardinale

Ludo-

Ludovico Madrutio, & altera die 8 Septembris à nostræ Societatis Generali Præposito Claudio Aquaviva, ad ipsummet Theodorum data est. Primus horum inter alia sic inquit: *Ea semper de pietate et virtute Dilectionis vestræ audiveram, ut restitutionem et reformationem illius Diocesis à Dilectione vestra exspectandam judicem. Communicavi itaque statim hoc gaudium meum sanctissimo Domino nostro et Cardinalium collegio, omnesque tam desiderato nuntio recreavi. Secundus verò, eadem opinione imbutus, inter alia sic ait: Confidunt omnes, Dei domum, quæ jam dudum temporum vitio variis modis afflicta et labefacta fuerat, jam Reverendissimæ Dominationis vestræ zelo, prudentiâ, ac vigilantia, ad suum splendorem revocatum iri; futurumque brevi, ut hæresum ac reliquorum errorum labe purgata, Domino ac Salvatore suo, cujus sanguine redempta est, in sanctitate et veritate serviat.* His adjungo paucula, quæ sequenti anno 1586 rescripsit Cardinalis Caraffa, cum Theodorus Episcopus ei gratias egisset pro obsequio sibi præstito in procuranda confirmatione Pontificia: *Abundantiâ, inquit, humanitatis tuæ factum est, ut mihi gratias agendas putaveris, quod opera mea, Christianis tuis virtutibus debita, tibi præsto fuerit in negotio confirmationis istius Ecclesiæ, quæ Pastoralis vigilantia tuæ commissa est. Equidem ut majora tuæ causâ cupio; ita, Te ad gubernacula Paderbornensis Ecclesiæ admoto, ratus sum, non tam tuis commodis atque ornamentis; quam ipsius Ecclesiæ rationibus, et popularium tuorum salutem, provisum ac prospectum iri.*

Non fefellit hanc eorum opinionem zelosissimus Princeps. Licet enim ante ultimos hujus anni menses plenam hujus Diocesis administrationem non acceperit; ejus tamen annisu factum est, ut Cathedrale Capitulum, sede vacante, gymnasium quinque scholarum (in quo hætenus non nisi duo Jesuitæ sub vestimento seculari ad informandam juventutem admissi fuerant) eorundem Patrum institutioni ac sollicitudini penitus commiserit. Frenduere quidem, cum id agi intelligerent, cives acatholici: multi que eorum suos filios à scholis hujatibus avocabant; alii vero, ut studiosæ juventutis numerus dissiparetur, satagebant inducere cives alios, ne cuiquam adolescenti, qui in scholis Patrum erudiri vellet, hospitii, mensæque suæ societatem concederent. Sed res aliter, ac illi voluere, cecidit. Cum enim Kalendis Maji, celebrato Missæ sacrificio & invocata ope Spiritûs sancti, ludus literarius solenniter aperiretur, in primo scholarum aditu numerati sunt centum & quadraginta auditores: qui deinde, hoc anno nondum evoluti, usque ad trecentos excreverunt. Ità ut apertè jam constaret, non esse metuendum, ne de scholarium adolescentum numero dies detrahat; sed potius paulatim cogitari oportere de prolatandis parvulo-

& romanæ
urbis ap-
plausu.

Ex veteri-
bus episto-
lis.

Ibidem
gymnasiū
quinque
scholarum,
olim à Sa-
lentino Ep.
institutum,
traditur Pa-
tribus è So-
cietate Jesu
Hist. Colle-
gii S. J. Pa-
derborne.

non sine
magno stu-
dioforum
affluxu.
Ex eadem
hist.

vularum scholarum angustis, ut capere possint omnes, qui ad Patrum Jesuitarum institutionem, non solum è Westphalia, verum etiam ex aliis terris quaquaversum sinè Religionis discrimine mittebantur.

Ceterum sæpe dicta mors Henrici Lawenburgici, non minùs Diœcesi Monasteriensi, quàm nostræ, plurimum salutaris fuit. Nam & isti Episcopatu lupus ille jam pridem insidiatus erat: ac, ne eodem per quorundam Canonorum factiones potiretur, Joannes Wilhelmus Cliviæ & Montium Dux administrationem Episcopalem hucusque retinuerat, uti jam alibi fusiùs declaratum est. Sed hoc periculum (Deo sint laudes!) repentina ejusdem Pseudo-Episcopi mors felicissimè dispulit. Hac enim intellectâ, Joannes Wilhelmus continuò Monasterium venit, administrationem Episcopatus deposuit, Ernestum Bavarum Colonensem Archiepiscopum Cathedralis Ecclesiæ Capitulo commendavit: eoque, die decimâ octavâ Maji ad vacantem cathedram postulato, non multò post matrimonium inivit cum Jacoba Marchionis Badensis filia; quæ eidem Düsseldorfii die decimâ sextâ Junii inter splendidissimos apparatus conjugali vinculo conjuncta est.

Ernestus
Archiepisc.
Colon. ad
Monasteri-
ensem in-
fus
lam postu-
latur post
resignatio-
nem Joan-
nis Wil-
helmi Cli-
viæ Ducis:
*chron. Mo-
nast. ms.*

Qui paulò
post matri-
monium
inivit cum
Jacobâ,
marchionis
Badensis
filia.

Novesium
ab Adolpho
Comite
Nüenari-
o
ac Truchses-
ianis inter-
cipitur,
*Haras. in
ann. brab.
Strada det.
2. l. 8.
*chron.
Trem. ms.*

magnour-
bis ac Dice-
celis totius
damno.

Fortunatus eo tempore videri poterat Ernestus Archiepiscopus, tot egregiis insulis exornatus; nisi octiduo priùs, quàm ad Monasteriensem insulam posceretur, Adolphus Nüenarius, Morsæ Comes, Truchsesiani belli reliquias è cineribus infaustris resuscitasset. Obtinebat is adhuc urbem Rhenoberckam, quam initio belli Colonensis occupaverat pro Truchsesio: indeque tacitissimo studio satagebat, urbem Novesiensem, nullo militum præsidio communitam, sed in sola civium suorum fortitudine confisam, militari astu intercipere. Occasionem ad hoc tentandum offerebat dies nona Maji. Quo tempore cum ibidem celebrandæ essent solennia undinæ; prædictus Comes militum suorum plures sub habitu mercatorio in hanc urbem præmisit: ipse verò cum aliis copiis, è vicina Geldria collectis, per noctem sequebatur; iterumque viris aliis per incustodita moenia intromissis, vigilias portarum cædi & repagula claustrorum perfringi jussit. Quod cum ab iis feliciter atque ex animi sui voto effectum cerneret; repentè militiam omnem portis infundit, repugnantes interficit, forum occupat, urbemque totam, priusquam illa se capiendam intelligeret, in suam ac Truchsesii sui potestatem redigit. Invasæ mox ædes sacræ pro more Calvinistico, direpta altarium supellex, confRACTA S. Quirini Martyris lipsanotheca, disjectæ ejusdem reliquiæ, ablati Missarum calices, despoliatæ civium domus, prædæque non minores trecentis florenorum millibus in spoliis exportatæ. Quæ verò

verò damna postmodum toti provinciæ Colonienſi ex eodem op-
pido à Truchſefianis illata fuerint; paucis declarat Famianus Stra-
da, de Novesio capto sic ſcribens: *ad ejus regimen Nüenarius vali-
do cum præſidio impoſuit Hermannum Fridericum Clôit* (vel, ut alii ſcri-
bunt, Klute) *adoleſcentem impigrum ac præferocem. A quo aſſiduis ex-
cuſſionibus, pagi circum omnes, oppidâque, in primis Colonia ipſa, uſque
adeò infeſta habebantur, ut jam dominantibus per Agrippinenſem pro-
vinciam Truchſefianis, vix tutò pedem urbe efferre auderent Colonien-
ſes.*

Quid hîc ageret Erneſtus Archiepiſcopus, cui nec Bavaria ſub-
venire jam rursus voluit ob magnitudinem ſumptuum, priori bel-
lo impenſorum; nec provinciæ Colonienſes ad obſidionem incho-
andam ſufficientes pecunias miniſtrare poterant ob inopiam æra-
rii, priori bello exhausti? unicum ejus refugium debebat eſſe Ale-
xander Farnesius, gubernator Belgii Hiſpanici: nam & hujus plu-
rimùm intererat, Nüenarium ac Truchſefianos, rerum Hiſpani-
carum hoſtes, ab ea parte non invaleſcere. At Alexander eo tem-
pore gravioribus armorum curis præpeditus erat, quàm ut mili-
tè ſuum in belli Colonienſis minutias traducere, ſinè maximo
rerum Belgicarum detrimento poſſet. Jam enim ab Alenſonii &
Arauficani morte premebat acerrimè foederatorum urbes: & hoc
anno fortunam ſuis armis tam faventem habuit, ut præter Neo-
magum ac Dôesburgum in Geldria (quæ ſua ſponte Calvinistas ex-
pulerant) etiam Bruxellas, Mechliniam, & Antwerpiam, longâ
fame & inediâ ad Hiſpani Regis obſequium revocaverit. Qua de
cauſa primùm tam felicibus armorum progreſſibus inſiſtere, & ob-
ſidionem Novesienſem in annum proximè ſequentem rejicere, ne-
ceſſum fuit.

Alexander
Farnesius
in Belgio
occupat
Bruxellas,
Mechliniâ,
Antwerpiâ
Neomagû,
& dôesbur-
gum.

*Hareus in
ann. brabant.
Strada dec.
2. l. 6. c. 7.*

Annus Christi 1586.

SIXTI V. Pontificis	1. & 2.
RUDOLPHI II. Imperator.	10. & 11.
THEODORI Episc Paderb.	1. & 2.

Theodorus Episcopus noster, postquam anno superio-
re confirmationem suam à Sixto V. Pontifice, nec
multò post etiam *Regalia* sive jura Principum à Rudol-
pho Cæsare accepisset; per æstatem hujus anni, die
decimâ sextâ Julii, ex propinqua arce Neuhusana Paderbornensem
urbem solenni inaugurationis pompâ ingressus est. Condecora-
bant eam festivitatem Theodorus Princeps Corbejenſis, & Simon
Co-

Theodorus
Ep. Paderb.
ritu solenni
urbem
ingreditur.
*Klockner
in hist. Pa-
derb.*

Cathedrali
Capitulo
suo conce-
dit locum
supplicii
criminalis
prope Lip-
springam.

Comes Lippienſis, cum univerſa Nobilitate Dioceſana, & ſplen-
didiffimo equitatu: eratque dies præter morem tam ſerena, hilaris,
& ab omni nube pura, ut cælum ipſum novæ hujus inaugurationi-
nis lætitiæ radorum ſolarium amœnitate videretur comprobare.
Subinde etiam Saltzkottenam, Warburgum, Borgentricam, Bra-
keliam, & ad alia Dioceſis oppida progreſſus fuit, ibidemque non
minùs ac Paderbornæ (licet minore cum apparatu) cives omnes
conſuetâ jurandi formulâ in ſuam fidem & obedientiam recepit,
non finè maximo heterodoxorum pavore, & Catholicorum hæte-
nus oppreſſorum gaudio. Poſtremò etiam Cathedrali Capitulo
gratificaturus, toti iſtorum Dominorum collegio perpetuâ ac li-
berali conceſſione indulſit, ut prope caſtrum Lipſpringenſe, quod
eorum poteſtati ſuberat, criminalis ſupplicii locum inſtituere; in
eoque omnia maleſicia, in ſuis pagis committenda, per ſeculares
miniſtros plectere, reosque pœnis etiam capitalibus afficere queant,
utî conſtat ex hoc diplomate.

DEi gratiâ Nos Theodorus, electus et confirmatus Episcopus Paderbor-
nenſis, notum facimus et hiſce proſitemur pro nobis ac noſtris ſucceſ-
ſoribus in Dioceſi noſtra Paderbornenſi, quòd in vim capitulationis noſtræ,
Reverendis ac honorabilibus, dilectis, nobis devotis, Præpoſito, Decano,
et Capitulo Cathedralis Eccleſiæ noſtræ Paderbornenſis, ad ſupplices eorum-
dem preces, virtute noſtrorum à Cæſarea Majeſtate Domino noſtro clemen-
tiſſimo gratioſiſſimè nobis conceſſorum Regalium, attamen citra damnum
et præjudicium Cæſaræ feudalitatis, conceſſerimus et gratioſè indulſerimus:
hiſce etiam indulgemus, pro ut meliore modo fieri poteſt, ut memoratum
noſtrum Capitulum Cathedrale proximè ipſorum caſtrum Lipſpringam ſup-
plicii ſive criminalis executionis locum habere et uſurpare, in eoque omnia
maleſicia et criminales exceſſus, in prædicta arce vel oppido Lipſpringa,
ſuisque pagis, in quibus jus capturæ hætenus exercuit, committendos, con-
dignis pœnis per ſeculares commiſſarios et miniſtros ſuos plectere poſſit. In
qua modò dicta gratioſa conceſſione noſtra Capitulum noſtrum Cathedrale
manutenebimus, nihilque adverſus eam agemus, aut fieri patiemur. E
contrario Capitulum prædictum hac conceſſione noſtrâ non abutetur, neque
hanc ullo modo excedet, aut alibi quocunque prætextu nobis præjudicabit.
Præterea judicium criminale taliter conſtituet et ordinabit, ut juxta jus et
Ordinationem criminalem ſemper procedatur. In horum omnium fidem,
conceſſionem et gratiam hanc noſtram manûs propriæ ſubſcriptione, ſigilliq;
noſtri appenſione communiſimus. Datum, actumque in arce noſtra Neu-
huſio XVI. Decembris, anno Chriſti Salvatoris noſtri MDLXXXVI.

Scholæ Pa-
trum Jeſui-
tarum Pa-
derbornæ

Interea ſcholæ Paderbornenſes, quas Patrum Jeſuitarum inſti-
tutioni ante annum commendatas eſſe diximus, ſub novi Princi-
pis tutela ſic effloſcere cœperant, ut ſtudioſorum numerus ad
qua-

quadringentos excreverit. Hi autem utilissimè proficiebant, non modò in omnibus literarum humaniorum studiis; verùm etiam in Catholicæ Religionis & antiqua Fidei cultura: uti hoc anno præclarissimè ostenderunt in supplicatione publica, quæ in solemnitate sanctissimi Corporis Christi, more apud Catholicos recepto, celebrari assolet. Non erat ea quidem Paderbornæ penitus abolita; sed adeò tamen infrequens & neglecta, ut præter bina Canonorum collegia, eorùmque familiares & ministros, è toto populo vix unus & alter esset, qui venerandam ejus diei celebritatem comitatu suo condecoraret. Quæ cum esset res absurda, maximoque illo Sacramento indignissima; visum est prædictis Patribus ad promovendam Catholicæ Religionis æstimationem cum primis fructuosum fore, si inusitato quodam apparatu novum huic processioni splendorem afferri facerent. Communicato igitur consilio cum Ecclesiæ Majoris Capitulo, non solum constitutæ sunt quàm plurimæ faces, quæ diversis floribus adornatæ, ab adolescentulis elegantioribus portarentur circa Venerabile Sacramentum; sed etiam pulcherrimo ordine circumducta juvenus studiosa, interque eam locati plures cum diversis instrumentis musicis, qui nunc alternis cantibus, nunc intermixto cum studiosis modulamine, totius urbis aures & ærem suavissimè demulcerent. Novitas rei, & insueta discipulorum nostrorum pietas, attonitam defixit multitudinem heterodoxorum; lachrymasque etiam invitas extorsit pluribus, qui de Fidei nostræ mysteriis quandoque magis abjectè senserant.

Neque tamen inter hos Patrum labores defuere mali homines, qui & ipsos, & universum Jesuitarum Ordinem gravissimis dictariis lacerarent. Anonymus quidam tenebrio, nescio, quo in loco, finxerat horribilem fabulam de Jesuitis; in qua narrabat, quatuor ex iis propter infanda scelera & libidines à Regio senatu Cracoviensi comprehensos, & infami supplicio publicè affectos esse. Scriptum illud, quod auctor mendacissimus etiam typo dare non erubuerat, primò divulgatum est Moguntiæ, deinde etiam Paderbornæ: utrobique tanto sectariorum applausu, ut in omnium ferè manibus esset, & ubique in circulis, in plateis ac triviis, in cœtibus ac mensis referretur, non sinè maxima totius Ordinis denigratione & contemptu. Prudentiores quidem, etiam ex ipsismet adversariis, non credebant huic fabulæ: gaudebant interim, id ab hominibus plebejis credi, & odio nostro Societatis nomini tam insigne ac palmare dedecus inuri. Jamque eò procacitatis à communi plebe deventum erat Paderbornæ, ut boni Patres vix tuto possent è domo egredi: aut, si quandoque egrediendum esset; ple-

florēt, non modò studiis literarū sed etiam pietatis ac devotionis incremento.
Hist. Collegii Paderb.

Infame commentū, de quatuor Jesuitis in Polonia combustis, Moguntiæ & Paderbornæ spargitur, cum ingenti Societatis opprobrio ac derisione.
Serar. l. 5. rer. Mog. pag. 658. Manuscriptum vel Collegii Paderb.

beji cives protervè accurrerent, oculos iisdem admovent, vultum inspicerent, gressum attenderent, mores observarent, vixque etiam sibi à gravioribus injuriis inter assiduas derisiones & acerba fibila temperarent. Sed hæc tempestas contumeliarum brevi iterum deferbuit.

Ejusdem
commenti
falsitas à
Wolffgan-
go Archiep.
Moguntino
palam con-
vincitur
testimonio
Stephani
Poloniæ
Regis, &
aliorum.
*Serar. l. 5.
rer. Mog.
pag. 960.*

At multò luculentius falsitatem ejus demonstravit Wolfgangus Archiepiscopus Moguntinus, Patrum Jesuitarum singularis fautor ac patronus. Is, tametsi pro sua prudentia & gravitate jam pridem didicisset, impias hujusmodi narratiunculas & maledica scripta contemnere; nihilo minùs, ne sceleratum illud, imprudensque mendacium impunè volitaret per ora hominum, undecimo Kalendas Junii tabellarium cum literis misit ad Stephanum Poloniæ Regem: petiitque, sibi ab eo de rebus, in infami charta illa contentis, authenticum aliquod veritatis aut falsitatis testimonium dari. Ille verò in responsoriis Moguntino redditis, non modò Patrum Jesuitarum innocentiam à calumniis malitiosè impactis vindicavit; sed etiam egregias eorundem laudes & commendationes addidit, ità pergens: *Nos quidem, cùm in regno ac ditionibus nostris Societatis ejus Patres ad juventutem excolendam non paucos foveamus, testimonium hoc illis verè tribuere possumus, non modò nullum eorum unquam in regno nostro ob facinus aliquod supplicio affectum; sed ne accusatum quidem, aut minimam suspicionem facinoris alicujus unquam in ullum eorum collatam: itaque omnes vixisse et vivere, ut, cùm Religionis ipsius causâ dignissimos eos clementiâ nostrâ judicemus; ob singularem pietatem et vitæ sanctimoniam multò etiam cariores nobis sint, etc.* Grod. na die XII mensis Julii, anno Domini 1586, Regni nostri XI. His deinde accesserunt plura alia Cracoviensis Episcopi, Generalis Capitanei, senatûs & consulum Cracoviensium testimonia; quæ levitatem istius fabulæ ità difflexerunt, ut meritò ambigas, an ex ea Societati nostræ plus honoris detractum, an verò plus adjunctum fuerit?

Martinus
Schenckius
miles
truchsesianus,
per
stratagemam
capit urbem
Werlam;
*Issele in
comment.
rer. gest.
Chytraus l.
28. Saxon.
Chron.
Trem. ms.*

In Ducatu Westphaliæ vehementer hoc anno rursus trepidatum est ab incursum militum Truchsesianorum, quos occultè & improvisò huc deduxerat Martinus Schenckius bellator strenuus; olim à Batavis ad Hispanos, & nunc iterum ab Hispanis ad Batavos & eorum clientem Truchsesium profugus. Hic instigante Everhardo Reckio, viro illegitimo & quondam urbis Werlensis judice Calviniano, decreverat ex insidiis rursus invadere Ducatum Westphaliæ: assumptoque in hunc finem Hermannò Friderico Klute gubernatore Novesienfi, cum selectis equitum, peditumque copiis tertio Kalendas Martii celeritate maximâ pervenerat ad portas Werlæ. Ibi tempore antelucano, cùm adhuc tenebræ essent, curavit clan-

clanculum inflammari domum unam suburbanam propemolendi-
num, & alteram ad muros interiores oppidi. Interea verò, dum
utrique incendio restinguendo sese gnaviter occuparent cives, vi-
cinatorum hostium ignari; ipse cum suis peditibus ex alia urbis par-
te muros conscendit: statimque disiectis portarum vicinarum re-
pagulis eâ velocitate equitatum omnem intromisit, ut urbs tota
ferè priùs in manibus Truchsesianorum esset; quàm ipsimet cives
& incolæ id intelligerent. Periclitabatur hinc iterum totus West-
phaliæ Ducatus. Actumque fuisset de illius incolumitate, nisi Wer-
lensis arx ab eodem hostili impetu feliciter conservata esset, partim
fidelitate ac fortitudine gubernatoris Joannis à Werminghausen,
partim etiam auxilio & industriâ Archisatrapæ Everhardi Comitæ
de Solms; qui, accepto urbis occupatæ nuntio, statim aliquot cur-
rus annonâ plenos, novâque militum subsidia, periclitanti castro
suppetias misit. Lætus hoc eventu prædictus Archisatrapa, nite-
batur etiam Schenckianos, Werlensi castro exclusos, intra urbem
obsidere; eumque in finem repentè multa vicinorum rusticorum
millia, cum præcipua Colonienſium Westphalorum Nobilitate,
prope Werlam congregari jusserat. Sed admodum infelici ac de-
plorando rerum exitu! Cum enim viri Nobiles paulò tardius ad-
venirent, neque adhuc plures, quàm sexaginta equites, paucique
pedites ad manum essent; Martinus Schenckius *poſtridie Kalendas*
Martii cum trecentis equitibus in imparatos irruit, & incustodi-
tam hanc rusticorum multitudinem improvſo impetu sic obtrevit,
ut plurimi eorum in arena cæſi, multi in *Rura* fluvio submerſi, re-
liqui verò, quò ferebant pedes, in effuſiſſimam fugam diſperſi fue-
rint. Peractâ lanienâ Schenckius, à ſclopetario Arensbergenſi in
femore fauciatus, cum ſuis Werlani revertitur: ibique adhuc ali-
quot diebus, partim agros, pagosque vicinos, partim omni ſtrata-
gematum ac minarum genere Werlensis caſtri deditionem ſollici-
tat. Sed quia præſidiarii fortiffimè ſe gerebant, & aliunde ſimul
ferebantur nuntii, Altapennium Hiſpanum tranſmiſſo Rheno cum
egregiis Hiſpanorum copiis in Weſtphaliâ advenire: nihil ultra
morandum ratus, quidquid prædarum tam citò potuit, die octa-
vâ Martii in curruſ onerarios intulit, eodèſque vespere circa ho-
ram nonam receptui cecinit, & militum ſuorum protectione mu-
nitus, cauſſiſſimis itineribus Rhenoberckam aufugit; abductis unâ
ſecum ferè triginta civibus primariis (quos inter & Gerhardus
Kleinſorgius erat) non niſi multo ære ac pretio redimendis.

Mitiora tamen hæc fuère, quàm ea, quæ poſtmodum ab eo-
dem Schenckio perpetrata ſunt in provinciis, trans Rhenum ſitis.
Die decimâ ſextâ Maji, ruſſus ex urbe Novieſienſi cum expeditis

Non tamen
arcem ei
contiguam:
*Auctores
iidem.*

Magnâ cla-
de proſter-
nit ruſticos,
ad inclu-
dendam
urbem
coſcutes:
*ſſelt loc.
cit.*

*chron. Tre-
mon. mſ.*

redit Wer-
lam; ac de-
ſperatâ ars
cis occupa-
tione, cum
ingenti
præda &
pluribus
captivis
Rhenober-
ckam ſe
reducit.

ſſelt ibid.

*Chytraus
loc. cit.*

*chron. Tre-
mon. mſ.*

neinde nru-
lam cons-
tendit; eaq;
non acce-
pta pagos

omnes in
agro Colo-
niensi post
se incendit.
*Isselt in
comment.
rer. gest.*

aliquot armatorum copiis contendit Brülam, visurus, an illud op-
pidum novo dolo vel stratagemate posset intercipere. Cum au-
tem animadverteret, ibidem omnia vigilantissime à præfidiariis cu-
stodiri; pedem indè funestum retrahens, tam horrendis ubique in-
cendiis defævire cœpit, ut Coloniam usque, nullum pagum, nul-
las Nobilium aedes, nulla ruricularum tuguria aut villas post se re-
liquerit, quæ non in cineres & favillas egerit, vel certè maximâ ex
parte inflammaverit. Feruntur in hac tristi Schenckianorum ex-
cursione periisse aut conflagrâsse pagi circiter quinquaginta: me-
morâtque etiam Famianus Strada, Ernestum Archiepiscopum ob
has, aliasque Truchsesianorum Novesiensium invasiones & latro-
cinia tanto pavore consternatum fuisse, ut penè in Bavariam se re-
cipere, & incertas Coloniensium res Deo ac eventui committere
decrevisset; nisi nova & propinquior expugnandi Novesii spes è
Belgio allapsa esset ab Alexandro Farnesio, provinciarum Belgica-
rum gubernatore felicissimo.

Alexander
Farnesius,
occupatâ
in Belgio
Graviâ &
Venlonâ,
oblidet
Novesium,
*Strada dec.
2. de bello
Belg. l. 8.
Haræus in
ann. Brab.
Isselt in
comment.
rer. gestar.*

*Strada ib.

Hæserat ipse hæcenus cum exercitu suo ante Graviam & Ven-
lonam urbes, quarum illa septimo nonas Junii; hæc verò quarto
Kalendas Julii in potestatem ipsius venit. His autem occupatis,
continuò sua castra vertit in Dioecesim Coloniensem; decimâque
die Julii cum iisdem constitit ante Novesium, novum illud prædo-
num, latronumque receptaculum brevi bello domiturus. Fossæ
obsidionales, tormentarii suggestus, ceteraque ad extremam vim
inferendam necessaria, intrâ duas hebdomades ad omnimodam per-
fectionem deducta fuere: atque ideo Alexander Dux die 24 Julii
denuo fecialem aliquem ad urbis gubernatorem, aliosque militiæ
Præfectos misit, qui ab iisdem sciscitaretur, vellèntne jam Erne-
sto Archiepiscopo urbem dedere; an verò præsentis belli eventum
experiri? Cum autem illi non solum petulantissime id recusarent;
verùm etiam sequenti nocte duos è captivis Hispanis* in medio ur-
bis foro comburerent: alterâ die, S. Jacobo Hispanorum patrono
sacrâ, ex triginta majoribus tormentis urbem ita everberari jussit;
ut veterani milites faterentur, crebriora tormentorum fulmina in-
trâ tam paucas horas nunquam hæcenus à se visa vel audita esse.
Cecidèrè hinc magnis hiatibus muri, prolapsa sunt geminarum
portarum propugnacula, eluctati in vicinas munitiones Hispani,
attracta in eas tormenta campestria, quæ infestis ejaculationibus
fatigarent hostes apertos vulneri: ipse demum gubernator, cum
Hispanos ex adeptis munitionibus ejicere per noctem vellet, not
modò cum ingenti suorum clade repulsus; verùm etiam globo mis-
sili in dextero femore ita sauciatus est, ut à suis in urbem retra-
hi, & in hospitium reportari debuerit. Sequenti mane sub ortum
solis

solis, totis ferè castris per moenium dejectorum rudera in urbem procursum est; indeque statim ea civium ac praesidiariorum strages inferri cœpta, qualis ab irato milite in urbibus per vim & assaultum captis edi solet. Cæsi omnes, quoscunque primus gladiorum furor offendit, exceptis pueris & mulieribus: Truchsesianorum ferè nulli parcitum, etiamsi abjectis armis, flexisque genibus vitæ gratiam orarent: ipsimet gubernator Hermannus Fridericus Klute, quem superiori nocte vulneratum diximus, è strato suo protractus; atque unà cum duobus centurionibus & Prædicante Calviniano, ex ædium suarum fenestra suspensus est, postquam ad sopiendum rationis usum, mortisque funestæ sensum prius ingens vini poculum exhausisset. Ceteram occupatæ urbis miseriam auxit gravissimum incendium, quod aliqui ab ipsismet praesidiariis ex invidia suscitatum esse credidère. Ortum est illud juxta portam Rhenanam; ventoque adjuvante, inter assiduas mortes & circumjecta funera tam horrendum sæviit, ut teste Famiano Strada, vix quarta urbis pars à voraci malo intacta manserit. Sic una dies vidit urbem adhuc florentem & hostium contemptricem; altera verò eandem cædibus, ruinisque suis consumptam ac propè nullam, quemadmodum coætaneus *poëta cecinit:

Nüssia de nihilo, vano sic nomine, dicta

Nunc verè nihil est, nilque decoris habet.

Novesio movebat Princeps Alexander die sextâ Augusti: alterâque statim die Môrsam; & rursus biduo post, Alpense castrum & alia quædam minora loca, Nüenario Comiti subjecta, quasi cursum in suam potestatem redigebat. Indè verò die decimâ tertiâ Augusti pervenit ante Rhenoberckam; ut & urbem istam, quam pro Truchsesio tribus abhinc annis Nüenarius interceperat, Erneſto Archiepiscopo restitueret. Sed cursum hujus obsidionis, tametsi magnis progressibus jam ab eo promota esset, contrariis bellimotibus interceptus Robertus Dudlæus Lycestriæ Comes, Anglicarum copiarum, quas Regina Elisabethæ foederatis Batavorum Ordinibus hoc anno suppetias miserat, supremus Dux. Cruciabat hunc acerrimè fortuna Ducis Alexandri; ac præsertim, quod & Graviam, & Venlonam, & Novesium urbes, tam celeriter ac penè se præsentè & inspectante sibi præripuerit. Quapropter, ne ad infringendas tanti Ducis victorias nihil penitus attentasse videretur; eo tempore, quo Alexander ad Rhenoberckam consistebat, ipse vicissim ad obsidendam Zutphaniam se accinxit, comitante Gebhardo Truchsesio, quondam Colonienſi Archiepiscopo; tunc autem vano exercitus additamento, ac potiùs herilis mensæ, quàm belli asseclâ Non audebat Alexander in hac rerum habitudine,

pericli-

Illudque
per vim ex-
pugnat, oc-
cisis ferè
omnibus
praesidiariis
& gubernato-
re suspenso,
Auctores
idem.

urbe etiam
non prævi-
so incendio
consumptâ
auct. idem

*Klockner
in hist. Pa-
derb.

Môrsam
quoque, &
alia Comi-
tis Nüenarii
castella
occupat.
Strada dec.
2. l. 8.

Haraus in
ann. brabant.
Iffelt in
comment.
rer. gest.
Obsidionē
Rhenober-
ckenſem
solvere co-
gitur ob
adventum
Dudlæi Co-
mitis Lice-
strenſis;
Auctores
idem.

Quem à
Zutphanis
ensi obli-
dione felici-
ter depel-
lit.

Hareus
& Strada
loc. cit.

Moriuntur
egregii de-
fensores Fi-
dei Catho-
licæ, Gode-
fridus de
Raësfeld,
Monaste-
riensis
Ecclesiæ
Decanus,
chron. Mo-
nast. ms.

*Chron.
Monast. ms.

& Henricus
Lawen-
burgensis
Dux, Chor-

periclitanti Zutphanie suam opem subtrahere: præsertim cum au-
disset, eam ab annona vel commeatu non satis communitam esse,
& vicinum ei Dõesburgum jam penè in extremis angustiis degere.
Quare & hic, suspenso protinus Rhenoerckenfi oblidio, in hostes
movit. Et primò quidem complures currus annonâ plenos in ur-
bem intulit (id quod etiam secundò ac tertio factum) deinde mili-
tum Saxoniorum quatuor millia, qui à Niënario in Licestrii Co-
mitis auxilium conducti erant, in Diœcesi Monasteriensi, Lingam
inter & Wildeshusium, à fœderatorum partibus feliciter abstraxit;
postremò etiam hostilem exercitum, multitudine & numero su-
periozem, vigilantia ac fortitudine suâ ita continuit; ut Licestrius,
tamen jam aliquot propugnacula superâisset, circa finem Octobris
urbem deferere, militemque diu frustra delassatum in Bataviam re-
ducere compulsus fuerit.

Eodem ferè tempore, nimirum die 24. Octobris, Monasterii
Westphalorum obiit Reverendissimus ac perillustis Dominus Go-
defridus de Raësfeldt, Cathedralis Ecclesiæ Decanus & Canonicus
Paderbornensis, Catholicæ Religionis cultor & propugnator con-
stantissimus. Huic Monasteriensi Ecclesiæ cum primis debet,
quòd in antiqua Fide steterit inconcussa: cujus amittendæ certissi-
mum periculum subiisset, si Episcopum accepisset Henricum, è
Domo Saxo-Lawenburgica Bremensem Archiepiscopum, Pader-
bornensis Ecclesiæ Administratorem Lutheranum; quem ille po-
tissimum ab adeunda Monasteriensi cathedra, consilio, prudentia,
& fortitudine suâ compescuit. Singularis etiam fautor & amator
erat Patrum Societatis JESU: quorum fructuosos labores cum vi-
disset Paderbornæ (urbe tunc erroribus Lutheranis dedita) tanto
in eos propendebat affectu animi, ut, quoties Monasterio Pader-
bornam adveniret; prius ad eorum domicilium, quam ad aedes
propriâs accederet. Unde & ipsi maximopere in votis erat, ejus-
modi operarios & Catholicæ doctrinæ defensores evocari Monaste-
rium, ibique velut in primaria Westphalorum urbe stationem ca-
pere. Quod cum in vivis efficere non potuisset; mortis proximus
eisdem pro inchoando *collegio Monasteriensi legavit viginti qua-
tuor dalerorum Imperialium millia: aliis verò Patribus, qui Pa-
derbornæ jam in septimum annum residebant. *omnem supellectilem
majorem ac minorem in curia sua Paderbornæ; itemque censum annuum
de quadringentis Imperialibus, pro commodiore sustentatione annua.*

Sex ferè hebdomadis post illum, nempe die octavâ Decembris,
præmaturo funere decessit alius Catholicæ Religionis Atlas, Fri-
dericus Dux de Saxen-Lawenburg, Chorepiscopus Colonienfis,
& Cathedralis Ecclesiæ Argentinensis Decanus. Fuit hic supra
dicti

dicti Henrici Bremensis Archiepiscopi & Paderbornensis Admini-
stratoris germanus frater; sed fide ac moribus tam dissimilis, quàm
dies nocti. Hic enim Fidem Catholicam defendebat; ille evertē-
bat: Hic adversus Truchsesium stabat; ille pro eodem consilio &
armis depugnabat. Hic nullam Episcopalem infulam obtinebat,
& pluribus dignus erat; ille nullâ dignus erat, & plures obtinebat.
Res ab eo præclarissimè gestas variis in locis memorat Michael ab
Isselt, belli Truchsesiani scriptor. At nihil illustrius, quàm quòd
hoc anno die 18 Junii apud Woringam ducentos Truchsesianos,
vallo & omnibus munimentis undique circumseptos, solus ipse
cum quinquaginta militibus obscurâ nocte adortus fuerit; cæsisq;
primum excubiis in ipsa munimenta penetrans, reliquos omnes
vel humistraverit, vel captivos abduxerit, ne quidem unico è suis
amisso vel faucio. Neque dubium est, quin ob egregiam fidem,
cum rara fortitudine conjunctam ad altiora honorum culmina fuisset
perventurus, nisi bonorum omnium remunerator Deus eum
cælo, quàm terris digniorem reputasset.

Episcopus
Colonien-
sis.
Klockner.
in hist. Pa-
derb.

Annus Christi 1587.

SIXTI V. Pontificis 2. & 3.
RUDOLPHI II. Imperator. 11. & 12.
THEODORI Episc. Paderb. 2. & 3.

Initium hujus anni tristissimum fuit à ferali supplicio
capitis, quo Elisabetha Anglorum Regina condem-
nari & affici jussit Mariam Stuartam Scotiæ Regi-
nam, ipsi proximè cognatam, & Catholicæ Re-
ligionis propugnatricem constantissimam. Vice-
simus propè annus erat, cum hæc ad illam confugisset, opem quæ-
situra contra infidias rebellium subditorum; à quibus jam antè ca-
pta, & in arctissimam custodiam detrusa fuerat. Sed pro solatio,
quod expetebat, novos illic invenit carceres, totis ferè novende-
cim annis patientissimè toleratos. Interea variis artificiorum ac
fraudum cuniculis nihil aliud ab ejusdem hostibus quæsitum erat,
quàm ut ipsa vel Catholicam Fidem ejuraret; vel pro eadem Fide,
licèt alio prætextu, vitam innocentem perderet. Primum ex his
duobus ab ea nunquam impetrari vel extorqueri potuit: quippe
quæ mori semper maluit, quàm extra Ecclesiam Catholicam vive-
re. Alterum verò tandem inimici ejus consecuti sunt occasione de-
tectæ alicujus conspirationis, quâ Nobiles quidam Angli superio-
re anno constituerant Elisabetham Reginam de medio tollere, Ma-
riam

Tragedia
Mariæ
Stuartæ
Scotorum
Reginæ
Catholicæ,
ab Elisabe-
tha Anglos-
rum Regi-
na occidi
jussæ.
Spond. ad
hunc ann.
Strada de
bello Belg.
dec. 2. l. 8.
Narratio
Londinen-
sis de mor-
te Mariæ
Stuartæ.
Stuartæ
post longos
carceres

falsò argui-
tur quasi-
visse mortē
Elisabetæ.
*Spond. ad
ann. 1586.
Strada
loc. cit.
Innocens
condemna-
tur capite.
Spond. ib.
Strada ib.
Romuald⁹
in summ.
de morte
Mariæ.
* Angliæ,
Kent, &
Schrews-
bury.
Morte indi-
cā sacer-
dotem Ca-
tholicum
petit, & non
obtinuit.
auct. iidem
Devotissi-
mè se ad
mortem
præparat.*

A commis-
sariis jube-
tur exerci-
tia devotio-
nis abruptis
pere.

Ex Narra-
tione Lon-
dinens. ab
ipsismet
Calvinistis
edita.

Surgit ab
oratione, &
procedit ad
locum sup-

riam Stuartam ei substituere, & hujus ope Religionem Catholicam Regno Anglicano reddere. Tunc enim homines malevoli continuo Mariam traduxere, velut istius sceleris incentricem, aut certe participem. Ac, tametsi illa non solum constantissimè id negaverit; sed etiam ne ab ipsis quidem conjuratoribus de hoc flagitio accusata vel insimulata fuerit: nihilo minùs tamen ab iniquis iudicibus, & à communi Ordinum Anglicorum senatu, læsæ majestatis rea pronuntiata, & ad mortem postulata est; quòd hac in vis permanente, Religionem heterodoxam unà cum ipsius Elisabethæ vita periclitaturam esse crederent. Sententiam hanc approbavit Elisabeth die quarto Decembris anni superioris: executionem verò ejus adhuc distulit in Februarium anni præsentis, nominatis interim funestæ rei commissariis, Comite Cantienfi, * Salopienfi, & aliis quàm plurimis. Hi die decimâ septimâ Februarii (stylo novo) horis pomeridianis ad eam accedebant in castello, quo tenebatur; nullisque verborum ambagibus rotundè indicebant mortem, Reginæ suæ, Regiique senatûs imperio subeundam. Quibus illa vicissim, animo ad omnem fortunæ casum imperterrita: *ut imperatum est, ita fiat! Et quidem, si id vultis, etiam die crastino.* Quod cum illi avidissimè acceptarent, id unum gratiæ supremæ loco ab iisdem petiit, *ut Catholico sacerdoti, cum quo anima sua rationes pertractaret, accessum ad se concederent.* Sed quia & hoc solatium à viris asperis emendicare non potuit; iisdem abscedere iussis, totam se deinceps in divinas preces effudit: ac demum sequenti mane (quæ erat decima octava Februarii) post ardentissima pœnitentis & amantis animi suspiria Christum Eucharisticum, quem pretioso vasculo inclusum Pontificiâ dispensatione in hanc ultimam necessitatem asservabat, manu propriâ devotissimè simul ac reverentissimè sumpsit. Indè rursus ad orationem reversa, nihilq; aliud quàm cælum & cælestia cogitans, Deo suo per iteratos fidei, spei, & charitatis affectus penitissimè se conjunxit. Sed à Calvinianis iudicibus & commissariis, qui manè inter horam octavam & nonam aderant, vix tantum otii & quietis eblandiri potuit, quo pietati suæ & sanctis amoribus aliquantisper vacaret. Nam intra breve tempus ad eam, adhuc orantem, parantemque se, ter miserè nuntium, qui moneret festinandum esse: ac demum unus è satrapis, velut moræ longioris impatiens, ad ejus oratorium adiit; inveniensque adhuc genu flexam, & cum gynæceo ac famulicio suo divinis precibus intentam, inquit: *surgere Domina! satis oratum est. Urget hora sustinendi, quod decretum est. Jam omnia ad exequendam fati sententiam stant parata.* Cui illa respondit ocyùs: *et ego penitus jam parata sum!* Statimque de genibus assurrexit; & ad cameram

meram anteriorem progrediens, famulatio suo valedixit, eosdem breviter ibidem adhortata, *ut Deum timerent, et superioribus demissè obedirent.* Procebat autem modestissimè compta, uti viduam Regalem decet; vestem ad talos usque promissam gerens ex nigro & pretioso holoserico. Manu dexterâ tenebat effigiem Christi crucifixi, sinistrâ verò libellum precum. E collo defluebat supra pectus aurea crux minoris formæ; ad latus verò dependebat è cingulo corolla precatoria, quam nos Catholici *Rosarium* appellamus. Hoc apparatu ad inferiorem aulam descensura, in imis gradibus occurrentes reperit Cantientem & Salopientem Comites; qui, nescio quâ ferali cerimonia, eidem rursus edicebant, *se adesse, ut exhibeant mandatum Reginae suæ, quo juberetur mori.* At illa, nihil inde mota: *præsto sum!* ait, *et jam ita me constitutam invenio, ut mori potius, quam vivere cupiam.* Simulque Melvinum, unum è primariis Ministris suis, eodem in loco videns: *Melvine, inquit, mihi hæcenus Minister fidelissime! credo equidem, et te esse unum è numero Protestantium, neque amplius Catholica Religioni deditum.* Attamen, *quisquis es, per tuam ego te salutem postulo, ut accedas ad carissimum filium meum* (erat is Jacobus Scotiae Rex, tunc unum circiter & viginti annos natus) *eique nomine meo dicas, precari me et in extremis cupere, ut fideliter Deo serviat; Catholica Ecclesia se adjungat, orthodoxam doctrinam teneat, Regnum suum pacificè gubernet, fiduciam suam in Deo ponat, sollicitèque caveat, ne Elisabethæ Anglorum Regina causam vel occasionem aliquam sinistrarum de se suspicionum præbeat.* Quod autem ad me ipsam attinet, id ei à me dicas velim, me ad mortem usque in Fide Catholica persitisse. Tum ad Salopientem & Cantientem Comites denuo se convertens: *Oro vos!* inquiebat, *finite vel nunc salutem paulisper ad me accedere sacerdotem meum! finite etiam domesticos meos omnes interesse morti meæ, ut videant, et orbi Christiano contestentur, me Catholicè defunctam esse!* Prima istarum petitionum ei prorsus denegata est: altera verò, licet ægre admodum, ab iisdem admissa est cum ea limitatione, ut adessent solum quinque famuli cum duabus pedisequis. Post hæc deducta in inferiorem aulam, ejusque theatrum, quod unâ cum vicini parietibus nigro panno obtectum erat, reperit ibidem tres sedes positas, nempe duas pro suprâ dictis Comitibus, alterâque mediam pro se. In qua ut primum se collocaverat inter istos assessores, confestim prodiit Regni secretarius; prælegitque feralè decretum, quo mandabat Elisabetha, Mariam Stuartam olim Scotorum Reginam securi percuti *propter multa, diversaque læsa Majestatis facinora*, quæ deinde fusiùs ex eodem scripto proferebat. Audiit hæc Maria cum singulari patientia. Cùmque ille jam desisset legere, rursus ipsa consurgens

plicii, crucem unâ manu, alterâ libellum precum, & è cingulo *Rosarium* portans. *ex eadem narrat. Londin. Spond. hic n. 2.*

Jubet moneri filium suum Jacobum Regem, ut Catholicam Religionem teneat. *Ex narrat. Londin.*

Iterum frustra petit sacerdotem Catholicum. *Ex narrat. Londin.*

Feralè sententiam patienter audit, & negat se criminum obsectorum ream esse.

Calvinianū
prædicantē,
ad semisū,
animosē
rejecit,

Cantienſi
Comiti,
crucifixi
imaginem
deridenti,
pulcherri-
mē respon-
det.
ex eadem
narrat,
ſuprà cit.

Orante
Præcone
Calviniano
cum cetera
turba ho-
minum,
ipſa aliam
orationem
elatori vo-
ce incipit.

Omnibus
ſuæ necis
auctoribus
ex animo
veniam
concedit.
ex eadem
narrat,

edicebat palam: *Teſtor Deum ſcientem omnia! nihil eorum omnium, de quibus in hoc mortis decreto poſtulo, à me geſtum eſſe; neque unquam infidias aliquas à me ſtructas, vel etiam ſtrui juſſas fuiſſe in vitam Eliſabethæ. Fateor tamen, me eſſe peccatricem, et aliis criminibus obſtrictam: propter quæ libenter, amore Dei mei, hanc mortem oppeto.* Hæc dicenti adſtabat Calvinianus Prædicans Petrus Borungus, Petroburgenſis Decanus: atque (ut iuſſus erat) ſacerdotis Catholici vicem ſuppleturus, hortabatur eam, *ut in Chriſto fideret, ac ſatageret chriſtianè mori.* At illa hæreticum hominem dedignata: *faceſſe hinc, ait, et iſtarum curarum deſine! ſatis ego ad mortem comparata ſum, neque ad eam fortiter et chriſtianè obeundam tuis acclamationibus egeo.* Cùmque ille adhuc ampliùs inſtaret, neque aliud ſe dicturum appromitteret, quàm quod veritati Chriſtianæ conſentaneum foret; rurfus ipſa, ne communionem videretur habere cum hæretico, adhuc altius exclamabat: *ſile, obſecro, ſile Magiſter Decane! nolo te audire. Nil mihi negotii tecum eſt: ſolùm diſturbas me.* Quo audito ſilere quidem Borungus debuit. Sed hoc tacente rurfus Cantienſis Comes virulentum os aperuit; & effigiem crucifixi Domini, quam in manibus Regina tenuit, ſplene ſacrilego deridens dixit: *Miſeret me tu, Domina! maximèque doleo, quòd huiusmodi nugas et ſigna ſuperſtitioſa adhuc in manibus tuis videam!* Cui ipſa viciffim alacriter ac modeſtè: *Crucifixi Domini imaginem præ oculis meis habere debeo, ut ejuſdem recorder, et exemplo ejus me ad ſanctè moriendum excitem.* At ille rurfus, uti Calviniſtæ loqui ſolent: *Chriſtus in corde noſtro tenendus eſt. Quare apage has nugas manuum!* ſtatimque & ipſa pariter: imò et in manibus meis effigiem ejus tenere juvat, *ut memoria patientis Domini per ſenſuum exteriorum fores faciliùs deſcendat in cor et pectus meum.*

Subinde Calviniſticus præco Borungus, unà cum omni populo & ſpectatoribus (erat autem hîc turba hominum ferè centum & ampliùs) incipiebat aliquam orationem & comprecationem, quam huic actui convenientem eſſe duxerat. Maria autem è diverſo, ne ipſius importunitati cederet, longè elatori voce ſuammet ipſa precationem ex officio defunctorum proferebat, clamans: *Libera me, Domine! de morte æterna, in die illa tremenda, quando celi movendi ſunt et terra; dum veneris judicare ſeculum per ignem etc.* Quâ finitâ cùm accederet carnifex, genibùſque flexis ab ea veniam imperatæ ſibi functionis precaretur; ipſa protinus generoſo, verèque Regali animo repoſuit: *Ego non ſolùm tibi, qui officium tuum coactus facis; verùm etiam omnibus iis, qui hucufque mortem, ſanguinèmq; meum ſitiverunt, omnia contra me geſta libentiſſimè condono: idque eodem affectu nunc palam ago, quo mea mihi peccata à miſericorde Deo condonari deſidero.* Tum deinde rurfus in genua procidens (Calvi-

niani

niani scriptoris testimonio) recitavit ardentissimam & affectibus plenam precationem, dicens: *Placare mihi, clementissime Domine Jesu Christe, quem hæc imago crucifixi in manibus meis representat; meisque peccatis Te propitium exhibe!* Scio, me sæpius deliquisse coram Te, ideoque divinam misericordiam tuam indignam esse. Sed Tu Domine, quem offendisse ex intimo corde pœnitet, averte faciem tuam à peccatis meis; et respice potius illum pretiosissimum sanguinem tuum, quem in ablutionem peccatorum nostrorum è cruce pendens profudisti. Tua mors, obsecro, sit vita mea! Tua vulnera sint mea sanitas! Tua ad mortem condemnatio sit mihi à noxis omnibus perfecta absolutio! Tu mea spes, Tu Deus Tu amor meus! Tu mortuus es pro me; et ego quoque libenter moriar pro Te! Tu sanguinem tuum profudisti amore mei: et ego pariter amore Tui sanguinem, vitamque meam profundere non recuso. etc. Postremò etiam hisce precibus adjunxit alias pro salute Elisabethæ Anglorum Reginae, pro filio suo Jacobo Scotorum Rege, pro felici statu Scotiæ & Angliæ, ac demum pro sua ipsius anima, ardentissimè Deum orans, ut eam terreno corpore solutam Angelorum suorum ministerio in cælum reciperet. Quo peracto, ornamenta corporis deposuit, tunicam superiorem exuit, famulis & famulabus suis producto super eosdem signo Crucis benedixit, Catholicam se mori velle repetivit, animo intrepido sinè omni coloris mutatione rursus in genua se dejecit, psalmum trigesimum: *in Te Domine speravi, non confundar in æternum*, clarâ voce recitavit, eoque finito, collum trunco imposuit; & cum altiùs inclamâset: *in manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*, semel & iterum securi percussa, spiritum exhalavit, acclamantibus Calvinistis: *sic pereant universi hostes verbi Dei, et Regina nostra!*

Necem ejus inter alios egregiè promoverat Robertus Dudlæus Licestriæ Comes & gubernator fœderati Belgii; qui sub exitum prioris anni, rebus apud Hollandos improspere gestis, in Angliam reversus erat. Sed intrâ breve tempus commissi facinoris mercedem accepit homo ferox, & Catholici nominis persecutor infelicissimus. Nam in primis eo absente castellum ante Zutphaniam (quod priore anno occupaverat) itémque Daventria & Geldria urbes, in Alexandri Farnesii potestatem devenire: non quidem vi & armatâ manu; sed voluntariâ traditione Præfectorum, quorum duo primi Angli, tertius verò natione Scotus erat. His autem levi brachio subactis, graviore Marte Farnesius post bimestrem obsidionem expugnavit Slusam, urbem Flandriæ munitissimam; de qua postea ad Regem scripsit, se nunquam hætenus in obsidione magis operosa laborâsse. Ac tamen si Licestrius, tunc temporis ex Anglia redux, cum ingenti militum & navigiorum apparatu

Orat, peccata sibi remitti per sanguinem Jesu Christi cuius amore & ipsa libenter suum fundebat sanguinem, ex eadem narrat.

Iterum profitetur se mori Catholicam, & inter sanctissima suspiria securi percutitur, plaudentibus Calvinianis, ex eadem narrat. Londin.

In Belgio Farnesius obtinet Daventriam, Geldriam, & quædam alia. Hærens in ann. Brab. Spond. n. 6 Strada dec. 2. l. 8. Expugnat Slusam in Flandria, frustra succurrente Lycestrio;

fatifcentem urbem liberare conatus esset; omnia tamen à Farnesio sic pramunita invenit, ut auxilii ferendi spem abjicere, & Ostendam, unde venerat, non sinè aliqua pusillioris animi nota cum suis reverti, compulsus fuerit. Exinde verò dissensiones animorum, quæ jam anno superiore Licestrium inter & foederatos Ordines propullulare coeperant, propediem resuscitatae sunt; brevique tempore variis querelis ac diffidentia mutuâ sic increverunt, ut Licestrius tandem evitandorum tumultuum causâ in Angliam revocari debuerit, ibique gubernationem Belgicam Reginae suæ jussibus abdicare. Hoc igitur honore dejectus, homo tumidus & semper magnorum avidus, novo ambitu contendit fieri supremus Reginae Elisabethæ Vicarius in administrandis Angliæ & Hiberniæ rebus. Jamque id impetraverat à Regina, sibi plurimum addicta: sed magno suo, ut eventus docuit, infortunio. Cum enim Hattonus Regni Cancellarius recusaret huic diplomati sigillum Regium apponere, simulque demonstraret Reginae, quanti periculi res foret, si nimia potentia in hunc unum hominem conferretur: Licestrius eâ spe deturbatus, ex furore & iracundia non modò in gravem ægritudinem incidit; verum etiam, uti scriptor coævus asserit, *horribili mortis genere animam exhalavit* die 14 Septembris* anni sequentis.

Interea Dioecesis Monasteriensis in Westphalia plurimum hoc anno pati debuit occasione belli Batavici. Nam ex una parte miles Hispanicus transmissio amne Lupia in eam irruit, rusticos contra se collectos prostravit, Sendensem pagum funditus exussit, Oistbeveram & Westbeveram diripuit, Haselünnam oppidum violenter occupavit; neque prius Episcopatum deferuit, quàm acceptis octoginta aut amplius imperialium millibus, quibus Ordines Dioecesani molesti hospitis abscissum pacti sunt. Ex altera verò parte miles Batavicus, duce Adolpho Comite Nüenario, die undecimâ Septembris Meppenam cepit, ibique non sinè maximo incolarum & accolarum damno tam diu pessimè hospitatus est, usque dum & huic ab eadem Dioecesi, die vicesimâ primâ Novembris, numerata fuerint circiter triginta millia imperialium. Causam utriusque invasionis apud rerum Westphalicarum scriptores non invenio. Verisimile tamen est, mali hujus originem ex eo natam esse, quòd Alexander Farnesius, cum audisset, eas militum Saxonicorum turmas (quas anno superiore Lingam inter & Wildeshufium dissipaverat) hoc anno rursus prope urbem Bremam à Comite Nüenario colligi; rursus ad eosdem avertendos aut repellendos, in Monasteriensem Dioecesin miserit selectos aliquot equitum Hispanicorum centurias. Cum autem rusticana gens, ibidem è circum-

qui ob diffidia, hinc inter se & Hollandos orta, in Angliam revocatur; *Hareus & Spond. loc. cit.* *Strada dec. 2. l. 9.* & anno sequenti ex animi ægitudine moritur.

Auctores iidem.

*Spond. ad ann. seq. n. 27.

Dioecesis Monasteriensis ab Hispanis & Batavis plurimum affligitur. *chron. Monast. ms.*

cum sitis pagis congregata, non modò iter Hispanorum impedire; sed etiam aliquos eorum interficere aut despoliare ausa fuerit: hi vicissim in iras & furorem versi, peregerunt ea, quæ suprâ diximus; pariterque Nüenarium & Batavos, in quos ibant, exemplo suo permoverunt ad eadem attentanda. Ità colligo partim ex Chytræo, qui sic habet: *bis mille equites, quos anno superiore à Comite Mörfano collectos et ad Wildeshusiam dissipatos dixi, hujus anni æstate recolligebantur* *: idèoque Taxis, Hispanorum Præfectus militaris, in comitatû Tecklenburgensis pago Lengerke diu expectabat, ut eorum iter impedit. Partim ex manuscripta historia Klockneri nostri, qui hac de re brevissimis verbis ità meminit: *codem hoc anno rustici in Dicecesi Monasteriensi equitum Hispanicorum aliquos prostravere, bonâque prædam ab iis retulere; id quod iis postea miles Hispanicus egregiè repensavit.*

In Dicecesi nostra Paderbornensi nihil hujusmodi turbatum fuit. Atque inter hæc pacis quieta otia Theodorus Præsul studiofissimè satagebat, non modò Religionem Catholicam Dicecesi totâ restituere; verum etiam castra & satrapias, quæ ab ejus decessoribus potissima ex parte vel oppignerata, vel ingentibus debitis prægravata erant, parsimoniâ & frugalitate suâ ab omni ære alieno liberare. Qua in re, ut ex annorum sequentium decursu clariùs elucebit, planissimè demonstravit, se non esse mercenarium, qui sua quærit; sed verè Pastorem bonum et suæ domui bene præpositum. Subinde etiam Dicecesis Mindensis hoc anno Præsulem sincère Catholicum recipere visâ est, postquam biennio ferè toto vacasset. Præfuerat ibidem Lutheranus Princeps, Henricus Julius Dux Brunsvicensis, Julii Ducis natu major filius. Is cum ante duos annos uxore ductâ Episcopatum abdicasset; Julius pater ejus vacantem cathedram sollicitè postulabat pro altero filio suo Philippo Sigismundo, itidem Lutherano. Neque id admodum recusabant Cathedralis Ecclesiæ Canonici: vicissim tamen petiêrunt à Duce Julio restitutionem aliquot Præfecturarum in comitatu Hojano, quas Episcopatui Mindensi ex antiquis transactionibus deberi contendebant. Qua de re cum diuturnior consultatio fieret, & interea tempus electioni Canonice præfinitum effluxisset; Ernestus Archiepiscopus Colonienfis velut Metropolitanus, Mindense Capitulum ex jure devoluto convenit coram Francisco Bonhomio Legato Pontificio. Pronuntiata tandem pro se ejusdem Legati sententiâ, ad vacantem cathedram nominavit Antonium Comitem de Schawenburg, Colonienfis Ecclesiæ Decanum: illum, inquam, virum sincère Catholicum, qui ante annos quatuor in comitiis Colonienfis primus contra Truchsesium dixerat, *se pro suis vi-*

Theodorus
Ep. Paderb.
magnopere
studet resti-
tuendæ reli-
gioni Catho-
licæ, &
redimendis
Præfecturis
ære alieno
pressis.
*Ex veteri-
bus mss.*
Antonius
Comes de
Schawen-
burg ab Er-
nesto Ar-
chiepisc.
Colonienfi
ex jure de-
voluto no-
minatur &
constitui-
tur Episc.
Mindensis.

ribus

ribus nunquam passurum esse, ut ab antiqua Statuum unione recedatur, et pro sancta Religione Catholica subditis obtrudatur novitia fides Augustana Confessionis.

Bonna die
23 Decem-
bris à Mar-
tino Schen-
ckio rursù
occupatur
in favorem
Truchsesii.
Strada dec.
2. l. 10.
Haraeus in
ann. brab.
& alii.

Id cum feliciter effecisset Ernestus Archiepiscopus; iterum post menses pauculos in luctum acerbissimum dejectus est ex improvisa amissione urbis Bonnæ, rursus exeunte hoc anno à Martino Schenckio & militibus Truchsesianis captæ. Sciebat Schenckius, urbem hanc nec sufficienti præsidio firmatam esse; nec eam, quâ par est, vigilantiam custodiri. Itaque hanc præsidii negligentiam in suam utilitatem conversurus, die vicesimâ tertiâ Decembris obscuræ noctis beneficio cum aliquot militum suorum centuriis tacitissimè Bonnam proficiscitur. Maximâque eorum parte vicino in loco præstolari iussâ, ipse cum paucis clanculum accedit ad portam Rhenanam; & eidem affigit Pyloclastrum æneum (quod vulgò *Petardam* vocant) instrumentum bellicum pulvere copioso fartum, atque id temporis ad evertendas urbium portas noviter inventum. Quod ubi post breve spatium coepit ignem concipere, & pestem intrâ se clausam ejectare; non modò portam illam, sed etiam contiguos urbis muros tanto impetu disjecit, ut militibus omnibus per apertas portarum ac moenium ruinas irrum-pentibus, Bonna prius ab hoste capta fuerit, quàm hostem sibi tam vicinum senserit. Indè Schenckius ad urbem fortiùs commanien-dam se accingere, militem adaugere, annonam comportare, nova propugnacula ex adversa Rheni parte construere; totâque provinciam Coloniensem ac Montensem hebdomadariis contribu-tionibus fatigare, non sinè maximo dolore Ernesti Archiepiscopi: cui semper ingenti molimine & pretiosissimis obsidionibus recuperanda erant, quæ à suis tam levi negotio & quasi per ludum amissa fuerant.

Annus Christi 1588.

SIXTI V. Pontificis	3. & 4.
RUDOLPHI II. Imperator.	12. & 13.
THEODORI Episc. Paderb.	3. & 4.

Bonna ab
Hispanis
recuperatur
& Ernesto
Colonienfi
restituatur.
Haraeus in
ann. brab.

Ernesto Colonienfi, ob amissam Bonnam in extre-mis angoribus constituto, subvenit iterum Alexander Farnesius Achilles Belgicus: nam & ejus plu-rimum intererat, ne in terris Colonienfibus Geu-siorum arma figerentur. Primùm itaque mense Martio præmisit illuc nonnullas equitum, peditumque turmas, qui con-

continuis excursionibus Bonnensem agrum à Schenckianorum injuriis tuerentur, & hostem intrà sua moenia coërcerent. Quod cum illi strenuè ac feliciter peregissent, ineunte Majo ejusdem urbis obsidio inchoata est à Carolo Croyo, Principe Chimacensi; cui Farnesius, rebus aliis præpeditus, expeditionem istam demandaverat. Inter primos ante urbem cecidit Joannes Baptista Taxis, miles egregius, ideoque Duci Farnesio cum primis carus: cujus defuncti corpus Coloniae in templo Patrum Franciscanorum summa militum & sacrarum personarum pompâ tumulatum est. Urgebatur obsidio, indefessâ militum & Præfectorum contentione. Neque Hispanis quidquam de virtute Martia concedebant obsessi: licet absente Schenckio, qui ad petenda militum & pecuniarum auxilia in Angliam, & inde rursus in Palatinatum ierat. Sed cum ex Anglia nihil, ex Palatinatu verò minus copiarum adveniret, quàm ut earum ope solvi posset obsidio; tandem præsidarii, quinque mestri oppugnatione fatigati, die vigesima octavâ Septembris urbem dederunt, eâ lege, ut suis rebus, corporibusque salvis Rhenoerberckam & Wachtendonckam deducerentur.

Lætus hac de re Ernestus Archiepiscopus Alexandro Farnesio liberatori suo gratias immensas egit, didicitque in posterum suas urbes accuratiùs custodire: ne tam faciliè rursus dies una perderet, quod multorum mensium certamine, plurimoque sanguine recuperandum fuit. Copiæ verò militares, quæ huic expeditioni interservièrant, magnis præmiis affectæ, cum Petro Ernesto Comite Mansfeldiensi discesserunt ad obsidendam Wachtendonckam Geldrorum oppidum, toti Geldriæ tunc infestum. Credebant multi, aggressionem hujus loci, in campo admodum paludinoso positi, non modò perdifficilem; sed etiam hac anni tempestate minimè fructuosam, imò & ingloriam fore. At verò Mansfeldius, cui ista expeditio à Farnesio imperata fuerat, ipsius judicio magis, quàm aliorum formidoloso timori fidens, intrepidè respondit, se hujusmodi mandatis tantò libentiùs pariturum, quantò plus laudis ex difficiliore victoria sperandum esset. Neque abfuit fortuna coëptis. Nam erectis intrà paucas hebdomades duobus altis terræ suggestibus, oppidum istud non solum tormentis obsidionalibus; verum etiam prægrandibus globis ignivomis, nuperrimè tunc inventis, ità conterruit, ut præsidarii die vicesimâ Decembris ad inhonoram deditionem compulsi fuerint, etiam iis, qui nuper è præsidio Bonnenfi venerant, in captivitatem traditis.

Multa alia, quæ momenti multò gravioris erant, per æstatem hujus anniolvebat animo Farnesius. Sed hæc omnia disperièrunt in aquis pelagi, unà cum ingenti classe Hispanica, quæ hoc anno

Ab iisdem expugnatur Wachtendoncka, oppidum Geldriæ. Auctores iidem.

Hispana classis, Angliam Hollandicæ rebellionis

ad

nutricem ad invadendam Angliam & Hollandiam venerat. Erat hæc una
 inyasura, ex præstantissimis classibus, quas unquam in oceanum misit Hi-
 tristi infor- spania: numerabatque centum ac triginta quinque naves magnas,
 tunio mise- in quibus circiter viginti millia virorum armatorum, præter nau-
 re dissipa- tas, remiges, & omnem apparatus bellicum. His è portu Dün-
 tur. kerckiano & Neuportensi debebant accedere alia viginti sex viro-
 Strada dec- rum millia, quos in Belgio parabat Alexander Farnesius: totaque
 2. l. 9. illius expeditionis & magnorum consiliorum summa in eo versa.
 Hævus in ann. brabant. Spond. ad hunc ann. batur, ut Angliam Hollandicæ rebellionis fautricem unitis viri-
 bus invaderent; eaque domitâ vel oppressâ, etiam foederati Bel-
 gii expugnationem sibi faciliorem redderent. Sed inscrutabili Dei
 judicio res alium planè eventum habuit! Nam, priusquam Farnesius
 accederet, potentissima classis illa, partim Archithalassi imperitiâ,
 qui freti Caletani pericula non sciebat; partim Anglicarum
 navium agilitate, quæ tardiores Hispanorum naves celerrimo flexu
 identidem laceflebant; partim diversis tempestatibus, multisque
 aliis infortuniis, adeò dispersa ac lacerata est, ut amissis triginta
 duabus navibus, ægerrimè tandem exeunte Septembri sine ullo
 tam operosæ, pretiosæque expeditionis fructu in Hispaniam re-
 versa fuerit. Zelandii in perpetuam hujus rei memoriam cuderunt
 nummos, quibus ex una parte inscripta erant hæc verba: *Classis
 Hispanica: ex altera verò: venit, ivit, fuit, MDLXXXVIII:* vel
 uti Spondanus refert: *Venit, vidit, fugit.* Memorant præterea
 scriptores primariæ Hispanorum navi insculptos fuisse hos versus,
 quibus Angliæ Regina Elisabeth compellabatur:

Tu quæ Romanas voluisti spernere leges,

Hispano discas subdere colla iugo.

Post navium autem interitum Reginam, Regi Hispanorum ita re-
 spondisse:

Tu qui divinas voluisti spernere leges,

Femineo discas subdere colla iugo.

Henricus III. Galliarum Rex in comitis Ble-
 sensibus ju- Multò exitius fuit illud infortunium, in quod hoc anno te-
 bet obrun- merariè se præcipitavit Henricus III. Galliarum Rex, Valefiæ stir-
 cari Henri- pis ultimus. Vixerat is hucusque in connubio infœcundo; time-
 cum Guifi- bantque boni omnes, ne eo decedente Regni scepra jure sangui-
 um Ducem, nis devenirent ad hominem hæreticum, videlicet Henricum Bor-
 ejusque fra- bonium Regem Navarra: qui, licet anno 1572 post Collignii &
 trem, Car- aliorum Hugonottorum cadem ad Ecclesiæ Catholicæ gremium
 dinalem & se recepisset; quadriennio tamen post, iteratis aliorum Hugonot-
 Archiepisc. torum impulsibus, ad ejuratam Calvinii haram rediêrat. Quare
 remensem jam ab aliquot annis, instigante Henrico Duce Guisio, fabricave-
 rant novum foedus, quod ipsimet *sacrum* appellari voluere: eoque
 tena-

tenacissimè constituerant, se usque ad vitæ & sanguinis effusionem pugnuros pro Fide Catholica; nec unquam permissuros, ut alia Religio sedem retineat in Regno Galliarum, aut ad sceptrum & coronam Regni perveniat Rex hæreticus. Jamq; foedus illud ita increverat, ut & ipsi Galliarum Regi formidandum esset; ideoque Gallus persæpe Navarrum obsecraverat, ut Ecclesiæ Romanæ se rursus aggreget: alioquin vereri se, ne futuræ successionis causâ totum Galliarum, Navarræque Regnum funestissimis tumultibus involvatur. Quod cum Navarrus non solum recusasset; verum etiam ad arma convolare, & bellum bello opponere incepisset: res hoc anno tandem in apertam seditionem prodit, in qua & ipse Francorum Rex *Parisiensem urbem deserere, & acceleratis itineribus *Carnutum fugere compulsus est. Indè Rothomagum profectus Rex, quietis causâ Guisianorum postulata audiit, sacro eorum foederi se adjunxit, nova Regni comitia *Blesis indixit, ibique statuit, juravit, & ab omnibus jurari fecit, se ad Hugonottorum extirpationem pro suis viribus laboruros; & si contingeret sine prole mascula Regem decedere, nunquam passuros aut commissuros, ut alius, quam sincere & probè Catholicus, ad Regni solium evehatur. An autem Rex id seriò & ex animi sententia fecerit; an verò simulatè & solummodo Guisiorum obterendorum causâ, non est meum disputare. Enim verò haud longè post in iisdem comitiis Henricum Guisium, totius foederis primipilum, quem ad secretius colloquium accersi jusserat, in ipso Regii cubilis aditu *per sicarios à se constitutos obruncavit; statimque etiam ipsius fratrem, Ludovicum Guisium Cardinalem & Archiepiscopum Remensem, unâ cum aliis ejusdem cognationis aut factionis Principibus comprehendi jussit. E quorum numero Cardinalis Guisius alterâ die consimilium sicariorum gladiis occubuit: fratrumque amborum corpora primùm vivâ calce consumpta; deinde eorum ossa funestis ignibus concremata, & cineres in aërem aut præterfluentem Ligerim dispersi fuere. Credebat improvidus Rex, eo facinore magnum aliquid à se perpetratum esse. Atque ideò peractâ cæde, velut exultabundus ad Reginam matrem accurrebat, inquiens: *nunc tandem se Regem esse extincto amulo suo Henrico Guiso*; quem populari favore ad Regni solium aspirare, sibi falsò persuaserat. At illa, tam immani facto exterrita: *satis in animo prospexisti, fili mi Rex! quid inde motuum ac turbarum in tuo Regno secuturum sit?* Cùmque ipse respondisset, se jam satis tutum, penitusque securum fore; ipsa jam agro corpore decumbens: *precor Deum*, inquebat, *ut hæc Tibi in bonum vertant! metuo tamen, ne res eo in statu non sint, quo tua Majestas arbitratrur.* Hæc autem quàm verè prudenterque dixerit astuta mulier,

Y y y

even-

*Spond. ad hunc annu.

n. 4.

*Carnutu.

gallicè

Chartres.

*Blese, gal-

licè Blois,

urbs ad Li-

gerim flu-

vium.

*Spond. ib.

n. 18.

Hæc in

ann. brabant.

Quæ res

non solum

ipsimet

Regi; sed

etiam toti

Regno fa-

talis fuit.

eventus docuit. Nam & ipse Rex anno proximo interfectus, & universum ipsius Regnum tam exitiali bello involutum est, ut illud vix intra decem annos componi, & non nisi profuso hominum innumerorum sanguine extingui potuerit. Sed hac de re suo loco plura. Nunc ad nostra transeamus.

Patres Societatis Jesu strenuè laborant Paderbornæ in hominibus convertendis,
Hist. Collegii Paderb.

Paderbornæ res Catholica adhuc tardiùs procedebat, etiam si Patres Societatis JESU conversioni civium diligentissimè se impenderent; & Celsissimus Princeps Theodorus Fürstenbergius nihil industriæ vel curarum prætermitteret ad restaurandum & corrigendum ea, quæ Lutherani decessoris vitio corrupta ac depravata fuerant. Primarium conversionis impedimentum erat Forensis Ecclesiæ Lutheranus Pastor & apostata, Hermannus Tünneken: qui hæreticis declamationibus suis totam urbem sic avertebat ab amplexu Fidei Catholicæ, ut plerique civium, nisi ab aliis derideri vellent, Jesuiticæ concionis audiendæ causâ principali templo pedem imponere non auderent. Neque adhuc licebat Episcopo, superioribus mandatis buccinatorem istum de Forensis Ecclesiæ cathedra dimovere. Idenim si fecisset, non immeritò formidare poterat, ne hujusmodi jussionibus irritati cives ad vicinorum Principum Lutheranorum opem recurrerent, sibi que magnam apud eos invidiam & persecutionem concitarent. Interea præcipua suprà dictorum Patrum sollicitudo fuit in excolenda juventute studiosa: quam in scholis humanioribus ita instituerunt, ut unâ cum literis, etiam Catholicæ Religionis veritatem & mores homine Christiano dignos condiscerent. Quin & inter adultos, etiam si paulò tardiùs converterentur, non omnis animarum labor inanis abiit. Nam, cum in primo Patrum adventu Paderbornæ summa paucitas Catholicorum esset; octennali tamen sudore eorundem numerus ita increvit, ut hic annus jam computaverit septingentos & quinquaginta circiter, qui ex antiquo Romanæ Ecclesiæ ritu ad sacræ Eucharistiæ mensam accesserint. Nec minore animarum fructu defudatum fuit in excolendis extra urbem vicinis oppidis. Nam & illuc identidem excurrerant Patres, ut Catholicos in Fide confirmarent, & heterodoxos converterent, & ignorantes instruerent, & æternæ salutis monita oppidanis omnibus instillarent, non sinè maxima Theodori Principis consolatione. Qui & idcirco Patri Oliverio Manaræo, Germanicarum Provinciarum visitatori, cum eidem in arce Neuhusana Paderbornenses Patres & Collegii foundationem hoc anno commendaret, non solum benevolè respondit, *rem eam sibi cum primis cordi fore*; sed etiam Cathedrali Capitulo renuntiari jussit, ut curam Patrum singularem gererent, neque ulla in re paterentur eos penuriam ferre. Natalem Domi-

favente Theodoro Episcopo, qui hoc anno Natalem Domini celebravit in monasterio Bodekenfi.
Hist. Collegii Paderb.

Domini celebravit idem Celsissimus in Bôdekenſi monaſterio Canonicoꝝ Regularium S. Auguſtini. Ubi loci ejuſdem Prior ſeu Prælatuſ donavit ei Coſmodromium Gobelini Perſonæ, manu ve- tuſtiſſimâ ibidem vel ab ipſomet auctore, vel ab alio quodam Reli- gioſo, in charta pergamenâ ſcriptum; uti ipſemet in fine libri iſtius manu propriâ adnotavit hiſce verbis: *Ex cænobio noſtro in Bôdicken hic liber à Priore ejuſdem oblatus eſt nobis ibidem in die Nativitatis Chri- ſti, anno 1588. Theodorus à Fürſtenberg Epicoꝝ.* Autographum hoc vel apographum aliis exemplaribus, à Meibomio vel alio quo- cunque editis, longè accuratius eſt: ſervatûꝝque adhuc in collegio Patrum Societatis Paderbornæ, cui Theodorus Epicoꝝ hunc li- brum redonavit anno 1612.

Hic ei do-
natur Coſ-
modromiũ
Gobelini
perſonæ:
quod ille
poſtea re-
donavit
collegio So-
cietatis Ja-
ſu Pader-
bornæ.
ex inſcri-
ptione libri
ejuſdem.

Et haſtenus quidem prædicta Societas nullam aliam ſedem ob- tinuerat in Weſtphalia, præter eam, quam ante octennium cepe- rat ad fontes Paderæ. Nunc verò etiam cum ingenti ſubditorum commodo recepta eſt Monaſterii Weſtphalorum, ex liberali fun- datione Reverendiſſimi Domini Godefridi de Raëſfeld, Cathedralis Eccleſiæ Decani ante biennium defuncti: qui ex amicitia cum Pa- tribuſ Societatis Paderbornæ contracta (nam & ibi Canonicuſ fue- rat) iuſdem pro inchoando Monaſterienſi collegio in teſtamento ſuo legaverat ad viginti quatuor Imperialium dalerorum millia. Ea donatio ſeu voluntas ultima, cum & ab Erneſto Epicoꝝ & à fre- quenti Canonicoꝝ collegio probata eſſet, erigendo ibidem col- legio viam aperuit: primuſque Patrum Societatis Monaſterium hoc anno miſſuſ eſt Pater Petruſ Michaël, cognomento *Brillmaecker*, vir egregiè doctuſ, & jam antè variis magnorum Principum lega- tionibuſ præclarè functuſ. Hic unâ cum P. Melchiore *Kernthen* venit illuc die viceſimâ quartâ Februarii: ſuſceptuſque à Reveren- diſſimo Domino Henrico à Raëſfeld (quem aquæ potorem appel- labant) intrâ breve tempuſ religioſâ converſatione, doctrinâ, ſua- vitate, & concionibuſ, partim in ſacello S. Nicolai, partim in an- tiquo choro Majoris Eccleſiæ ad plebem habituſ, Canonicoꝝ Cathedralium animoſ itâ ſibi conciliavit, ut ejuſdem Societatis Pa- tribuſ primò duaſ Vicarioꝝ ædeſ in eo loco, ubi jam collegium Societatis eſt; deinde etiam ſequenti anno Monaſterienſe gymna- ſiuſ & ſcholaſticæ juventutiſ inſtitutionem attribuerint.

Primi Pa-
tres Jeſuitæ,
ex funda-
tione Gode-
fridi Raëſ-
feldii
quondam
Decani, ve-
niunt Mo-
naſterium
Weſtpha-
liæ;
*chron. Mo-
naſt. mſ.*

& ſequenti
anno Mo-
naſterienſiſ
gymnaſii
curam ac
inſtitutionẽ
obtinẽt.
*chron. Mo-
naſt. mſ.*

An-

Yyy 2

Annus Christi 1589.

SIXTI V. Pontificis 4. & 5.
 RUDOLPHI II. Imperator. 13. & 14.
 THEODORI Episc Paderb. 4. & 5.

Henricus III.
 Galliarum Rex,
 plerisque
 urbibus ac
 provinciis
 propter
 Guisiorum
 cædem
 contra se
 conspiran-
 tibus,
*Spond. ad
 hunc ann.*
*Harant in
 ann. Brab.*
Bussier. l.
21. hist.
Franc.

*Ducem de
 Mayenne.

amicitiam
 & fœdus
 contrahit
 cum Hen-
 rico Rege
 Navarra:
*Auctores
 iidem.*

& eodem
 anno per
 insidias
 trucidatur,
 moriturq;
 in Fide Ca-
 tholica.
*Auctores
 iidem.*

Uam ingenti periculo se, vitamque suam exposuerit Henricus III. Galliarum Rex, quando Principes Guisios in superioribus Regni comitiis tam atrociter obtruncari fecit; prima statim hujus anni initia declararunt: Nam ex ea cæde protinus Catholicorum plerique suspicati sunt, Regem suum vel non probè Catholicum esse, vel certè Navarra Regi hæretico magis addictum; quàm fœderi sacro, in iisdem comitiis approbato. Et hæceorum opinio supra modum aucta est, quando non solum concionatores Parisini è sacris pulpitis Regem suum perfidiæ & hæreseos infamarunt; sed etiam academia Parisiensis, cui nomen *Sorbona*, decreto publico divulgavit, populum Gallicanum nullo amplius iuramento fidei & obedientiæ Regi suo devinctum esse, posseque tutâ conscientiam adversus nefaria ejus & sociorum suorum consilia pro defensione Fidei Catholicæ bellum suscipere. Quare primum Parisienses, deinde Aurelianenses, Tolosates, Lugdunenses, Ambianenses, Arelatenses, & quidquid ferè urbium aut provinciarum erat, uno impetu in Regem insurgunt, imagines ejus deturpant, sigilla Regia confringunt, sacro fœderi certatim se addi-
 cunt, ejusque ducem primum nominant Carolum *Mayennum, Henrici Guisii occisi fratrem; qui à comitiis Blesensibus tempore fraternæ cædis abfuerat. Consternatus indè Rex, ut in hujusmodi turbis fidelem belli adiutorem sibi adscisceret, amicitiam & fœdus iniit cum hæretico Rege Henrico Navarra; cum quo & postea conjunctis exercitibus progressus est ad Lutetiam Parisiorum obsidendam. Sed prius, quàm eò perveniret, apud S. Clodoaldi fanum, duabus ferè leucis Parisina ab urbe dissitum, à Jacobo Clemente, monacho Dominicano è terrestri solio in vitam aliam transmissus est. Homo iste simplicioris ingenii, acceptis quibusdam literis, accedebat ad aulam Regis; fingebatque simul, sibi maxima quædam negotia ab aliquibus commissa esse, quæ secretò solum & cum summa taciturnitate in aurem Regis infunderet. Altero mane ad alloquium arcanum ductus, porrigebat Regi literas, de quibus dixerat. Cùmque eas Rex perattentè legeret, ipse interim extractum de manica sua cultrum capulo tenus in ventrem ejus ita intorsit, ut sequenti die, quæ erat 2da mensis Augusti, Rex præ-
 missa

missâ aliquoties piâ sacramentali confessione religiosè & Catho-
licè è vivis emigraverit, anno suæ ætatis trigésimo nono. Ne-
que pœnam omnem evasit parricida; tametsi, ut inquit Busslerius,
leviorem tulerit, quàm flagitii admissi gravitas postulâset. Nam
in ipso scelere deprehensus, inter ministrorum accurrentium gla-
dios occubuit; & ejusdem cadaver è fenestra projectum, à qua-
tuor equis discerptum, ac demum funestis ignibus consumptum
est.

Eodem mense turbulentam animam in aquis exspuit nocen-
tissimus Rhēni inferioris & Westphaliæ prædo Martinus Schencki-
us. Animus huic erat per insidias Neomagum intercipere: eoque
fine apud munitionem, in divortio Rhēni & Wahalis à se constru-
ctam (quæ ab ejus nomine adhuc dicitur *die Schenckenschank*) di-
versas naves militibus, armisque plenas congregaverat. Cum his
die decimâ Augusti secundo anmæ defluxit Neomagum, eâdem
nocte ex improvîso urbem obruturus. Actametsi paulò seriùs il-
luc adveniret, quàm in animo constitutum fuerat (jam enim inci-
piebat alterius diei aurora surgere) ausus est nihilominùs belli aleam
tentare, confractâque portâ Antonianâ usque ad ipsum urbis fo-
rum perrumpere. Sed eventu minùs fortunato! Cives enim &
præfidiarii, campanæ pulsu convocati, eo statim annisu virium
in Schenckianos proruerunt, ut iidem ter obtento, tẽrque iterum
amisso foro, tandem præcipiti fugâ ex urbe rursus excedere coacti
sint, hortanti ad resistendum Schenckio protervè respondentes:
*jam sæpe nos in hac urbe ad carnificinam deduxisti! decerta jam solus, pro-
ut ipse voles: nobis enim nulla urbis potiundæ spes est.* Haræus memo-
rat in illius diei conflictu quingentos & ampliùs è militum Schen-
ckianorum numero periisse: quorum complures à civibus ac præ-
fidiariis in recessu & fuga cæsi; alii verò plurimi, dum cæco impe-
tu ad naves suas recurrerent, vel in aquas acti, vel unâ cum suis
navibus nimio virorum & armorum pondere submersi sunt. Schen-
ckius ipse, cùm in unam istarum navium insiliisset, eâ subsidente
vitam in aquis perdidit: atque, ut pœnam suis flagitiis dignam
acciperet, cadaver ejus amputato capite in quatuor partes disse-
ctum; & è quatuor turribus, ad annem ædificatis, volente po-
pulo, suspensum est.

Magna Truchsesii columna cecidit cadente illo: nec jam alius
ferme è reliquiis Truchsesianorum in vivis erat, quàm Adolphus
Comes Nüenarius; cui hic annus pariter vivendi ac tumultuandi
finem attulit. Recipiebat hic ad se residuum Schenckii extincti
militem: &, quia solvendorum stipendiorum facultas deerat,
Schenckiano more ad rapinas ac spolia sese protinus convertibat.

Oppor-

Martinus
Schenckius
Truchsesii
fautor, dum
Neomagum
per insidias
intercipere
nititur;

Haræus in
ann. brabant.
Strada dec.
2. l. 10.

magnâ suo-
rum clade
repulsus,
in aquis
mergitur
& suffoca-
tur.

Auctores
iidem.

Adolphus
Nüenarius
& Moræ
Comes in
Diocesi
Monasterii
riensi de-
prædatur

nundinas
Grevonien-
ses:

*Haræus in
ann. brab.
chron Mo-
nast. ms.*

& paulò
post, Arn-
hemii ex
incenso
pulvere ni-
trato mori-
tur.

*Haræus ib.
Strada dec.
2. l. 10.*

Carolus
mansfeldi*,
Alexandri
Farnesii no-
mine Rhe-
noberckam
obsidet.

*Haræus &
Strada
loc. cit.*

eamq; sub
initium an-
ni sequen-
tis fame &
inediâ do-
mitam, re-
stituit Erne-
sto Colon.
Archiepi-
scopo.

*Haræus in
ann. brab.
ad an. 1590
Strada loc.
cit.*

Theodorus
Episcopus
Paderborn.
hoc anno

Opportuna ad hoc agendum occasio videbatur fore in proximis nundinis, quæ die vicesimâ octavâ Augusti celebrandæ erant Grevoniæ in Dioecesi Monasteriensî, loco admodum aperto, & horis tribus Monasteriensî ab urbe disito. Collectis igitur Schenckianis, adjunctisque simul aliis prædatoribus ex oppido Lochemensi & vicinis quarundam urbium præsidiis, festinato itinere Grevoniam progreditur: ipsòque nundinarum die improvisus in pagum involat, mille equos abducit, mercatorum tabernas exspoliât, pecunias abripit, resistentes trucidat, ac tandem prædis, rapinisque dives Lochemium revertitur, flagitii commissi pretium cum suis divisurus. Verùm is, qui humanorum actuum supremus inspector est è cælo Deus, criminoso Comiti intrâ breve tempus tam iniquæ invasionis mercedem reddidit. Cùm enim haud multò post Arnhemii in Geldria majus aliquod pyroclastrum experiri vellet; ignis fortuito casu in vasa pulveris nitrati decidens, eundem sic adussit, ut intrâ viginti quatuor horas, aut paulò amplius, die septimâ Octobris miserabili morte consumptus fuerit.

Tum verò Carolus Mansfeldius, bellator egregius, Alexandri Parmensis imperio ad obsidendam Rhenoberckam se accinxit. Hæc enim sola finito Colonienfî bello in Truchsesianorum potestate manserat, non sinè magno Batavorum commodo, & Hispanorum detrimento. Ut autem expeditio ista facilius procederet, copias suas admovit primò ad Resam oppidum, ejusque muniti-
nem à Martino Schenckio recentissimè constructam. Quâ intrâ quatrîdium subactâ, progressus est Rhenoberckam: urbemque istam, licet asperâ durâque hieme, novis aggeribus & munimen-
tis ita inclusit, ut, nisi Batavi ferro & armis viam aperirent, ni-
hil annonæ ac rerum humano victui necessariarum ad obsessos per-
duci posset. Restitère quidem diu obstinati civium ac præsidia-
riorum animi; passisque sunt, sua corpora in obsequium Batavo-
rum diuturnis jejuniis contabescere. At ubi tandem extrema fa-
mes nimium invalesceret, neque jam amplius ab Hollandis ulla
commeatûs importandi spes alluceret; post initia sequentis anni,
die tricesimâ Januarii, deditionem pacti sunt eâ lege, ut neque
pecuniâ plecterentur cives, neque armis exuerentur abituri mili-
tes. Quo concessò, Ernestus Archiepiscopus Colonienfîs à Ca-
rolo Mansfeldio, ejusdemque victore exercitu, in hanc urbem in-
ductus, atque ita demum plenâ totius Dioecesis possessione poti-
tus est.

Inter has bellorum ac mortium vicissitudines Theodorus Epi-
scopus noster, postquam à negotiis, curisque temporalibus quie-
tem aliquam adeptus esset, magnâ animi præparatione se convertit
ad

ad accipiendum presbyterium, Ordinemque Episcopalem. Ea de re literas hoc anno perhumanas die 18 Junii Coloniam dedit ad Nuntium Apostolicum, Octavium Episcopum Calatinum; petiitque, istorum Ordinum conferendorum facultatem tribui Domino suffraganeo Colonienfi. Quod cum ab eo facillimè impetrasset, haud multò post à prædicto suffraganeo sese expetitis hujusmodi Ordinibus initiari fecit; ac deinde in Bôdekenfi (ut fertur) monasterio primam Deo hostiam pientissimè immolavit. Superfunt adhuc in Episcopali archivo nostro ejusdem Nuntii Apostolici literæ, hac de re ad Principem Theodorum datæ die 25 Junii, præsentis anni; quæ sic incipiunt.

Illustrissime et Reverendissime Princeps, Domine observandissime. Ex literis Illustrissimæ et Reverendissimæ Dilectionis vestræ, decimâ octavâ Junii datis, se sacris sacerdotii Ordinibus initiari proposuisse, intellexi. Quod ut illi felix, faustumque sit, Deum optimum maximum precor. Ac ob eam causam ad Dominum suffraganeum Coloniensem scripsi, ut ad illum accedere (quàm primùm licebit) ei que sacros sacerdotii Ordines juxta sanctorum Canonum decreta conferre vellet: ac etiam, juxta petitionem Illustrissimæ ac Reverendissimæ Dilectionis vestræ, Domino suffraganeo, particulari diplomate, hujusmodi Ordines extra statuta tempora conferendi potestatem impertiri etc.

Clariùs hæc omnia Perillustri Dominus Casparus de Fürstenberg Archisatrapa Ducatus Westphaliæ, frater germanus Theodori Episcopi in suo diario his verbis notavit: Anno 1589. 27 Julii Reverendissimus ordinatur in Subdiaconum. 29 in Presbyterum Neuhusii. 30 per suffraganeum Coloniensem Laurentium Fabricium astantibus insulatis Abbatibus in Marienmünster et Abdinghoff; ministrantibus fratre Friderico de Fürstenberg Metropolitana Moguntinensis, Cathedralis Paderbornensis, et aliarum Collegiatarum S. Albani, S. Petri, et S. Victoris tum intra tum extra muros Moguntiae Canonico Capitulari, et seniore Rosero à Westrum Præposito in Meschede; Filiis meis Joanne Godefrido de Fürstenberg Metropolitanarum Ecclesiarum Moguntinensis et Trevirensis Domicellari, et Friderico de Fürstenberg Ecclesiæ Cathedralis Paderbornensis et Ecclesiæ Collegiæ Equestris Ordinis ad S. Burchardum Herbipoli Domicellari Episcopales baculos tenentibus; præsentè Præposito Fritzlarienti Joanne à Wamboldt solenniter Episcopus consecratus.

Ejusdem Theodori Antistitis favor erga Patres Jesuitas, qui Paderbornæ sedem fixerant, nullo satis præconio dilaudari potest. Hos ille diligebat ut indefessos antiquæ Fidei defensores; auditusque est hoc anno, cum in Bacchanalibus erudito studiosorum nostrorum dramati interfuisset, in frequentissima plurium Nobilium & Aulicorum corona dicere: Catholicam Religionem inter modernorum

suscipit sacerdotium, & Ordinem Episcopale. Ex literis Archivi Episcopi. Item ex ms. Libris Baronis de Fürstenberg.

Favet Patribus Jesuitis Paderbornæ. Hist. Collegii S. J. Paderbornæ.

tempo-

temporum iniquitates hucusque à Patribus Jesuitis conservatam esse, et adhuc in posterum contra omnes adversariorum impugnationes conservatum iri. Simili affectu in eisdem Patres ferebantur majoris Ecclesiae Canonici: è quorum numero, die vicesimâ primâ Novembris, hoc anno obiit præcipuus Catholicæ Religionis & Jesuitarum Paderbornensium fautor Henricus à Meschede, Cathedralis Ecclesiae Decanus, & magnus Jesuitarum fautor, Paderbornæ moritur.

Hist. Collegii Paderb.
In cuius locum initio sequentis anni 1590 eligitur Arnoldus ab Horst, magnus pariter Jesuitarum patronus.

Hist. Coll. Paderb. ad ann. 1590.

Decanus: idem ille, qui ante septem annos non sinè zelo singulari dixerat, *precari se, ut, si vivente se contingeret, Jesuitas ex hac urbe revocari, dies ista sibi fatalis et suprema foret!* Mortem ejus acerbè luxerunt Patres, benefactorem & patronum optimum à se amissum querulati. Sedeam jacturam anno proximo fructuosè repensavit vicesima quarta dies Januarii: quando in ejus locum electione Canonica suffectus est Reverendissimus ac Perillustris Dominus, D. Arnoldus ab Horst, vir egregiæ pietatis, nostrisque Patribus tam addictus, ut priusquam eligeretur, familiarium suorum aliquibus apertè enuntiaverit: *vacantem hujus Ecclesiae Decanatum à se non nisi in bonum Societatis appeti.* Studuerat hic Romæ in collegio Germanico, in quo & alii tres cum illo virtute ac literis probillimè exculsi fuerant, nimirum Joachimus à Langen, Theodorus à Plettenberg, & Wilhelmus de Ledebur: omnes viri probatissimi, quique non solum plebi & civibus; sed etiam Clero ac personis Ecclesiasticis, egregio Religionis, probitatis, continentiae, & virtutum omnium exemplo prælucebant.

Urbis Paderbornensis consules prohibent civibus, ne in ædes summa ad conciones Jesuitarum adeant.

Hist. Collegii Paderb.

Ceterum hoc anno rursus Jesuitarum Paderbornensium labor fructum non magnum habuit in conversione Lutheranorum civium. Obstant enim indefessis ipsorum conatibus non solum injuriosæ declamationes Hermanni Tünneken, Forensis Ecclesiae Pastoris, de quo anno superiore diximus; verum etiam severæ prohibitiones ipsorum consulum, qui, ut suos in heterodoxorum dogmatum professione retinerent, iisdem ad Catholica templa & conciones Jesuiticas accessum omnem interdixerant. Imò consulum istorum unus, cognomento *Bote*, singulari Catholicæ Religionis odio frequentabat assidue conciones & catechismos nostrorum Patrum: non ut ex iis antiquæ Fidei sinceritatem ac veritatem disceret; sed ut eos, qui ad sacras hujusmodi institutiones pedem adducerent, suismet oculis observaret, & acerbis exagitationibus coram urbeo senatu reprehenderet. Ità Patrum bonorum sedulitatem ac patientiam Deus aliquantulum exercere voluit, donec ipso adjuvante copiosior animarum messis exurgeret; uti postea sub eodem Episcopo Theodoro felicissime contingit.

AN-

Annus Christi 1590.

SIXTI V. Pontificis 5. & 6.
 URBANI VII. & GREGORII XIV. 1.
 RUDOLPHI II. Imperator. 14. & 15.
 THEODORI Episc Paderb. 5. & 6.

Sexto V. Pontifici, die vicesimâ septimâ Augusti è vi-
 vis evocato, post breve interregnum successit Ur-
 banus VII, dictus antea Joannes Baptista Casta-
 nea, electus die decimâ quintâ Septembris, & Ec-
 clesiae Romanæ magis ostensus, quam concessus.
 Nam alterâ statim die post electionem suâ in morbum fatalem in-
 cidit; nec multò post, nimirum die vicesimâ septimâ ejusdem men-
 sis, pientissimè decessit: magnas Deo gratias agens, quòd in tam
 gravi ac periculoso munere adhuc nihil agere permissus fuerit, de
 quo posset vel deberet apud severum ipsius tribunal rationem red-
 dere. Ab eo tempore vacavit sedes usque ad Nonas Decembris:
 quo die tandem electus, ac triduo post in festo immaculatæ Con-
 ceptionis B.M. V. coronatus est Gregorius XIV, dictus antea Ni-
 colaus de Sfondratis, patriâ Mediolanensis, & S. Caroli Borromæi
 contreranei sui magnus imitator.

In Gallia post necem Henrici III, Valesia de stirpe Regis ultimi,
 fervebant omnia plena turbis ac tumultibus. Pars enim è Princi-
 pibus Regni declaraverant se pro Henrico Borbonio Navarrorum
 Rege, licet erroribus Calvinianis dedito: putabantque sibi & Re-
 gno satis cautum esse de Religione, quòd juratus promiserit, se
 Catholicæ Religionis firmitati nihil ampliùs obstiturum; neque,
 ut in ea quidquam innovetur, acturum aut permissurum esse. Alii
 verò potissimâ ex parte declaraverant se pro Carolo Borbonio Car-
 dinali, ejusdem Regis Henrici patruo, qui in comitiis Blesensibus
 à defuncto Rege in custodiam abductus fuerat: atque, ut illum è
 captivitate sua ad Regale solium pertraherent, constantissimè in-
 hærebant foederi sacro; cui etiam Philippus Hispaniæ Rex, pro
 depellendo Catholicæ Religionis periculo, opem & operam suam
 addixerat. Parabatur bellum ab utraque parte magnis animis:
 ducemque sacri foederis pergebat agere Carolus de Mayenne, Gui-
 siorum occisorum frater: cui Alexander Farnesius exeunte Februa-
 rio suppetias misit, Philippum Egmondia Comitem, cum equiti-
 bus mille ducentis, totidemque peditibus. Commissa deinde pu-
 gna est pridie Idus Martii; & Navarræus tandem, cum eventus
 prælii diu pependisset, à Mayennio victoriam non parvam retulit:

Sixtus V. Papa mori-
 tur. Succes-
 dit Urbanus
 VII; & huic
 propediem
 decedenti
 Gregorius
 XIV.

Spond. hic
 n. 18. &
 sequent.

Galli discor-
 dant in
 designando
 novo Rege,
 aliis Henri-
 cum Borbonium
 Regem Navar-
 ræ; aliis
 Carolum
 Borbonium
 ejus patru-
 um designantibus.

Spond. ad
 ann. 1589.
 n. 18. 19.

& 24.
 Henricus
 Navarrus
 contra
 Mayennium
 feliciter
 pugnat.
 Hæc in
 ann. Brab.
 Spond. ad
 hunc ann.

ac deinde
Parifios
obfidet.
Haræus ib.
Spond. n. 11

Carolus
Borbonius
moritur.
Spond. n. 10
Et tamen
Parifienfes
adhuc mor-
dicus per-
stant in vo-
luntate non
admittendi
Regem aliū
quā Catho-
licum.
Spond. hic
n. 9.
Haræus in
ann. brab.

Fortiffimè
tolerant
horrendam
famem:
Auctores
iidem.

quanquam (ut ex Haræo colligimus) longè minorem, ac Regum Borbonicorum assentatores prædicant. Philippus Egmondus, & Henricus Brunsvicensis nothus, in prælio cecidè: Mayennius cum exercitu reliquo Parifios, indèque Sveffionem disceffit: Navarræus, occupatis quibusdam urbibus, & reparato militum suorum robore, demum appetente Majo castra movit ad Parifiorum confinia, urbem istam, populūque grandem fame aut armis ad obsequium suū coacturus.

At Parifini à præterita foederatorum suorum clade jam diu primum terrorem vicerant. Ac tametsi haud multò post infelici nuntio comperirent, etiam designatum à se Regem Carolum Borbonium septimo Idus Maji in custodia sua obiisse; indè tamen animis nihilò fractiores, novo iterum juramento se obstrinxerunt ad moriendum pro defensione Fidei Catholicæ, nec admittendum Regem aliū, quā Catholicum. Eadem erat mens Religiosorum penè omnium in tota urbe: atque ut apertius id profiterentur, commovendæ plebis causâ adornabant supplicationem publicam, animo quidem serio ab ipsis institutam; re ipsâ tamen planè ridiculam, & fortè nunquam aliàs in orbe Christiano visam. Præibat Silvaneſtenſis Episcopus Guilielmus Rosa, unâ manu crucem, & alterâ hastam portans. Hunc deinde sequebantur ordine Capucini, Franciscani, Minimi, Dominicani, Carthusienses, Carmelitæ, & alii plures, maximè verò ii, qui corrogabant stipem è publico: omnes instructi gladiis, bipennibus, galeis, thoracibus ferreis, aut alio veterum armorum genere, religiosis vestibus superinjecto; simulque sacris cantionibus Deum obsecrantes, ut oppressæ urbi auxilium ferret. Unum verò in tanta animorum alacritate non solum illis, sed etiam omnibus obsessis deerat: videlicet ea frumentorum & annonæ copia, quæ urbi vastissimæ in diuturniora tempora posset sufficere. Quapropter appetente jam tertio obsidionis mense, cum omnes ad com meatum inferendum viæ ab inimicis præclusæ essent, subintravit urbem tristissima fames: eaq; processu temporis ita invaluit, ut exeunte mense Julio tenuioris fortunæ homines concursu facto aut pacem aut panem sibi dari poscerent. Miserati eas pauperum querelas duo Archiepiscopi, Parifienſis & Lugdunenſis, die sextâ Augusti ad Regem eunt; propositâque civium afflictissimorum necessitate, eundem enixissimè rogant, ut Catholicam Religionem suscipere non dedignentur: id enim unicum levandæ hujus calamitatis remedium esse; & hoc adhibito, Regem protinus ab urbe tota ambobus brachiis receptum iri. At ille contra arroganti supercilio: *nolo*, inquebat, *moveri mihi quæſtionem de fide. Religionem, cui me addixi, regnandi causâ non*

muta-

mutabo: nec ullatenus equum est, ut subditi suis Regibus legem præscri-
bant. Hæc autem paulò superbiùs respondebat Navarræus, tum
 quòd in urbe hac jam ultra decies mille homines extremâ fame con-
 sumptos esse nôset; tum quòd eidem urbi nullum ab Hispanis
 auxilium è seditioso, turbatoque Belgio adfuturum crederet. Qua
 tamen in re mirum quantum deceptus est. Nam Alexander Far-
 nesiùs eodem illo tempore jam totus erat in colligendo, adducen-
 doque exercitu: nec multò post cum octodecim millibus tam in-
 observato itinere contra Navarrum proficiscitur, ut priùs, quàm
 huic aliquid de adventu ejus innotesceret, jam in corde Galliarum
 staret apud Meldas, urbem Galliæ, decem ferè horis ab urbe Pari-
 sina distitam. Ibi cum exercitu Mayennii se conjungens, die vi-
 cesimâ octavâ Augusti rectâ processit in obsidentes, eosque inopi-
 nâ sui adventûs famâ sic perterrituit, ut obsidionem diuturnam re-
 pentè solverint; & exercitum suum, ne inter urbem & Hispanos
 appropinquantes, veluti inter malleum & incudem staret, in se-
 curiorem locum revocaverint. Subinde magna comœatûs & an-
 nonæ copia in urbem invecta, semineces incolæ necessariis vitæ
 subsidiis recreati, pientissimæ gratiarum actiones in templo B. MA-
 RIÆ Virginis Deo persolutæ; & Farnesiùs (posteaquam adhuc
 unam alterâve urbem in ipso Regis conspectu expugnâset) re-
 bus à se feliciter confectis, mense Novembri victricibus laureis co-
 ronatus in Belgium se recepit.

Interea Batavi sub his Galliæ turbatæ motibus fortunam suam
 in Belgio non parùm promoverunt. Et in primis quidem Breda,
 urbs munitissima, ineunte Martio ab iisdem intercepta est egregio
 maleficio alicujus nautæ, qui solebat illuc advehere cespites, de-
 ficientium lignorum loco nutriendis ignibus peridoneos. Rece-
 perat hic in suam navem septuaginta milites lectissimos, à Mauri-
 tio Principe Arausicano missos; eosque in inferiore navis carina
 superimpositis cespitibus ità obtexerat, ut etiam ab Argo ocula-
 tissimo deprehendi non facillè possent. Cum his deinde quinto No-
 nas Martii, sole jam occidente, ad arcem Bredanam pro more suo
 adnavigat: &, quia milites præsidarii rigente brumâ cespitibus
 indigebant, in eam facillè admittitur. Mox etiam homo subdo-
 lus inter ingruentes tenebras partem aliquam allatorum cespitum
 expromit, nempe quantum præsidariis eâ nocte ad alendos ignes
 necessarium fuit: ceteram verò partem, inquit, primo diluculo
 sequentis diei commodiùs expromi posse. Aberat eo tempore gu-
 bernator: & incautus miles homini fraudulento adhibebat fidem;
 sed ingenti suo & urbis totius malo. Nam eadem nocte latentes
 insidiæ tacitissimo gressu prorumpunt è navi, vigilias arcis truci-

ac tandem
 à diuturna
 obsidione
 liberantur
 per Alexan-
 drum Far-
 nesiùs, cum
 selectis Hi-
 spanorum
 copiis ve-
 nientem è
 Belgio.

Spond. n. 13
Haræus
loc. cit.

Farnesiùs
 re feliciter
 gestâ, redit
 in Belgium.
Auctores
iidem.

Hollandi
 per strata-
 gema occu-
 pant Bredâ,
 urbem Bra-
 bantiæ;
Haræus in
ann. brab.

ac deinde
etiam alia
quedam
oppida ac
munitiones
intercipi-
unt, abfen-
te Farnesio
iterum in
Gallias
miſſo.
*Farnesius ad
hunc annū.*

Theodorus
Ep. Paderb.
hoc anno
cepit ædi-
ficare arcē
Neuhufanā,
haud pro-
cul Pader-
bornā.
*Klockner.
in hiſt. Pa-
derb.*

**apud Ha-
giographos
Antwerp.
10, 1. Ss. Ju-
nii c. 9.
Neuhufii
antiquitas,
ex veterib⁹
ſcriptis de-
clarata.
*monaſte-
rium intra
Paderbor-
nam, olim
Ordinis Ci-
ſterciensis,
nunc au-
tem Bene-
dictini.*

dant, reliquos præſidiarios alto ſopore merſos in cubilibus oppri-
munt, Mauritium Arauſicanum, qui cum amplioribus militum
ſuorum copiis propinquo in loco exſpectabat, ſigno dato in arcem
à ſe captam evocant; indèque ſimul in urbem ipſam uno impetu
profuſi, eandem pariter cæſis, fugatiſque cuſtodibus in ſuam po-
teſtatem adigunt. Egerrimè res illa habuit Alexandrum Farnes-
ium: ac fortè potuiſſet eam jacturam per decurſum hujus anni re-
ſarcire; cū haberet militem, & bello promptum, & ad omnia
Martis auſa impavidum. Sed quia à Philippo Hiſpanorum Rege
juſſus erat, urbium Belgicarum pericula Pariſiorum opitulationi
ac liberationi poſthabere; altiori demum imperio parendum fuit,
non ſinè maximo Batavorum commodo. Qui interea, dum Farnesius
cum florentiſſimo exercitu ſuo rem alienam in Galliis age-
ret, Catholicis provinciis plurimū nocumēti intulere; occu-
patis quibuſdam caſtellis ac munitionibus minoribus, uſui ſuo in
poſteriora tempora multū profuturis.

In Weſtphalia per hunc annum (ſi ultimos anni dies exceperis)
floreat alta pax, & omnium hoſtilitatum quies. Hac invitatus
Theodorus Princeps & Episcopus noſter adjecit animos ad ampli-
ficandam arcem Neuhufanam, eamque novis operibus ita perſi-
ciendam, ut in poſterum Domus iſta ſedem Episcopo dignam ex-
hiberet. Qua de re priuſquam uberius agam, juvat hīc paululum
ſubſiſtere in eruderanda hujus arcis antiquitate hucuſque proſus
incognita. Neuhufium, germanicè *Neuhaus*, weſtphalicè autem
Nienhuſe, in vetuſtis archivorum noſtrorum literis appellatur *No-
va-domus*. Primamque ejus mentionem invenio in vita B. Mein-
werci *Episcopi; ubi de Athela ipſius matre ſic legitur: *ad filium
ſuum Episcopum in Patherbrunnon venit; et oblatiſ ei bonis, ad tempora-
lis vite ſubſidia ſibi delegatiſ, NB. Novam Domum cum attinentiis ejus,
quā diu viveret, ſibi ab eo concedi petiit.* Quæ cū acciderint cir-
ca annum 1013, & ante ſecundas Athelæ prædictæ nuptias cum Bal-
drico Comite; manifeſtum eſt, Neuhufanam arcem jam floruiſſe
ante finem ſeculi decimi, & fortè adhuc multo anteriùs. Alteram
ejus mentionem faciunt Gaukirchenſis *monaſterii literæ de anno
milleſimo ducentefimo quadreſimo quinto: in quibus Prioriſſa
& Conventus Parthenonis Gerdensis *Mabilæ Abbatiffæ et Conventui
grifei Ordinis ad S. Olricum in Paderburne vendiderunt bona ſua in Burch,
cum pertinentiis ſuis, ſita NB. prope Novam Domum Domini Paderbur-
nenſis Episcopi.* Tertiam ejus mentionem affert Gobeliniſ in Coſ-
modromio ætate 6. c. 66. Ubi è veteribus manuſcriptis memorat,
Ottoni de Ritberg, quondam Episcopo noſtro, poſt annum 1281
fuiſſe multa bella cum civibus Paderbornenſibus; interque eas bel-
lorum

lorum turbas *Castrum novum*, sive *Neuhusum*, à civibus exustum ac devastatum esse. Ex his quidem ruinis *Nova Domus* vel *Neuhusia* restaurata est ab eodem Ottone & aliis successoribus: sed opere minùs firmo ac tali, cujus hodie nullum ampliùs vestigium superest. Moderni verò castri primus inceptor fuit Henricus de Spiegel, ex Corbejensi Abbate creatus Episcopus: qui, cum ad infulam Paderbornensem pervenisset anno 1361; haud multò post *Neuhusii** condidit novum ædificium è solido lapide, nunc adhuc in arcis ala australi situm, ceterisque ædificiis aliquantulum supereminens. Huic deinde moderno sæculo Ericus Episcopus adjecit alam orientalem, quæ Paderbornam respicit; & aliam partem alæ australis, quam ejusdem successor Hermannus de Wieda usque ad ædificium Spiegelianum continuasse aut perfecisse legitur. Tandem verò Theodorus Episcopus, cum ad splendorem hujus arcis adhuc alias duas alas, occidentalem scilicet ac septentrionalem, deesse conspiceret; ingenti sumptu & magnificentiâ opus istud per hunc annum aggressus est. Videbatur statim cælum ipsum præcellis hujusmodi conatibus favere & applaudere. Cum enim ob humiditatem soli non parva difficultas appareret in fodiendis, locandisque fundamentis; repente molestiam hanc mitigavit æstas calidissima: cujus beneficio non solum fundamenta faciliori negotio jacta; sed etiam reliquæ superstructiones maximopere promotæ sunt. Continuatus deinde labor anno sequente: neque postea ullis impensis parvitum, donec arx nobilissima in eam, quâ modò fulget, amplitudinem exædificata, fossis ac turribus communita, præstantissimis conclavibus, & hortis condecorata est. Lubbet hîc adjicere castri illius laudes ex eleganti poemate Patris Frederici Rôrich S. J. poëtæ & oratoris disertissimi:

*Quid memorem celsis spectandas turribus arces,
Ac tantum Domino tecta minora suo?
Ornamenta olim pacis, munimina belli,
Sumptibus ad cælum surgere jussa tuis?
Hinc NOVA, deterso veteris squalore senectæ,
Jamque suo demum nomine digna DOMUS,
Regalem tectis immanibus explicat aulam,
Laxaque formosis atria porticibus:
Quas circum, virides ventis crispantibus undas,
Plaudit lascivis squamea turba choris.
Flora favet, favet attiguis Pomona viretis;
Certatimque suas utraque promittit opes:
Utraque certatim vernantes dirigit hortos,
Floribus illa suis, fructibus ista suis.*

*monn-
menta Pa-
derbor-
nensia Fer-
dinandi
Fürsten-
bergii.

Arcis Neu-
husanæ, à
Theodoro
conditæ,
splendor &
elegantia.

Cete-

Prædones
Hollandici,
ductore
Comite
Oberstei-
nio, die fe-
sta Nativi-
tatis Domi-
nicæ, in
Dioccesin
Monasteri-
ensem in-
volant:

*Hareus in
ann. brab.*

Eaque mi-
fere direptâ
& spoliatâ,
*Hareus ad
hunc annu.*

procedunt
etiam in
Dioccesin
Paderbor-
nensem.

*Hareus ib.
Klockner
in hist. Pa-
derb.*

Ubi post-
quam toto
biduo sæ-
dissimè
grassati es-
sent;

*Klockner
in hist. Pa-
derb. ms.
ad hunc
annum.*

Ceterum initia hujus ædificii admodum periculosa fuerunt ipsimet Episcopo & ejus Episcopatu. Nam eodem hoc anno, quo novum illud opus inchoatum est (cùm putarentur omnia nobis tranquilla & pacata fore) Joannes Philippus Comes Falckensteinius & Obersteinius exeunte Decembri cum prædatricibus Hollandorum copiis in Westphaliâ irrui: ipsoque die Nativitatis Dominicæ, quæ omnibus verè Christianis fuit semper sacratissima, ausus est primum in pagos, urbi Monasteriensi proximos, repentino impetu se infundere, omnes in templis repertos immis- sis raptoribus exspoliare, sacram supellectilem auferre, sacramenta pedibus conculcare, virginibus & matronis vim inferre, aliâque plurima nefanda agere, quæ eidem & suis commilitonibus dictitabat animus, libertate hæreticâ depravatus. Similia sequenti die Telgeti ac Wolbecæ; & rursus postridie Warendorpii, Ewerswinckelæ, aliisque in locis vicinis perpetrarunt, multis etiam captivis unâ secum abreptis. Indè porrò in Hauswinckel & Marienfeld progressi, quaquaversum tristissima suæ rapacitatis ac truculentiae Calvinianæ vestigia reliquere. Et quidem in pago Hauswinckel, præter alia complura scelera, etiam fontem sacrum seu baptismalem foedissimè conspurcârunt: Marienfeldiæ verò (ubi insigne monasterium sacri Ordinis Cisterciensis est) non solum in sacramenta & religiosas Divorum imagines; verum etiam in ipsosmet monachos, tametsi innocuos & culpæ nullius reos, immani furore debacchati sunt. Hinc spoliis opimis hilares, & nondum saturi, in Episcopatum nostrum Paderbornensem involant: ac die trigesimâ Decembris, in Dominica, tam improvise Delbrugiam ingrediuntur, ut prius illic pedem infortunatum fixerint, quàm rumor aliquis de eorum adventu percrebesceret.

Consternatus eo nuntio Theodorus Episcopus repente fugit Neuhusio; recepitque se in alia tutiora loca, ubi ab hoste vicino magis custoditus esset. Arx enim Neuhusana propter inchoatam hoc anno fabricam jacebat ex omni parte patula: & ipsamet urbs Paderborna tanto in angore ac tremore versabatur, ut, si illuc venissent Batavi, fortè cives heterodoxi diductis, laxatisque portis eosdem fuissent excepturi; præsertim cùm insuetum istud Harpyjarum genus nondum penitus & ex ungue nôssent. At, quia hæc amborum locorum habitudo Batavicis harpagonibus ignota erat; sequenti die (quæ erat ultima Decembris) post expilatam Delbrugiam processerunt in Anreppen, Scharmede, Bentfeld, Ellsen: indeque (relictâ à sinistris Neuhusiâ ac Paderbornâ) in Wewer, Obere-Türpke, Niederen-Türpke, Haren, Brencken, & Bodeken. Quas autem insolentias in hisce pagis exercuerint; facilius est co-

gita-

gitare, quàm verbo & scriptis exprimere. Nam ut omittam ea, quæ magis vulgaria sunt; in pago Wewer viro Nobili Domino Arnolfo à Brencken plurimum damni intulere in diripiendis veteribus literis, vasis argenteis, aliisque cimeliis pretiosis. In Bòdeken, ubi insigne monasterium Canonorum Regularium S. Augustini est, præter ablatos Ecclesiæ thesauros rapuerunt simul ac disperdiderunt annonam omnem & frumenta, in annum proximum repozita. In Oberen-Türpke, & universim in locis omnibus ita percursis, equos optimos in prædâ abduxere, multa ædificia injectis ignibus exussere, plebem rusticanam barbarum in modum afflixere, puellas ac mulieres per summam libidinem violenter oppressere; & (quia in prædatoriis hujusmodi cohortibus non pauci erant natione Angli) nullum penè flagitium tam atrox & immane fuit, quod Anglicanâ licentiâ non auderent.

Annus Christi 1591.

GREGORII XIV. Pontificis 1.
 INNOCENTII IX. Pontificis 1.
 RUDOLPHI II. Imperat. 15. & 16.
 THEODORI Episc. Paderb. 6. & 7.

Kalendis Januarii prædones Hollandici, de quibus modo loqui cœperam, cum Obersteinio ductore suo retraxerunt se ex Dioecesi nostra in Angariam seu Ducatum Westphaliæ; spoliatisque pagis obviis perrexerunt Gesekam, Dioecesis Colonienfis urbem eo tempore non ignobilem, satisque præmunitam. Ibi vero, cum è portis excludi facillimè potuissent, haud ægre tamen in urbem admissi sunt adminiculo multorum civium Calvinisticorum, & adhuc faventium Truchsesio, quondam Antistiti suo; cuius nomine prædatoriam hanc invasionem institutam & adornatam esse, testatur *Metrius. At brevi didicere iidem cives, quos amicos & mutatæ Religionis consortes habeant. Etenim ingratiſſimi hospites illi, qui ante ingressum polliciti fuerant, se unâ tantum alterâve nocte ibidem sine noxa perstituros; intrâ portas improvidè recepti, quatuordecim diebus integris eam urbem veluti captivam retinere: atque interea temporis in cives omnes absque omni Religionis discrimine sic debacchati sunt, ut sole clariùs appareret, eos non ad promovendam suæ Religionis novitatem; sed tantum spoliis auferendorum causâ in Westphaliâ advenisse. Gelenius à Meriano citatus asserit, in hac irruptione tumbam auream

Retraxes
runt se ad
urbem Ges
sekam in
Ducatu
Westpha
liæ:

Klockner
ibidem ad
ann. 1591.

*Metrius
ap. Haræu
in annal.
Brab. ad

ann. 1590.
quæ ab iis
truculen
tissimè ha
bita, peni
tiusque dis
repta est.

Klockn ad
ann. 1591.

ream, quæ S. Cyriaci ejusdem urbis patroni ossa includebat, ab Obersteinio sublatam esse. Neque tamen id satis fuit inexplibili istarum belluarum rapacitati. Nam, ut miseris hominibus pecunias omnes usque ad extremum obolum extorquerent, alios diris funibus velut in equuleo distendebant, alios vestibis detractis nudos ustulandi causâ ad ignitas ædium suarum fornaces apprimebant, alios verubus alligatos ad focum domesticum lento igne torrebant, alios alio cruciatuum genere tam diu excarnificabant, usque dum ab iis omne aurum, argentumque extunderent. Præterea violatæ in aspectu maritorum conjuges, defloratæ in oculis parentum virgines, discerpta secularium Canonicarum Gesekensium privilegia, laceratæ veteres urbis & Capituli tabulæ, profanata templa, pessundata altaria; & ut homines fide digni retulere, ipse fons baptismalis in Ecclesia S. Petri (sit verbo venia) humano stercore deturpatus.

Diœcesis
Paderbornensis novæ
eorum incursionem
redimunt
undecim
millibus
imperialiū,
Klockn. ib.

Hareus ad
annū 1590.
Ducatus
Westphaliæ octode-
cim milli-
bus,
auct. iidem

Indè verò,
percurſâ
iterū Diœ-
cesis Mona-
steriensis &
Osnabru-
gensis rede-
unt in Gel-
driam:

Chytræ ad
annū 1590.
Hareus ad
eund. ann.
chron. Mo-
naſt. mſ.

Eadem comminati sunt non solum reliquo Ducatui Westphaliæ; sed etiam vicino Episcopatu nostro Paderbornensi, cui denovo ex urbe Geseka per ferales literas denunciârunt, nisi ulteriorem vexationem & evastationem pecuniis redimat, propediem se redituros, longèque tristiùs per totam Diœcesin grassaturos, quàm in primo transcursu fecerint. Neque dubium est, quin ejusmodi minas diabolico furore suo fuissent executuri, nisi Ordines Diœcesani (quos vulgò nominant *Status Patria*) per selectos viros cum iisdem transeissent in urbe Geseka, de numerandis unâ vice undecim millibus dalerorum Imperialium. Quibus acceptis (cum & Ducatus Westphaliæ Proceres adhuc alia octodecim millia ad redimendam provinciæ totius populationem addidissent) funestissimi hospites illi tandem adulto mense Januario discedunt Gesekâ; repetuntque Diœcesin Monasteriensem, unde venerant, eandem amplius, quàm paulò antè, vexaturi. Id autem ut faciliori negotio ab iisdem fieret, statim in adventu suo occupant Wolbekam oppidum, & castrum Schôneſiet: simulque in ambobus locis tam diu se præmuniunt ad agendas ubique prædas & spolia, donec istius etiam Diœcesis Ordines magno ære deprompto sanguinariî militis abscessum emerent. Neque mitior fortuna fuit propinqui Episcopatus Osnabrugensis; ad quem accipitres isti post emunctos Monasteriensium subditorum loculos devolârunt. Nam & ibi præter alia nefanda plurima, quæ in aliis Episcopatibus Obersteinii Comitibus imperio fecerant, quarto Idus Maji Oſedenſe monasterium virginum unâ cum Ecclesia & sacrario funditus exhaustere: dubiumque non est, quin & cetera monasteria eodem infortunio pressa fuerint, nisi oblatis pecuniis funestam hanc direptionem à se averterint.

terint. At brevi didicit prædonum istorum ductor Obersteinius, quam verè dictum sit à veteribus: *Dii laneos habent pedes, at ferreas manus.* Cùm enim, exeunte Majo, adjuvandæ Zutphanienfis obfidionis causâ rediisset ad Hollandos; in primo ad hanc urbem adventu statim globo tormentario percussus obiit, priusquam spoliis suorum dulcedinem penitiùs degustasset. *Stulte! sic repetunt animam tuam à te: et, quæ parasti, cujus erunt?*

Ceterùm hoc anno Batavi, duce Mauritio Arausico, fortunam sibi maximè faventem experti sunt in bello contra Hispanos gesto. Nam præter Zutphaniam, die vicesimâ octavâ Maji ab Hispanis deditam, occuparunt insuper Daventriam in Transisalaniam, Hulstam in Flandria, & Neomagum in Geldria: urbes omni ex parte præclarissimas, & ad promovendum belli cursum loco admodum opportuno sitas. Mirabantur quidem plures Catholici, quid causæ esset, quòd Alexander Farnesius ista permetteret; neque plus industriæ præ se ferret in conservandis, liberandisque prædictis urbibus? Athuic fortissimo Principi id temporis non solum belli nervus deerat; sed etiam rerum prospere gerendarum animus: cùm & pecunias pro conscribendis, alendisque militibus non acciperet ex Hispania; & breves copias, quas habebat, juberetur iterum in expeditionem Gallicam reservare. Qua ex re, & simul ex evidenti periculo amittendi urbes à se hætenus tanto cum labore & sudore partas, in eam corporis animique ægritudinem incidit; ut mense Augusto curandæ valetudinis causâ ad Spadanum fontem proficisci, atque istic medicinalibus undis atram bilem expurgare coactus fuerit. Indè viribus aliquantulum restauratis in Belgium rediit, militem collegit, exercitum recensuit, ac tandem, uti iussus erat, lentis itineribus in Galliam traduxit, foederatis Catholicis contra infestas hæretici Regis machinationes auxilium præstiturus. Id autem quàm bellè ac feliciter ab hoc bellatore invictissimo effectum fuerit, sequenti anno declarabitur.

Interea Dioecesis Osnabrugensis eodem ipso tempore, quo Comes Obersteinius Westphaliam divexabat, in moerorem & luctum præcipitata erat ex inopina morte Episcopi sui Bernardi Comitis de Waldeck; quem absoluto quinquennali regimine, undecima dies Martii è vivis abstulit. Professionem Fidei Catholicæ, quam initio sui Pontificatus ex præscripto concilii Tridentini edidit, jam supra vidimus ad annum 1585: atque idcirco etiam à Sede Apostolica legitimè confirmatus erat; uti docent Osnabrugenses literæ de anno 1590, in quibus apertissimè nominatur *Postulatus et Confirmatus Ecclesiæ Osnabrugensis.* Vacantem ipsius cathedram affectabant *è Principibus Lutheranis, Joannes Adolphus Holfatiæ Dux, Ar-

Ubi Comes Obersteini⁹ ipsorum ductor, post paucos dies globo tormentario percussus obiit ante Zutphaniã.

Haraus ad ann. 1591. Hollandi Zutphaniã, Daventriã, Hulstam, & Neomagum, Hispanis eripiunt: sed sine culpa Alexandri Farnesii, qui & æger erat & militem suum reservare jubebatur in expeditionem Gallicam.

Haraus in ann. brab.

Moritur Bernardus de Waldeck Episcopus Osnabrugensis, princeps Catholicus. *Chytraus & mss. of. nabr.*

*ex mss. Osnabr.

chiepiscopus Bremensis; & Philippus Sigismundus Dux Brunsvicensis, Verdensi cathedræ jam antè impositus: è Catholicis verò Theodorus Fürstenbergius Episcopus Paderbornensis, & Antonius Comes de Schawenburg Episcopus Mindensis; quibus etiam favebat mandatum Rudolphi Imperatoris de non surrogando alio, quàm viro probè Catholico. Subinde quatuor è Majoris Ecclesiæ Canonicis adhærebant firmiter præcepto Cæsaris; ideòque palàm protestati sunt, se nunquam esse consensuros in postulationem Principis heterodoxi. Alii verò, etiam Catholici, potiora vota conferebant in Philippum Sigismundum, de quo suprà diximus; putabântque, se facti illius innocentiam Papæ & Cæsari probaturos ex hujusmodi causis: nimirum, quòd afflictis hisce temporibus contra Hispanos et Batarvos, per Westphaliam grassari solitos, indigerent potenti Principe, qui Osnabrugensem Diocesim à prædonum istorum incursionibus tueri possit: quòd ejusmodi Principem ad regendam Ecclesiam suam postulaverint, qui re verà sit optimæ indolis, nec à Fide et Religione Catholica multum aversus; imò qui et ejus amplectendæ spem sibi non parvam fecerit: postremò, quòd principali fide sibi ab eodem Postulato promissum fuerit, se in moderno Religionis Catholicæ statu nihil penitus novaturum; neque priùs ad Osnabrugensis Ecclesiæ gubernationem accessurum esse, quàm à summo Pontifice legitimas sue confirmationis tabulas exhibuerit.

In cujus loco postulat Luthera-
nus, Philippus Sigismundus Dux Brunsvicensis;

qui Capitulo spem inanam fecerat suæ conversionis, & securæ confirmationis Pontificiæ,

Eidem gubernatio Diocesis traditur, non adeptâ confirmatione.

Ex Rever-
sali (ut
ajunt) Phi-
lippi Sigis-
mundi:
quod habe-
tur in Of-
nabrugensi
archivo.

Warburgi
in Episco-
patu Pader-
bornensi ad

Atque utinam huic ultimæ conditioni, quæ Recessui postulationis disertè ac nominatim inserta erat, constanter inhæsum foret! sed contrarium accidit, non sinè postulantium culpa & mutabilitate. Hi enim, cùm post aliquot menses animadverterent, confirmationem Postulati in Romana curia multis difficultatibus intricari; avertendorum (ut inquebant) graviorum periculorum causâ, Diocesanam administrationem ei tradidère. Ac, ne idcirco ullam Cæsaris aut summi Pontificis offensam incurrere posse viderentur, non modò solenni ritu protestati sunt, se per hujusmodi facinus potestati Cæsaris ac Pontificis nihil penitus derogatum velle; sed etiam à Postulato novam sponsonem recepère de abdicando protinus Episcopatu, si Romana Sedes postulationem de se factam rejiceret. Ut constet ex ejusdem Postulati literis, quarum finis est. Datum quod habet actum in arce nostra Diepenaviensi, anno post nativitatem Christi Domini et Salvatoris nostri millesimo quingentesimo nonagesimo primo, die 22 mensis Augusti. Philippus Sigismundus Dei gratiâ postulatus Episcopus Osnabrugensis et Verdensis etc. Quid autem hinc postea consecutum fuerit, per decursum anni explicabitur.

Feliciore passu res Catholica procedebat in Episcopatu nostro sub Theodoro Antistite; qui hoc anno ferè totam urbem Warburgensem ad Romana sacra redeuntem vidit, auspicio & operâ Domini

mini Herboldi à Geismar, viri Nobilis, & urbis ejusdem consulis laudatissimi. Is, cum ex erroribus Lutheranis Paderbornensium Jesuitarum adminiculo se extricasset, nequaquam satis habuit salutem propriam in tuto collocasse; verum etiam singulari studio ac solitudine connixus est, cives alios Luthero, Calvinoque deductos in eandem salutis viam revocare. Id autem ut expeditius & quasi gradatim obtineret, à rebus facilioribus initium duxit: primumque studuit, ludimagistrum Calvinianum propter querelas varias ab officio dejicere; & virum alium syncerè Catholicum, qui in scholis nostris præclarissimè excultus erat, in ejus locum surrogare. Quod cum ei prospere cecidisset; confestim apparuit, quantum intersit inter ludimagistrum Catholicum & heterodoxum. Adolescentes enim studiosi, qui prius dyscoli & ab omni pietatis cultu alieni fuerant, evoluti trimestri spatio repente visi sunt mores planè alios induere, pietatem colere, signo crucis frontem ornare, catechismos hæreticos abjicere, singularem in templis reverentiam exhibere: verbo talem in suis actibus modestiam ac verecundiam præ se ferre, ut Lutheranus ludimagister secundarius (quem vulgò *Conrectorem* appellabant) visâ morum disparitate, suum quoque magisterium sponte abdicarit; alterique itidem Catholico, & in scholis nostris instituto, locum dederit. Reformatis hoc modo ludis literariis, adhuc magis creverunt Herboldo animi; novoque Fidei Romanæ zelo pientissimè in id incubuit, ut & primarium urbis Pastorem ejiceret, hominem apostatam, & à Catholico sacerdote Calvinistam pessimum. Neque ad hoc opuserat magno molimine. Cum enim hic apostata simul in scortationibus, actibusque lenoniis assidue se volutaret, Herboldus omnia ipsius crimina in breve compendium traxit; eaque, luculentissimis testimoniis declarata, Celsissimo Principi Theodoro Fürstenbergio per supplicem libellum obtulit: enixè rogans & obsecrans, ut scelus istud è Pastoralis cathedra profligare, aliūque doctorem Catholicum eidem substituere quam primum velit. Consensit illico zelosissimus Princeps tam sanctæ huic petitioni. Et ex eo tempore Catholica Religio, partim indefessâ parochorum curâ, partim laudatissimis ejusdem Geismarii exemplis & hortatibus, ibidem ita incepit reflorescere, ut verè & sine fūco dici queat, Warburgensem urbem Geismarianæ familiæ potissimum debere, quod ad Romanæ Ecclesiæ gremium reducta, & in eodem conservata fuerit.

Paderbornæ etiam hoc anno multa, ad Religionem promovendam utilissima, à Societatis JESU Patribus perpetrata legimus. At, quia minutiora sunt, quam ut annalibus Dioecelanicis mereantur

Aaaa 2

inferis

Fidem Catholicam à Jesuitis convertitur Hermannus à Geismar: *Hist. Collegii Paderborn. Annus ejusdem Collegii.* Qui paulò post, ejectis ludimagistris & Prædicante heterodoxo, totam penè urbem reduxit ad Catholicam Religionem. *ex eadem hist. & literis annis.*

**Hist. Colleg. Paderborn. ad hunc ann.*

Gregorius
XIV. Papa
moritur
Spond. n. 11

Succedit
Innocentius
IX: & huic
sub anni fi-
nem defun-
cto Cle-
mens VIII,
electus die
30 Januarii
sequentis
anni.

*Spond. hic
n. 14.*

inferi; brevitatis consequendæ studio ea sponte præterimus, & hunc annum claudimus geminato Pontificum Romanorum funere. Primum est Gregorii XIV; qui, postquam à Decembri superioris anni Romanæ Ecclesiæ præsedisset, Idibus Octobris diem extremum clausit, sepultus in Gregoriano sacello Basilicæ Vaticanæ. Alterum fuit successoris ejus, Innocentii IX: qui cum electus esset die trigesimâ Octobris, dictusque antea Antonius Fachinetti; post breve mensium duorum regimen die trigesimâ Decembris vitam simul & Pontificatum exiit. Huic deinde sub initium sequentis anni, communi Patrum Purpuratorum calculo surrogatus est Clemens VIII, antea dictus Hippolytus de Aldobrandinis, electus die trigesimâ Januarii, & coronatus die 9. Februarii: vir, ut inquit Spondanus, qui omni ætate suâ in diversis muneribus egregium prudentiæ, probitatis ac justitiæ specimen exhibuerat.

Annus Christi 1592.

CLEMENTIS VIII. Pontificis	I.
RUDOLPHI II. Imperat.	16. & 17.
THEODORI Episc. Paderb.	7. & 8.

Farnesius
in Gallias
proficisci-
tur ad sol-
vendam
obsidionē
Rothoma-
gensē, à
Navarro
cceptam;
*Haræus in
ann. brabant.
Spond. hic
n. 6.*

Navarrum
in via sibi
occurrentē
proffigat,
*Auctores
iidem.*

Num hunc suæ vitæ ultimum, Alexander Farnesius clausit insigni facinore; quo Henricum Navarrum, Regis Galliæ successorem hæreticum, à Rothomago iteratis vicibus obsesso depulit. Urbem hanc Navarrus coronâ militari circumdare cœperat sub finem anni superioris, die undecimâ Novembris, in festo S. Martini. Ac, tametsi milites præfidiarii unâ cum civibus fortissimè se defenderent, multitudini tamen hostium circumfusorum tandem cedere, manusque victas porrigere debuissent; nisi Alexander Farnesius, à Rege Philippo iussus, in eorum auxilium advolâset. Ferebat hic secum, teste Haræo, circiter quindecies mille pedites, & quater mille equites, diuturno Marte probatissimos. Quos ubi exeunte Januario conjunxisset cum duce Mayennio, aliisque copiis Gallicanis & Pontificiis; ausus est Navarrus, eidem usque ad Aumaliam oppidum cum exercitûs sui parte in Picardorum finibus occurrere, & Nonis Februarii prælio inopino congredi. Sed majori temeritate ac præfidentiâ; quàm fortitudine. Etenim Farnesius, consilio & robore armorum potior, non modò eum cum insigni clade in fugam repulit; sed etiam in tales angustias adegit, ut leviori vulnere perstrictus, penèque captus, illapsæ noctis beneficio ægerrimè se in silvam proximam subduxerit. Nec multò post Villartius, ur-

bis

à se captam
fauciatum,
iter in Bel-
gium rele-
git.

*Auctores
iidem.
Hollandi in
Transfala-
nia Steno-
vicum &
Covordiam
occupant,
Haræus in
ann. brabant.*

Farnesius,
novam ex-
peditionem
in Gallias
parans, gra-
viori mor-
bo oppres-
sus moritur
Atrebat.
*Spond. n. 9.
Haræus
loc. cit.*

Wilhelmus,
Julia, &
Clivia dux
Catholicus
moritur.
**Teschem.
part. 2. an-
nal. p. 342.
*chron.
Trem. msf.
Item Joan-
nes Casimi-
rus Comes
Palatinus,
Catholicus
Fidem ex-
stirpare
frustra co-
natus.*

tamen idcirco destitisset à bello contra Navarrum coepto, nisi id ipsum impedisset & corrupisset Mayennius: quem deinde semper in qualibet re sibi, suisque consiliis tam diu adversum habuit, usque dum innumeris tædiis, laboribusque fessus, exeunte Majo in Belgium abiret.

Interea magnum illic armorum silentium fuerat, Hollandis pariter ac Hispanis in eventum belli Gallici intentis. Neque etiam postea singulare quid actum est ab utraque parte, nisi quòd Hispani munitiores quasdam arces; Hollandi verò in Transfalanica Stenovicum & Covordiam ceperint. Utrumque hunc locum libentissimè servasset Farnesius ad protegendam ac defendendam Frisiam. Sed modernæ rerum ac temporum circumstantiæ non sinebant eis auxilium ferre: tum quòd militem à Gallicanis expeditionibus oppidò fatigatum sciret; tum quòd adhuc aliam expeditionem in Gallias adornaret, in qua solus ipse contra Navarrum agere, nec amplius à Mayennii voluntate vel imperio pendere voluit. Jamque eum in finem die 13 Novembris Bruxellensi ex urbe discesserat Atrebatum, corpore quidem æger; sed animo fortiore adhuc pristinam valetudinem illic è Spadanarum aquarum potu exspectans: cum, eheu! in ipsis Kalendis Decembribus repente morbo graviore tangitur; biduòque post, nimirum die tertiâ Decembris, magno urbis & omnium Catholicorum luctu in vitam aliam evocatur, anno ætatis quadragesimo septimo. Hic ergo finis, hic vitæ epilogus est MAGNI pridem ALEXANDRI FARNESII, Parmæ ac Placentiæ Ducis: qui, ut verissimè scribit Haræus, *universum Belgium pacare, et Regi suo restituere potuisset, nî Catholicam in Regno Gallia Fidem magni Ducis operâ tueri; quàm suas sibi provincias denuo acquirere, Rex verè Catholicus maluisset.*

Idem hic annus multis aliis Principibus moriendi necessitatem imposuit, è quorum numero tres potissimùm ad annalium nostrorum historiam pertinent. Primus est Wilhelmus, Julia, Clivia, & Montium Dux, quem Teschenmacherus* die vicesimâ quintâ; alii verò die sextâ Januarii defunctum asserunt. Inter innumeras laudes hujus optimi senis (erat enim annorum septuaginta sex) illud in primis rarum ac penè singulare est, quòd inter omnes istorum temporum vicissitudines constanter perseveraverit in antiqua Fide Romano-Catholica; eamque filio & successori suo Joanni Wilhelmo, olim Ecclesiæ Monasteriensis Administratori, velut hæreditatem præstantissimam consignaverit. Alter ipsorum est Joannes Casimirus Comes Palatinus, Ludovici quondam Electoris Palatini frater, & acerrimus omnium Calvinistarum patronus ac defensor. Juraverat hic teste Klocknero scriptore synchro-

no,

no, se pro suis viribus connisurum semper, ut Papatus, & quid-
quid Catholici nominis adhuc supererat, ex imis radicibus extir-
petur. Neque etiam hac in re, quantum in ipso erat, ullam indu-
striæ suæ partem prætermisit. Nam & Hugonottis in Gallia, &
Geusis in Hollandia, & Gebhardo Truchsesio in Archiepiscopatu
Coloniensi, auxilia non parva ad Catholicos opprimendos contu-
lit. At, priusquam illud animi sui votum expleri cerneret, ad um-
bras defunctorum abire debuit, & experiri dictum istud Pontifi-
cium: *Niteris in cassum navem subvertere Petri! Fluctuat; at nunquam*
mergitur ista ratis. Tertius è Principibus antè dictis fuit Wilhelmus
Hassia Landgravius, Philippi Landgravii filius, Religione Luthe-
ranus. Et hic pariter gloriatus fuerat, se exemplo sui patris, qui
primus Lutheri doctrinam in suas terras introduxerat, Religioni
Catholicæ nuntium remisisse, uti constat ex his verbis* in ejus
epitaphio positis: *Vincla Petri demo, pacem colo, mœnia condo etc.* Sed
cho! quousque nova hæc Lutheri doctrina (quam ipsi purum pu-
tūque Dei verbum appellaverant) in Hassia Castellana perstitit:
Certè non multò longius, quàm hoc anno. Mauritius enim, fi-
lius ejus unicus, relicto Luthero & confessione Augustanâ ad Cal-
vini partes accessit; iisque tanta cum pertinacia se addixit, ut
omnes tandem Lutherani Evangelii sectatores & magistros è suis
provinciis emigrare jussit, quemadmodum suo loco prolixius ex-
plicabitur.

Inter hæc Principum diversorum funera, singulari providen-
tiâ conservabat Deus gloriosissimum Principem nostrum, Theo-
dorum Fürstenbergium; verè talem! quem æterno hujus Dioce-
sis emolumento natum, atque ad hanc infulam singulariter à Deo
præordinatum esse, fateatur omnis posteritas. Etenim à primor-
dio sui regiminis nullum ferè annum præterlabi vel abire passus est
sinè excellenti aliquo in hanc Dioecesin collato beneficio: sive il-
lud consisteret in extinguendis patriæ obæratæ debitis, sive in re-
dimendis domibus vel satrapiis olim oppigneratis, sive in excitan-
dis magnificis arcibus, castrisque Episcopalibus, sive in aliis ope-
ribus publicis Religioni & Ecclesiæ profuturis. Inter hæc autem
non infimo loco numerandum est collegium Societatis JESU Pa-
derbornæ; cujus erigendi & fundandi initium hoc anno fecit, non
sinè maximo civium Lutheranorum fremitu & indignatione. Lo-
cum inchoando huic operi convenientissimum exhibebat in urbe
vetus ac desertum ab annis pluribus monasterium Fratrum Con-
ventualium S. Francisci: de cujus antiquitate id unum pro certo
affirmari, & è veteribus monumentis evinci potest, ejusdem fabri-
cam haud multis annis post S. Francisci tempora inchoatam &

Item Wil-
helmus
Hassia
Landgravius
Lutheranus.
*Dilich, in
chron.
Hassia.
Klockner
in hist. Pa-
derb. ms.
Mauritius
ejusdem fi-
lius & suc-
cessor, eje-
ctâ Religio-
ne Luthera-
nâ, intro-
ducit Cal-
vinismum.
Klockn. ib.
Theodorus
Ep. pro in-
choando
collegio Pa-
trum Socie-
tatis JESU,
emittit Pader-
bornæ vet.
ac desertum
cœnobium
Fratrum
Conven-
tualium S.
Francisci,
Hist. Colle-
gii Paderb.
quod ibidè
steterat à
primis tem-
poribus in-
stituti Or-
dinis,
ex literis
antiquis
Eccl. Cath.*

con-

consummatam esse. Res enim indubitata est, religiosum hunc Ordinem prodixisse in orbem Christianum seculo Christi decimo tertio: & ex eodem illo seculo in Ecclesiæ nostræ Cathedralis archivo adhuc supersunt Papales literæ de anno 1289, per quas amplæ peccatorum suorum indulgentiæ conceduntur omnibus, qui Fratribus Minoritis liberalem operam & auxilium præstituri essent ad restorationem cœnobii Paderbornensis, recente incendio perdit; uti meminit etiam Schatenius ad finem istius anni. Cùm autem postea funestissimis Lutheri temporibus multorum Religiosorum disciplina maximopere laxaretur; etiam in hoc Minoritarum cœnobio mores adeò dissoluti invaluerent, ut ibidem saltatriculæ civium Paderbornensium filiarum & ancillæ festivis, Dominicisq; diebus *liberrimè convenirent, in convivii & nuptiis ibi habitis ad fides ac tibias tripudiaturæ. Unde paulatim contigit, ut monachi pluri mi abjecto cucullo ad amplectendam Lutheri sectam pervolarint; alii verò in præsentis periculo starent eundem saltum attendendi. Nitebatur quidem Ordo religiosus hanc suorum insolentiam & libertatem coercere. Sed quia plerisque eorum jam pruriebant ad apostatandum pedes; revocatis iis, quos ista lues nondum afflaverat, corruptissimi unius monasterii jacturam facere maluit, quàm diuturniori salutis & famæ amittendæ periculo suos exponere: præsertim cùm in hoc ævo tanta interdum esset probatorum Religiosorum paucitas, ut subinde his, qui ad Lutherum transfugiebant, haud facilè liceret alios tutò substituere.

Illudque
Patribus
in usum
Collegii fu-
turi donat.

Post hæc monasterium illud, à suis derelictum, in hac urbe variam fortunam subiit. In primis enim compluribus annis desolatum & ab omni cultore destitutum jacuit; non secus, ac si adhuc in incerto esset, cui Domino tandem obvenire debeat. Deinde Salentinus Episcopus anno 1577 post longæ vacationis miseras applicuit illud novo scholarum grammaticarum gymnasio, quod Salentinianum appellabant; statuitque, ut omnia illius bona & redditus ludimagistris & præceptoribus in partem suorum stipendiorum cederent. Quinquennio post (nimirum anno 1582 in Dominica *Quasi modò geniti*) Salentinianarum scholarum provisores, majoris emolumentis & reddituum augendorum causâ, structuram ejus & pomarium * cum omni libertate annexa bis millenis imperialibus monetæ gravis vendiderunt Perillustri Domino Elmerhusio ab Haxthausen, viro Nobili & Lutherano. Ab hoc denique, vel (ut rectius loquar) ab ejusdem jam defuncti filiis, Georgio, Godeschalco, Hermanno, & Elmerhusio fratribus Haxthusianis, Theodorus Episcopus præsentis hoc anno vetus illud monasterium redemit & vindicavit, repensis bis mille & quadringentis imperialibus. Nec multò

*literæ in
archivo
Collegii.

multò post, nimirum sexto Idus Julii, illud ipsum Patri Claudio Aquavivæ Societatis JESU Generali in usum collegii futuri obtulit hîscè literis, omni pietatis ac Religionis affectu refertissimis:

Theodorus, Dei gratiâ Episcopus Paderbornensis, universis et cunctis presentes literas inspecturis, vel legi audituris, salutem in Domino. Postquam à divina providentia ad Episcopale munus, hoc exulceratissimo seculo, et undequaque Ecclesiæ Christi Catholica impendentibus calamitatibus, vocatos nos esse cognovimus, et illius pondus, quasi gravem sarcinam, persentiscere cepimus; nihil nos magis sollicitos tenuit, quàm ut divinæ vocationi, quo ad fieri potuit, respondentes, consilia caperemus, quâ ratione potissimum, ab ipsis quasi fundamentis, labascenti penitus Religioni Catholica in his Westphalia partibus succurreremus: certissimè persuasi, fore, ut cum hac in pristinum statum reducta, patriæ felicitas simul quasi postluminio revocetur. Quæ cogitatio cum nos sollicitos plurimum teneret, nihil conducibilius fore duximus, quàm si juxta S. Tridentini concilii decreta operam daremus, ut, quæ ad teneræ juventutis, tanquam reipublicæ Christianæ sementis, institutionem et conciones ad populum pertinent, integra in Diocesi nostra constarent in posterum: quod exploratissimum esset, hinc nos optimorum civium et Pastorum felicissimum seminarium relictius exorsuros. Quando itaque oculos nostros et cogitationes has convertimus in Patres Societatis JESU (quos jam diu noveramus, antequam ad Episcopatum proveci fuimus, ut in aliis Christiani orbis partibus; ita in civitate nostra Paderbornensi strenuam operam in hac re multis annis profectos esse) *in adibus admodum incommodis, et sine publico templo, atque idoneis scholis, tanquam ipsorum industria necessariis officinis degere; sapientius exoptavimus, illis prospectum esse melius, quò majores fructus tam in instituenda juventute, quàm reducendis civibus nostris, hæresi prædolor! plurimum infectis, facerent. Quo* desiderio nostro ut tandem aliquando satisfiat, cum consensu et approbatione Capituli nostri Majoris Ecclesiæ, templum et monasterii Fratrum Minorum Conventualium ruinas potiùs, quàm monasterium (utpote quod à duodecim circiter annis à Fratribus planè desertum, et ex parte ab Antecessore nostro Salentino *Nobilibus viris ab Haxthausen dictis, antequam planè collabasceret, eo fine vendi permissum, ut ex eo pretio Cathedralis Ecclesiæ Paderbornensis scholæ Professorum salaria tenuia nimis auferentur) sumptibus nostris à dictis Nobilibus recuperata, et in Ecclesiasticum usum vindicata, Societatis JESU Residentiæ, quæ Paderbornæ est, donare ac incorporare decrevimus: pro ut per presentes literas, cum omnibus appertinentiis suis et terminis, Reverendo Patri Claudio Aquavivæ, prædictæ Societatis JESU pro tempore Generali, pleno jure, et secundum ejusdem Societatis constitutiones, liberè offerimus, donamus, et incorporamus: optinè de divina bonitate confisi, fore aliquando, ut hoc loco commodas sedes, ac tam nostrâ et Capituli

*videtur hic aliquid omissum, videlicet hæc duo verba: vidimusque eos in ædib' &c. *Quo, relictius lege, cui desiderio imò, non à Salentino sed à scholarum Professoribus, olim à Salentino constitutis, uti habent originales literæ.

Bbbb

nostri

nostri, quàm aliorum piorum hominum liberalitate, auxilio, atque consilio, integrum collegium constituent: ex quo uberrimus in Diocesim nostram fructus spiritualis proveniat. In cuius rei fidem et evidens testimonium has literas nostras præsentem, propriâ manu subscriptas, sigillo communivimus. Data 10 Julii, Anno incarnationis millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, ex arce nostra Newhausen.

Donationem
hanc eodem
anno
confirmat
Clemens
VIII. Papa.

Donationem hanc, toti urbi ac Diocesi nostræ utilissimam, Clemens VIII. Pontifex die vigesimâ quartâ Octobris lubentissimè confirmavit insigni diplomate; in quo præmissis iis, quæ in donatione Theodoriana continentur, ita sub finem pergit: Nos piam mentem et intentionem tuam in Domino plurimum commendantes, tuis hac in parte supplicationibus inclinati, donationem, incorporationem, et literas prædictas, ac omnia et singula in eis contenta, et inde secuta quæcunque, Apostolicâ auctoritate tenore præsentium confirmamus et approbamus, illisque perpetuæ et inviolabilis firmitatis robur adjicimus, ac omnes et singulos tam juris quàm facti defectus, si qui intervenerint in eisdem, supplemus. Non obstantibus etc. Datum Romæ apud S. Marcum sub annulo Piscatoris, die XXIII Octobris, MDLXXXII. Pontificatus nostri Anno primo.

Philippus
Sigismundus
Osnabrugi
ante annum
postulatus,
frustra ad
Fidem Catholicam
solicitarur
à Legatis
Nuntii
Apostolici.
ex manu
scriptis Osnabrugi.

Dum autem hæc Paderbornæ & Romæ fierent, Philippus Sigismundus Dux Brunsvicensis (quem anno superiore ab Osnabrugiensi Capitulo postulatum, & regimini gerendo admotum esse diximus) adhuc pergebat administrare Diocesim illam, etiamsi nec à Romano Pontifice confirmationem accepisset, uti futurum sperarat; nec ullam illius accipiendæ spem haberet, nisi ad Fidem Catholicam se converteret. Id igitur ut perurgeret Nuntius Apostolicus, qui Coloniae ad Rhenum inferiorem residere solet; obediendæ legationis causâ misit ad eum duos egregiæ doctrinæ viros, Jacobum Middendorpium Canonicum Coloniensem, & Petrum Michaëlem, cognomento Brillmacher, Monasteriensis Collegii Societatis JESU Rectorem primum. Hi à Philippo Sigismundo bis admissi, & ab eo perbenevolè habiti, post exhibitas publicæ Fidei & legationis literas, iterum iterumque hortabantur, ut Catholicam Fidem, ab avo suo constantissimè defensam, recipere non detrectaret: alioqui certè non futurum, ut vel à Romano Pontifice confirmationem, quam petebat; vel à Rudolpho Cæsare consecuta Principum Ecclesiasticorum Regalia consequeretur. Cum autem hac in re diutius restitaret, neque tam subito mentem suam ad hoc audendum inflectere posset propter alios respectus humanos; Wiedenbrugi die 19 Octobris rursus illum perhumaniter aggressi fuere, & saltem eò perducere conati, ut vel occultè & clanculum Romanæ Fidei professionem ederet: hac enim peractâ, confirma-

firmationem Pontificiam, quam sollicitaverat, sine dubio secuturam. Propè aberat, ut postremæ huic admonitioni consensum daret: Sed hærentem, & jam parantem obsequi, retraxit illico reverentia filialis erga matrem viduam Hedwigem Brandenburgicam, & prævisa indignatio sui fratris Henrici Julii Brunsvicensium Ducis, & intercessio repetita Lutherana Nobilitatis, oppidorumque Dioecesis Osnabrugensis, qui præposterè verebantur, ne præclarissimus Princeps eâ fidei mutatione aliorum Principum heterodoxorum animos à se, suâque Dioecesi alienos faceret. Quare tandem hi Legati, viso rerum suarum successu irritò, receperunt se Osnabrugum ad Ecclesiæ Majoris Canonicos; culpataque temeritate, quam in deligendo Principe Lutherano commisissent, eosdem iterumque per salutem suam rogavere: darent operam, ut ipsi primùm firmissimo pede persisterent in antiqua Fide Romano-Catholica; deinde etiam, ut Postulatus nullum rei Catholicae nocumentum afferret, atque (ut superiori anno se facturum promiserat) non obtentâ Papali confirmatione Episcopale regimen abdicaret. Primum ex his duobus libentissimè addixit Princeps. Ad alterum verò nec induci blanditiis potuit, nec severioribus verbis compelli, juxta vulgatum illud: *Turpius ejicitur, quàm non admittitur hospes.*

Legati, re infectâ re-
duces, Ca-
pitulum
Osnabru-
gense hor-
tantur ad
constantiam
in antiqua
Fide; & ad
pertingenda
ea, quæ
promiserat
Postulatus.
ex manu-
scriptis Os-
nabrug.

Annus Christi 1593.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 2.
RUDOLPHI II. Imperat. 17. & 18.
THEODORI Episc. Paderb. 8. & 9.

Farnesio defuncto, rerum Belgicarum cura à Philippo Rege commissa est egregiis duobus belli ducibus, Petro Ernesto Comiti Mansfeldio, & Carolo ipsius filio. Priori demandatum, ut provinciarum Belgicarum gubernatorem ageret, donec à Rege alius cognati sanguinis & familiæ Princeps mitteretur: posteriori verò, ut Regalium copiarum, quæ in expeditionem Gallicam deducendæ, & à Farnesio jam dudum collectæ erant, supremam præfecturam gereret. Lætus eo Regis favore Carolus ineunte Januario se ad iter Gallicanum comparat; alteroque mense ad Mayen-nium veniens, Noviodunum urbem trium fere hebdomadarum spatio feliciter expugnat. Indè verò longiùs in ipsa Regni viscera progressurus, derepente omnem hujus belli scenam ex inopina rerum conversione sic immutatam reperit; ut militiæ inceptæ cur-

Petrus Er-
nestus Co-
mes de
Mansfeld
constitui-
tur guber-
nator Vica-
rius Belgii.
Carolus
ejusdem fi-
lius exerci-
tum Hispani-
cū in
Gallias du-
cit, & No-
viodunum
expugnat.
Hæc ad
annū 1592.
& 1593.

Bbbb 2

sum

Henricus
Navarrus,
viso rerum
periculo,
sefe offert
ad recipien-
dam Fidem
Catholicā :
*Spond hic
n. 12.

Buffier. l.
22. hist.

Franc.
editaque
ejusdem fi-
dei profes-
sione pub-
licā,

*vulgò S.
Denis, op-
pidum Pa-
risius vici-
num.

*Buffier.
loc. cit.
Spond. hic
n. 19.

inducias ar-
morum pa-
cis datur
cum Duce
Mayennio.

sum inhibere, & velut obice injecto sistere necessum fuerit. Navarrus enim, cum videret eventus belli incertos esse, jamque in comitiis Parisiensibus parari omnia ad Regem alium eligendum, nisi ejuratâ Calvinî sectâ ad Fidem Romano-Catholicam se reciperet; improvise Numinis impulsu se ad eam recipiendam obtulit: eo primùm* argumento motus, quod recenter à Ministrorum seu Prædicantium suorum pluribus accepisset, etiam Catholicos in sua Fide salvari posse; ideoque sibi tutius esse persuaderet, eam Religionem colere, quæ ambarum partium consensu, quam quæ unius partis judicio tantum, ad æternam animæ salutem duceret. Nec multò post, virorum doctissimorum instructioni se committens, & ab iis in rebus omnibus controversis diligentissimè informatus, die tandem vicesimâ quintâ Julii, in festo S. Jacobi Apostoli, apud S. Dionysium* haud procul ab urbe Parisina solennem Fidei Catholicæ professionem hoc modo edidit. Manè circa horam octavam Rex indutus veste candidâ cum oblongo nigri coloris pallio, præeuntibus* duodecim tubicinibus, multisque militibus, ministris, Proceribus, ac Principibus Regni, procedebat ad fores Ecclesiæ Sandionysianæ; intrâ quas Archiepiscopus Bituricensis, Pontificali ornatu splendens, & ingenti multorum Præsulum ac sacerdotum coronâ cinctus, in elatiore sella stragulis albis instrata confidebat. Ab eo Rex primùm interrogatus, quis esset, & quid ex peteret? clarâ voce respondit, *se Regem esse, cupereque ab eo recipi in gremium sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ, et Romanæ.* Quærenti mox iterum Archiepiscopo, an id seriò & ex corde sincero vellet? respondit iterum, *se id ita velle.* Statimque in genua procumbens, hanc fidei confessionem è charta manuscripta prælegit, & Bituricensi tradidit: *Ego Henricus, Dei gratiâ Rex Galliarum, protestor ac juro coram Deo omnipotente, me vivere et mori velle in Religione Catholica, Apostolica, Romana, eamque protegere ac defendere adversus omnes cum periculo sanguinis et vitæ meæ. Renuntio quoque omnibus hæresibus et erroribus contrariis sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ, Romanæ.* Quo peracto, ab hæresi absolutus, in Ecclesiam introductus, peccata sua Bituricensi confessus, ac demum inter sacrorum solennia divinissimo Eucharistiæ sacramento pientissimè refectus est. Mox etiam armorum induciæ usque ad finem hujus anni Regem inter & Mayennium constitutæ, cum bona spe secuturæ tandem pacis & concordiæ: quam, etsi optarent plurimi; alii tamen adhuc videbantur averfari, quod eam Henrici Regis conversionem fictè solum ac simulatè factam esse pertimescerent.

Atque hæc etiam causa est, quare Carolus Mansfeldius unâ cum Hispanico exercitu suo jussus fuerit, inter istas armorum inducias

ducias retinere pedem in Regno Galliae. Nimirum, ut interea videret, quo sese res Gallorum ab ea Regis conversione verterent; & si fortè bellum simulationis prætense metu à foederatis continuandum foret, iisdem è vestigio necessariam opem & auxilium ferret. Quæ Catholici Regis consilia, tamen ad orthodoxam Fidem in Regno Galliae stabiliendam peridonea fuerint, in Belgio tamen compluribus provinciis Regi Hispano subditis non parùm nocuementi attulere. Nam interea, dum Hispani in terris alienis considerent, Hollandi suis commodis intenti, non modò continuis invasionibus affligebant Frisiam; sed etiam in Hollandia meridionali Gertrudenbergam, situ & arte munitissimam, trimestri obsidione in suam potestatem redege're. Ità ut his ultimis tribus annis, quibus expeditiones Belgicæ in Galliam avocatae sunt, Hollandi universim acquisierint Zutphaniam, Daventriam, Hülstum, Neomagum, Covordiam, Stenovicum, Gertrudenbergam, & alia complura loca, vel iisdem contermina, vel ab eorum possessione, ac dominio dependentia. Qua de re Rolandus Mireus, ab Haræo citatus, ità conqueritur: *His tribus expeditionibus, in foederatorum gratiam susceptis, Rex Catholicus totius prope Frisiae jacturam fecit; in Brabantia Gertrudenbergam, in Geldria Neomagum, in Flandria Hülstum, magna, munitaque loca perdidit. Sic fit, dum propriis neglectis aliena curamus!* Sed hæc ultima verba, quæ hic scriptor per modum epiphonematis addidit, nimis acrem censuram continent. Si enim Gallis eo tempore non succurrisset miles Hispanicus; fortasse tota Gallia in errores Calvinisticos abrepta foret. Hac autem ab antiquis doctrinis recedente, quis non videt, etiam omnes Belgarum provincias de Fide Catholica fuisse periclitaturas? Cùm in eas tunc ex una parte incurrissent Galli, ab hæretico Rege ducti; ex altera verò Batavi, ab Elisabetha Regina Angliæ confirmati?

Frustra est, ea de re plura loqui: tempus est, ut revertar ad nostra. Produxi ad annum superiorem Papales literas, quibus die vicesimâ quartâ Octobris Clemens VIII. Pontifex confirmavit omnia, à Theodoro Paderbornensi Episcopo facta in negotio emptionis ac donationis monasterii veteris, olim à Patribus Minoritis Paderbornæ deserti; nunc autem ad inchoandum Societatis JESU collegium applicati. Hæc literæ, nescio quâ ex remora, quaternis fere mensibus hæserunt in itinere: tandem verò die 27 Februarii præsentis anni unâ cum aliis literis Claudii Aquavivæ, Societatis JESU Generalis, Paderbornam allatae; & in præsentia Reverendissimi Abbatis Abdinghoffsens Celsissimo Principi oblatae sunt, non sinè maximo ipsius gaudio & gratulatione. Subinde Princeps legitimam venditionis & numeratae pecuniæ instrumentum

Interea Carolus mansfeldius jubetur cum exercitu suo permanere in Gallia:

Haræus ad ann. 1594.

eoque absente Batavi invalescunt in Frisia, & simul occupant Gertrudenbergam.

Haræus ad ann. 1593.

Theodorus Ep. Paderbornensis monasteriū vetus Minoritarum, Patribus Societatis JESU Paderbornæ tradit in usum collegii futuri. Hist. Collegii Paderb.

tum sibi à Dominis Haxthufis dari iussit: eoque accepto, veteris monasterii possessionem unà cum ejusdem clavibus, Patri Fridrico Wachtendonck, Paderbornensium Jesuitarum Præsidi, per manus sui fratris Caspari Fürstenbergii die vigesimâ 2dâ Aprilis ritu solenni tradidit, præsentibus Reverendissimis, clarissimisque viris, Melchior de Plettenberg Cathedralis Ecclesiæ Canonico & Præposito Buxtorffensi, Georgio Jacobi Paderbornensi Cancellario, & P. Petro Michaële Brillmacher collegii Monasteriensis Rectore primo. Quo autem affectu animi id factum sit à Clementissimo & Religionis Catholicæ studiosissimo Principe; adnotavit ipsemet *hiscē verbis, manu propriâ conscriptis: *Hanc domum Dei ab Ordine desertam, et planè prophanatam, auctoritate ordinariâ, confirmatione summo Pontifice Clemente VIII, Patribus Societatis JESU tradidit, spe recuperandæ, restaurandæ, retinendæ, adipiscendæ, vel acquirendæ vetustissimæ, à Christo et suis Apostolis ad nos devolutæ, Religionis Catholicæ, vel Romanæ et orthodoxæ.*

*Theodor^o
Ep. in li-
bello suarū
rationum,
manu pro-
pria con-
scripto.

Monasterii
Westphas-
lorum hoc
anno perfi-
ciuntur
scholæ Pa-
trum Socie-
tatis, & fa-
brica tem-
pli multum
promove-
tur.

sub P. Petro
Michaële
Brillmacher
ejusdem
collegii
Rectore
primo.
Ex veteri-
bus mss.

Hæc sunt initia collegii nostri Paderbornensis; de cujus novo ædificio, postmodum ex antiqui cœnobii ruinis fabricari cœpto, plura dicemus triennio post. Celeriore interim fortunâ processerant in Westphalia res novi collegii Monasteriensis, sub ejusdem Rectore primo Petro Michaële Brillmacher. Scholas enim, quas hic ibidem paucis abhinc annis construere cœperat, singulari Mecoœnatum plurimorum beneficentiâ per decursum hujus anni ad usque supremum fastigium perduxit. Et similiter novæ Ecclesiæ fabricam (cui primum lapidem subterni fecerat quinto Nonas Julii, anno seculi præsentis nonagesimo) oblati multiplicibus eleëmofynis eò promovit, ut jam hoc anno supra dimidium provecta & exædificata fuerit. Hanc autem piorum hominum liberalitatem sibi conciliavit, partim egregiâ humilitate, prudentiâ, affabilitate, & comitate animis; partim etiam insigni doctrinâ suâ, variisque libellis editis, quorum unus Theodoro Antistiti nostro devotissimè inscriptus ac dedicatus est. In eo decisas fidei controversias non minùs breviter, quàm eruditè, lectori exhibet; simulque de omnibus Religionis Christianæ dogmatis tam dilucidè & nervosè tractat, ut ab homine tranquillo, nullisque sinistris affectibus oc-cæcato, facilè cognosci queat, ubinam sit vera fides.

AN.

Annus Christi 1594.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 5. & 6.
 RUDOLPHI II. Imperator. 18. & 19.
 THEODORI Episc Paderb. 9. & 10.

IN Regno Galliae, post conversionem Henrici Navarri, paulatim omnia se componebant ad quietem: praesertim cum aperte cernerent foederatae urbes, jam desinere causam belli, ad conservandam Religionem Catholicam unice suscepti. Hinc Mel-dae & Aquae-Sextiae mense Januario; hinc Aurelia, Lugdunum, & Bituriges mense Februario; hinc ipsa Francorum Regia, civitas Parisina mense Martio; hinc denique Rothomagum, Trecae, Senones, Abbevilla, & aliae certatim urbes aliis hujus anni mensibus Henrico Regi (quem deinceps Henricum IV. Galliarum Regem appellabimus) devotissime se submiserunt. Idem fecere Gallicorum Procerum & belli ducum plerique, excepto Duce Mayennio & paucis aliis: quarebatque alter alterum in accelerando suae submissionis negotio praevenire, ut ante habitas urbium praefecturas, aliaque honorum insignia retinerent. Quare Carolus Mansfeldius, Gallicanum foedus conversione Regis dissolutum videns, una cum Hispanico exercitu suo, quem anno superiore foederatorum adjuvandorum causam in Galliam duxerat, exeunte Majo in Artesiam & Hannoniam reversus est. At Henricus Rex inter hujusmodi successus prosperos nondum omnino securus erat ab hoste quolibet. Etenim die 27 Decembris vesperi, cum e vicino S. Germani oppido Parisios adveniret; adolescens quidam, nomine Joannes Castellius, denso Procerum & Aulicorum agmini se immiscuit, jugulum, vitamque Regis, quem adhuc occulte haereticum esse putaverat, ferali cultro petiturus. Neque dubium est, quin eo scelere casurus fuisset Rex, nisi eodem ipso temporis momento paululum se inclinasset ad excipiendam salutationem quorundam Procerum. Hac enim fortuita corporis inflexione commodum evenit, ut ictus parricidam falleret; &, qui in jugulum designatus erat, in os & labra inciderit, uno simul dente per vim excussio. Capitur e vestigio malefactor improbus; biduoque post rea manus eidem amputatur, caro ignitis forcipibus concerpitur, corpus reliquum in quatuor partes a totidem equis in diversum actis dilaceratur. Quod vero maximè iniquum erat, etiam Patres Jesuitae a malevolis quibusdam in suspicionem & communionem istius criminis pertracti sunt; idque ea solum de causa, quod parricida adhuc nuper studuerit

Plerique Proceres, urbesque Galliae, converso Rege Henrico ad obsequium redeunt.

Haras in ann. brab. Spond. hic n. 6. 8. 9. 13. & 17.

Carolus Mansfeldius cum exercitu Hispanico redit in Belgium. *Haras ib. pag. 487.*

Henricus IV. a quodam Joanne Castellio Parisiis vulneratur.

Spond. n. 22. Buffier. & alii.

Castellius punitur. *Spond. n. 23.*

Jesuitæ malevolorum quorundam invidiâ trahuntur in communionem istius criminis;

Spond. n. 22.

& innocentissimè jubentur exulare toto Regno.

Spond. n.

23. & alii.

Postea tamen ab eodem Rege cognita ipsorum innocentia, magnis honoribus res vocantur.

Spond. ad

ann. 1604.

Ernestus

Archidux

venit in Belgium, futurus ibidem

gubernator

Haræus in

ann. brabant.

æquam pacem Hollandis per literas amicas offert.

Haræus ib.

Spond. hic

n. 24.

duerit in gymnasio Societatis JESU, ibique videatur parricidales hujusmodi spiritus accepisse. Missi igitur ad collegium viri aliqui in societatem nostram non optimè affecti, perquisitæ Patrum singulorum chartæ, inventa demum apud P. Guignardum scripta quæpiam, in quibus de Henrico Rege, tunc adhuc erroribus Calvinianis dedito, asseverata erat ejusdem indignitas ad coronam Franciæ. Satis hoc fuit vultureis ejusmodi oculis ad convellendam Patrum innocentiam, deferuntur hæc scripta ad senatum Regium, Guignardus capitur & appenditur patibulo; reliqui verò omnes Jesuitæ, velut Christianæ juventutis corruptores, toto Regno exulare jussi. Quis non videt, hæc decreta virulento malevolorum hominum instinctu condita; magisque atrabile, quam atramento conscripta esse? Ante annos quinque Jacobus Clemens, monachus Dominicanus, manu propriâ Henricum III. Galliæ Regem occiderat: nec tamen idcirco omnes Dominicani in exilium pulsi sunt. Nunc autem unus Jesuita, qui tamen vel ipsius malefactoris testimonio nihil prorsus ad Regem vulnerandum contulit, invidiosum aliquod manuscriptum in suo cubili detinet: statimque in illum funesti suspendii, in ceteros verò Jesuitas omnes perpetuæ relegationis & exilii poena decernitur. Quid indignius? Agnovit hoc tandem ipse Rex. Atque ideo novennio vel decennio post non solum eos cum laude maxima in Gallias revocavit: sed etiam permultis aliis favoribus & gratiis tam insigniter exornavit, ut hæc eorum restitutio non culpæ venia; sed luculentum innocentia prioris testimonium censi debeat.

Sed hac de re plura dicemus ad annum Christi 1604. Interea desiderabant boni omnes, ut pacatis Galliarum dissensionibus, tandem etiam restitueretur quies Belgii & pax cum Batavis. At ipsi à recipienda Fide seu Religione Catholica longè alieniores erant, quàm Henricus Galliarum Rex! Et quid dico, à recipienda Fide? etiam ipsum pacis revocandæ nomen iis adeò invisum erat, ut vix ullam de ea mentionem injici paterentur. Intraverat hoc anno Belgium Ernestus Archidux, Rudolphi Imperatoris frater, quem Philippus Hispaniæ Rex provinciarum istarum gubernatorem designaverat. Hic, ut erat reducendæ pacis cupientissimus, Bruxellis die 6 Maji foederatis Ordinibus amicissimè scribebat: *considerare aliquando velint, in quas ærumnas et calamitates provincie Belgicarum venerint per bella intestina, tot annis hinc inde gesta? finem belli omnis esse pacem: ideoque hortari se, ut omni studio ad eam componendam et restituendam unâ secum incumberent. Quod si conditiones non iniquas proposuerint; se et Casarem curaturos, ut eadem concedantur, et accuratione maximâ in posterum ab Hispanis observentur sine omni dolo et perfidia.*

fidia. At illi, vel prospero aliquot annorum successu tumidi, vel etiam (quod verisimilius est) Henricum Galliae Regem novo bello cum Hispanis committendum odorati, responsorias ei tales ex Haggae Comitissae reddidit, ut sole clarius apparuerit, eos nihil minus, quam pacem ab Archiduce oblatam cupere. Nec iniquae huic eorundem repugnantiae fortuna suffragari desistit. Nam hoc anno Groningam, urbem amplam & satis amplo territorio circumfusam, quae hucusque semper in fide Regis Catholici constantissime perseveraverat, obsidione trimestri in suam potestatem adegere; nunquam eam potituri, si pro civium egregie se tuentium desiderio tempestiva militum Hispanorum auxilia transmissa forent. Cur autem id omissum vel neglectum fuerit, non una omnium est opinio. Nonnulli culpam conjiciunt in Ernesti Archiducis aegritudinem, quam correptus, & initio sequentis anni extinctus est: alii in inopiam stipendiorum militarium, quorum defectu longo nolebat jejunos miles in bellum progredi. Mihi verò longè verisimilius videtur, id ortum esse ex defectu copiarum sufficientium. Praecipuum enim Hispanici exercitus robur sub Carolo Mansfeldio adhuc agebat in Regno Franciae. Ac licet inde Mansfeldius exeunte Majo cum suis reversus fuerit in Belgium, uti supra diximus ex Haggae; tamen haud multò post, cum Henricus Galliae Rex Laudunum urbem*, sibi haecenus repugnantem obsedisset, rursus illuc cum exercitu suo remigrare iussus, & à Gallis prope Crepiacum non levi clade notatus est.

Longè tristius, magisque luctuosum erat bellum aliud, quod adversus Christianos in Hungaria concitatum erat auctore Sinano Turcarum primo Vizirio. Hujus jussu Haslanus Bosniae Praefectus biennio abhinc, dum adhuc induciae cum Turcis fluerent, improviso Marte in Croatiam irruperat; urbemque Wihitzam, nullius belli imminentis consciam, tumultuariâ obsidione Christianis eripuerat. Quod cum ei feliciter evenisset; iterum sequente anno (1593) cum triginta millibus Turcarum, quos ex urbium vicinarum praesidiis corraferat, in eandem provinciam hostiliter se infudit, Sissekum pariter (latine *Sisciam*) inopino bello subacturus. At ibi Deus turbulenti hominis perfidiam egregie vindicavit. Christiani enim, collecto protinus octo millium exercitu, eundem fortiter apud urbem hanc aggressi sunt; perruptâque inimicorum acie tam illustrem ab eo victoriam retulere, ut amissis nostrorum pauculis, duodecim ferè millia Turcarum (inter quos & ipse Haslanus fuit) vel in praelio caesa, vel in fluvio praeterlabente submersa fuerint, reliquis omnibus in fugam effusissimam coniectis. Percussus eo nuntio Turcarum Imperator Amurates) nam & Mahometem

Cccc

ex

Quam Hollandi statim rejiciunt,

Auctores iidem.

& paulò post Gröningam urbem trimestri obsidione capiunt.

Haras in ann. brab.

*Spond. hic n. 17.

Laudunum urbs gallicè

Laon.

Turcae aò 1592, ruptis induciis occupant

Wihitzam, urbem Croatiae.

Anno 1593 prope Sissekum in Croatia à paucis Christianis ingenti clade prosteruntur,

Istvanoff. l. 27. hist. Hungar.

Spond. ad ann. 1593. n. 27.

Novo &
majore
exercitu
Constanti-
nopolim ac-
cepto, Sif-
sekum, Ves-
sprinium,
& Palottam
occupant.
auct. iidem

Iterum in-
genti clade
caduntur
apud Albam
Regalem.
*Auctores
iidem.*

Christiani
in Hunga-
ria superio-
re Turcis
eripiunt
Fillecum &
multas ar-
ces.

*Isthuanff.
loc. cit.*

*Haræus ad
ann. 1593.*

Anno 1594
Christiani
occupant
Novigradum.

*Isthuanff.
l. 28. hist.*

Hung.

*Spond. ad
hunc ann.*

Strigonium
propè suba-
ctum defe-
runt, adve-
niente Si-
mano Tur-
carum Vi-
zirio.

*Auctores
iidem.*

ex ejusdem sorore genitum prædicta clades absorbuerat) continuo Fridericum Crecovitzium, Rudolphi Cæsaris Legatum, jussit unâ cum suis omnibus in carcerem detrudi. Simul etiam *Sinanum* Vizirium, qui totius belli & rumpendarum induciarum præcipuus instigator fuerat, cum ingenti exercitu velocissimis itineribus contra Christianos misit, cladem ab iis acceptam, si occasio ferret, graviore clade repensurus. Cum autem Christiani viso tanto exercitu se retraherent (pauci enim erant; nondumque Cæsar ob inducias ad ejusmodi vim sustinendam se obarmaverat) *Sinanus* castra promovit contra *Sissekum* sive *Sisciam*: eaque intra dies non multos occupatâ, etiam *Vesprinium* & *Palottam* in Hungaria jugo Turcico subjecit. Interea Christiani per Octobrem se consociaverant ad quadraginta millia: pauloque post ad Albam Regalem progressi, Turcarum exercitum contra se venientem rursus obtrivere prælio felicissimo; in quo perempta sunt peditum Ottomannicorum sex, & equitum quatuor millia, desideratis ex parte nostra vix quadraginta viris. Nec minori alacritate id temporis bellatum est in Hungaria superiore. Nam & hi, qui ibidem rebus gerendis præerant, sociorum suorum exemplo & fortitudine provocati, Fillecum oppidum, præfecturâ Turcicâ & arce duplici insignitum, generoso Marte adorti sunt. Hoc autem expugnato, fugatisque insuper Turcarum copiis, quæ abhinc non longè aberant, eam hosti formidinem ac trepidationem injecere, ut complures locorum istorum arces, extracto militum suorum præsidio, Christianis occupandas & insidendas reliquerit.

Sperabant inde Christiani, fore, ut succedente hoc anno (1594) in Hungaria res longè majores gererentur. Multum enim ad hostes debellandos valet animorum generositas, præcedentibus victoriis excitata. Et initio quidem Novigradum, superioris Hungariæ munitissimum oppidum, fortunatâ expeditione subactum est incunte Martio. Postea verò etiam Strigonium (vulgò *Gran*) inferioris Hungariæ urbs Archiepiscopalis ac ferè triplex, quinquaginta millium virorum exercitu obsideri cœptum à Matthia Archiduce, Rudolphi Imperatoris fratre, qui Christianæ militiæ præerat. Jamque occupatâ majori urbe labores obsidionales eò promoti erant, ut urbs aquaria sive minor (cui proximè superincumbit arx) continuis tormentorum ictibus conquassata, non exiguas murorum ruinas faceret. Per quas ubi semel & iterum Christiani in urbem conscendere nisi, iterumque & iterum à Turcis repulsi essent: ecce tibi! *Sinanus* Vizirius, cum exercitu novo è Thracia veniens, Matthiam Archiducem & quosdam alios, Ottomannici belli minùs peritos, repentino metu ita perterruit, ut solutâ protinus

nus obsidione in adversam Danubii ripam recesserint, urbem adeò laceram ac penè agonizantem in hostium suorum unguibus foedissimè relinquentes. Neque ex eo tempore quidquam aliud à Christianis & numero suo eorum exercitu gestum est, quàm quòd urbem Jaurinensem (vulgò *Raab*) fortissimum totius Austriae propugnaculum, ab eodem Sinano obsideri, atque, ut ità dicam, penè in suis oculis expugnari siverint: quanquam non sinè aliqua Hardeckii Comitis & gubernatoris culpa, qui præmaturè nimis urbem adeò munitam, & fere sex millium armatorum præsidio instructam deditit.

Cæsar interea magnam hujus ætatis partem exigebat in comitiis Imperialibus, necessitatum publicarum causâ Ratisbonam convocatis: aderantque è Principibus Electoribus Wolfgangus Archiepiscopus & Elector Moguntinus, Joannes Archiepiscopus & Elector Trevirensis, Ernestus Archiepiscopus & Elector Colonien- sis; alii verò Principes & septemviri plerique absentiam suam per Legatos explevere. Præcipua deliberationum capita fuere partim de auxiliis contra Turcas, novennialium induciarum violatores; partim de aliis quibusdam gravaminibus, inter Catholicos & acatholicos Principes componendis. De prima deliberationum istarum parte conventum est, ut intra sexennium octoginta mensium stipendia pendantur in bellum Turcicum; simulque omnis Romani Imperii populus è cathedris templorum excitetur ad orationem & poenitentiam. De gravaminibus verò non solum amicissimè actum in comitiis; verum etiam Ernesto Colonien- si (qui in hoc tandem congressu, post acceptam omnium Episcopatum suorum confirmationem, consueta Principum Regalia suscepit) auctoritate Cæsareâ demandatum est, ut ea postmodum cum Electore Brandenburgico & aliis Imperii Principibus pro communi Religionis Catholicæ bono transigeret. Id quod etiam ab eo, tum in ipsis comitiis, tum verò postea per singulares congressus, tam studiosè & fructuosè peractum fuit, ut ipse Romanus Pontifex Clemens VIII. eidem hac de re, per literas postridie Kalendas Septembris Romæ datas, amplissimè gratulatus fuerit: addideritque, se à Legato suo Ludovico Madrucio Cardinale, aliisque Oratoribus suis ad eadem comitia missis, non sinè gaudio singulari comperisse, quanto studio, quanto animi ardore et zelo, Catholicæ Religionis causam defendendam suscepisset; suæque auctoritate et gratiâ procurasset, ut Catholicorum Principum concordia et consensio conservaretur, et Ecclesiastici Ordinis jus ac dignitas retineretur.

Paderbornæ etiam hoc tempore gravissimæ dissensiones urbem inter & Capitulum exortæ sunt, instigatione quorundam senatorum

CCCC 2

rum

Qui & Jaurinū Christianis ademit, præproperâ editione Comitum Hardeckii. *Isthuanff loc. cit.* *Spond. hic n. 30.*

In comitiis Ratisbonensibus decernuntur auxilia contra Turcas, *Spond. hic n. 23.* *Helvic. in theat. hist. univers.*

& componuntur controversiæ quædam cum Principibus acatholicis; *Annales Boici part. 2. l. 12. n. 68. & alii.* Qua in re præclaram operam Catholicæ Religionis præstitit Ernestus Archiepiscopus Colonien- sis. *Annales Boici ibid.*

Paderbor-
na cives
Lutherani
Capitulo &
immunitati
Ecclesiasti-
cæ pluri-
mum insult-
tant.
Klockner
in hist. Pa-
derb.
Litera Spi-
rensis Ca-
mera, de
quibus
infra.

Capitulum
verò contra
eos ex Cas-
mera Spi-
rensi impe-
trat manda-
tum de non
offendendo
Klockner
ibid.
Litera in
archivo
Cath. Eccl.

rum & Consulum Lutheranorum. Qui, ut paulatim ad supre-
mum in omnes Ecclesiasticos imperium pervenirent, contra jura-
tas annorum præcedentium transactiones & Recessus insolentissi-
mè ausi sunt immunitati Ecclesiasticæ vim inferre. Mense No-
vembri superioris anni mulierem aliquam, nescio cujus maleficii
vel criminis insinuatam, violentâ manu & auctoritate propriâ è
loco immunitatis in carcerem abripuerant; nullâ prius licentiâ (ut
alias moris & juris fuerat) à Cathedralis Ecclesiæ Capitulo petita.
Similiter etiam aliquantò prius curiam Ecclesiasticam Reverendis-
simi ac perillustri Domini Hermanni de Ketteler, Cathedralis Ec-
clesiæ Canonici, per dies, noctesque aliquot obstipatis civium suo-
rum excubiis circum undique obsederant; eo solum prætextu,
quod ibidem occultari & latitare crederent civis alicujus filium, ho-
micii perpetrati reum. Imò & audacissimè comminati erant,
nisi reus brevè traderetur, se vi maximâ in hanc domum incurfu-
ros, omniâque fracturos, lustraturos, & pervestigaturos, donec
reum acciperent. Qua ex re, cum adhuc pejora vererentur Eccle-
siæ majoris Canonici, tandem adjunctis ministrorum suorum ali-
quibus cum protestatione debita visitationem illius domus permi-
sere: & nihil inventum est. Hæc & alia multa fiebant sæpius cum
ingenti comminatione: jamque hæc audendi libertas apud cives
rerum novandarum avidos in eam proterviam ierat, ut, quidquid
hac in re Paderbornensi senatui mandaret ac remandaret Celsissi-
mus Princeps, id ferè nihili & flocci facerent. Quare tandem Ca-
pitulum Cathedrale (posteaquam Theodorus Præsul seditiosæ ur-
bi commeatum, viasque & aditus omnes frustra intercluserat) que-
rimonias suas detulit ad Imperiale tribunal Spirensis Camera. Et
hæc attentis illius causæ ponderibus non modò judicium tulit pro
Capitulo; sed etiam Paderbornensi senatui misit acre *mandatum de*
non offendendo cum inhibitione. Id quod hoc anno Spiræ die nonâ
Martii consignatum, ac dein die decimâ quartâ Aprilis à Luca Stei-
nio, Spirensis Camera cursore vel nuntio, eidem senatui exhibi-
tum & insinuatum est, non sine magno civium Lutheranorum fre-
mitu.

Multum valuit hoc mandatum ad refrenandam senatorum
insolentiam, quam in viros Ecclesiasticos & ipsorum immunitatem,
usurpare coeperant. Sed interiùs tamen adhuc manebant urbem
inter & Capitulum non parvæ animorum aversiones & odia; quæ
velut ignem gliscentem continuis afflatibus egregiè suscitabat ac
promovebat Forensis Ecclesiæ rabula, & omnium dissensionum
præcipuus incentor Hermannus Tünneken, è sacerdote & Pastore
quondam Catholico factus apostata. Solus hic & unicus Prædi-
cantium

cantium Lutheranorum Paderbornæ manserat à temporibus Henrici Lawenburgici, quondam Antistitis heterodoxi: neque adhuc è parochiali cathedra expelli poterat propter vicinos Principes, doctrinæ sequiori deditos. Is, cum universa penè civitas penderet ab illius ore & institutione, grassantibus hoc anno morbis pectoralibus & valde periculosis, assidue percurrerebat omnes urbis parochias; omnibusque ibidem ægrotantibus, etiam in ipsa Capitulari immunitate, campoque Dominico, coenam Eucharisticam Lutheranorum ritu publicè ministrabat. Aliquoties hac in re connivebant & connixerant Majoris Ecclesiæ Canonici. Tandem verò, cum id sæpius & iteratò fieret, suprà dicto Cameræ Spirensis mandato freti, severe & sub gravi poena eidem indixere, ne deinceps tale quidpiam auderet, saltem in immunitate sua, locoque penitus extra omnem urbis jurisdictionem sito. Paruit ille quidem huic iustitioni; sed non sine novis turbis ac tumultibus. Nam insana plebs, ut primùm audiit, hujusmodi mandatum Prædicatori suo imposuit esse; continuò cœpit inter se murmurare, quiritari, conqueri, & palàm de Majoris Ecclesiæ Canonicis imprudenti linguâ effutire, quòd ægrotis hominibus divinissimum Eucharistiæ Sacramentum, ipsamque adeò salutem animæ sempiternam tyrannico modo subtrahere studeant. Crevitque eum in modum hæc seditiosæ plebis murmuratio, ut Canonice Cathedralium aliqui, ne à tumultuosos opprimerentur, aliquantisper urbem deseruerint. Sed hi igniculi, priusquam in flammam irent, id temporis adhuc facile consopiti sunt.

Pauloque post etiam Prædicanti Lutheranorum prohibet, ne sacramenta ritu Lutheranorum aëgris ministraret in immunitate Ecclesiastica:

unde magne inter cives turbæ obmurmurationes & querimonie. *Klockner. in hist. Paderb.*

Hist. Collegii Paderb.

Annus Christi 1595.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 4.
 RUDOLPHI II. Imperator. 19. & 20.
 THEODORI Episc. Paderb. 10. & 11.

Amurates Turcarum Imperator, Jaurino ante annum occupato tumidus, cum iterum in Christianos novum exercitum cogeret, Constantinopoli mensè Januarii nephriticis doloribus extinctus obiit. Successit ei filiorum natus maximus Mahometes III, barbari patris multo barbarior filius. Quippe qui, ut suæ & regnorum suorum securitati prospiceret, continuò fratres omnes, circiter novendecim, inhumanitate barbarâ strangulari; & similiter omnes uxores patris, ne qua posthuma proles masculina ex iisdem gigneretur, in mare projici ac suffocari fecit. Hinc ad Hungarici belli curas conversus,

Amurates Turcarum Imperator moritur: cui succedens fili⁹ Mahometes diramnia Christianis minatur. *Isthuansff. l. 29. hist. Hungar.*

Carolus
mansfeldi⁹,
è Belgio
accitus,
Christiano
exercitui
præficitur,
Strigonium
oblidet,
exercitum
Turcicum
profligat,
Isthuanff.
loc. cit.
Spond. n. 19

febrique ac
dysenteria
corruptus
extinguitur
Isthuanff.
& Spond.
ibid.

Strigoniū à
Christianis
occupatur,
pauloque
post etiam
Vicegradū
& Vacia.
auct. iidem

versus, ferocissimè indixit omnibus Ottomannicæ militiæ Præfectis, ut ad continuandam Christianorum invasionem summo studio se accingerent: *sibi enim omnino certum, fixumque esse, Hungaricarum expeditionum reliquias prosequi, et usque ad urbem Viennensem obviam quæque ferro et ignibus evastare.* Sed majora sperabat homo ferox & arrogans; quàm instigante *Sinano* Vizirio potuerit obtinere. Nam & Rudolphus Romanorum Imperator egregiè se ad bellum comparabat: præterque multa Germanorum & Italicorum auxilia, etiam à Philippo Hispaniarum Rege impetrarat è Belgio Carolum Mansfeldium bellatorem strenuissimum, unà cum duobus equitum, & sex peditum Wallonicorum millibus. Hic adjunctus *Matthiæ* Archiduci, armorum Cæsareorum supremo Præsidi, statim in primo expeditionis ingressu luculenter ostendit, quanti ad hostes debellandos momenti sit, habere ducem rei militaris oppido peritum. Priùs enim, quàm id à Turcis expectatum esset, Kalendis Julii cum exercitu suo ante Strigonium constitit: brevique tempore totam urbis obsidionem, circumjectis quaquaversum aggeribus ac propugnaculis, tam insigni prudentiâ adornavit, ut adveniens Turcarum exercitus (die quartâ Augusti) non solum à ferendis auxiliis impeditus; verum etiam ingenti clade prostratus fuerit, amissis uno prælio quatuordecim millibus vel captis vel occisis, atque insuper mille quingentis tentoriis, totidemque camelis, multisque sarcinariis. Quod autem Christianis omnibus maximo dolori erat, Carolus Mansfeldius (cùm ex ardore prælii sitibundus, eodem vesperi recentia poma & melopepones intemperantiùs sumeret, vinumque largum superfunderet) primùm febris importunâ, deinde & alvi profluvio laborare cœpit: hisque duobus malis tandem oppressus, die 14 Augusti pridie assumptæ in cælum Virginis generosam animam exhalavit cum acerbo luctu cunctorum militum, à quibus, teste Isthuanffio, *ut pater amabatur.* Perrexere tamen Christiani obsidionem prospere inceptam prosequi; occupatâque urbe aquariâ, demum etiam die 24â Septembris validissimam illius arcem, totumque simul Strigonium, quod ab annis quinquaginta duobus in Turcarum potestate fuerat, ad optatissimam deditionem adegerunt. Secutæ mox aliæ duæ urbes & arces, faciliiori negotio captæ, scilicet Vicegradum & Vacia, vulgò *Waisen*: fuitque pavor tantus in vicinis Turcarum præfidiis, ut etiam in urbe Buda conjuges, parvosque liberos, & omnem chariorem substantiam, ad remotiora loca demitterent, vicinam à Christianis invasionem & subactionem veriti.

Non minori prosperitate res gestæ sunt in aliis Hungariæ & regionum vicinarum tractibus. Ex Illyrico Georgius Comes de Zrini,

Zrini, post receptam anno priore Sisciam vel Sissekum, rursus hac æstate in bellum prodiit; ademitque Turcis Petriniam in Croatia, & Barbotziam in Hungaria inferiore, unà cum aliis quibusdam arcibus & oppidis infirmiori præsidio communitis. Ex alia verò parte Sigismundus Bathorius Transilvaniæ Princeps, acceptâ conjugē Mariâ Christiernâ Caroli Archiducis filiâ, subjectionem Turcicam abiecit, Moldaviæ & Walachiæ Principes in societatem belli pertraxit, militem conscripsit, hostiles provincias invasit, profligatôque Temesiensi Basâ, qui iisdem suppetias venerat, Eperiesinum, Chonadium, Lippam, aliasque vicinas urbes Ottomanicæ servituti subtraxit. Quo audito *Sinanus* Turcarum Vizirius cum exercitu numerosissimo, quem eduxerat Constantinopoli, repentē se convertit in Walachiam, superbē jactitans, eâ cursim devictâ sibi postmodum haud difficile futurum esse, ut & Sigismundum Transilvaniæ Principem, & Cæsarem Rudolphum vinceret. Sed vehementer fefellit eum ventosa hæc præsumptio. Nam paulò post homo tumidus & supercilii plenus à Sigismundo & sociis ejus bis ingenti clade rejectus est. Semel inter Alpes Walachiæ; ubi prælio cruento cæsus, interque fugam ex ruinoso ponte in paludem actus, fugitivorum quorundam operâ ægerrimē ex præfenti vitæ & salutis periculo extractus est. Postea verò die vicesimâ octavâ mensis Octobris, ad Istrum fluvium: ubi, dum *Sinanus*, adventu Sigismundi territus, in ulteriorem fluminis ripam se recipere incepisset; in ipso transitu à Christianis ex improvise obrutus ac devictus est, cum ingenti omnium impedimentorum jactura. Periērunt in eo conflictu ferē quinque Turcarum millia: nam potissima copiarum hostilium pars trans flumen jam deducta erat. Capta sunt carrorum & curruum, omni apparatu onustorum, circiter sex millia. Liberati denique è servitute Ottomanica quater aut quinquies mille Christiani, quos iidem barbari è Walachia & Moldavia secum abstraxerant. *Sinanus* autem, pudore & ignominia plenus, cum accisi exercitus reliquiis Constantinopolim reversus est: ubi intrâ annum, vel moestitiâ rei tam infelicitè gestæ, vel veneno præ confusionis impatientia sumpto, confectus obiit.

Optandum fuisset, ut eo tempore Philippus Hispaniæ Rex habuisset pacem cum suis hostibus: erat enim Austriacæ Domui faventissimus, & cum ea multiplici cognationis ac affinitatis vinculo intimè conjunctus. At ille, ne majora Cæsari præstaret auxilia, non solum impeditus erat bello Batavico; sed etiam alio novo bello, quod eidem die 17 Januarii denuntiaverat Henricus Galliarum Rex, instigatus ab Henrico Turrenio, Hugonotticæ factionis primario

Georgius Zrinius Petriniam & Barbotziam Turcis eripit.

Isthuanff. l. 29. hist.

Hungar.

Sigismundus Bathorius, Transilvaniæ Princeps, Cæsareanis partibus se adjungit, Eperiesinum, Lippam, & alias urbes occupat.

Isthuanff. ibid.

ac demum duplici prælio profligat *Sinanum* Vizirium:

Isthuanff. ibid.

qui cum ignominia Constantinopolim reversus, intrâ annū obiit.

Isthuanff. ibid.

Henricus Galliarum Rex, bellum indicit Regi Hispaniæ.

Havæus ad hunc annū.

mario capite. Occinuerat hic Regi suo varias injurias, priori bello ab Hispanis acceptas; præsertim verò per auxilia militaria, Duci Mayennio & Catholicis foederatis missa. Re verà tamen erat aliud, quò tendebat: nimirum, ut Hugonottorum operam Regi suo in his armorum apparatusibus necessariam faceret, & indirectè simul rebellium Batavorum causam adjuvaret. Miratus ea Gallorum consilia Philippus Rex, die decimà septimà Martii respondit Gallo: *denuntiationem belli à se acceptari: causas tamen, contra se adductas, nullius planè roboris ac momenti esse. Quòd enim Catholicis foederatis auxilia miserit, id eorundem rogatu factum esse ad avertendam ab iis vim et potentiam Hugonotticam: ideòque nullatenus à se quesitum esse Regnum Franciæ; sed illius quietem ac perseverantiam in antiqua Fide Romano-Catholica.* Primi in bellum procurrere Galli: sed exiguo rerum suarum commodo. Nam præter Hamense vel Hannense oppidum in Picardia, proditione gubernatoris à se captum, ferè nihil aliud hoc anno effecerunt, quàm quòd Burgundiam, agrumque Luxenburgensem foedissimè populiati sint. Contrà verò Belgæ cum Hispanis (tametsi Ernestus Archidux provinciarum gubernator die vicesimà primà Februarii lento morbo extinctus esset) ductore Petro Comite de Fuentes in Picardiam involarunt, Casteletum ac Durlanium oppida munitissima expugnârunt, Gallicanum exercitum Durlanienfibus opitulaturum gravissimà cæde profligârunt; ac demum Cameracum, urbem amplam & probè communitam, quæ ab Alençonii Ducis temporibus Francorum imperio paruerat, bimestri obsidione ex eorum unguibus extorserunt.

Nec majori felicitate contra Hispanos bellârunt hoc anno Batavi: imò omnia, quæ tentârunt in occupandis quibusdam urbibus, eventu minùs prospero in irritum cecidere. Ineunte Februario, partim dolo & stratagemate, partim verò civium aliquorum proditione, capiebant Huyum Diocesis Leodiensis oppidum & arcem. Sed mense Martio Ernestus Episcopus, impetratis Hispanorum auxiliis, arcem, oppidumque simul celerrimà obsidione recepit. Mense Julio Hollandi rursus duce Mauritio Nassovio obsidebant Grollam, Zutphaniensis Comitatus oppidum. Sed advolante cum Hispanis Mondragonio, repente unà cum suis omnibus ad securiora loca se retrahere, obsidionem à se inceptam præcipiti fugâ deferentes. Mense Augusto, cum Hispani, à Grolla servata reduces, posuissent castra Dinxlakum inter, & amnem Lupiam; Hollandi iterum cum auctioribus copiis procedebant illuc, & castra castris opponebant. Sed paulò post, nimirum die 2dâ Septembris, quinque equitum Hollandicorum turmae, quæ ex eorum castris exploratum iverant, à quibusdam aliis equitum Hispani-

Regis Hispaniæ res sponsum.
Hareus in ann. brab.

Hispanorū & Belgarū victoriæ contra Gallos.
Hareus ib. Spond. hic n. 3. & 4.

Hollandi Huyum dolo occupant, & rursus amittunt;
Hareus in ann. brab.

Grollam obsident, & ab obsidione depelluntur;
Hareus ib. Hispanorū castris ad Lupiam castra opponunt, & ab iis non parvâ clade afficiuntur.

CHISM

spanicorum turmis ad amnem Lupiam interceptæ atque ita oppressæ sunt, ut præter multos in fluvio merfos & suffocatos plerique alii ab hostili gladio interiêrint; capto etiam eorum ductore Philippo Nassovio, & ejusdem fratre Ernesto Casimiro: quorum prior alterâ nocte ex vulnere accepto mortuus; posterior verò Antwerpianam deductus, & ære magno à suis postmodum redemptus est. Demum etiam die 14 Octobris tentârunt Hollandi, Liram Brabantiae oppidum vi & astu interciperè: jamque transcensu sub auro-ram vallo, & effractis unius portæ repagulis, penetraverant armatâ manu in forum urbis. At (quia gubernator hujus loci cum paucis præfidiariis, quos habebat, ad unam portam defendendam ac retinendam se receperat; Hollandique interim, nocturno itinere ac matutinis laboribus fatigati, ad opimas Ecclesiarum prædas & lauta prandia se effundebant) post meridiem ab accurrentibus Antwerpianis & Mechliniensibus toto oppido rursus expulsi sunt, amissis plûs quàm trecentis, & aliis propè ducentis in fuga captis.

Ceterum, quod eorum bellicæ virtuti defuit, prædando & rapiendo audentiùs expleverunt. Nam initio hujus anni prædatoriâ libertate suâ irruebant iterum in Diocësin Coloniensem, eique tales undique terrores incussêre, ut unâ cum annexo Westphaliæ Ducatu quadraginta millia imperialium ad redimendas urbium & pagorum exustiones expromere coacta fuerit. Causa hujus invasionis prætexebatur, quòd Adolphi Comitis Nüenarii viduæ nondum restitutus esset comitatus Môrfanus & alia bona, eidem in Colonienfi vel Truchsesiano bello quondam subtracta. Sed quis non videt, prætextum hunc planè frivolum, & solum culpæ levandæ causâ quæsitum esse? Quid enim urbi Susatensi, quid Episcopatu Osnabrugensi, & aliis Westphaliæ ditionibus commune fuit cum bello Truchsesiano? & tamen hæc ambo eadem incurfione plurimum damni ab Hollandis pertulisse, testatur Chytræus hisce verbis: *Osnabrugensis etiam Episcopi subditis aliquot millia, et civitati Susato quinque millia Joachimiorum expresserunt.*

Annus Christi 1596.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 5.

RUDOLPHI II. Imperator. 20. & 21.

THEODORI Episc. Paderb. 11. & 12.

Belli Hungarici cursus hoc anno minùs prosper ac fortunatus fuit. Christiani quidem paulò maturiùs procedebant in campum; & exeunte mense Augusto subegerunt Hathuanum, superioris Hungariæ oppidum

Dddd

cum

Liram in Brabantia interciperè tentant, & ex eadem occupata continuo rursus eiciuntur.

Haræus in ann. brab.

Ex Diocëssi Colonienfi, Osnabrugensi, & aliis Westphaliæ locis, magnæ pecuniæ vim prædando extorquent. *Chytræus ad an. 1595*

In Hungaria Hathuanum (vulgò *hathwan*) à nostris occupatur ac destruitur.

Agria, sive
Erla, præsi-
diariorum
feditio
Turcis præ-
maturè de-
ditur.
Isthuansff
loc. cit.
Spond. hic
n. 6.

Christiani
Turcarum
exercitum
profligant,
& castra
ipforum
occupant.
Isthuansff
loc. cit.
Spond. hic
n. 7.

At ubi ca-
storum dis-
reptioni si-
nè lege &
ordine avi-
dius in-
cumbunt;

cum adjuncta arce, vallo ac mœnibus non leviter communita. At, ubi postea Mahometes Turcarum Imperator cum potentissimo centum millium exercitu festinabat in Hungariam; deserto iterum dirutòque Hathuano, sua castra trans Danubium reduxere, majores peditum, equitumque copias ibidem collecturi. Interea Mahometes exercitum suum convertebat ad obsidendam Agriam, superioris Hungariæ urbem prævalidam: & quia nostri, vel ob incipientes pluvias, vel ob alia quædam viarum obstacula, paulò tardius adveniebant ad obsidionem depellendam; præsidarii milites, de ferendis auxiliis desperantes, frustra oblectantibus legionum suarum Præfectis, conjuratione factâ nobilissimum illud Hungariæ propugnaculum ante tempus dediderunt. Mirificè res illa perculit Maximilianum Austriacum, qui Christiano exercitui præerat, nec nisi paucis adhuc milliaribus ab urbe Agria, cum à nostris dederetur, aberat. Animo tamen infracto statuit, cum exercitu suo, qui vix quadraginta millium virorum erat, generosè in hostem progredi, eumque vel ab ausis ulterioribus repellere; vel, si quid amplius fortuna ferret, eundem inito conflictu cadere, atque ad Agriam reddendam cogere. Neque fuisset hoc admodum difficile, nisi Christiani milites victoriam à se obtentam præcipiti spoliis aviditate rursus corrupissent. Etenim die vicesimâ 2dâ Octobris, quâ nostri primùm bene magnam Ottomannici exercitus partem conspexere, felici armorum concursu prostraverunt ex iis mille quadringentos: ceteri verò in fugam acti sunt, relictis quadraginta tribus tormentis bellicis, quæ in castra nostrorum attracta sunt. Biduo triduoque post, cum ipse Mahometes universi exercitus robur contra nostros educeret; primum, validissimūque Turcarum agmen à nostris iterum fortissimè retrusum, fugatūque est, amissis iterum tribus ipforum millibus & quatuor colubrinis. Demum etiam die vicesimâ sextâ Octobris, coorto rursus graviori prælio, Turcæ rursus cum ingenti strage multorum millium à nostris profligati sunt, amissis insuper quadraginta tribus tormentis. Cumque nostri sinè mora fugientibus instarent, & plenis ordinibus procederent usque ad ipforum castra, quæ abinde non procul aberant: continuò Mahometes, adventu & victoriâ nostrorum territus, consenso velociter equo è castris avolavit; eaque fugiendi pernicitate totum simul exercitum suum in fugam effusam traxit. Perditissimæ tunc erant Mahometis & omnium sociorum vires, dummodo nostri intrâ legionum suarum ordines, uti Maximilianus Archidux imperaverat, adhuc unâ alterâve horâ potuissent coerceri. At illi, ruptis omnibus obedientiæ militaris, legumque vinculis, repente confuso impetu se in prædas effundere:

& alii

& alii quidem cistas argento plenas confringere, alii tentoria pretiosiora in ducum suorum usus occupare, alii equos à fugitivis relictos carpere, alii in imbellè calonum & lixarum turbam defævire; verbo omnes palantium instar hinc indè per castra currere, & si quid spoliolum deprehendi poterat, avidissimis unguibus abripere. Quod cum viderent hi, qui Turcarum fugientium postremi & pauci erant, è vestigio resumptis animis consociari iterum inter se, nonnullos alios ad se attrahere, militares ordines construere, in castra derelicta regredi, nostros adhuc palantes obruere, magnaque strage edita tantum eis pavorem incutere, ut non modò inhonorem fugam finè lege & ordine capebissent; verum etiam ipsimet pedites, & hi, qui in ordinem, aciemque militarem recolligi voluere, cæco impetu à fugitivis equitibus protriti ac dissipati fuerint. Ità victores ab iisdem, quos vicerant, foedissimè devicti sunt; laureasque triumphales, quas in manibus jam habuerant, inconsultà prædandi libidine sibi iterum è manibus evelli & extrahi permisere.

Nec multò feliciter fuit bellum, quod hoc anno contra Hispanos in Belgio gestum est à Gallo & Batavis. Obsederat Gallus à Novembri præterito Feram Picardiæ urbem fortissimam, Hispanis olim à duce Mayennio traditam: Credebatur fore, ut hac devicta magnos armorum progressus in Belgio cum Hollandis faceret. Sed uterque hostis victoriam cecinit ante triumphum. Nam interea, dum hæc urbs opinione diutius Marti Gallico resistaret, Albertus Archidux (qui in Belgarum gubernatione Ernesto mortuo surrogatus, & initio hujus anni in Belgium appulsus erat) brevissimâ expeditione cepit in Picardia munitissimas urbes, Caletum, Hamam, Guinas, & Ardrum. Unde & Galliæ Rex, cum postea tandem die 22. Maji Feram obtinuit, fortunam non aliam habuit; quàm qui unam urbem suo hosti eripit, & interim quatuor alias rursus amittit. Ne autem sola Gallia Alberti Archiducis victoriam persentisceret, expugnata Ardrum cum laureato exercitu suo convertit se in Flandriam, ut & Hollandis, qui interea Brabantiam milite Hispanico vacuam populati erant, victtricem dexteram ostentaret. Simulabat ibi primùm, se adversus Ostendam pergere. Sed, prius, quàm Batavi consilia ejus penitus introspecerent, signis aliò conversis die decimâ Julii repente constitit ante Hulstum: oppidumque hoc, licet eo tempore videretur inexpugnabile, vivacissimâ oppugnatione tandem die decimâ octavâ Augusti ad suum & Philippi Regis obsequium redire compulit. Ità magnæ illæ Batavorum spes, quas è Gallici Martis auxilio sibi finxerant, rursus in vicino oceano vel certè in mari Austrio submersæ sunt.

Dddd 2

Inte-

à paucissimis Turcis redeuntibus opprimuntur, & victoriam obtentam perdunt. *Isthwanff. ibid.*

Spond. n. 7. & 8.

Galli obsidione longissimâ Hispanis eripiunt Feram oppidum Picardiæ.

Hareus in ann. Brab.

Spond. n. 13.

Contra vicinam Hispani, ductore Alberto Archiduce, Gallis eripiunt Caletum, Hamam, Guinas, & Ardrum, urbes Picardiæ;

item Hollandis Hulstum in Flandria.

Hareus ib. Spond. hic n. 12.

Theodorus
Ep. Paderb.
Calvinianū
verbi mini-
strum ex-
pellit ex
oppido
Büren.
*Annales
Collegii
Paderb.
Literæ ar-
chivi Bü-
rensis.*

Pastores,
commu-
nionem sub
utraque
specie mi-
nistrantes,
pane &
aquâ casti-
gat.
*Annales
Colleg. Pa-
derborn.*

Pro ædifi-
cando col-
legio Patrū
Societatis
Jesu, pri-
mum lapi-
dem hoc
anno solen-
nissimè po-
nit.
*Annales
Collegii Pa-
derb.*

Interea Paderbornæ Theodorus Princeps, uti jam semper an-
tea, ita maximè hoc anno singularem, quem habebat, Catholica
Religionis amplificandæ zelum novis iterum gloriosissimis que fa-
cinoribus illustravit. Nam in primis ex oppido Bürensi Degen-
hardum Rôttekenium Calvinianæ doctrinæ præconem, quem bi-
ennio abhinc ibidem rogatu Joachimi Baronis in Büren constitue-
rat Joanna de Stockhausen vicini Holthufensis monasterii Abba-
tissa, non attentis ejusdem Joachimi & aliorum Principum acatho-
licorum intercessionibus hoc anno rursus ejecit; eidemque Jodo-
cum Pistorium, virum optimè Catholicum, surrogavit: modestè
excusans, sibi in territorio suo non esse minùs juris ad expellendos
Pastores acatholicos; quàm Lutheranis & Calvinianis Principibus
ad expellendos Pastores Catholicos. Deinde & omnes corruptio-
ris vitæ vel doctrinæ parochos, qui in Episcopatu nostro vel sacram
Eucharistiam sub utraque specie ministraverant, vel antiquam Ro-
manæ Ecclesiæ Fidem sequiore novarum opinionum fermento
conspergere cœperant; in concilium evocavit, ibidemque legiti-
mè convictos in carcerem Ecclesiasticum detrudi jussit: ubi pane
arcto & aquâ brevi tam diu macerati sunt, usque dum vel ad so-
brietatem sapere docerentur, vel à Pastoratu suo se abstitutores esse
promitterent. Qua tamen in re intrâ urbem Paderbornam cum
Hermannò Tünneken, Forensis Ecclesiæ Pastore apostata, adhuc
aliquantisper connivendum censuit, ne cives jam ad seditionem
concitandam pronos vehementiùs irritaret. Postremò etiam, ut
in urbe Fides Catholica incrementum & stabilitatem caperet; So-
cietatis JESU Patribus, qui hucusque in domo admodum angusta
prope sacellum S. Bartholomæi vixerant, novum hoc anno colle-
gium fabricare cœpit in eo loco, ubi quondam coenobium Fra-
trum Minoritarum steterat. Locum hunc desolatum, & jam diu
sponte à monachis desertum, quadriennio abhinc emerat ab hæ-
redibus Perillustribus ac generosi Domini Elmerhusii ab Haxthausen,
utî suo loco diximus: neque ab eo tempore quidquam aliud ad no-
vam fabricam inchoandam deerat; quàm domus alia, ad mona-
sterium Hardehusanum pertinens, & veteri Minoritarum horto
penè inclusa, ubi nunc est collegii nostri officina braxatoria. Ve-
rùm cum & hanc præcedente anno Theodorus Episcopus ab Har-
dehusanis coëmisset; nihil ampliùs morandum ratus, hoc anno tan-
dem die 5. Junii, S. Bonifacio sacrâ & suæ electionis anniversariâ,
tam sancti, laudatissimique operis initium fecit. Aderant con-
scripti ad eam diem quatuor Abbates, cunctorum Ordinum Diœ-
cesanorum Proceres, urbium præcipuarum consules, & quidquid
ferè ministrorum, vel ad aulam, vel ad curiam Episcopalem perti-
nebat.

nebat. Cum his paulò post, quàm Neuhusio Paderbornam ad-
 vectus esset, præeunte Cathedralis Ecclesiæ Clero majore & mino-
 re processit ad sacellum S. Bartholomæi, jam pridem usui Societa-
 tis attributum: auditòque ibidem sacro musico, eadem pompâ &
 apparatu conferebat se ad locum veteris monasterii; ubi scrobes,
 jam effossæ ac præparatæ, solennem primi lapidis impositionem
 expectabant. Lapis hic in medio paululùm excavatus (utì mo-
 ris est) in vicina domo servabatur, & jacebat eleganti vehiculo in-
 jectus: indè verò jucundissimo omnium spectaculo à Nobilibus
 quibusdam & egregiè vestitis adolescentibus, ad ædificii aream per-
 tractus, & ab ipso Clementissimo Principe consuetis Ecclesiæ ce-
 rimoniis lustratus est. Quo peracto, idem Princeps Clementissi-
 mus manu propriâ auream, argenteamque monetam, cum inscri-
 ptionibus congruis eo fine cusam, cavitati lapidis immisit, oper-
 culum ejus probè occlusit, laminam æream circumjecit, ac denique
 lapidem hoc modo comparatum novi operis fundamento impo-
 suit, accinentibus musicis, interstrepentibus tubis ac tympanis,
 acclamantibus inter festiva carmina Poëtis, omniq̃ juventute
 studiosâ. Porro laminæ, quam ex ære fusam & lapidi primario
 circumjectam diximus, incisa erat hæc epigraphe, ab ipsomet Prin-
 cipe composita: *Q. F. F. F. Q. S. E. A. D. O. M. Q. G. C.* (hoc est,
 ut ego interpretor: *Quod felix, faustum, fortunatumque sit, et ad Dei
 optimi maximique gloriam cedat*) *Anno reparata salutis 1596, die 5. Ju-
 nii, indictione 9, gubernante Ecclesiam universalem Ss. D. Papa Clemen-
 te 8. Theodorus à Fürstenberg, D. G. Episcopus Paderbornensis, ad Fidei
 Catholicæ incrementum, pro singulari sua liberalitate, hoc novum collegium
 Patribus Societatis JESU, ex fundamento, isto novo lapide collocato,
 edificare cepit.* Post hæc itum est ad mensam, apud eosdem Patres
 principali sumptu instructam; eaque finitâ, ad elegans drama à
 studiosa juventute nostra exhibitum. In eo dramate non solum
 Theodori Episcopi majores & proavi; sed etiam plurium familia-
 rum proximè cognatarum Proceres, cum suis quisque signis gen-
 tilitiis quasi è suis tumulis redivivi, producebantur in scenam pub-
 licam. Commemoratisque gloriosis facinoribus suis, pro Deo &
 republica olim à se patris, Theodoro nepoti suo de susceptis hu-
 jusmodi consiliis gratulati sunt; eundemque simul adhortati, ut
 glorioso huic operi perficiendo & consummando ferventissimè in-
 sisteret. Id quod omnibus spectatoribus, maximèque ipsimet Epi-
 scopo cum in modum placuit, ut liquidissimâ cordis voluptate per-
 fusus, & quasi jam prægustato laborum suorum fructu magno-
 pere gaudens, ex peracto dramate Neuhusium reversus fuerit.

Inscriptio
 primi lapi-
 dis.
*Annales
 iidem.*

Comœdia
 post primi
 lapidis po-
 sitionem
 Celsissimo
 Principi &
 aliis exhibi-
 ta.
*Annales
 iidem.*

Dum

Interitus
monasterii
Falckenhag-
ensis Pat-
rum Cru-
cigerorum
in comitatu
Swalen-
bergenfi.
*Annales
Collegii
Paderb.
*vulgò
Crucigeri
five Ereugi
Herren.*

Post obitū
Christo-
phori à
Dart, ultimi
Prioris Ca-
tholici,
monachi
omnes à fi-
de & Ordi-
ne defi-
ciunt.
*Annales
iidem.*

Dum autem hoc modo Paderbornæ vetus illud monasterium sancti Francisci verteretur in collegium Societatis JESU; ecce tibi! iterum aliud ejusdem Diœcesis monasterium, quod erat Falckenhagæ in comitatu Swalenbergenfi, ab inductis Lutheri, Calvinique placitis eversum ac dissipatum est. Possederant illud à sesqui seculo, & paulò ampliùs, religiosi Patres ex Ordine S. Crucis* & inter novationum heterodoxarum initia satiscutè ac providè se custodièrant ab omni pravarum doctrinarum aut vitæ licentioris contagio. At, ubi postmodum novioris Evangelii placita toto comitatu Lippiensi & Swalenbergenfi recepta fuère; etiam in hoc monasterio religiosæ disciplinæ custodia ex frequenti cum heterodoxis conversatione plurimùm retrocessit: ac tandem primus omnium Hermannus Wegge, labascentis monasterii Prior, anno seculi præsentis sexagesimo septimo à fide & Ordine suo turpissimè defecit, acceptâ in matrimonium Catharinâ quâdam, civis Lügdensis filiâ. Pessimi exempli res hæc erat ad pervertendos alios ejusdem conventûs monachos, libertati jam satiscutè deditos: videbaturque jam totum illud monasterium unius scabiosi capitis contagio sic ruiturum esse, quemadmodum, teste Juvenale, *grex totus in agris unius scabie cadit et porrigine porci*. At eâ vice huic malo adhuc satiscutè maturè occursum fuerat à supremo prædicti Ordinis Magistratu seu Præsidente provinciali. Qui, ut primùm de Hermannis Prioris apostasia ac matrimonio per literas edoctus fuit, quàm celerrimè eidem surrogârat è conventu suo Ruremundano Dominum Christophorum à Dart Nobilem Geldrum, virum præclarissimum, & virtute non minùs, quàm illustri majorum suorum sanguine conspicuum. Præfuit hic ibidem summa cum laude. Reductâque vetere disciplinâ, & restaurato bonorum temporalium statu, religiosissimè decessit anno 1589, die 16. Martii; ad quam in antiquo Falckenhagenfi necrologio hoc ei encomium scribitur: *Anno 1589, die 16 Martii, Reverendus et omni laude dignissimus Dominus Christophorus à Dart, ex Nobilium genere in Geldria natus, conventualis Ruremundensis, Pater et Prior hujus domus Falckenhagensis, cum huic loco summa cum laude et maximis laboribus præfuisset, ex hac lachrymarum valle piè et devotè concessit in aulam caelestem, animam suam filio Dei maximis suspiriis commendans, et decimâ octavâ ejusdem cum multorum genitu sepultus.*

Mortem hanc intrâ paucos annos non solum consecuta est luctuosa morum dissolutio; verum etiam totius monasterii interitus ac dissipatio. Qui enim Christophoro Dartio in Præfectura sacra vel Prioratu successit Alexander Backhus; haud multò post abjecto cucullo, & avulsâ non modicâ bonorum monasticorum parte,

ma-

matrimonium pudendum iniit cum deamata pridem alicujus con-
sulis Huxariensis filia. Hoc autem in viam scelerum præeunte,
etiam ceteri, qui adhuc supererant, sacerdotes ac laici ruptis omni-
bus legum sacrarum repagulis non modò Fidem, Ordinèmq; re-
ligiosum deseruere; sed etiam in eam græcandi & luxuriandi li-
centiam sese præcipitârunt, ut verissimè de eo conventu potuerit
affirmari: *sacra Deo quondam domus, est jam tota lupanar.* Aspicie-
bat hæc oculo non invito Simon Comes de Lippia, cujus domi-
nio Swalenbergensis comitatus potissima ex parte subest: crede-
bátque fore, ut, sicuti monasteriorum aliorum bona quàm plu-
rima jam pridem ad se attraxerat; ità quoque Falckenhagensis con-
ventus prædia in ararii sui augmentum verteret. Sed hæc ejus con-
filiâ tempestivè interceptit prudentissimus Episcopus noster Theo-
dorus Fürstenbergius. Qui, cùm intelligeret rem eò dirigi, per
Octobrem hujus anni transactionem iniit cum Simone Comite:
ac tandem effecit, ut ibidem partitio bonorum fieret, mediâque
pars eorum Comiti; & altera medietas Episcopatu nostro in usus
Deo sacros relinqueretur. Superfunt adhuc ejusdem transactio-
nis literæ, die decimâ quartâ Octobris hoc anno datæ, & appen-
sis ambarum partium sigillis communitæ.

Monachi autem exleges & apostatæ, ex quibus adhuc residui
erant sacerdotes quinque & laici tres, monasterii prædicti bonis
postmodum exclusi, fortunam quisque diversissimam subiêre. Pa-
ter Henricus Althhusen Prior (qui Alexandro Backhusio ad sacrile-
gas nuptias transeunti successerat) ceteris paulò melior ac simpli-
cior, ejuratâ Fide Catholicâ in magna rerum inopia vixit; mor-
tuusque est Blombergæ in comitatu Lippiensi. P. Petrus Missing
Procurator & Cellerarius, diuturno prius concubinato infamis,
matrimonio tandem inito, primùm à Lippiensi Comite constitu-
tus est silvarum Falckenhagensium Præfectus: deinde verò post se-
cundas nuptias cauponem plebejum egit in pago Rischenau prope
Falckenhagam. P. Stephanus Jacobi, loci parochus, antea passim
in stupris & adulteriis volutatus, uxore ductâ Calviniani verbi mi-
nisterium accepit in pago Alverdisen. P. Casparus, vir nequissi-
mus, & sub habitu religioso continuus armorum gestor, conju-
ge acceptâ factus est Calvinianæ doctrinæ buccinator in pago *zur
Falle* comitatus Lippiensis. P. Antonius Frobôsen, projecto ho-
nore sacerdotii, per annos ferè triginta partim in Falckenhagen,
& partim in *Wöbbel* Calvinianorum Prædicantium administer,
seu templi ædituus & custos fuit, utrobique factus duodecim aut
ampliùs liberorum parens. Frater Oswaldus laicus, homo senex,
Henrico Priori suo in Calvinianis erroribus adhæsit, & cum eo

Monasterii
derelicti
bona divi-
duntur in-
ter Episco-
pum Pader-
bornensem
& Comi-
tem Lippi-
ensem.
*Annales
Collegii Pa-
derb.*

Religiosi
apostatæ
variam for-
tunam su-
beunt.
*Annales
Colleg. Pa-
derborn.*

pau-

pauperrimè defunctus est Blombergæ. F. Bernardus abjectâ fide & Ordine suo diu variis in pagis subulcum egit; ac tandem post longos errores ad mentem saniozem rediit, Catholicè defunctus in Diœcesi nostra Paderbornensi. Denique postremus omnium F. Joannes, diu vagus & spiritui sancto resistens, anno 1605 à Patribus Societatis JESU ad Catholicam Fidem reductus; ac deinde, quàm diu vixit, in Paderbornensi collegio sustentatus est. Ubi non modò summa cum sedulitate famulorum labores perlubenter obiit; sed etiam prioris vitæ errata multis orationibus, jejuniis, & voluntariâ sui corporis castigatione eluens, post plures annos pientissimè decessit.

Reliquiæ
S. Landelini
ex desolato
monasterio
Flechtorp-
ensi aufe-
runtur, ac
transferun-
tur in Oda-
cker.

Henschen.
10. 2. Ss.
Junii, in
commenta-
rio prævio
ad vitam
S. Landeli-
ni, s. 66.

*Odacker
monasteriū
Virginum
in comita-
tu Arens-
bergico
prope oppi-
dulum
Hersberg.

Cum cœnobio Falckenhagenensi extremos etiam trahebat hali-
tus monasterium Flechtorpiense Diœcesis nostræ in comitatu Wal-
decensi; de cujus fortuna retrograda, foedissimâque defectione Bal-
thasaris Haghmeisteri Abbatis ultimi, plura diximus ad annum
1558. Ex monachis, qui ibidem fuerant, hoc anno solum super-
erat unus sacerdos ætate grandis & sepulchro proximus. Bona
temporalia nobilissimæ hujus Abbatiæ jam pridem à Lutherano Co-
mite occupata, atque ad alios usus traducta erant. Reliquias S.
Landelini, quas olim Henricus II. Episcopus Paderbornensis illuc
transulerat ex pago Boke, magna ex parte jam disperferat vicino-
rum hæreticorum furor: propèque aberat, ut & reliquæ ejusdem
sacri corporis partes eandem fortunam paterentur ab adversariis.
Hoc igitur ut averteret Erardus Comes de Sobèren, vicini Duca-
tûs Westphaliæ satrapa provincialis; Conradum Lutherum, sacer-
dotem religiosissimum & Parthenonis Odackerensis Præpositum,
in mense Octobri ad se accersit; jussitque illum unâ cum Domi-
no Sviberto Stephani Pastore Briloniensi Flechtorpium ire, &
quidquid reliquiarum prædictarum superesset, ex monasterii tem-
plo clanculum sublegere. Perlubenter huic mandato Conradus
paruit. Opèque & indicio istius monachi senis, quem suprà me-
mini, S. Landelini caput cum quibusdam aliis ejusdem ossibus ibi-
dem reperit, de sacro loculo reverenter extraxit, Arensbergam
abduxit, Comiti Erardo obtulit, multisque ab eo precibus impe-
travit, utin Odackerensi* monasterio suo, quod Virginum Bene-
dictinarum est, pretiosum hunc thesaurum ad venerationem pub-
licam deponeret. Ubi clanculariæ hujus translationis anniversa-
ria festivitas etiamnum sub ritu duplici celebratur die 26 Octobris,
quâ hæ reliquiæ Odackriam pervenêre, Theodoro Episcopo no-
stro easdem frustra indidem reposcente.

AN.

Annus Christi 1597.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 6.
 RUDOLPHI II. Imperat. 21. & 22.
 THEODORI Episc. Paderb. 12. & 13.

IN bello Hungarico singulare nihil hoc anno gestum est, præter leviora* quædam certamina; in quibus tamen Christiani minùs, quàm Turcæ perdidērunt. Similiter & in bello Gallico, quod Hispanos inter & Gallos à biennio fuscitari coeperat in Picardia, nihil aliud hoc anno peractum fuit, quàm quòd Hispani Ambianum urbem ridiculo stratagemate ceperint, & eandem Galli diuturnâ, gravissimâque obsidione recuperârint. Stratagemata autem erat hoc: undecimâ die Martii Portocarrerus Hispanus, qui Durlanio ante biennium occupato præerat, nocturno tempore misit illuc octodecim viros lectissimos, rusticanis vestibus indutos: quorum aliqui currus onustos in urbem veherent, alii saccos pomis ac nucibus repletos dorso importarent. Ipse verò cum duobus equitum, peditumque millibus hærebat pariter ante urbem in occultis quibusdam latebris, ut ibidem exspectaret signum accedendi. Primo diluculo personati illi rustici introibant in portas urbis. Dùmque illi, qui agebant currus, intrâ portas aliquantisper confisterent, ne rastrum superius demitti, liberque in urbem aditus occludi posset; aliorum personatorum unus & alter sacculum suum, nucibus & pomis plenum, veluti ex quodam infortunio in terram effuderunt. Quæ cum avidissimè legerentur ab incautis portarum excubitoribus; continuò personati illi gladios infra vestimenta sua contextos extrahunt, vigilias occidunt, socios è propinquo præstolantes dato signo ad se accersunt, urbemque nihil minùs ominantem priùs occupant, quàm plerique civium è nocturno somno excitati fuerint. Exhorruit ad improvisam illam tantæ urbis interceptionem Henricus Rex. Et quia ab ejus recuperatione belli Gallici fortuna quàm plurimùm dependebat, ruptis illico moris omnibus eam rursus obsidere cœpit cum ingenti exercitu, ex Gallicanis, Anglicisque copiis conflato. Decertatum fuit acriter ab utraque parte; multique hostium ante hanc urbem trucidati sunt, non solum vehemènti explosione tormentorum; sed etiam crebris, fortunatisque præfidiariorum eruptionibus. Neque dubium est, quin Albertus Archidux Belgarum gubernator, qui cum viginti & ampliùs armatorum millibus ad urbem liberandam adventaverat, Gallicanum exercitum fuisset propul-

In Hungaria singulare nihil hoc anno geritur.

*Isthuansf. l. 30. hist. Hung.

Hispani ridiculo stratagemate eripiunt Gallis Ambianum in Picardia:

Harasus in ann. brabant. Spond. hic n. 2.

& Galli illud semel obsidi dione recuperant.

Harasus ib. Spond. n. 3. 4. 5. & seq.

Eeee

pulsu-

AN-

pulsurus: nisi Dux Mayennius, Henrico Regi ante annum reconciliatus, præcedenti nocte Gallorum castra ex ea parte, quâ invadi poterant, incredibili celeritate sic obfirmâisset, ut nullus amplius ad eadem invadenda pateret aditus. Quo animadverso Albertus Archidux die decimâ sextâ Septembris cum exercitu suo se retraxit; pauloque post etiam urbs illa, diuturnis obsidionum laboribus fatigata, sese iterum Regi Gallorum dedit, præfidiariis Hispanis cum honore maximo dimissis.

Hollandi
interim, his-
panis alibi
occupatis,
Rhenober-
ckam, Grol-
lam, Ol-
densaliam,
Lingam, &
alias urbes
in & prope
Westphalia
sitâs.
*Flareus in
ann. brabant.*

Iidem hoc
anno rursus
in West-
phalia ma-
gnas præ-
das exer-
cuerunt.
*Klockner.
in hist. Pa-
derb.*

Theodorus
Ep. Paderb.
cum Hassiæ
Landgravio
improspere
transigit, de

Multum illa Gallorum & Hispanorum concertatio rebellibus Hollandis profuit ad extendendos dominiorum suorum limites. Nam interea dum Albertus Archidux præcipuum Belgicæ militiæ robur transferret in Picardiam, ut Ambiano periclitanti succurreret; Mauritius Princeps Arausicanus, cum ingenti exercitu in agrum Colonensem & Clivensem irruens, terrore magis, quam vi & armis celerrimè occupavit Alpam, Rhenoberckam, & Môrsam, urbes & oppida ab Hispanis præfidiariis adhuc infesta. Inde verò trans Rhenum pergens (cùm nemo esset, qui progressum armorum sisteret) eodem victoriarum ac terriculationum hostilium cursu in suam & Hollandorum potestatem adegit urbes, Grollam, Brevordam, Oldensaliam, ac Lingam: quarum postrema quondam paruerat Comiti de Tecklenburg; tunc autem ab annis fere quinquaginta sub Hispanorum dominio consistebat. Magnum hinc erat gaudium in Hollandia. Sed longè major tristitia ac moeror in vicinis Westphaliæ provinciis: utpote quæ in sinu suo jam alebant hostem, à quo sæpius jam afflictæ, & in posterum adhuc amplius affligendæ erant. Certè eodem hoc anno, priusquam Linga & ceteræ urbes antè dictæ in Hollandorum unguis incidissent, alii prædones Hollandici ductore Joanne Nassovio in Dioecesi Monasteriensem, octo pagos cum uno oppidulo expilaverant, hominibus pauperculis octingentos equos abstulerant, aliâque multa infanda fecerant, quæ ab infidelibus Ottomannis potius, quam à viris Christianis peracta crederes. Neque ab huiusmodi nocumentis prorsus intacta mansit Paderbornensis Dioecesis nostra. Nam & eam ingressi sunt mense Martio: & non abiissent sine noxa, nisi & subditi nostri ad vim repellendam egregiè se præmunivissent; & Episcopus noster, ulterioris incommodi evitandi causâ, numeratis quater mille imperialibus hostiles ipsorum animos compescuisset.

Tristiores aliam hoc anno plagam accepit Ecclesia nostra ex infelici transactione, ineunte Januario inter Theodorum Episcopum nostrum & Mauritium Hassiæ Landgravium inita, de monasterio & oppido Helmershusano, de Dynastia Schönenbergensi, de castello

castello Drendelburgico, de arce & oppido Liebenaviensi, de sil-
va Reinhartziana, & aliis quibusdam pagis inferioris Hassiæ; de
quibus jam longo tempore in judicio Spirensis Camera discepta-
tum ac decertatum erat. Steterat quidem hac in re validissimum
jus pro Dioecesi nostra: &, quod attinet Helmershusiam, silvâmq;
Reinhartzianam, clarissimæ sunt donationes S. Henrici Imperato-
ris apud *Schatenium. Sed, quia prò dolor! ea tunc erant tem-
pora, ut armorum potestate magis, quàm jure & legibus agere-
tur; tandem Theodorus Episcopus noster, aut fraude aliquâ cir-
cumventus, aut vi & metu compulsus, ad concordiam ineundam
se componere, flecterq; debuit, interventoribus Ludovico Land-
gravio Mauriti prædicti patruo, & Simone Comite Lippiensi.
Horum operâ, post varios congressus Corbachii & Warburgi ha-
bitos, demum ineunte Januario præsentis anni conventum est in
hos articulos transactionis: *monasterium, oppidumque Helmershusa-
num unâ cum omni jurisdictione, bonis, decimis, aliisque juribus et ob-
ventionibus, in potestate Mauriti Landgravii, ejusque heredum et suc-
cessorum constanter maneat, quàm diu ex modernis omnibus Hassiæ Prin-
cipibus masculina proles in vivis erit: hac autem deficiente, ad Episcopos
Paderbornenses, eorumque possessionem certam et indubitatam redeat, sine
omni aliorum successorum obstaculo et impeditio. Dynastia Schönenber-
gensis, castellum Drendelburgense, arx et oppidum Liebenaviense, uti et
silva Reinhartziana, unâ cum omni jurisdictione sua, pagis, hominibus,
et aliis utilitatibus conjunctis, perpetuò et hereditariè pertineant ad Mau-
ritium Landgravium, ejusque heredes et successores: contra verò Mau-
ritius et ejusdem successores perpetuò renuntient omni juri suo, quod præ-
tendunt et prætenderunt in Calenbergam, Swalenbergam, Oldenburgam,
et Beverungam, Paderbornensi Episcopatu subdita. Denique pagus
Wettesingen perpetuò et irrevocabiler maneat penès Landgravium; con-
tra verò pagus Herlinghausen penès Episcopum Paderbornensem: salvo ta-
men omni jure et jurisdictione, quam hucusque in pago Herlinghausen ob-
tinuerunt et obtinent perillustres Domini de Malsburg. Superfunt ad-
huc ejus transactionis literæ, pluribus sigillis communitæ, quarum
finis est: Datum die Mercurii, quintâ mensis Januarii, anno à Nati-
vitate Christi Domini et Salvatoris nostri millesimo quingentesimo nonage-
simo septimo.*

Peraçtâ hac infelici compositione, quæ tamen citra omnem
Theodori Antistitis culpam vel socordiam contigit, nova alia tem-
pesta contra eundem concitata est à quibusdam patriæ Statibus
Luthero vel Calvino deditis. Convocaverat Princeps Dioecesana
comitia die decimo septimo mensis Martii, ibidémque Augusti
mi Imperatoris nomine proponebat, quàm iniquo loco verarentur

monasterio
oppidumque
Helmers-
husano, ali-
isque bonis
inferioris
Hassiæ.

Literæ
transactionis
in ar-
chivo Pa-
derborn.
*Schaten.

to. 1. pag.
425. 426.
439. 552.

Nobilibus,
urbibusque
aliquibus,
negat liber-
tatem Reli-
gionis, po-
stulatam in
comitiis
dioecesanis.

Christianorum res in Hungaria: Turcas ibidem quotidianis urbium populationibus foedissimè grassari, neque esse in potestate solius Imperatoris, tam innumeræ barbarorum multitudini se opponere, nisi & aliis aliarum provinciarum auxiliis benignè adjuvetur. Proinde rogare se et Cæsarem, ut reipublicæ ibidem periclitantis misericordiam capiant, atque ad bellum illud validius propulsandum liberale subsidium in ere conferant. His auditis, Nobilitas heterodoxa, libertatem suæ fidei quæsitura, in coetus arcanos coit; attractisque urbium aliquarum consulibus, quos eadem libertatis prurigine laborantes noverant, audacissimo tandem consilio denuntiârunt Principi: *ne vel obolum se duros, nisi vicissim acceperint libertatem credendi, et usum cœna Dominica sub utraque specie.* Obstupuit ad ista Princeps: atque, ut erat inconcussi pectoris, continuo respondit illis magno animo: *Quid? Vósne ad infames ejusmodi nundinas hoc modo me adigere? Malo potius hanc vitam, animamque meam immolare pro conservatione antiquæ Fidei Romano-Catholicæ, quam ut effreni huic audaciæ concedam, aut me demittam ad hæc impia postulata vestra, sanctissimis Ecclesiæ legibus adversantia.* Agite, quod vultis modo! Non enim mihi; sed Cæsari: non pro oculis meis; sed pro salute publica subsidium posco. Quis non putasset, eos ad hæc verba tacituros esse, in reverentiam sui Principis? At illi nihilo minùs à suis postulatis nondum desistere: imò adhuc ampliùs tumultuari, & impudenti agmine ad Cathedrale Capitulum currere, ut vel ibidem à pluribus extorquerent, quod ab uno impetrare non potuerant. Sed cum & istic in rupem incurrissent; bilem omnem in Patres Jesuitas exspuunt, eos Christianæ libertatis everfores & malorum omnium auctores vocitant, oculis, verbis, & armis insolenter ostensis territant, ausi etiam iisdem bonorum suorum direptionem & incepti ædificii demolitionem atrociter comminari. Stetere tamen hæc omnia intrà solos terrores. Et Illustrissimus Princeps, ut ostenderet se hujusmodi minacias flocci facere, inter ipsa comitia die 21 Martii operarios omnes per quæstorem Neuhufanum ad labores per hiemem intermissos redire jussit.

Sub horum indefessis manibus quotidie crescebat nova collegii Paderbornensis fabrica, donec ineunte Augusto funesta pestis, Paderbornam ingressa, operariorum labores iterum abrumperet. Periêrunt ex ea lue multi civium: nonnulli etiam studiosorum, quos idcirco maturiùs è scholis domum remitti oportuit. Eadem afflavit aliquos è collegio Societatis, ac præsertim omnes Fratres laicos; tametsi nullus ipsorum ex eo malo extinctus fuerit. Ceteri verò Patres, quibus integra valetudo constitit, indefessam operam præstitere, non solum in adjuvandis, curandisque pestiferis intrà

& collegii
ædificandi
labores re-
sumi jubet.
Annales
Colleg. Pa-
derborn.

Paderbor-
næ in urbe
ac Dicecesi
tota grassa-
tur pestis.
Annales
Collegii Pa-
derb.

intrà urbem; sed etiam foris in convertendis, præparandisque ad mortem compluribus sagis & veneficis, Attelenæ, Ettelenæ, & Henglerenæ comprehensis. Ex harum numero una à diabolo amissio suo impetraverat, ut maritum suum è superioris tabulati sinu aut foramine in præceps deturbaret, atque ita cervicem ejus infringeret. Altera verò maritum & aliquot liberos, veneno sibi per diabolum allato, crudelissimè interfecerat, non sinè diuturno eorum cruciatu & lamentatione. Utraque primùm ignitis forcipibus toto corpore lacerata, ac deinde in pulveres combusta est, posteaquam diligenti nostrorum Patrum instructione singularem poenitentis animi dolorem prodidissent. At nullus omnium scelestorum flagitiosior fuit, quàm aliquis Attelensis rusticus, cognomento *Francke*, inveteratæ malitiæ senex, & si ita loqui liceat, vivus in humana carne diabolus: per quem hostis avernalis peregerat ferme omnia, quæ in rebus criminosis per hominem exercere potest. Is, cùm in ætate juvenili sese totum devovisset infernali genio, accepit ab eo tres fabas, aut potius tria semina, fabarum instar. Simulque ab eo jussus est, virginem occidere, caput ejus refecare, ad altitudinem trium pedum humi defodere, certoque modo tres illas fabas aperto ejusdem ori inserere vel implantare. Indè nascituras esse tres alias fabas: quarum una, si in ore teneretur, eidem præstitura sit, ut fiat invisibilis: altera, ut vertatur in Lycanthropum, vel aliud animal, quodcunque vellet: tertia, ut in alias quascunque res inanimes transformari, si velit, queat. Hæc igitur affecuturus homo pessimus, non multò post in comitatu Waldecensi, haud procul ab urbe Corbachienfi, inter silvarum abdita virginem aliquam violenter à se constupratam* interemit, caput ejus resectum sacco suo inclusit, Attelenam deportavit, humo infodit, fabas antè dictas ori imposuit, novisque fabis ex eo scelere procreatis tam infanda crimina ope dæmonis perpetravit, ut evitandæ seductionis vel offendiculi causâ, neque typo committi, neque propalam enarrari debeant. Inter alia, quæ in publicum edi possunt, illud etiam confessus est, se beneficio istius fabæ, quâ invisibilis reddebatur, non solùm furta & homicidia multa, sed etiam alias nequitias quàm plurimas commisisse: alterius autem beneficio frequenter abiisse in lupum aut aliud nocivum animal, eaq; in figura vehementer nocuisse pecori & hominibus, etiam plures ex iisdem occidendo. Hæc inter horrenda maleficia ad ætatem senilem veniens (quod rari admodum exempli est) serâ tandem experientiâ didicit, nefarium id genus hominum ferè nunquam siccâ morte ad inferos descendere. Prælectâ mortis sententiâ instar morticini pecoris ad locum supplicii raptatus est: ubi, cùm in mensa quadam

In pagis urbi vicinis comburuntur plures veneficæ.

Annales iidem.

Klockner in hist. Paderb.

Attelenæ diro supplicio plectitur senex veneficus, criminum horrendorum reus;

Annales Collegii

Paderb.

Klockner ibid.

Qui ope dæmonis non modò se invisibilem reddere; sed etiâ in res alias animatas & inanimes mutare potuit.

Auctores iidem.

**Klockner, in hist. Paderb. ms. ad an. 1598.*

quadam extentus & firmissimè constrictus esset; ferali cultro eidem vivo ac spiranti venter apertus, cor exsectum & in faciem impactum, corpus in quatuor partes divisum & in pulveres combustum, caput à trunco revulsum, paulisper in igne tostum, palo terreo infixum, ac demum rotæ, infra quam lignea effigies lupi consistebat, pro communi omnium terrore impositum est. Monumenta hujus executionis & supplicii adhuc supersunt in colle aliquo non procul ab Attelena: qui ab istius malefici cognomento **Frank** etiam nunc *Franckenberga* nominari solet.

Eodem hoc tempore monasterium Holthufense virginum Cisterciensium, quas vulgò Bernardinesas nominant, à primæva disciplinæ regularis observantia plurimum deviaverat. Jamque res & mores earum tam præcipiti lapsu in ruinamolvebantur, ut jam earum aliquæ proculcatis monasticæ vitæ, Fideique Romanæ legibus ad Lutherum Calvinumve transgressæ fuerint; aliæ verò, inter quas & ipsa Abbatissa erat, abjectæ jam veste religiosâ in periculo propinquo starent, ut eandem perditionis viam ingrederentur. Quod ubi advertit vigilantissimus monasteriorum Paderbornensium inspector Theodorus Episcopus; primum anno superiore Calvinianum Prædicantem vicini oppidi Bürensis, unde hoc malum fluxerat, frustra obnitente Domino Joachimo de Büren è Pastoralis domo ejecit, uti suo loco narratum est. Deinde autem prædictarum sanctimonialium emendationi consulturus, hoc anno Reverendissimum Dominum Godefridum *Drück*, ejusdem Ordinis Visitatorem generalem, de earum statu edoceri fecit, monerique, ut periclitanti huic monasterio maturè prospiceret. Non egebat hic multis calcaribus ad adeundam illius Parthenonis visitationem: erat enim vir egregiæ virtutis; & cui nihil magis cordi erat, quam vitæ religiosæ vigor & labentis disciplinæ restauratio. Sed, quia propter itinerum pericula munus illud obire per seipsum non poterat (jam enim semel à militibus heterodoxis captus, & satis grandi sex millium dalerorum pretio redemptus erat) vices suas hac in re demandavit binis Abbatibus vicinis in Hardehusen & Marienfeld; jussitque, ut prædictum Holthufense monasterium in spiritualibus æquè, ac temporalibus, tam in capite, quam in membris reformarent, uti constat ex hisce literis:

NOs Frater Godefridus *Drück*, Abbas veteris campi in Coloniensi Diœcesi, ac dicti Ordinis in partibus inferioris Germaniæ et Saxonie Vicarius et Visitator generalis, Reverendis et nobis in Christo charissimis Coabbatibus de Hardehausen et Maria Campo, salutem in Domino. Cum illud potissimum officii nostri ratio postulet, ut monasteria et loca regularia utriusque sexus nobis subiecta in sanctæ et Catholice Religionis ob-

serva-

Supplicii
locus ab ejus
nomine ad-
huc nomi-
natur *Frank-
enberg*.

Monasteriū
Holthufen-
se virginum
solutâ re-
gulari disci-
plinâ, incli-
nat ad abji-
ciendam fi-
dem, Ordini-
nemque re-
ligiosum.
*Ex literis
archivi
Bürensis.
item ex li-
teris ac
traditione
monasterii
Holthufani*
Monasterii
ejusdem vi-
sitatio ac
reformatio
committit-
tur Abbati-
bus, Harde-
husen ac
Marienfel-
densi.
*Ex literis
Bürensibus*

servatione salubriter dirigamus; nosque propter itinerum pericula, singulorum monasteriorum nobis commissorum et in diversis partibus situatorum visitationibus et reformationibus personaliter interesse non possimus, pro ut summopere cuperemus: tales anhelamus per nos institui visitatores et reformatores, per quorum providentiam salutaria Religionis nostrae instituta debitum sortiantur effectum, pretiosissime animae ad salutis portum dirigantur, ac vepres et spinae e medio tollantur. Ceterum, cum non infimarum personarum relatu didicerimus, quod, etsi monasterium nostrum Holthausen in Dicecesi Paderburnensi in bona observantia et reformatione multis annis ad Dei honorem, animarum salutem, populique Christiani aedificationem manserit; à paucis tamen annis maxime deciderit. Non enim jam regularis observantia et Ordinis disciplina ibi viget; sed habitus et Religionis mutatio, morum corruptio, et vitae dissolutio. Unde divina Majestas offenditur, animae damnationis aeternae periculo exponuntur, et populus Christianus non modice scandalizatur: ita ut vinea Domini jam non uvas; sed labruscas producere, aurumque illius in scoriam versum esse videatur. Unde metuendum, nisi his malis mature succurratur, quod praefatum monasterium in Holthausen ab Ordine et Catholica Religione decidat. Hinc est, quod tantis malis totis viribus occurrere cupientes, vobis duobus committimus et in mandatis damus, ut de die concordetis, et statuto inter vos die conveniatis, ac dictum monasterium ingrediamini, in eoque conjunctim et concorditer, salvis gradibus et dignitatibus vestris, auctoritate nostrâ paternâ visitetis, reformetis, corrigatis, instituatis, ac destituatis, in capite, in membris, in spiritualibus et temporalibus, quacunque secundum legem divinam, regulamque legislatoris S. Benedicti, nostrique Ordinis salutaria instituta et definitiones, inveneritis visitanda, reformanda, corrigenda, emendanda, instituenda, et destituenda: computationes dicti monasterii audiat, examinet, approbet, vel reprobet, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachio seculari: mandantes et praecipientes omnibus et singulis Professis monasterii praenominati, ut vobis tanquam nobis in omnibus obediant, et humiliter pareant. Et cum Reverendus Dominus Abbas MARIÆ Campi haecenus semper fuit monasterii in Holthausen indubitatus visitator, nihil suae jurisdictioni per praesentem commissionem derogatum volumus; sed ipsum jus visitandi magis confirmamus: hortantes Reverendum Patrem, ut post reformationem, diligentem curam et inspectionem habeat, quatenus non iterum deficiat; sed in Religione et disciplina proficiat. etc. Datum Coloniae, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, die Martis decimâ septimâ Decembris.

Acceptis hisce literis praedicti Abbates, Hardehusanus & Marienfeldensis, consultarunt ocyus inter se de injunctae visitationis die. Eaue inter se invicem constituta (mense, ut opinor, Fe-

bruario

qui sub initia sequentis anni 1598 monasterium

illud visi-
tant ac re-
formant,
constitutâ
ibidem no-
vâ Abbatis-
sâ, & aliis
aliorum
cœnobiorû
virginibus.
*Ex literis
Bürensis*

bruario sequentis anni) monasterium Holthufanum coeperunt ingredi, spirituales ac temporales administrationem perlustrare, sanctimonialium vitam & mores perquirere, disciplinam reformare, defectus corrigere, errores emendare. Et quia loci illius Abbatissa Joanna de Stockhausen, quam eadem Lutheranismi aut Calvinismi lues jam invaserat, circa idem ferè tempus defuncta est; etiam paulò post ex monasterio *Himmelportensi* novam Holthufanis virginibus Abbatissam præfēcere. Quæ deinde octavo Idus Martii unâ cum quibusdam aliis virginibus; è Wormelensi & Himmelportensi monasterio desumptis, Holthufium deducta, & ibidem regimini sacro admota est; uti colligitur ex litteris Udalrici Abbatris Breidelariensis, qui ex prædicto Himmelportensi monasterio die 7. Martii anno 1598 ad Hermannum Pfenningium, Bürensem secretarium, ita scripsit: *non sine maxima difficultate res in hisce locis eò tandem direximus, ut favente Deo, crastinâ die electam Abbatissam cum adjunctis virginibus personaliter nobiscum adducturi, et monasterio presentaturi simus. - - Cellerarius Hardehusanus huc modò venit, secumque adfert virgines duas ex monasterio Wormelensi. - - Abbas Hardehusanus quàm celerrimè evocatus est Neuhusum, quò die crastinâ proficiscetur.*

Annus Christi 1598.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 7.
RUDOLPHI II. Imperator. 22. & 23.
THEODORI Episc Paderb. 13. & 14.

Jaurinum
in Hungaria
Turcis ite-
rum per
stratagemam
eripitur ab
Adolpho
Barone de
Schwartz-
zenburg.
*Spond. hic
n. 19.
Isthuanff.
l. 31. hist.
Hungar.*

IN Hungaria Jaurinum urbs munitissima, quam ante quadriennium à Turcis fœdissimâ gubernatoris dedicatione occupatam vidimus, insigni stratagemate hoc anno tandem recuperata est ab Adolpho Barone de Schwartzzenburg, Comorræ seu Comaronii Præfecto. Audiérat hic, urbem illam à Turcis negligentius custodiri, quòd ejusdem firmitati nimium confiderent: imò & jactitarent, eam non antè à Christianis recipiendam esse; quàm gallus ferreus, in primariæ turris fastigio positus, vocem ederet. Itaque hanc eorum socordiam in sua commoda conversurus, cum quinque millibus virorum præstantissimorum, quos ad Comaronium convenire jussérat, tacitissimis itineribus Jaurinum proficiscitur; ac tandem die 28 Martii, horâ noctis undecimâ, in urbis conspectum venit. Ibi, cum unam portam non satis firmiter occlusam reperisset, & alteram admoto pylocastro (quod instrumentum Turcis hucusque ignotum fuerat)

fuerat) momento temporis confringi ac disjici præcepisset: continuo plenis agminibus militem intromisit; hostesque interim è somno excitatos, diuturno certamine ita fregit, obtrivitque, ut illucescente die urbem, arcemque Schwartzenburgio victori dedere coacti fuerint. Periêrunt in hoc assultu è nostris quingenti circiter, è Turcis verò mille quadringenti & amplius: capti eorundem trecenti præter imbellem puerorum ac mulierum turbam; præda omnis inter duces ac milites æquis partibus divisa est; exceptis tormentis bellicis, quorum centum & octoginta octo una cum omni apparatu suo in potestatem Cæsaris devenêre.

Latissimo huic nuntio, quo penè totus orbis Catholicus mirifice recreatus est, brevi tempore successit aliud non minùs felix, prosperumque nuntium de optata pace, Gallos inter & Hispanos ac Belgas inita. Desudatum in ea fuerat per plures hujus anni menses: interimque simul non minima curarum ac sollicitudinum pars in eo versabatur, ut Angli quoque ac Batavi æquissimis conditionibus ad eandem concordiam flecterentur. Sed, cum illi pertinaciter omnem cum Hispanis amicitiam & reconciliationem abnuissent, tandem postridie Kalendas Maji prædicta pax Vervini * in Picardia Gallos inter & Hispanos felicissimè conclusa est his articulis: ut iterum confirmetur pactionis Cameracensis placita de anno *1559. Ut Henricus Gallia Rex Hispano et suis restituat omnia eidem ablata ab anno 1559; nominatim verò comitatum Carolesii in Burgundia, quem Hispanus et heredes ejus beneficiario nomine obtinebunt sub fide et clientela corona Gallica. Ut Philippus Hispania Rex restituat vicissim Gallo Caletum, Ardram, Casteletum, Durlanum, et alias urbes Gallis ereptas à prædicto anno 1559. Ut eadem pax et concordia non solum se extendat ad ambos Reges; verum etiam ad omnes eorum liberos, heredes, et successores legitimos; neque eorum alter alteri nocumentum inferat, aut alios eidem nocituros gratia et favore juvet etc.

Plurimum ea de re gavisi sunt omnes Catholici in toto Belgio: sed nemo magis, quàm eorundem serenissimus gubernator Albertus Archidux. Huic enim Philippus Hispania Rex filiam suam Isabellam Claram Eugeniâ nuptui collocare, & cum ea simul omnes Belgarum provincias in dotem tradere jam pridem constituerat. Id quod etiam hoc anno pridie Kalendas Maji in Madritensi aula ab eo publicè declaratum, ac stabilitum est eâ lege; ut, si fortè ex eo conjugio nulli provenirent aut superessent liberi, rursus omne Belgarum imperium ad Hispania coronam revolvatur. Confecta simul in hunc finem varia diplomata, etiam à Philippo III, Hispanicarum ditionum hæreditario Principe consignata. Quibus acceptis Albertus Archidux die decimâ septimâ Augusti, nomine

Inter Hispania Gallicæ Reges conclusa pax.

Haræus in ann. Brab. Spond. hic n. 5. & 6.

* Gallicè Vervins. * vide dicta ad eundem ann.

Nuptiæ Alberti Archiducis cum Isabella Clara regis Hispania filia (cui Belgium in dotem datur) & Margareta Archiducis cum Philippo III. Regis Hispania filio Spond. n. 12

Ffff

mine

mine futuræ conjugis provinciarum Belgicarum possessionem solennem adiit: nec multò post ejusdem adducendæ causâ, cum ingenti multorum Principum comitatu properavit in Hispaniam, rebus interim civilibus Cardinalem Andream Austriacum; militaribus autem Franciscum de Mendoza, Arragoniæ Admiratum, suo nomine præficiens. Vix autem pervenerat in Ducatum Wirtenburgensem, cum insperatus ad ipsum affertur nuntius, Philippum Hispaniæ Regem die decimâ tertiâ Septembris è vivis evocatum esse. Magnum indè moerorem hausit prædictus Archidux. Neque tamen idcirco destitit iter inceptum prosequi: quia simul in mandatis habuit, ut eodem itinere Margaretam Austriacam, Caroli Archiducis filiam, novo Regi sponsam adduceret. Occurrit hæceidem in Tirolis non longè post urbem Oenipontum; aderatque pariter ejus mater Maria Bavara, cum insigni rerum omnium & personarum illustrium apparatu. Qui cum in unam itinerum societatem sese invicem adunassent: primò Tridentum ac Veronam; indè verò Ferrariam, ubi Clemens Pontifex eisdem expectabat, inter innumeras vicinorum Principum ac provinciarum gratulationes profecti sunt. Ibi, postquam per dies aliquot summis honoribus in- & extra urbem affecti essent; ipsæmet supremus Pontifex, die decimâ quintâ Novembris in Dominica, duo illa serenissimorum sponsoium paria, per mandatarios loco absentium constitutos, inter missarum solennia conjungere, & matrimonium hoc modo initum sancire, benedicere, & consecrare dignatus est. Quo peracto post triduum discessere: præsentemque hiemem Mediolani in Lombardia transigere coacti sunt, cum ob incommodum anni tempus, quod non sinebat longius proficisci; tum verò maximè, quòd in Hispania recentissimus dolor è morte Regis nondum permitteret, nuptialibus ibidem gaudiis indulgere.

Regis autem prædicti obitus hoc modo contigit. Ad agræ senectutis incommoda (erat enim septuagenario major) accessit hoc anno febris tabida, quæ omnem ipsius carnem paulatim ita corripit & exedit, ut ea penè videretur minutatim diffluere. Quæ ex re cum sibi mortem imminere persentisceret; præmissâ confessione sacramentali, divinissimum Eucharistiæ sacramentum singulari cum devotione sumpsit: insuperque jussit, antiquam defuncti hominis calvariam juxta coronam Regiam in mensa vicina poni, ut hujusmodi signo, ante oculos habito, humanæ mortalitatis admoneretur. Indè filio, filiæque suæ tabefactum corpus ostendens: *Ecce, inquiebat, ecce hîc specimen mundanæ gloriæ! aspiciat miserabile corpus hoc! nihil opis humanæ superest: ideoque nunc mihi non de morbi remedio; sed potiùs de felici morte et sepultura cogitandum est.* Hæc locutus

Matrimonio
na ambarū
pastium
Ferrariæ
contrahun-
tur coram
summo
Pontifice
per procu-
ratores, ab-
sentium
personarū
vicem ex-
plentes.

*Spond. hic
n. 14.*

*Haræus ad
hunc annū.*

Philippus
II, Hispaniæ
Rex
moritur.

*Spond. hic
n. 10.*

*Haræus in
ann. brabant.*

cutus non sine multo circumstantium fletu, scriniolum aliquod è cubiculo suo adferri mandat: eoque aperto, monile pretiosissimum auro & gemmis interstinctum extrahit, filiaeque Isabellae tradit hīsce verbis: *Tua quondam id matris fuit. Id jam Tu habeto, et in perennem tuæ matris ac mei memoriam asservato.* Mox etiam ex eodem scriniolo flagellum depromit imbutum sanguine. Quod cum in altum attolli præcepisset, ad Philippum conversus inquit: *Ecce! hic sanguis est, non meus; sed mei patris, qui hoc flagello corpus suum castigare sœvit. Ego, ut avitæ pietatis ac devotionis te commonescerem, id hucusque inter pretiosissima asservare volui.* Demum urgente vi ingravescantis, ruentisque morbi, sacramentum extremæ unctionis petiit; eoque accepto, post biduum triduumve circiter, die, ut supra diximus, decimâ tertiâ Septembris, vitam in terris actam pientissimè clausit inter hæc verba: *tu solus *sanctus, tu solus Dominus, tu solus altissimus, JESU Christe etc.*

Interea Franciscus de Mendoza Arragonum Admiralius, quem ab Alberto Archiduce rebus militaribus in Belgio curandis præfictum esse diximus, Batavorum progressus priori anno ad Rhenum factos everfurus, ineunte Septembri cum duobus equitum & viginti peditum selectissimorum millibus in Ducatum Clivensem properat: subactoque Orsoviensi oppido, quod ad Rhenum hosti præcludendum proderat, Mòrsam, Alpam, & Rhenoberckam, ab Hollandis ante annum intromissis recuperat. Indè verò miles omnis ab utraque ripa fluminis effusus, Bùdericum, Dinslakam, Rëesam, Embricam, & Xantum occupat, Dotechemium in comitatu Zutphanienti per vim expugnat, Wesaliam urbem ad pendenda sibi centum millia dalerorum & centum maldera frumentorum adigit: & (quod ei maximam Principum acatholicorum indignationem peperit) Wiricum Falckensteinii & Obersteinii Comitum heterodoxum, post oblatam suæ arcis Broëkenfis* deditio- nem, unà cum præfidiariis ferè omnibus contra fidem sibi datam crudelissimè trucidat. Id quod tamen ab infreni milite citra omnem Francisci Ducis voluntatem accidisse volunt. Ac fortè his, quæ hætenus enarrata sunt, adhuc aliquis excusationum color, saltem ad exteriorem speciem, obduci poterat: nimirum, quòd anno superiore Alpa, Mòrsa, & Rhenobercka gravi rerum Hispanicarum incommodo ab Hollandis infessæ fuerint: quòd Hispani prudenter formidare debuerint, ne Budericum, Orsovium, Rëesa, Embrica, reliquæque ad Rhenum urbes, occuparentur à Mauritio Arausicano, qui cum exercitu Batavico non procul abhinc stabat prope Sevenariam: quòd Wesalia contra voluntatem sui Principis Catholici ad hæresin Calvinianam, Hispanis admodum invisam, ne-

fariè defecisset: ac demum, quòd Wiricus Obersteinius, Calvinista ferventissimus, olim unà cum defuncto fratre vel cognato suo Philippo Catholicis admodum infestus fuerit; & adhuc recenter Hispanis, pabulatum egressis, invadendo, rapiendo, vulnerando, non parvam injuriam irrogaverit. uti Admiralius ipsemet in suis ad Wiricum datis conquestus fuerat.

Indè in Westphalia effusi, hibernorù capiendorù causâ multas urbes & oppida vi & metu subigunt, cum ingenti provinciarum istarum damno.

Auctores iidem.

Sed hæ & aliæ excusationes, quæ ab Admiralio prætexi poterant, haud multò post vim omnem amisere, quando militum Hispanorum stipendia per mortem Philippi Regis diutius emanebant; & exercitus Regius propter exundantiam Italæ, vicinasque Bavorum advigilantium copias, in hostiles agros transmitti non poterat. Tunc enim jejunos, inopsque miles jubente Admiralio in adjacentes Westphaliæ provincias hibernorum quærendorum causâ latissimè se diffudit: omnique protestatione vel contradictione contemptâ, vi & armis occupavit Recklinghusam ac Dörstam in Vesta Recklinghusana; Essendiam, Lünam, Cameniam, Unnam, & Hammonam in comitatu Marcano; Bucholdiam, Borckam, Halterenam, Dulmaniam, Cosfeldiam, Horstmariam, Billerbekam, Wernam, Beckemiam, & alia decem vel undecim oppida in Episcopatu Monasteriensi. Quæ autem scelera & bonorum, corporumque injuriæ ab invisis hujusmodi hospitibus per hanc hiemem perpetrata sint; facilius est cogitare, quàm verbis exprimere: præsertim, cum eorum avaritiam accenderet diuturna stipendiorum inopia, luxuriam concitaret assidua ciborum ingluvies, crudelitatem irritassent obstacula in hujusmodi locorum invasionibus objecta.

Ab aliis Westphaliæ Proceribus contributiones postulant. *Meyer l. 1. actor publ.*

Lutheranis, alijsq; catholicis in urbe ac Diocesi Paderbornensi minas intendant.

Litteræ Admiralii apud Meyer, l. 1.

Neque tamen his omnibus adhuc satis contenti erant insatrabiles eorum ventres ac loculi. Nam ex iisdem hibernis etiam ad Comitem Lippiensem, Benthemensem, Tecklenburgensem, Oldenburgensem, itémque ad Episcopos Osnabrugensem & Paderbornensem, varias dedere literas, quibus comminati sunt, se illuc pariter cum aliquot millibus venturos esse, nisi ipsorum adventus & hibernatio collatis, missisque pecuniis redimeretur. Ex his tamen literis multò mitiores erant eæ, quas ipse Admiralius manu propriâ dedit ad Episcopum nostrum Theodorum Fürstenbergium. Audiêrat enim hunc esse Principem antiquæ Religionis Catholicæ retinentissimum: atque ideo non tam ipsi & fidelibus orthodoxis; quàm ejusdem Lutheranis, rebellibusque civibus malum omne comminatus est. Ecce hîc ejusdem Admiralii litteras, è castris ad urbem Rëesam exaratas:

Illustrissime et Reverendissime Princeps ac Domine. Quid acerbatis, et irritamenti malorum, bellum in se habeat, secumque trahat, nemini

igno-

ignotum est. Unde Illustrissimam et Reverendissimam Dominationem vestram scire volumus, Regium exercitum, non voluntate aut libidine; sed necessitate communis periculi et utilitatis, in Westphalia oras introductum, ac per stipendiorum prorogationem, pabulique inopiam, licentius latiusque vagatum. A vestra Illustrissima ac Reverendissima Dominationis Diocesi vix possumus cohibere famelicum et nudum militem; cum in castris nostris passim divulgatum sit, Illustrissima ac Reverendissima Dominationis vestrae subditos magna ex parte hereticorum deliramenta et insanas opiniones sequi, saepe in conventibus publicis tumultuari, ac Religionis libertatem violenter poscere, concionatores Lutheranos suis sumptibus in primaria civitate Paderbornensi sustentare, et contra voluntatem Illustrissimae ac Reverendissimae Dominationis vestrae fovere ac retinere. Quapropter Illustrissima ac Reverendissima Dominatio vestra videat, quo pacto amoveat tempestivè tales sectarios, ne flagellum in innocentes etiam accersat. Addo et hoc, si longior hiems cogeret nos nolentes etiam ad vestram Diocesim declinare, et invenirentur huiusmodi diabolici seductores in civitate; miles Catholicus neque à suspendio illorum, neque à rapinis (quod alioquin ubique prohibemus) aliorum civium sibi posset temperare. Haec Illustrissima ac Reverendissima Dominationi vestrae significanda duximus, ut in tempore super his respondeat nobis, quibus nihil gratius erit, quam audire, suos subditos esse obedientes, et in Fide Catholica stabiles. Deum rogamus, ut Illustrissimam ac Reverendissimam Dominationem vestram diu incolumem servet. Ex castris in Rees, 10 Decembris anno 1598. Illustrissima ac Reverendissima Dominationis vestrae addictissimus, Magnus Admiralius Arragonum.

Sperabat optimus Princeps, hanc Admirali comminationem sibi plurimum profore ad conversionem civium, & ejectionem Hermanni Tünneken sacerdotis & Pastoris apostatae, qui cum aliquot Lutherani Evangelii collaboratoribus Forensensem Ecclesiam hucusque retinuerat. Quare literas illas non solum publicè à Majoris Ecclesiae cathedra promulgari iussit; verum etiam die 27 Decembris, in festo S. Joannis Evangelistae, Paderbornensis civitatis consules ac senatores paternè monuit, ut suae suorumque civium saluti maturè consulant: alioquin metuendum esse, ne retentis haeresum doctoribus, Hispani veniant; urbique toti luctuosam cladem, & exitium feris lachrymis deflendum, inferant. At illi, talibus Hispanorum territationibus nihil moti, protervè responderunt, se pro urbe defendenda maximopere sollicitos fore: interimque, retento Lutheranorum dogmatum seminatore, vicinam Principum Hassiorum opem contra Hispanos clanculum implorant, non finè maxima Theodori Antistitis offensione.

Paderborna contem-
pris Men-
doze ac
Theodori
Episcopi
tui monitis,
protervè
retinet Ec-
clesiae Fo-
rensis con-
cionatorem
Lutheranum.
*Annales
Collegii Pa-
derb.
implorato
etiam Has-
sorum
Principum
auxilio.*

Faci-

Contra ve-
rò cives op-
pidi Saltz-
kottenfis,
jubente
Episcopo,
monachum
apostatam
unà cum
ludimagi-
stro Luth-
rano expel-
lunt:

*Annales
Collegii
Paderb.*

& ejus loco
recipiunt
sacerdotem
Societatis
JESU.
*Annales
Colleg. Pa-
derborn.*

Theodorus
de Smising,
Theodori
Episcopi
nostri è so-
rore nepos,
Lovanii in-
greditur
Ordinem S.
Francisci
de strictiore
observan-
tia,
*compendiū
vitæ ejus
ex veteri-
bus mss.*

Faciliorem hac in re, minúsque obstinatam hoc anno se ostendit Saltzkottena, Diœcesis nostræ oppidum non ignobile, celebratúmque à salinis, quæ magnum huic loco vectigal afferunt. Rursus inibi, post ejectos jam pridem alios Prædicantes Lutheranos, in Pastoralem Ecclesiam se intruserat apostata monachus, ac vir ejusmodi, in quo morum improbitas cum rerum divinarum ignorantia decertabat. Is, tametsi è suggestu sacro nihil auribus eruditius dignum proferre posset; novis tamen doctrinis suis cives omnes, præter unum alterúmve satis Catholicum, ità fascinaverat, ut, quò impudentiùs contra Ecclesiam Romanam loqueretur, eò avidiùs illi propositos errores biberent. Subinde salubrioris doctrinæ causâ ex Paderbornensi collegio missus est sacerdos aliquis è Societate JESU. Quem cum illi fastidiosè rejecissent, haud multò post Celsissimus Princeps non modò Jesuitam hunc ad eos reverti jussit; verùm etiam superadditâ centum aureorum multâ præcepit eis, ut sceleratum illum, aliisq; multis criminibus infamem apostatam, intrâ spatium 24 horarum ab urbe pellerent, & cum eo pariter ludimagistrum acatholicum, oppidanæ juventutis depravatorem. Non audebant cives huic Principis mandato se opponere: quia jam ab aliquot annis cum Episcopo litigabant propter salinas novas, ab eo non procùl inde fabricari cœptas; ideòque non immeritò formidabant, ne ob inobedientiam exuerentur omnibus privilegiis & prærogativis suis, quas in Camerali judicio Spirenfi contra novum illud opus nitebantur obtendere. Quare statim huic mandato obsecundatum est, & in locum apostatæ substitutus Jesuita; qui usque ad adventum novi Pastoris Catholici, parochiam Saltzkottenensem administraret. Id autem ab eo partim per catecheses & conciones publicas, partim etiam per allocutiones & institutiones privatas, tam fideliter, navitèrque præstitum, ut non modò intrâ hanc urbem; sed etiam in aliis locis vicinioribus, multi agnitis novarum doctrinarum erroribus ad orthodoxam Fidem reducti fuerint.

Providebat interea benignissimus Deus, ut religioforum virorum Ordines & monasteria pro tot apostatis, à fide & Ordine suo deficientibus, persæpe reciperent viros alios, doctrinâ & sanctitate præstantissimos. Quos inter è Westphalia ad hunc annum præcipuè memorandus est Reverendus & eximius Pater Theodorus Smising, Celsissimi Principis & Episcopi nostri Theodori Fürstenbergii è sorore nepos. Natus hic erat anno seculi currentis octogesimo Nobilissimis parentibus, Domino Henrico Smising in Tatenhausen, condicto Korff; ac Domina Barbara de Fürstenberg supra dicti Henrici conjuge: quorum ille in statu matrimoniali

Hora-

Horarum Canonicarum pensa quotidie Deo perfolvisse; hæc vero servitiis, eleemosynisque pauperum assidue semper instituisse legitur. Ab his ad omnem pietatem ac modestiam in arce Tatenhusana sollicitè institutus, indeque postmodo ad literarum gymnasia missus, quatuor scholas inferiores Osnabrugi; Rhetoricam verò Colonia Agrippinæ didicit. Quo in studio cum Osnabrugi ad Ecclesiæ Majoris Canonicatum evectus esset; politioris literaturæ causâ, Lovaniensem academiam jussu parentum adiit, adducto secum pædagogo probè Catholico, qui juventutem ipsius in terris peregrinis regeret. Ibi inter ipsa scholarum philosophicarum studia simul animum adjecit ad Ordinem S. Francisci de strictiore observantia, quem Bilefeldiæ in patria sua jam dudum noverat; eundemque infcio pædagogo, tandem ineunte Junio præsentis anni pientissimè complexus est, uti constat è sequentibus literis, ad Henricum patrem suum ex Lovaniensi novitiatu scriptis:

Sl, pater plurimum dilecte, unâ cum matre, sororibus, ac tota familia, adhuc optatâ omnium rerum prosperitate fruereris; nihil esset profecto, quod mihi optatius, jucundiusque evenire posset: ego (laus Deo optimo maximo!) adhuc optimè habeo. Cum à longo temporis spatio, pater dilectissimè, turbulentum hujus nostræ tempestatis et humanæ vitæ statum diligentius nonnihil considerâsem, ac animadvertissem facili, quantum in periculum subeant, qui se tantis hujus mundi procellis exponunt; toto tandem animo contremiscens cæpi statûs mei certificationem Deo assiduis commendare precibus. Qui (ut est parens omnis misericordiæ, omnibusque pulsantibus aperit) per frequentissimas jam dudum instigationes animum, affectionemque meam ab hoc seculo abstraxit, et me ad sanctissimam B. FRANCISCI instituta invitavit: cuius voluntati, dispositionique sapientissimæ grato animo annuens, Religionem Minorum relicto seculo ingressus sum. Quamobrem cum scirem parentes meos dilectissimos (ut naturale est) non nihil forsân turbari posse; volui eos præsentibus hisce literis consolari, obnixè petens, ut inceptis meis, voluntatique divinæ velint libenter consentire, idque omnino persuasum habere, quod felicissimo jam ac tutissimo in statu verser: et in eo statu, in quo et Deo perfectius servire, ejusque Ecclesiam juvare, et precibus meis (licet exiguis) pro parentibus meis Deum exorando, eisdem hoc pacto innumera eorum in me beneficia compensare possim; exiguoque hoc vitæ curriculo feliciter exacto, ad æternam patriam pervenire, et ibidem cum parentibus meis, omnibusque beatis sine fine letari queam. Sed una res superest, quam parentibus commendatam velim, ut nihil hac in re pædagogo meo fidelissimo imputent; sed ipsum semper pro tali habeant, qualem se perpetuò præstitit. Ille enim ita fidelis mihi semper fuit, ut nulla in re compensari posse arbitrer: ipsèque, ut nihil de hac re scire potuit, ita nec illam impedire. Qua-

Ejus literæ ex novitiatu Lovaniensi ad parentes datæ. ex compendio vitæ supra cit.

propter

propter quæso, illud parentes ipsi perpetuò præstent, quod quidem ipse à me promeritus fuisset; sed ego vocatione Dei impeditus facere non potui. Hisce paucis parentes meos dilectissimos, sorores, fratres, reliquosque omnes, Deo, omnibusque Sanctis commendatos volo. Etiam atque etiam vale dilectissime pater. Datum Lovanii, 6. Junii 1598. Filius Tuus observantissimus Theodorus Smising.

Ejusdem
pientissima
responsio
ad propo-
sitionem,
quæ tenta-
batur ad
monasteriū
illud relin-
quendum.
ex eodem
compendio
vite.
*ex literis
Guardiani
Lovaniens-
is ad ejus
patrem.

Vehementer hæc epistola consternavit optimos parentes, maximèque matrem ejus Barbaram Fürstenbergiam: cui tam repentina mutatio statûs vel idcirco acerbior erat, quia nimis improvisa. Ac, tametsi divinæ voluntati resistere nequaquam vellent; continuò tamen ad cœnobium Lovaniensē miserunt virum aliquem (Cathedralis Ecclesiæ Canonicum fuisse, ex aliis literis * non obscure colligo) qui in suscepto istius Ordinis tyrocinio, constantiam ejus ac firmitatem juvenilis animi adhuc paululū pertentaret. Is, cum ad ejus alloquium haud ægre admissus esset; præter alia verbis admodum querulosis proponebat ei, quàm acerbo in luctu mater ejus per inopinum hunc tam severi Ordinis ingressum constituta sit! quomodo ejusdem oculi continuò sint fletu madidi; neque ullum interni doloris remedium admittant, nisi Theodorum ex eo vitæ statu ad se revertentem videant! Id si negaret matri nimium afflictæ; manifestum periculum fore, ne eadem ex vehementi ægritudine animi in hujusmodi morbum incidat, ex quo difficillimè postmodum eluctari, & ad vitam longiorem convalescere queat. At ille, jam spiritu sacratiore plenus, monitori huic præter omnem ipsius expectationem tam egregium responsum reddidit, ut nullum aliud præstantius, etiam ab adultæ, & probatissimæ virtutis Religioso, potuerit expectari. Stabant eo in loco (nimirum inter duas portas, quibus ad conventum Franciscanorum itur) lapideæ quædam imagines passionis Dominicæ: ac præsertim JESUS crucifixus, ac MARIA mater ejus, prope filii sui crucem acerbè plorans. In has imagines Theodorus continuò digitum intendens, respondit monitori suo: *Vides hic JESUM, in cruce pendulum ac madentem sanguine! simulque matrem ejus dulcissimam, cruci huic indolentem, perfusamque multis lachrymis! Putasne JESUM propter hujusmodi lachrymas, doloremque suæ matris, de cruce iterum descendisse, ut ostenderet, à se amari matrem? Certè nec ipse id fecit, nec ego id matris amore faciam; tametsi huic dolenti intimè condoleam, brevique maiorem ejus à Deo levandum sperem. Pauperem S. Francisci vitam velut crucem Domini mei JESU Christi complexus sum. In hac vivam, in hac moriar, in hujus amplexu ita porro me perficere satagam, ut possim dicere cum Apostolo: mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.*

Obstu-

Obstupuit his auditis prædictus monitor. Pauloque post
etiam Theodori parentes, cum penitus intelligerent, eum non ali-
quo juvenili impetu, sed spiritu divino agi; sanctissimo ejus pro-
posito lubenter acquievêre: id unum obtestantes, ut Osnabrugen-
sis Ecclesiæ Canonicatui non aliter, quàm ex eorundem arbitrio
& voluntate, renuntiaret. Id quod etiam sequenti anno, sub ex-
pletæ probationis ac tyrocinii religiosi finem, pro ipsorum desi-
deriis accuratissimè peractum est. Quàm verò piè ac devotè post-
modum in hoc Ordine religioso vixerit, quibus doctrinæ, sancti-
tatis, & omnium virtutum radiis, Germaniæ inferioris provin-
ciam illustraverit, prolixius referendum erit ad annum sequentis
seculi vicesimum sextum, quo defunctus est Lovanii die vicesimâ
2dâ Octobris. Mihi interim hîc sufficiet breve illud elogium, quod
ei texuit Nicolaus Vernulæus, hoc modo scribens de illo: *Hic vir
in Theologia magnus erat; et vix ulli cedens, vivere si diutius licuisset.
Vixit quadraginta sex annos natus præmatura mors eripuit; dicam
etiam, orbi invidit. Erat matura in illo virtus, et suis sanctimonie ra-
diis clarescebat: dignus terrâ, qui tam doctus; dignus celo, qui tam san-
ctus. Unum illi opus studere et orare. Posteritas, quæ scripta ejus ad-
mirabitur, longiorem ei vitam fuisse, frustra optabit.*

Parentes
Nobilissimi
tandem ac-
quiescunt
ejus voca-
tioni; pe-
tuntque, ut
Osnabru-
gensis Ec-
clesiæ Can-
onicatui
renuntiet
ex eorun-
dem arbi-
trio.
ex eodem
compendio
vita.

Annus Christi 1599.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 8.
RUDOLPHI II. Imperator. 23. & 24.
THEODORI Episc. Paderb. 14. & 15.

Lutherani cives Paderbornensis urbis, cum in De-
cembri superioris anni à Theodoro Episcopo cle-
menter admoniti essent, ut ad evitandas Hispano-
rum circumjacentium iras Lutheranorum templi Fo-
rensis concionatorem expellerent, seseque rursus
antiquæ Fidei Catholicæ & ejusdem cultoribus associarent: non so-
lùm Admiralli Mendozæ literas, ea de re ad Episcopum datas, pe-
tulanter exploserunt; verùm etiam cum aliis quibusdam patriæ
Statibus, qui biennio abhinc in comitiis Dioecesanis libertatem Re-
ligionis obstinatè flagitaverant, adversus istas Admiralli literas no-
vum aliud anile figmentum per totam urbem stolidissimè evulgâ-
runt. Fabellæ totius tenor erat: *apud Admirallium in castris prope
Rëesam agere sex Religiosos ex Ordine Fratrum Crucigerorum, et aliquot
alios ex Ordine Minoritarum seu Fratrum Conventualium S. Francisci.
illos urgere, ut sibi restitueretur monasterium Falckenhagense: hos verò,*

Lutherani
cives Pader-
bornæ fin-
gunt, novum
collegium
Societatis
JESU ibidè
ab Hispanis
disturba-
tum iri.
Hist. Colle-
gii Paderb.

Gggg

ut

Obstu-

ut sibi restitueretur monasterium, olim à se Paderborna habitum, et à Theodoro Episcopo nunc attributum Patribus Jesuitis. Amborum Ordinum istorum Religiosos Admiralio percaros esse: ideoque facile ab eodem impetraturos, ut Paderbornensi Diœcesi bene magnam sui exercitus partem infundat; atque ita Episcopum ad utriusque illius monasterii restitutionem vi et armis cogat, cum ingenti pernicie totius Diœcesis. Cogitabat facile prudentissimus Princeps, narrationem hanc à malevolis hominibus confictam esse in odium suū & Patrum Jesuitarum, quos amabat. Nihilo minùs tamen, quia viri sapientis est, quandoque etiam timere ea, quæ videntur esse tuta: Patrem Fridericum Wachtendunck, Paderbornensis collegii Rectorem, pro majori securitate misit ad Admiraliū, iussitque inibi non solum indagare veritatem hujus rei; sed etiam ab eo petere, ne pateretur à suis ullam vim aut injuriam inferri Episcopo, de Ecclesia Catholica tam præclare merito. Summopere mirabatur Admiralius tam ineptas hæreticorum calumnias. Atque, ut mendacissimo eorundem ori frenum imponeret, continuo ex urbe Rēca humanissimè rescripsit Episcopo: *Videre se, quo consilio tam inanis, falsusque rumor ab hæreticis in plebem dispersus fuerit: nimirum ut Societatis JESU Patres universa Diœcesi exosos facerent; quasi propter eos, et propter faventem eis Episcopum, Paderbornensis Diœcesis incursionem aliquam ab Hispanis formidare debeat. Nullum certè Minoritam, aut Religiosum Ordinis Crucigeri, suis in castris degere; et Falckenbagam, quam ope militum Hispanorum à Crucigeris repetendam spargerent, sibi ne quidem ex levissimo istius nominis auditu notam esse. Contrà verò Societatis JESU Patres non solum apud se in castris agere; verum etiam vehementer à se amari: quòd execrationes et blasphemias militum compeſcant, quòd eorum furta et rapinas pro suis viribus coërceant, quòd alia peccata plurima iteratis dehortationibus impediant, quòd agrotos assidue visitent, sauciatos forveant, afflictoſ consolentur, humillimæque intercessione suâ frequenter id efficiant, ut cum urbibus multis longè mitius agatur, quàm aliàs ab offensis, irritatisque militibus agendum fuisset. Quam ob rem hortari se et instanter commone, ut Reverendissimus et Illustrissimus Princeps, contemptis hujusmodi malevolorum hominum rumusculis et fabellis, glorioſè prosequatur ea, quæ in edificando Societatis JESU collegio pro Dei gloria et Catholica Religionis incremento feliciter incepisset. Promittere se vicissim, quòd militem suum ab ingressu Paderbornensis Diœceseos cohibere velit; ut vel inde conspiciant omnes, se esse fautorem Jesuitarum, et hostem eorum omnium, qui præclaris ipsorum laboribus pro Fide Catholica susceptis obſtrepunt.*

Receptis hīsce literis, quæ ineunte hujus anni Januario datæ erant, ingenti gaudio perſuſus est Illustrissimus Princeps Theodorus Episcopus. Ideoque statim, ut omnem Hispani militis offensionem

Admiralius de Mendoza fabulam istam egregiè refutat, & summopete commendat Patres Jesuitas. Hist. Collegii Paderb.

sionem evitaret; toto animi conatu se convertit ad exequenda ea, quæ idem Admiralius de ejiciendis concionatoribus heterodoxis exeunte priori anno per literas admonuerat. Præcipua difficultas erat in amovendo Hermannō Tünneken, Pancratianæ seu Forensis Ecclesiæ Pastore apostata, de quo jam aliàs persæpe diximus. Is enim histrionicâ garrulitate suâ totam urbem, velut equum freno, circumducebat: neque poterat à civibus exspectari pax & observantia erga Principem; quàm diu nequam ille sedebat in cathedra pestilentiæ. Mense igitur Januario suprâ dictus Princeps quæstorem & secretarium suum ex vicina arce Neuhusana in urbem mittit, jubetque sibi statim à civibus tradi clavem templi Forensis. Quod cum illi protervè recusarent; obseratis, firmatisque ejusdem Ecclesiæ foribus, gravissimo rursus præcepto mandat, ne quis eam sibi audaciam sumat, ut ædem hanc se invito referet, aut Hermannum Tünnekenium doctrinæ veteris corruptorem, quocunque demum colore vel prætextu, rursus in sacrum suggestum efferat. Paruere tum quidem cives pejora veriti: & quia sacerdotem Catholicum admittere detestabant; ædes illa mansit postmodum sinè omni Religionis exercitio clausa à die 24. Januarii* usque ad Kalendas Maji inclusivè, uti refert oculatus testis Martinus Klockner. Quanta verò tempestas persecutionum exinde rursus à civibus commota sit in Patres Jesuitas, quos omnium hujusmodi jussionum ac prohibitionum authores esse arbitrati sunt, cogitari faciliùs, quam explicari potest. Hos illi palàm in tabernis & circulis traducere, hos publicæ tranquillitatis eversores dictitare, hos diris, furis, & omnibus devovere, his domuum suarum effractionem, novæ fabricæ destructionem, bonorum omnium direptionem, ac denique totius collegii internecionem tam atrociter comminari, ut amicorum suorum suasu pretiosiora quælibet in tuto collocare; cetera verò divinæ providentiæ ac benignitati committere necessum fuerit. Sed hæc eorum comminatio, uti jam sæpe aliàs; ita nunc iterum, providente è cælis Deo, intrâ solos terrores constitit.

Interea milites Hispani, quos exeunte anno superiore in varias Westphaliæ terras involâsse diximus, partim inopiâ stipendiorum, partim etiam necessitate brumalis auræ, ibidem in hibernis perstiterunt usque in Aprilem anni præsentis. Ac tametsi hominibus, urbibusque, Luthero vel Calvino deditis, admodum infesti fuerint; longè tamen moderatiùs egerunt cum viris aliis Catholicis aut Religiosorum hominum domiciliis: uti non solum constat ex iis, quæ de Theodoro Episcopo nostro superiùs diximus; verum etiam ex literis publicis, quibus Joannes Abbas Liesbornensis die octavâ Aprilis Domino Joanni Contreras de Gamarra, copiarum eque-

Theodorus
Episcopus
Forensis
templum
Paderbor-
næ Luth-
eranis occlu-
di jubet, &
Hermannū
Tünnekeni-
um apo-
statam ar-
ceri ab ejus-
dem aditu,
Klockner
in hist. Pa-
derb.

*Klockner.
loc. cit.

Hinc Patres
Jesuitæ
à civibus
gravem
persecutio-
nem pati-
untur.
Hist. Colle-
gii Paderb.

Hispani in
Westpha-
lia hiber-
nantes, mi-
tiùs agunt
cum Catho-
licis, quàm
cum Prote-
stantibus,

strum Commissario, donavit caput et partem corporis S. Simeonis Episcopi Hierosolymitani. In his enim literis prædictus Abbas liber-
me testatur, supra dictum Contreram, cum ibidem hospitaretur,
nihil pecuniarum exegisse à monasterio Liesbornensi: ideoque se
eidem pietatis et grati animi ergo pro spiritali munere sincere et sponte
obtulisse ac donasse prædictas reliquias, eique simul ex animo precari, ut
non solum de inimicis suis plenariam in hoc seculo victoriam reportet; sed
etiam sanctis illis, quorum sacris reliquiis in Christo confidit, aeterna bea-
titudinis coronam redimitus associari mereatur. Quo benignius autem
agebatur cum Catholicis; eo magis offendeantur animi Princi-
pum acatholicorum: præsertim cum audirent, passim ab Hispanis
jactitari, se in has provincias defluxisse ad conservandam, foven-
damque inibi Religionem Catholicam. Quare statim sua capita
inter se conferre, aliorum Protestantium opem expetere, Catho-
licos Hispanorum hiematione pressos in suam partem attrahere, ad
Albertum Archiducem scribere, innumeras ad Cæsarem querelas
deferre, Mendozæ & militum suorum proscriptionem ab eodem
extorquere, ac demum plurimis in locis, maximèque Erfurti,
Francofurti, & Coloniae, pro depellendis hujusmodi hospitibus in
varias consultationes & conventus ire.

In horum conventuum ultimo sæpe dictus Admiralus de Men-
doza causam suam, & ea, quæ ab Hispanis per hiemem gesta erant,
per suos Legatos & Oratores copiose non minùs, quam speciosè
excusavit. Compendium sermonis erat: Vehementer mirari se,
quod Germanici Principes tam acerbè conquerantur de Hispanis; et non
potius de Hollandis, omnium hujusmodi bellorum ac turbationum auctori-
bus. Illos venisse in bonum Imperii, nimirum ut Rhenoberckam, Lingam,
et alia loca Romano Imperio subtracta, veris Dominis restituant: hos ve-
rò nihil aliud agere vel moliri, quàm ut ex Imperii Romani spoliis rebel-
lionem suam foveant. Et tamen hucusque pro dolor! non paucos Germa-
niae Principes Regi Catholico tam iniquos fuisse, ut non solum turpissima
Bataavorum defectioni fauerint; sed etiam perduellibus istis contra legiti-
mum Dominum novas identidem vires et arma suppeditarint. Memi-
nisse paulisper velint illorum temporum, quando tumultuum Belgicorum
signifer Wilhelmus Princeps Arauscanus; quando Ludovicus, et Henri-
cus Nassovii Comites, Wilhelmi Arauscani fratres; quando Joannes Ca-
simirus Comes Palatinus et plures alii, tot exercitus in Germania conscri-
ptos adversus potentiam Hispanicam per diversas Imperii terras in Bel-
gium traduxere. Ecquis illorum omnium tunc ab aliis Principibus cum
in modum accusatus, aut jussionibus ac mandatis adeò severis à Cæsare
proscriptus vel exagitatus fuerit, uti nunc Bataavorum persecutor Admi-
ralus? Recordari similiter velint continuas eorundem Bataavorum incur-
siones

Vicini
Westpha-
liæ Princi-
pes varios
conventus
agunt, & in
iis delibe-
rant de bel-
lo Hispanis
inferendo.
Turckius
in hist. ms.
Hareus in
ann. brab.

Admiralius
Mendoza
in Conven-
tu Coloni-
ensi omnē
huius facti
invidiam
rejecit in
Hollandos,
utpote ma-
gis reos.
Turckius
in hist. ms.
Hareus in
ann. brab.

siones ac depredationes, quibus à decennio et amplius plerasque Westphaliae provincias penè singulis annis acerrimè dirèxerint. Non enim ignorari à Principibus posse, quomodo Adolphus Comes Nüenarius, anno seculi praesentis octogesimo nono, cum Hollandicis militibus tristissimè despoliaverit Grevonienses nundinas in Diocesi Monasteriensi: quomodo Joannes Philippus Comes Obersteinus, anno seculi ejusdem nonagesimo et sequente, per totam Westphaliā crudelitate plus quā Ottomannicā rapiendo ac destruendo grassatus fuerit: quomodo Joannes Nassovius et ejusdem socii biennio abhinc in Diocesi Monasteriensi octo pagos cum uno oppidulo expilaverint; eadēque et alia mala in Episcopatu Paderbornensi voluerint perpetrare, nisi partim oppositis armis, partim etiam acceptis quater mille imperialibus, ab ulteriore conatu repulsi forent. Ecquis autem vicinorum Principum acatholicorum, id temporis contra has et plures alias Hollandorum invasiones, pedem aliquem digitūve moverit? Quis ad Caesarem, Batavosque literas, tam atrocibus querelis et proscriptionibus oppletas dederit? quis denique ad ejusmodi vexationes annuas, à Coloniensi, Monasteriensi, Paderbornensi, et Osnabrugensi, Diocesisbus avertendas, tot Principum et Legatorum cœtus in diversis Imperii circulis convocarit? Cur ergo contra Hispanos id modò facerent? et quidem ob hiemationem unicam, necessitate magis, quā voluntate aut animo nocendi captam? Certè non aliam hujus rei causam ab adversis Principibus afferri posse, quā quia Hispani adhuc antiquam Fidem Romano-Catholicam retinent; Hollandi verò propter novæ Fidei vel doctrinarum conjunctionem in eadem cymba cum illis navigant. etc.

Hæc ubi non minùs verè, quā plausibiliter, elocuti erant Principibus Oratores Belgici; propè omnes Principum Catholicorum Legati videbantur à bello Hispanis inferendo non parùm abhorrescere: praesertim cum in oculis omnium versaretur (id quod in eodem Legatorum cœtu proposuerat Admiralius) Romanam Ecclesiam Hispanis maximè obstrictam esse; eorūque fidelibus auxiliis potissimum deberi, quòd Archiepiscopatus Coloniensis Truchsesio Calvinizanti subtractus, & in antiqua Fide Catholica felicissimè conservatus fuerit. Contrà verò Legati Principum Protestantium urgebant bellum in Hispanos; eoque tandem post multam disceptationem consilia sua perduxere, ut communi omnium consensu novus alius conventus, in quo & alii aliorum plurium circularum Legati praesto essent, ad urbem Confluentinam indictus & conditus fuerit. In eo rursus variabant vota cunctorum Principum. Legati Caesaris judicabant, non esse temere ineundum bellum cum Hispanis. Rudolphum Imperatorem de avertendis hujusmodi malis jam abunde sollicitum fuisse. Andreā Cardinalem gubernatorem Belgii non sine lachrymis contestari, quòd hæc irruptio in Westphaliā se invito et inscio peracta

Principibus
de inferen-
do hispanis
bello dis-
sentienti-
bus decer-
nitur novus
alius con-
ventus
Confluen-
tia.
Turck. in
hist. ms.
Haraus in
ann. brabant.

In eo tan-
dem decer-
nitur bellū
contra Hi-
spanos: ita
tamen, ut
agatur so-
lū defen-
sivē; tam
contra Ba-
tavos,
quā con-
tra Hispa-
nos.

*Auctores
iidem.*

Admiralius
militem hi-
spanicum
retrahit ē
Westpha-
lia & ple-
risque ur-
bibus Cli-
viæ.

*Auctores
iidem.*

Miles Has-
sicus colli-
gitur in ter-
ra Fulden-
si: inde tradu-
citur in
Diocēsin
Paderbor-
nensem.

*Turck. in
hist. ms.
Klockner.
in hist. Pa-
derb.*

peracta sit. Albertum Archiducem, nunc Belgii Catholici Dominum, iteratis vicibus promississe, quod Hispanorum copia ex hibernis in Westphalia captis propediem revocari, et omne damnum ab his illatum resarciri debeat. Proinde eventum huius pollicitationis adhuc paulisper expectandum esse prius, quā adversus potentissimum Regem temere et inconsulto ad arma profiliatur. Idem censuere Legati quatuor Electorum Rhenensium, & quidam alii Principes Catholici. Alii verò ac præsertim acatholici, promissionibus ab Alberto factis non contenti, urgebant acriter, non esse expectandum amplius: oportere protinus conscribi militem contra Hispanos, & in eos, velut publicæ pacis turbatores, conjunctis omnium vicinorum circularum animis ac viribus iri. Id quod etiam die nonâ Aprilis communi decreto sancitum est: sed eā tamen lege ac moderatione, quam plerique addendam esse censuere, ut expeditio ista per modum solius defensionis fieret; neque minùs ex Imperii finibus pellerentur Batavi, quā Hispani.

Tum verò Admiralius, ulteriorem Principum offensionem declinaturus, die duodecimâ ac decimâ tertiâ Aprilis Hispanos omnes è Westphalia revocavit. Ex aliis verò locis, in territorio Colonienſi & Clivenſi ad Rhenum occupatis, retinuit solum paucas urbes & oppida: nimirum Gennepiam, Calcariam, Rëesam, Embricam, & Rhenoberckam. Hæc enim dictitabat sibi adhuc paulisper necessaria esse, partim ad habendum aditum in Ducatu Geldriæ; partim verò ad expugnationem propugnaculi Schenckiani, quod Hollandis ex eo nimium sibi infestis eripere, Clivioque Duci, tanquam legitimo fundi istius Domino, restituere contendeat: etiamſi eventu, postmodum ob resistantiam hostilem irritum. Pergebant interea Principes heterodoxi copiosos militum delectus facere: statimque ex primo armorum apparatu patuit, expeditionem hanc non in Batavos, Hispanosque simul (quemadmodum in conventu Confluentino sancitum erat) sed in solos Hispanos, imò & in omnes Catholicos, eorumque ditiones obtendas dirigi. Mauritius Hassiæ Landgravius militum suorum copias in usum huius belli collegit in territorio Catholico Abbatis Fuldenſis; idque tanto colonorum damno, ut provincia hæc, Browero teste, postmodum adhuc multis annis mali istius sensum circumtulerit. Indè miles omnis traductus est in Diocēsin Paderbornensem: & primò quidem Heristallum in modernis Paderbornensis Diocēsis finibus; postea verò in omnia totius Principatûs oppida, ipsamque adeò Paderbornam. Quæ & militem heterodoxum, die decimâ quintâ Maji, cum prætorianis equitum, peditumque vexillis tanto recepit gaudio, ut jam tredecim diebus antè (cum
iidem

iidem Hassi adhuc in finibus Dioecesis agerent) Lutherani cives For-
rense templum, à mense Januario hæcenus occlusum, contemptâ
Principis auctoritate referaverint; & Hermannum Tünnekenium,
sacerdotem apostatam, rursus in interdictam sibi cathedram intro-
duxerint. Sed brevi didicit malefanum vulgus, qualem aspidem
in sinu foveat. Nam ex eo tempore peregrinus miles in Dioecesi
Paderbornensi hæsit usque in finem Junii: & interea in pagis, ur-
bibusque omnibus ea cum insolentia ac inhumanitate versatus est,
ut etiam in terra hostica pejus agere, aut insolentiùs debacchari non
potuerit. Pecunia in oculis omnium ipsorum deerat: & tamen
lautissimè volebant vivere. Promittebant, impensas omnes à Mau-
ritio Landgravio solutum iri; sed fortè ad Kalendas Græcas. Ci-
borum delectus ex quotidiana satietate apud eos tam petulans &
exoticus erat, ut propè nescirent ampliùs, quid admittere in men-
sam vellent. Nullus in hac turba respectus erat personarum illu-
strium de Capitulo, nullus honor minoris Cleri, nulla in cives, ho-
spitesque suos observantia: civem unum ante fores ædium suarum
barbarè trucidârunt, alios minis ac verberibus terruere, sacerdo-
tibus ad aram operantibus procaciter illusere, juventutem studio-
sam in scholis Patrum Jesuitarum inconditis vociferationibus assi-
duè turbavere, demum toti Episcopatu in rebus omnibus tam
irreparabile damnum intulere, ut adhuc feris annis tristem ejus me-
moriâ ubique locorum retinuerit.

Nec minori cum insolentia grassatus est alibi miles Brunsvicen-
sis & Onoltzbacensis; tametsi uterque paulò tardiùs in Westpha-
liam dilapsus fuerit. Ambo, postquam legiones Hassicæ pridie
Kalendas Julii Dioecesi, urbemque Paderbornensem deseruere,
unâ cum his in unum exercitum confluebant; ac deinde conjun-
ctis viribus ad Rhenum processere sub Illustrissimo Domino Simo-
ne Comite Lippiensi, qui toti huic exercitui cum supremo impe-
rio præerat. Summa omnium copiarum, post accessionem legio-
num ceterarum, quæ ex aliis Imperii circulis adventabant, ascen-
disse dicitur ferè ad viginti peditum, equitumque millia. Cum his
primùm Comes Lippiacus naves plurimas è vicino Montium Du-
catu abripi, & in castra sua abduci fecit. Deinde Rheno transmissis
Clivense oppidum Orsovium, ab Hispano milite jam pridem va-
cuum, novo suorum præsidio firmavit, non sinè gravi oppidano-
rum incommodo. Ibi cùm intelligeret, Hispanos, qui Rheno-
berckam infidebant, ex defectu stipendiorum tumultuarii occasio-
nem hanc in utilitatem suam conversurus, obsidione præproperâ
cœpit urbem illam circumcingere. Sed eventu minimè fortunato.
Nam Hispani, militem peregrinum ante portas conspicati, repentè

Eâ occasio-
ne Lutherani
cives Paderbornæ,
invito Prin-
cipe, rursus
aperiunt, si-
bique ven-
dicant Ec-
clesiam For-
rensem.
*Klockner
in hist. Pa-
derb. ms.*

Hassi cum
Brunsvi-
censibus,
Onoltzba-
censibus, &
aliis, ineun-
te Julio in
unum exer-
citum con-
fluunt.
*Klockner.
ibid.
Turckius
in hist. ms.*

Simon Co-
mes de Lip-
pia, qui toti
exercitui
præerat,
frustra ten-
tat Rheno-
berckam.
*Turck. in
hist. ms.*

positâ

Insulam, è
regione ur-
bis in Rhe-
no sitam, j
cum dam-
no expug-
nat.
Turckius
in hist. ms.
Paderit. in
chron. Lip.
pag. 652.

Embricam
& Gennepiam, ab his
spanis eva-
cuatam,
præsidio
firmat: &
indè præda-
bundus ex-
currit in vi-
cinam Bra-
bantiam,
non sine of-
fensione
multorum
Principum.
Haræus in
ann. brab.
*Turck. in
hist. ms.
Admiralio,
ea de re
conquesto,
superbè fe-
rociterque
responder.
Haræus in
ann. brab.
Turck. in
hist. ms.

positâ seditione in hostes vicinos erupere; mactatisque eorundem facile ducentis, cum ingenti jubilo in urbem reversi sunt. Neque tamen idcirco coepit antè dictus Comes omnem urbis potiundæ animum despondere: imò potiùs ab utroque Rheno litore non parvam navium multitudinem contrahere, numerosas militum suorum copias iisdem imponere, ad insulam è regione urbis in Rheno sitam adnavigare, & munimentum in ea positum, die vicesimâ sextâ Julii, manu armatâ vincere, occisis Hispanorum sexaginta, suorum verò penè centum & quinquaginta. Plura conanti, urbemque ipsam validiùs tentaturo, deerant grandiores belli machinæ, sive tormenta Martia ad confringendos, labefactandósque urbis muros necessaria. Quæ cum ab Hollandis petenda esse vereretur Admiralius (jam enim in castris Germanorum ea de re consultatum erat) consilium illud & omnem cum Hollandis communicationem præventurus, continuò suos omnes ex Gennepiensî & Embricensî præsidio revocavit; atque ità Germanico exercitui potestatem dedit, utramque hanc urbem, si ità vellent, occupandi.

Tum verò statim apparuit, quo animo prædicti exercitus duces in hoc bellum iverint. Nam solutâ protinus obsidione Rheno-berckensi, non modò Embricam & Gennepiam imposito præsidio firmavere; sed etiam excursione in vicinam Brabantiam factâ, ausi sunt extra Imperii fines primam contra Hispanos hostilitatem incipere, monasterium, pagumque Audenroensem inimicâ manu diripiendo. Indignissimè hoc tulerunt complures Imperii Principes, ac præsertim Catholici, utpote qui solum *defensivè* (ut inquiunt) in hoc bello agendum esse constituerant. Joannes Wilhelmus Cliviæ Dux acrioribus idcirco literis Lippiensem objuravit, quòd *commissionis suæ limites transcenderit, neque satis fideliter præstiterit ea, quæ sibi in comitiis Confluentinis præscripta fuerant.* Ipse etiam Admiralius, jussu Andrea Cardinalis Austriaci, Ferdinandum Madrutium ad Simonem Comitem Lippiacum in castra misit, rogavitque: *qua de causa veniat ad persequendum se, suosque? militum Hispanum jam è plerisque Germanorum urbibus reduclum esse; restatque solum Rëesam et Rheno-berckam. Eas quoque propediem à se, suisque restitutum iri, dummodo Hollandi pariter ex munimento Schenckiano et aliis Germaniæ locis excedere velint? cur ergo manum ab his invadendis retrabat, et in solos Hispanos furorem belli convertat?* Quatriduum ferè totum exspectare Madrutius debuit, priusquam ad hæc postulata responsum acciperet. Jam enim præcipua circularium copiarum capita de rebus à se agendis non parùm dissentiebant. Et alii quidem cum Hohenloio Comite suadebant, ut exercitus totus conjungeretur cum Hollandis: alii verò cum Simone Comite

Lip.

Lippiensi contendebant, prius Rëesam à se invadi, Cliviàmque totam ab Hispanis expurgari oportere. Quæ sententia cum à majore belliducum parte probaretur, Madrutio tandem ferociter ac superbè responsum est: *Admiralium et Andream Cardinalem de his rebus frustra inquirere: visuros brevi, quid Principes Germani velint.*

Sed hæc Lippiaci Comitis & suorum ferocia intra breve tempus finem admodum infelicem habuit. Cum enim haud multò post, exeunte Augusto, sua castra admovent ad urbem Rëesam; neque Hispani eam tam citò dederent, quàm egeno militi persuasum fuerat: derепente fames tam dira & intolerabilis in castra Germanorum irruit, ut miseriæ inexpectatæ magnitudo fidem penè omnem superet. Advehebatur illis quidem satis frumentorum, ciborumque ex aliis ad Rhenum urbibus, atque ex ipsamet etiam Hollandia. Sed quia jejuno exercitui ferè nihil stipendiorum à longo tempore numeratum erat; pecuniarum defectus in totis castris ità invaluit, ut vel præcipui centuriones ac primipili, consumptis, venditisque gemmatis annulis & omni re pretiosâ, nihil amplius obsoniorum emere, vel à propolis castrensis creditum accipere potuerint. Ipsi etiam obfessi, ex misericordia Christiana, quandoque illis panem & alia propter Deum largiri ac donare visi sunt, uti refert Klocknerus temporum istorum scriptor. Summa summarum: insolentiam illam in cibo ac potu, quâ ad immodicam superfluitatem abusi fuerant Paderbornæ & alibi, in castris prope Rëesam positis per abstinentiam, famémque involuntariam satis acerbè & amarissimo cum gustu luere coacti sunt. His accesserunt & alia tria mala, quæ hujusmodi famem comitari plerumque solent: nempe militum gregariorum ignavia, ducum primariorum discordia, & funesta corporum malè pransorum dysenteria, ex omni militantium genere plurimos depasta. Quo intellecto Hispani, die decimâ Septembris manè, beneficio densæ, tenebrosæque nebulæ cum sexcentis ferè militibus in stationem Hassorum prorupere, in eaque stragem adeò improvisam ediderunt, ut quingentos ipsorum obtruncaverint, centum alios gravi vulnere sauciârint, tria vexilla in spoliū abripuerint, octo bellica tormenta clavis ferreis impactis corruerint, quædam alia in aquas deturbârint, unum ostentandæ victoriæ causâ in urbem traxerint, plura secum adducturi, si necessarii funes tam celeriter ad manum fuissent.

Magnus exinde pavor in castris omnibus: Ducumque terrorem auxit insecutus illico tumultus militum, stipendia sibi pridem non soluta placandæ famis causâ minaciter flagitantium. Quæ cum intra biduum repræsentari non potuere, tandem die 13 Septembris

Sed hæc ej
ferocia
paullò post
iterum de-
tumuit.

Ejusdem
exercitus
ante Rëesam
fame hor-
rendâ pre-
mitur.
Klockner
in hist. Pa-
derb.

Hassi clade
non parvâ
caduntur
ab erum-
pentibus
Hispanis.
Turck. in
hist. ms.
Klockner.
in hist. Pa-
derb.

Haraus in
ann. brab.
nemum to-
ta Germa-
norum ca-
stra aufu-
giunt.

H h h h

tembris

*Haren
hic pag. 563

*Klockner.
loc. cit.

*Turck. in
hist. ms.

Paderbor-
na per æsta-
tem affligi-
tur gravi
dysenteria.
Klockner
in hist. Pa-
derb.

tembris tota castra dissolutis ordinibus in fugam ruunt, ea cum velocitate & confusione, ut Hispanis, abeuntium* vestigia prementibus, non exiguam vim suorum impedimentorum diripiendam reliquerint. Primi ante omnes fugerunt Hassi, revulsis dilaceratisque suis vexillis: & quia in patriam reverti non audebant (idem enim iisdem sub poena suspendii interdictum erat) huc illuc in omnes terræ plagas abscurrere, pro ut quemque malefani terroris impetus & fortuna propulit. Plures eorum furtivè transierunt* Paderbornam, neque ausi sunt ad hospites antiquos regredi: quia ob insultationes nuperas de iisdem erant pejùs meriti, quàm ut sibi vel panis aut casei frustulum ab iisdem gratis offerretur. Similiter etiam Brunsvicenses & aliæ aliorum Principum acatholicorum copiæ, eodem pavore ac tumultu percitæ, à suis signis turmatim abscelsere; exceptis aliquot equitum peditumve centuriis, quæ cum Hohenloïo & quibusdam aliis versùs Embricam se retraxerant. Sed & hæ non multò post, cum Zevenariam ad Hollandos se deduci animadverterent, repente fugam respicere visæ sunt; nec ullis deinde* minis aut pollicitationibus adigi potuere, ut ad Hollandorum stipendia pertransirent, vel extra Imperii Romani fines militiam facerent. Ità famosa expeditio illa, pro qua suscipienda tot Imperii conventus ac deliberationes per hunc annum habitæ, cum ingenti Germanicorum Principum dedecore sinè omni prorsus fructu in ventos & fumos abiit: multò gloriosior futura, si primarii duces unà cum Hispanis, perlubenter excedere volentibus, ab expugnando munimento Schenckiano bellum istud exorsissent. Sed hoc non permittebat eorundem nimius in Hollandos, doctrinarum suarum & acatholicæ Religionis consortes, amor.

Paderborna interim, quæ duobus annis anterioribus gravi peste afflicta fuerat, per æstatem hujus anni rursus alio non levi malo percussa est, nimirum fœdâ & exitiali lue dysentericâ. Prodidit hæc sese statim ab emigratione militis Hassiaci: ideoque clanculum inter milites latuisse, & ab iis huic urbi remunerationis loco obvenisse creditur. Periêrunt ex ea complures viri ac mulieres, juvenes & senes, cum intolerabili dolore viscerum: testaturque Klocknerus tunc in urbe vivens, morbum hunc tam fuisse plenum cruciatu, ut robustis etiam, vegetisque viris intestina ipsa, quasi minutatim concisa (date veniam huic verbo!) unà cum aliis foribus per alvum dilapsa fuerint. Cessavit quidem hoc malum circa initium Septembris: at eo vix depulso, ecce! iterum in plebe murmur, iterum insani motus & querimonie civium gregariorum. Repetebant hi à Magistratu urbico sumptus omnes, quos in alimen-

alimenta militum Hassicorum fecerant. Horum solutionem, in-
 quiebant, sibi à Landgravio bonâ fide promissam, & hucusque
 nondum exhibitam esse. Proinde rogare se, ut consules & sena-
 tores ea de re ad Landgravium scriberent, expositisque civium præ-
 gravatorum damnis ab eo celerem omnium expensarum solutio-
 nem poscerent. Obsecundabat equidem huic civium postulato
 Magistratus urbis: omniumque sumptuum rationes, in unam
 summam contractas, Landgravio misit, humillimè ab eodem pe-
 tens, ut & suæ ipsius promissioni, & ardentissimæ civium egeno-
 rum supplicationi satisfaciat. Sed quia Landgravius ad hujusmo-
 di postulata non admodum affectus erat, solutio ista prò dolor! ad
 magnum Platonis annum procrastinata est: debuítque civibus hac
 vice id unum satis esse, quòd obtentu militum Hassicorum, in Fo-
 rensi templo Lutheranae Religionis exercitium recepissent. Quan-
 quam & hujus violentæ recuperationis negotium nondum extra
 omnem disceptationem ac poenam arbitrariam esset. Celsissimus
 enim Princeps Theodorus, sinè cujus consensu prævio templum
 illud à civibus receptum erat, acerrimè inquirebat in omnes atten-
 tati istius facinoris reos: volebatque sibi rotundè ac sigillatim in-
 dicari, quis Ecclesiam istam se invito rursus aperuerit; aut Her-
 mannus Tünnekenius, Pastorem apostatam, in ejusdem Ecclesiæ
 cathedram denuo introduxerit? Licet enim Paderbornenses cives
 facti hujus invidiam in Hassiacos milites conjectam vellent: id ta-
 men vel ex eo falsum esse apparebat, quòd referatio templi peracta
 fuerit die 2dâ Maji, in Dominica tertia post pascha; miles autem
 Hassiacus in urbem introire coeperit die 15 Maji, in sabbatho ante
 Dominicam V. post Pascha. Alios igitur ad id colorandum quæ-
 sivère fucos, alias admissi à se criminis excusationes. Quas tametsi
 Theodorus levi spongiâ potuisset iterum diluere; dissimulavit ta-
 men aliquantisper, fecitque instar opulenti hospitis, qui solutio-
 nem pecuniæ sibi debitæ interdum procrastinari patitur, ut eam
 suo tempore severius exigat.

Ex aliis Westphaliæ Episcopis vivendi & gubernandi finem hoc
 anno fecit Antonius, è Comitum Schawenburgicorum familia
 Princeps & Episcopus Mindensis, Catholicè defunctus die sextâ Fe-
 bruarii, & sepultus in monasterio Mollenbeckienfi. De rebus ab
 eo gestis nihil memoratu dignum invenio: fortè, quòd in terra
 prorsus acatholica nullum adeptus fuerit, qui vel sacris ejusdem
 conatibus morem gerere, vel res ab eo præclarè coeptas deprædi-
 care vellet. Certè, cum adhuc apud Ubios Metropolitanæ Eccle-
 siæ Decanum ageret, egregium Catholicæ Religionis propugna-
 torem

Ea cessante,
 cives cum
 ingenti
 murmure à
 Landgravio
 reperunt
 sumptus, in
 militum
 Hassicorum
 alimenta
 factos. Sed
 frustra.
Klockner.
ibid.

Theodorus
 Ep. severè
 inquit in
 cives illos,
 qui Forense
 templum
 Paderborn-
 nae repera-
 verant: po-
 nam verò
 in tempus
 aliud refer-
 vat.
Klockner
ibid.

Antonius
 Comes de
 Schawen-
 burg, Epi-
 scopus min-
 denfis, Ca-
 tholicè mo-
 ritur.
*Catal. Epi-
 scop. Mind.*

Succedit
Christianus
Dux Lune-
burgensis,
Princeps
Lutheranus

torem se exhibuit: omniumque primus fuit, qui anno 1583 Colonia in comitiis provincialibus contra Gebhardum Truchesium & iniqua ejus molimina peremptoriam sententiam dixit. Mindenſi Eccleſiæ præfuit ab anno ſeculi præſentis octogefimo ſeptimo: & ſucceſſorem ſibi planè diſſimillimum nactus eſt Chriſtianum, Guilielmi Ducis Luneburgenſis & Brunſvicenſis filium, Lutheranis erroribus ab ætatis primordio innutritum; ceterà tamen Principem omnino bonum & pacificum.

Annus Chriſti 1600.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 7.
RUDOLPHI II. Imperat. 24. & 25.
THEODORI Episc. Paderb. 15. & 16.

In Belgio
poſt ingreſ-
ſus lætiſſi-
mos novo-
rum Princi-
pum Alber-
ti & Isabel-
læ.

*Hæc in
ann. brabant.
ad an. 1599.
& 1600.

tumultuan-
tur milites
de ſtipen-
diis non ac-
ceptis.

Hæc ib.
Quâ occa-
ſione Mau-
ritius Arau-
ſionenſis
varia loca
Hiſpanis
eripit, ac
tandem eti-
am Neo-
portum ob-
ſidet.

Albertus
Archidux
magnis
pollicita-
tionibus
militem

Albertus Auſtriacus & Iſabella Hiſpana, Belgarum Principes (de quorum nuptiis, coram ſummo Pontifice contractis, ante biennium egimus) celebratis in Hiſpania connubialibus gaudiis, circa Septembrem *anni ſuperioris in Belgium advenère: ubi uſque in Februartium anni præſentis, nunc Lovanii, nunc Bruxellis, nunc Antwerpiæ, Gandavi, Cortraci, Tornaci, Duaci, & alibi, ſummo omnium Catholicorum applauſu & gratulatione excepti & inaugurati ſunt. Pompa iſta, & apparatus hac de cauſa factorum ſplendor, non modicos ubique ſumptus abſorbuit cum ingenti rerum bellicarum damno. Interea namque egebat miles, & ſtipendiorum inopiâ diuturnâ preſſus, ita plurimis in locis tumultuari cœpit, ut neque in hoſtem ire, neque ducum ſuorum imperia ſequi vellet; niſi prius expedirentur pecuniæ, à tempore jam longo debitæ. Quod ubi comperiſſet Mauritius Arauſicanus, Hollandicæ militiæ ſupremus Præſes; ex ea ſeditione tractum aliquem decerpturus, primò Wachtendonckam, Crepicordium, & caſtrum Sanct-Andreanum, improviſo Marte ſubegit. Hiſ autem nullo ſuccurrente captis, etiam auſus eſt maritimo itinere in Flandriam ſe infundere; ibique Neoportum urbem, ſitu & arte non leviter præmunitam, obſidionali coronâ cingere. Sed hæc illius machinatio minùs felicem, quàm ipſe opinatus fuerat, ſucceſſum habuit. Nam Albertus Archidux repentè magnis pollicitationibus plerorumque militum ſeditioſorum animos ita emollivit, ut unà ſecum in bellum ire, & Mauritium è Flandriæ finibus iterum ejicere conſtituerint. Copiæ omnes die viceſimâ octavâ Junii prope Gandavum recensitæ, ac deinde ab ipſomet Alberto eâ celeritate in hoſtem deductæ ſunt; ut Mauri-
tius,

tius, accepto ejusdem adventûs nuntio, credere vix potuerit, exercitum Catholicum exercitui suo tam propinquum esse. Munimenta ferè omnia, inter viam ab Hollandis occupata, primo statim incurfu in Archiducis potestatem redièrè. Tum deinde Ernestus Nassovius, qui cum aliquot peditum equitumque millibus ad remorandum Catholici exercitûs iter à Mauritio missus erat, subitaneâ clade sic affectus ac rejectus est, ut è duabus peditum Scotorum & Zelandiorum legionibus vix unus & alter ex arena salvus evaserit. Postremò etiam sequenti die, quæ erat 2dâ Julii, totis utrimque castris acerrimo prælio concursus est. In quo, tametsi tandem propter equitum Hispanicorum ignaviam Hollandi campum retinuerint; ambiguum tamen est, utra ambarum partium graviori suorum strage notata fuerit. Sunt, qui asserant, ex parte Batavorum longè plures occubuisse, quàm ex parte Archiducis: sunt etiam vice versâ, qui Catholicorum jacturam supra mortes & occidionem Batavorum augeant. Illud certum est, Hollandos victoriâ admodum cruentâ potitos, atque ita hoc prælio debilitatos fuisse, ut paulò post ab obsidione Neoportana aufugerint: contra verò ex parte Archiducis multò plures è præcipuis belli ducibus, vel in prælio cecidisse, vel in hostium suorum potestatem devenisse. Atque in horum numero etiam fuit famosus ille Arragonum Admiralius Franciscus de Mendoza: qui in eodem conflictu captus, ac demum post sesqui annum tribus & viginti aureorum millibus è captivitate sua redemptus est.

In Westphalia quietem hujus anni turbârunt iterum prædones Hollandici, jam à decennio & amplius in his provinciis rapinas agere, aut iniquas contributiones exigere docti. Collegerant ii sese, die decimâ octavâ Martii prope urbem Sufatensem: indeque, ut ipsi asserabant, in Ducatum Brunsvicensem perrecturi, vicino Episcopatu nostro Paderbornensi minabantur acerba plurima, nisi maturè conveniretur secum de pecuniis, ad redimendam vexationem dependendis. Actum igitur cum iis, ac tandem effectum est, ut acceptis bis mille & quingentis imperialibus Dioecesi hanc sine noxa pertransierint. At longè dirior, superisque omnibus execrabilior fuit insolentia illa, quam alii prædones Hollandici per æstatem hujus anni peregerunt Strombergæ in Episcopatu Monasteriensi. Est ibidem in sacello S. Crucis imago thaumaturga crucifixi Domini, quæ ob miraculorum frequentiam jam à seculo duodecimo in summa veneratione, cultûque fuerat apud omnes, qui de Deo & rebus divinis Christianè sentiunt. Multæ ad eam peregrinationes hominum proborum fiunt, etiam è locis remotioribus: præsertim verò in Dominica proximâ post nativitatem S.

feditiosum
pacat, & co-
piarum
Hollandi-
carum par-
tem felici-
ter proffi-
gat.

*Auctores
idem.*

Concurri-
tur iterum
totis castris
apud Neo-
portum:

*Auctores
idem.*

Admiralius
Mendoza
ab hollan-
dis in præ-
lio capitur,
& postmo-
dum redi-
mitur ma-
gno ære.

auct. iidem

Prædones
Hollandici
in dioecesi
Paderbor-
nensi con-
tributione
postulant.

*Annales
Collegii
Paderb.*

In Dioecesi
Monasteri-
ensi in sup-
plicatione
nem Strom-
bergensem
irruunt.

*Annales
Collegii
Monast.*

Joan-

Joannis Baptistæ; quâ solennis ibidem supplicatio agitur, incredibile populorum affluxu per totam Westphaliâ celebratissima. Id cum à nefariis ejusmodi prædatoribus ignorari non posset; solenni die istâ, nescio quibus è latebris, in piam illam supplicantium & concinentium turbam cum ingenti furore involant: & aliis quidem egregiè diverberatis ac despoliatis, aliis verò in captivitatem abstractis, Crucem thaumaturgam de manibus ipsorum auferunt. Hanc deinde (ut facilius detraherent argentum omne, cui tota Christi effigies inclusa erat) sacrilegis ausibus detruncant, caput à cervice revellunt, brachia expansa resecant, frustra que corporis, abrepto argento, nuda in terram projiciunt. Quæ tamen postea ab hominibus piis religiosissimè iterum conquisita, & ad collegium Societatis JESU Monasterii (quod eo tempore sacelli Strombergenfis curam & inspectionem habuit) cum singulari venerationis affectu reportata sunt: ut adunatis partibus, tota Christi effigies novo rursus argento includeretur. At brevi didicerunt Calviniani prædones isti, raro admodum ac ferè nunquam impunè despici & contemni Deum, etiam in imagine sua, ad excitandam populi devotionem fabricata. Vix enim cum iniquissimis hujusmodi spoliis è Strombergenfi expeditione sua pervenerant in pagum *Ost-Beveren*, tribus quatuorve horis Monasterio dissitum: cum ex improviso & præter omnem expectationem inciderunt in aliquot cuneos militum Hispanicorum, de quibus tamen per totum hunc annum in Episcopatu Monasteriensi nihil antea visum vel auditum fuerat. Ab his ille, qui prædictæ imagini caput amputaverat, vicissim poenâ talionis ita caput infaustum perdidit, ut rectâ per medium à summo vertice divisum atque diffusum fuerit: Ceteri verò pariter eum in modum obtriti, percussi, aut vulnerati sunt, ut eorum paucissimis licuerit, fugiendo vitam, cutemque suam conservare. Imò & hos quoque non omnino impunes remansisse, verisimili conjecturâ multis persuasum fuit. Constat enim, quòd eorundem unus, cum biennio post ad extremam vitæ lineam deduceretur, paulò ante agonem ultimum publicè confessus fuerit, se ab eo tempore, quo hæc impietas in crucem & supplicationem Strombergensem à se, suisque commilitonibus admisa erat, ferè nunquam vidisse diem aut horam unicam, quâ vel à doloribus corporis, vel à continuis conscientie læsæ cruciatibus immunis vixerit.

Rudolphus
Imperator,
& Ferdinandus
Archidux, Catholicam

Hi nimirum erant præclari fructus mutatæ Religionis antiquæ! Hæ consuetæ utilitates novi Evangelii Lutherani & Calviniani, quod ubique tanta cum furiali iconomachia & sacrarum imaginum violatione introductum est; uti è rebus, in historiæ nostræ decursu

decurſu recensitis, abunde conſtat! Merito proinde ad pernicioſam huiusmodi doctrinam è ſuis provinciis eliminandam ſummo ſtudio conſiſi ſunt laudatiſſimi Principes, Rudolphus Imperator, & Ferdinandus Archidux: quorum poſterior *è Styria, Carinthia, & Carniola; prior verò ex inferiore Austria Præcones acatholicos expellere, veteremque doctrinam Romano-Catholicam hoc anno reſtituere cœpit, initio ab urbe Lincienſi factò, & poſtea in aliis etiam urbibus continuato. Idem hic Fidei & Religionis antiquæ fervor circa Rhenum inferiorem elucebat in duobus aliis Principibus, Erneſto Colonienſi Archiepiſcopo, & Joanne Wilhelmo, Julia, Clivia, & Montium Duce. Primus enim, proſcriptis omnibus heterodoxorum libris, Novemſium hoc anno miſit ſacerdotem aliquem è Societate JESU, qui in urbe, ſæpius à Calviniftis occupata, pietatem Catholicam reſuscitaret; & ſacramentorum frequentiam, præteritorum temporum injuriis antiquatam, rurfus induceret. Alter verò per decurſum hujus anni doctrinam heterodoxam è ſuis provinciis ejici, & ejus loco veterem Catholicam ubique in omnibus Eccleſiis reſtitui juſſit, non ſine magno Lutheranorum & Calvinistarum fremitu. Quin etiam biennio antè Aquisgranum urbem, diu contumacem & Cæſareis mandatis obſtreperam, tum ſuâ, tum Erneſti Colonienſis auctoritate, ad unius Catholicæ Religionis exercitium redire compulſit; uti alii ſcriptores clariùs, Teſchenmacherus autem paulò obſcuriùs tradidit hiſce verbis: *Anno 1598 Joannes Wilhelmus, dum in Aquenſes rebelles executionem ſibi et aliis à Cæſare demandatam pararet; conſilio Wilhelmi à Waldenburgh, ſolâ auctoritate ſuâ eos ad obedientiam reduxit, ita ut anno 1600 respublica plenè pacata fuerit.* Qua de cauſa etiam Albertus & Ifabella Belgarum Principes Aquisgranenſibus hoc anno reddiderunt omnia privilegia, à Burgundicis Principibus olim accepta, & propter invecſtam hæreſin ſuſpenſa vel abolita: eâ tamen juratâ lege, ut in urbe ſua nunquam aliud, quàm Catholicæ Religionis exercitium haberi ſinant; neque ibidem ferant vel admittant ullos Principum Belgicorum hoſtes.

Non minori Catholicæ Religionis ac Fidei zelo jam pridem arſerat Paderbornæ laudatiſſimus Princeps & Epicoſopus noſter Theodorus Fürſtenbergius, de cujus egregiis, maximisque facinoribus nunquam ſatis. Ejecerat ille hætenus concionatores heterodoxos è plerisque ditionum ſuarum pagis & oppidis. Interdixerat omnibus animarum curatoribus, ne contra morem veteris Eccleſiæ miniſtrarent Euchariftiam ſub utraque ſpecie. Maceraverat carceribus & jejuniis ſacerdotes & parochos, qui ſaluberrimo huic decreto non fuerant obſecuti. Proſcripſerat à ſcholis publicis ludimagi-

Religionem in ſuis provinciis reſtituere incipiunt. *acta publica apud Meyer l. 2. pag. 174.*

Erneſtus Colonienſis proſcribit libros hæreticos. *Turck. in hiſt. mſ.*

Joannes Wilhelm. Clivia dux è ſuis ditionibus heterodoxam doctrinam ejicit, *Klockner in hiſt. Paderb. mſ.*

Aquisgranum à duobus annis ad Fidem Catholicâ reſvertitur; ideòque & hoc anno à Principibus Belgicis antiqua privilegia recipit *Turck. in hiſt. mſ.*

Theodorus Ep. Paderb. Catholicæ Fidei reducendæ ſtudioſiſſimus Romæ impetrat, ut mediæ bonorum Falckenhaugenſium

magi-

attribuatur
collegio
Societatis
JESU.
Ex Bulla
Clementis
VIII. Papæ,
in archivo
Collegii
Paderb.

magistros ac præceptores acatholicos, ne erroneis opinionibus suis tenera puerorum corda inficerent. Postremò etiam, ut Paderbornensis juvenus unà cum literis pietatem Christianam biberet, quarto abhinc anno Paderbornæ, tanquam in urbe primaria & sequioribus doctrinis maximè corrupta, Societatis JESU Patribus novum & illustre collegium excitare cœperat: planissimè confusus, indè non solum urbi; sed etiam universæ Diocesi nostræ, perpetuum Catholicæ Religionis præsidium fore. Ac tametsi hæc nova fabrica triennio proximo paulò tardiùs processerit, cum ob gravem pestilentiam, quæ duos annos Paderbornæ tenuit; tum ob irruptionem Hassicam, & consecutam protinus dysenteriam, quæ anno superiore multis hominibus vitæ spiritum interclusit: nihil tamen interea destitutum est ab augendis inchoati collegii proventibus, effectumque tandem ab Episcopo, ut Clemens VIII Pontifex, pro commodiore magistrorum docentium sustentatione, duas Capellanas, nimirum S. Bartholomæi infra ædem Cathedralē, & Ss. Fabiani ac Sebastiani in collegiata Ecclesia Buxtorffienſi, unà cum dimidia parte monasterii Falckenhagensis prædicto Societatis collegio in perpetuum attribui posse permiserit. Bullæ Apostolicæ hujus unionis vel incorporationis (utì vocant) initium & finem hîc paucis accipe. *Clemens Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Intelligentes, quàm Domino grati, et Christianæ reipublicæ utiles sint fructus, qui ex verbi Dei assidua prædicatione, ac frequenti sacramentorum Ecclesiasticorum ministerio, aliorumque operum piorum exercitio, per dilectos filios Religiosos Societatis JESU producuntur; ea ipsis Religiosis libenter concedimus, quæ ad id facere, quæque eorum commoditatibus fore conspiciamus opportuna. Sanè pro parte Venerabilis Fratris nostri, modernî Episcopi Paderbornensis etc. - - Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo, quinto Kalendas Martii, Pontificatûs nostri anno octavo.*

Annus Christi 1601.

CLEMENTIS VIII. Pontificis	10.
RUDOLPHI II. Imperat.	25. & 26.
THEODORI Episc. Paderb.	16. & 17.

Albertus
Archidux
& Belgii
Princeps
inchoat ob-
sersionem
urbis
Ostendæ,

Annus hic memorabilis est ab obsidione Ostendana, mense Julio inchoata, ac deinde per tres integros annos continuata, usque in Septembrem anni millesimi sexcentissimi quarti. Oppidum illud Flandriæ non ità pridem adhuc fuerat pagus maritimus, à solis ferè piscatoribus habitatus, teste Haræo. Sed initio hujus belli

belli civilis ab Hollandis, ejusdem loci opportunitatem conspican-
 tibus, paulatim ita præmuniri, & in oppidi validissimi formam ef-
 ferri cœpit, ut ex eo miles Batavicus toti penè Flandriæ tributa im-
 peraret; neque ab iisdem extorquendis, per castella varia ab Hi-
 spanis undique circumjecta, sufficienter impediri vel coërceri pos-
 set. Quare tandem Albertus Archidux, continuis Flandrorum
 precibus invitatus, die 5. Julii magnis animis castra sua admovit
 ad Ostendam: putantque multi, urbem istam exeunte hoc anno,
 tum ob alimentorum inopiam, tum ob militum peste & ferro con-
 sumptorum paucitatem, Catholico Marti succubituram fuisse; ni-
 si Albertus Archidux à Francisco Verio, ejusdem urbis gubernato-
 re, fraudulenter se deludi permisisset. Rogabat hic inducias belli
 pridie Natalis Domini: eâ quidem specie, ut inter hæc armorum
 silentia de urbis dedendæ conditionibus transigeret; re verâ autem,
 ut vicinam urbis invasionem tam diu sisteret, donec ab Hollandis
 & Zelandis nova militum & alimentorum subsidia accepisset. Cre-
 debat & annuebat Archidux dolosæ huic petitioni: sed ingenti suo,
 fuorumque malo. Nam cum inter quæstas illas, prorogatasque
 inducias quinque naves, novo milite & multo comœatu plenæ,
 è Zelandia in portum Ostendani invecatæ essent; suprà dictus gu-
 bernator simulatæ hætenus deditiois tractatum repente iterum
 abruptit, modestè * se excusans: *ad priora deditiois consilia se ada-*
etum fuisse ob extremam necessitatem: hanc verò cessare nunc per adveclas
naves; ideoque peccaturum in conscientiam, famamque suam, si acceptis
hujusmodi novis viribus defensionem sibi commissam prosequi detrectaret.
 Interea Mauritius Nassovius, Princeps Arausicanus, obsedit
 Rhenoberckam territorii Colonienfis urbem, ab Hispanis hæte-
 nus retentam: eamque tandem die tricesimâ Julii ad honestam de-
 ditionem compulit, Alberto Archiduce de eadem suis armis con-
 servanda non multum sollicito. Nec longè post, ineunte mense
 Augusto, etiam urbem comitatûmque Morsensem armatâ manu
 Clivenfis eripuit: frustra obnitente Joanne Wilhelmo Clivo-
 rum Duce, qui priore anno, post mortem ultimæ Comitissæ Wal-
 burgis, comitatum hunc, velut feudum recidivum occupaverat;
 eundemque Mauritio Nassovio (utî factum erat) nullatenus lega-
 ri vel donari potuisse contendebat. Nimirum ea tunc erant tem-
 pora, iique mores Mauritiî, ac rebellium Batavorum (quibus præ-
 erat) ut ea, quæ libebant, sibi etiam licere crederent, ac penè in
 solis armis jus omne constituerent. Eadem agendi licentiâ Bata-
 vi grassati sunt per varias Westphalorum provincias: neque ullus
 Principum acatholicorum fuit, qui, ut ante biennium contra Hi-
 spanos; ita pariter contra Hollandos & infestas eorundem incur-

toto post-
modum
triennio
continua-
tam.
Hæc in
ann. brabant.
Gallac. de
bello Belg.
l. 14.

Gallac. de
bello Belg.
l. 14.

Hollandi
interim oc-
cupant
Rhenober-
ckam, Mors-
ensem & alia
loca vicini-
ora.
Hæc ad
hunc ann.

In Diœcesi
Monasterii
pro-
pter eas
Hollandorū
incurratio-
nes hoc æo

intermitti-
tur suppli-
catio
Stromber-
gensis,
Annales
Collegii
Monast.

Nihilo mi-
nus contue-
ta supplica-
tionis die
audiuntur
ibidem in
aëre solen-
nes concen-
tus vocēsq;
supplican-
tium:
Annales
iiidem.

item virgo
Monasterii-
ensis ex vo-
to Strom-
bergam
adiens, pro-
digiose cu-
ratur à va-
riis morbis,
Annales
iiidem.
Unde &
anno se-
quenti sup-
plicatio ea
rursus in-
stituta est.
Annales
Colleg.
Monast.

Theodori-
cus Abbas
Corbejen-
sis mona-
sterium
Brenckhu-
sanum vir-
ginum Cis-
tertienſiū
hoc anno
transfert ad
Ordinem S.
Benedicti,

fiones ad arma conclamaret. Quae de causa etiam in Monasterienſi Episcopatu solennis illa supplicatio Strombergensis per ætatem hujus anni penitus intermissa; & effigies thaumaturga crucifixi Domini (quæ à raptoribus Hollandicis anno superiore despoliata, & nunc iterum novo argento inclusa fuerat) in collegio Patrum Societatis JESU Monasterii retenta, neque ad antiquam stationem suam reportata est, ne hæc iterum hominibus impiissimis in spoliū cederet. Mirum interim, & æternæ posteritatis memoriâ dignum est, quàm apertè ac dilucidè ostenderint Superi, veterem illam pietatem Strombergenſem Deo plurimum complacere. Nam eadem illâ die, quâ solennis illa supplicatio celebrari debuisset (nimirum Dominicâ proximâ post nativitatem S. Joannis Baptistæ) vicini opilio- nes, pastoresque gregum campeſtrium clarissimè audièrunt per totum aërem insonare consuetas cantantium voces ac tintinnabulorum sonitus; non secus, ac si eadem staurophoria more veteri peracta & circumducta foret. Id quod iidem pastores & opilio- nes juramento edito contestati sunt coram Notario publico, qui hæc eorum testimonia in publicam scripturam retulit. Neque interim cessavè- re prodigia, Strombergæ aliàs patrari solita. Nam & virgo Monasterienſis, quæ hydrope, vertigine, stomachique doloribus diu pessimè laboraverat, eodem anno Strombergam ex voto adiit: & cum ibidem in eo loco, in quo aliàs thaumaturga crux asservari solita erat, aliquamdiu Deum pro nobis crucifixum ardentissimè invocasset; repentè plenam omnium infirmitatum suarum absterſionem, sanitatēque retulit. Ob hos igitur, aliōsque eventus admirabiles venerandâ Crux illa sequenti anno Strombergam reportata; simulque staurophoria celeberrima, quæ ibidem ab antiquissimis temporibus floruit, incredibili piorum hominum affluxu rursus instituta est. Quæ & postmodum ita semper in as- siduo flore & usu mansit, ut etiam inter omnes gravissimas bel- lorum subsequētiū furias continuata, ac ferè nunquam inter- missa fuerit.

In territorio Corbejenſi Diocesis nostræ Paderbornensis no- vam hoc anno mutationem ac reformationem spiritualement subit monasterium virginum, quod olim Beringhusanum appellabatur; nunc autem paululū inflexo nomine Brenckhusanum dicitur. Fuerat illud hætenus instituti Cisterciensis sub inspectione aut vi- sitatione Reverendissimi Abbatis Hardehusani: neque dubium est: quin ejusdem Ordinis observantia perpetuis temporibus fuisset in- ibi perſtitura; nisi post annum superioris seculi sexagesimum, cor- ruptissimi virginum religiosarum Patres ac Præpositi florentem hujus monasterii statum pessimè convulsissent. Ex horum numero præci-

præcipui dissipatores fuerant Liborius Bolte, Bernardus Kopper-
schmidt, & Petrus Krantz, qui sibi invicem in istius monasterii
cura * & administratione infelicissimo fato successere. Primus eo-
rum Liborius Bolte cum Brenckhusiana monacha, à se publicè vio-
lata, secularem vitam repetierat; sub Lutherano matrimonio dul-
cius, quàm sub excusso Christi jugo victurus. Alter, nimirum
Bernardus Kopperschmidt, posteaquam toto suæ administrationis
tempore nihil aliud egisset, quàm illius monasterii bona disperde-
re, literas antiquas alienare, proventus annuos divendere, æs alie-
num contrahere, sanctimonialium fundos oppignerare; tandem
poenæ securæ metu cum pecuniis malè partis aufugit, & mona-
sterium in statu misero dereliquit. Neque melior his duobus fuit,
qui iisdem ex Hardehusano monasterio statim surrogatus est, Pe-
trus Krantzius, lupo magis, quàm animarum sacrarum curatori
similis. Nam & ipse pariter sceleratis decessorum suorum vesti-
giis institit, foedissimisque libidinibus ac spurcitiis ita se ingurgi-
tauit, ut urgente criminum suorum conscientia se furtim sub-
ducere maluerit; quàm includi carceribus, quos promeruerat. His
igitur, aliisque malis oppressæ virgines, cum omnia pessum ire &
in præsentissimum interitum deturbari ac præcipitari cernerent,
proximioris auxilii causâ confugerant ad Reinhardum Abbatem,
Principemque Corbejensem: profundis eundem lachrymis rogan-
tes & obsecrantes, ut labentis monasterii curam suscipere, eique
tam in temporalibus, quàm in spiritualibus necessarium auxilium
ferre non dedignetur. Non poterat hanc earum petitionem respue-
re benignissimus Princeps: præsertim cum in aperto esset, Par-
thenonem hunc in Corbejensi territorio situm, & à suis decessori-
bus fundatum, & ab Hardehusano Abbate ferè penitus derelictum
aut neglectum esse. Quare protinus misit illuc e conventu suo sa-
cerdotes duos: unum, qui sub nomine Præpositi administrationem
rerum temporalium gereret; & alterum propè septuagenarium se-
nem, qui dirigendis virginum sacratarum conscientiis præesset. Ipse
verò curabat sedulo, ut prædictæ sanctimoniales non modò sanctè
ac devotè secundum veterem sui Ordinis Cisterciensis disciplinam
viverent; sed etiam ut antiquos monasterii proventus reciperent,
literas à malis Præpositis alienatas recuperarent, æs alienum dilue-
rent, & in veterem rerum domesticarum florem sese restitutas esse
lætarentur. Probabant hæc summopere virgines Brenckhusanæ:
neque etiam contradicebat * Hardehusanus Abbas; utpote cui pe-
nitens persuasum erat, hoc modo nihil aut in suo visitandi jure, aut
in virginum prædictarum statu ac professione, mutatum vel inno-
vatum iri.

& congrega-
tionem
ejus Burs-
feldensem.
Ex veteri-
bus manu-
scriptis Pa-
derborn.
* ex Rela-
tione Rein-
hardi Ab-
batis Cor-
bejensis, ad
Cathedrale
Capitulum
Paderbor-
nense data
anno 1574.
die 30
Aprilis.

* ex eadem
relatione
& aliis
manuscr.

At ubi postmodum Reinhardus Abbas & Princeps Corbejen-
 sis, anno seculi prioris septuagesimo tertio, potestatem suam eo
 usque extendere voluit, ut Margaretam Teves, monasterii Brenck-
 husani *Abbatissam, propter calumnias aliquas eidem impruden-
 ter ex ore lapsas à magistratu & officio suo deposuerit; repente
 graves discordiarum flammæ inter utramque partem suscitatae sunt.
 Margareta enim cum suis asseclis ad se tuendam ac defendendam
 imploravit Abbatem Hardehusanum, ejusque Superiorem, Joan-
 nem Wachtendonckium, Abbatem Veteris Campi. Hinc inde
 suorum veterum privilegiorum diminutionem veriti, ab Episcopo
 & Capitulo Cathedralis Ecclesiæ Paderbornensis, tanquam à Do-
 minis *Diocesanis monasterii Brenckhusani, opem & auxilium
 quæsiuere. Ab iis autem, post varios tractatus & conventiones,
 eo tandem res deducta est, ut Reinhardus Corbejenfis ab hujusmo-
 di novationibus abstinere debuerit, & monasterium illud Harde-
 husano Abbati, ac Præpositis ab eo constitutis, regendum ac gu-
 bernandum relinquere. Tum verò, si unquam antea, Brenck-
 husensium fortuna coepit adhuc amplius in ruinam agi. Cum e-
 nim eo tempore ipsimet monachi Hardehusani vitam planè inor-
 dinatam ac religioso statui suo dissidentaneam ducerent (utì constat
 ex antiquis Cathedralis Ecclesiæ literis) necesse erat, ex indoctis
 dissolutisque monachis pejores Præpositos & sanctimonialium
 Præfectos nasci. Horum ignaviâ Brenckhusensium bona rursus
 interire, monastica disciplina solvi, nulla rerum spiritualium *so-
 licitudo geri, moniales ad sacrilega connubia pertransire, Luthe-
 rana hæresis in cœnobium & Ecclesiam ejus parochialem recipi, ac
 demum omnia ita in pejus labi, ut exeunte priore seculo Virginum
 sacratarum numerus ad binas tantum personas totidemque sorores
 laicas redactus fuerit. Qua ex re cum præsentissimum everfionis
 periculum immineret, hoc anno rursus Corbejenfis Abbas ac
 Princeps, Theodoricus de Beringhusen, ruentis monasterii cu-
 ram suscepit; & sine omni Cisterciensium Abbatum *contradi-
 ctione, imò & eorum consensu rogatque, parthenonem supra
 nominatum ad Ordinem S. Benedicti & Congregationem ejus
 Bursfeldiensem transtulit, virginibus aliis profugarum loco surro-
 gatis. Ne autem secuturis temporibus novæ lites & controversiæ
 ob illud factum suboriri possent; congregatio Bursfeldiensis an-
 no seculi præsentis decimo nono translationem hanc ab Antonio
 Vigiliarum *Episcopo, tunc ad Rhenum inferiorem Nuntio Apo-
 stolico, Papali auctoritate roborari petiit, & impetravit hoc di-
 plomate:

*ex eadem
 relatione
 ms.

*ex variis
 literis in
 archivo
 Cath. Eccl.

*ex literis
 infra ci-
 tandis, An-
 tonii Vigi-
 liarum
 Episcopi,
 Nuntisque
 Apostolici.

*ex iisdem
 literis.

*Italicè Bi-
 seglia, urbs
 Episcopalis
 in Regno
 Neapolis.

Anto-

Antonius, Dei et Apostolica Sedis gratiâ Episcopus Vigiliarum, sanctissimi Domini nostri Pauli V. ejusdemque sedis ad Germaniâ partes et per tractum Rhenanum cum potestate Legati de latere Nuntius, ad futuram rei memoriam. In hac nostræ legationis functione ad ea mentis nostræ aciem sedulo dirigimus, per quæ abusibus et incommodis, quæ in Ecclesiasticas personas tractu temporis irrepunt, eliminatis, non solum suo antiquo splendori restituantur; sed etiam instituta ad laudem Dei et gloriæ ejus stabiliantur. Et, ut id votivè succedat; his, quæ pro ipsarum reformatione salubriter ac prudenter ordinata fuerunt, ut firma semper et perpetuò illibata persistant, libenter, cum à nobis petitur, Apostolici roboris firmitatem adjicimus. Sanè exhibita nobis pro parte Præsidentis et sancti unionis Bursfeldensis, Ordinis S. Benedicti petitio continebat, quod, postquam monasterium sacrarum Virginum in Brenckhusen, Diocesis Paderbornensis, ad visitationem Ordinis Cisterciensis spectans, à compluribus annis gravissimè in regula, moribus, et monastica disciplina pericliteretur (quod ex eodem Cisterciensi Ordine ad regendas istas virgines præfecti et collocati erant soluti monachi, bona cœnobii abalienantes, et post comperta illorum crimina in fugam sese dantes, monialibus virginibus desertis, ex eodem clauistro ad sacrilega connubia transeuntibus; quarum numerus velatarum ad duas omnimodo totidemque sorores laicas decreverat, ac hæresis in templum ac cœnobium istud invec̃ta fuerat) sic bonæ memoriæ Theodoricus, monasterii Corbejensis, Ordinis S. Benedicti, unionis Bursfeldensis Abbas, sub cujus territorio hujusmodi monasterium situm erat, cum suo Capitulo, præmonitis Cisterciensibus Abbatibus et ejusdem monasterii visitoribus (ut qui coram et per literas hoc ipsum petierant) omniconatu et sollicitudine incubuit, quibus mediis hujusmodi cœnobium ad cultum divinum et veram orthodoxam Religionem, ac morum et disciplinæ monasticæ reformationem reducere posset. Et idem eidem monasterio Præpositum F. Gerardum Eickel, monachum Ordinis S. Benedicti, quæ Benedictinis et Cisterciensibus communis est, nec non in cantu et ritibus ejusdem Ordinis instructus, præfecit. Ac monasterium ipsum in loco, Vallis Dei, nuncupato, sub præsidio ac nomine gloriosæ Deiparæ et sanctissimi Præcursoris Christi, ut à diuturno squallore ac propemodum præsentis interitus retraheretur, in fidem, patrocinium, et gubernationem, divi Benedicti professis, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, de anno 1601, nullâ contradictione interveniente, totaliter, liberè, et quietè, cum bonis et rebus omnibus appertinentibus translatus ac transportatus; ac hæcenus, recuperatis magna ex parte bonis alienatis, et respectivè restauratis, laudabiliter ab eodem Præposito in spiritualibus et temporalibus administrandum fuit. Cum autem, sicut eadem expositio subjungebat, illa, quæ Apostolicâ auctoritate munita sunt, majorem obtineant roboris firmitatem; dictusque Præsides ac unio Bursfeldensis cupiant prædicta per nos omnia approbari

Antonius
Vigiliarum
Episcopus,
Nuntiusq;
Apostolicus,
rogatus
unionis
Bursfeldi-
ensis, trans-
lationem
istam con-
firmat
Colonie anno
1619.

ex archivo
monasterii
Brenckhu-
sani. Et ex
chron. vir-
ginum Ot-
tenbergen-
sium apud
Paulinum
pag. 254.
hæc duo
verba
Paulinus
malâ fide
omissi.

defunctus
anno 1616.

etiam hæc
verba
omissa sunt
à Paulino.

probari et confirmari, ac, ut aliàs opportunè providere de Apostolica auctoritate dignaremur: Nos igitur, ut ea, quæ prædicti monasterii salubri directione et reformatione statuta sunt, inconcussa maneant perpetuò; huiusmodi supplicationibus inclinati, Apostolicâ, quâ fungimur in hac parte, auctoritate translationem et transportationem dicti cenobii Brenckhusani sic, uti permittitur, in laudabilem Fidei Catholicæ propagationem, ac pietatis foundationis conservationem, utilitatēque reipublicæ, cum restauratione et augmento cultus divini pio zelo factam, confirmamus et approbamus, ac illis perpetuæ et inviolabilis firmitatis et approbationis robur adjicimus, omnesque juris et facti defectus, siqui intervenerint, supplemus: non obstantibus constitutionibus et ordinationibus juramento, confirmatione Apostolicâ, vel quâvis firmitate suâ roboratis, statutis vel consuetudinibus, privilegiis quoque et indultis in genere vel in specie dicto Ordini Cisterciensium concessis, ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Colonia die decimâ octavâ mensis Julii, anno MDCXIX, Pontificatus prædicti sanctissimi Domini nostri Papæ anno decimo quinto.

Wolfgangus
Archiepiscopus
Moguntinus
hoc anno
moritur:
Serar. l. 5.
rer. Mog.
pag. 967.

In Dicecesi Moguntina vitam hoc anno & Pontificalem dignitatem exiit Metropolitanus noster, Wolfgangus Archiepiscopus & Elector Moguntinus, Aschaffenburgi defunctus die quintâ Aprilis, & Moguntia in æde Cathedrali sepultus die decimâ septimâ ejusdem mensis. Funeralem ei concionem dixit Sacellanus aulicus & sacrosanctæ Theologiæ Doctor Joannes Elgardus, qui inter alia ejus encomia summopere dilaudavit hæc tria: quòd in extrema ægritudine sua, tempore quadragesimalis jejunii, nunquam à medicis amicisve suis induci ad hoc potuerit, ut in cibum carnes admitteret. Quòd omni die præscriptas Clericorum preces, quas Romani horas Canonicas vocant, cum singulari accuratione persolverit; easque etiam in hoc morbo lethali nunquam intermiserit. Quòd omnia subditorum damna studiosè præcaverit: atque ideo, cum audisset, à silvestribus, montanisque feris multum detrimenti segetibus inferri; syncerè dixerit: *malo totâ vitâ meâ ferinis carnibus perpetuò carere; quàm idcirco subditos meos rerum suarum detrimentis affici.* In ejus defuncti locum, die 15. Maji, per canonicam electionem surrogatus est Metropolitanæ Ecclesiæ Scholasticus Joannes Adamus à Bicken. In cujus nomine, non infelici omine, præsentis anni numerum eluxisse, non incitè id temporis observavit Klockner noster; quando nomen ejus majoribus literis numeralibus hoc modo signat: ADAM à BICKEN.

In cujus loco
electus
est Joannes
Adamus à
Bicken.
Serar. ibid.
pag. 970.
Klockner
in hist. Pa-
derb.
At longè
infelicius
hoc anno
decessit
Gebhardus
de Truchses

Longè infeliciore fato sceleratam animam hoc anno perdidit Gebhardus Truchsesius, quondam Elector & Archiepiscopus Coloniensis; quem ante hos octodecim annos cum Agnete Mansfeldica sacrilegè maritatum, Calviniana dogmata complexum, à

Ca-

Capitulo Colonienſi exauctoratum, nec multò poſt ab Erneſto Ba-
 varo deviſtum, & omni ditione ſua expulſum vidimus. Spera-
 verat ille quidem, ſe reſtitutum iri à Wilhelmo Principe Arauſica-
 no, ejuſdemque auxiliatore Franciſco Alenſonio Regis Galliarum
 fratre. Sed, cùm uterque eodem anno, quo Truchſeſſi fortuna
 peſſumivit, inopinâ morte ſublatus fuerit: ad Eliſabetham An-
 glia Reginam ſe convertere; atque, ut in ejus Regno ſuſciperetur,
 mendicantis in modum petere compulſus eſt. Illa verò tam faſti-
 diſſimos conviſtores dedignata, juſſit eidem Hagæ Comitſ nume-
 rari duo millia dalerorum Imperialium: ſimulque huic munuſcu-
 lo literas addidit tam acerbo felle & abſynthio mixtas, ut ex earum
 contextu ſole clariùs eluſceret, aures iſtius Regina Truchſeſſia-
 nis precibus in poſterum ocluſas fore. Ecce hîc literas iſtas, ex
 anonymo ſcriptore Lutheranò ſumptas, & à me latinè redditas:
Perdilecte Domine etc. Qua à vobis concepta fuerat intentio ſeu volun-
tas laborandi et efficiendi, ut reformatio *induceretur in Archidiœceſim
veſtram, mihi admodum grata et auditu jucunda fuit. Sed quantum in-
de voluptatis hauſeram; tantum poſtea contriſtabar, cùm intelligerem cir-
cumſtantias connubii veſtri: per quas dilucidè oſtendiſtis, in inceptis ve-
ſtris longè fortiùs operatam eſſe carnem et ejus titillationem; quàm ſpiri-
tum, fervorẽque Religionis veræ. Prudentiores homines probi admo-
dum præviderunt inſortunium, in quod eſſetis prolapſuri: cùm impoſſibile
ſit, feliciter evenire ea, quæ cecam animi paſſionem pro fundamento ha-
bent. Quare non eſt, ut conqueramini, vos cum in modum ubique de-
ſeri. Incuſate potiùs voſmet ipſos, et inconſultas machinationes veſtras,
quæ cauſa ſunt, ut amici veſtri à vobis manum abſtraxerint. Quidquid
egiſtis, Romano-Catholicis maximo offendiſculo fuit; neque ab ipſiſmet Pro-
teſtantibus approbari, aut ratum gratumque haberi poterat. Quidnam
igitur auxilii vel propenſæ voluntatis ab una alterâve parte exſpectabitis?
interea tamen intimè cor meum afficit fortuna veſtra; eoque magis, quòd
nullum ampliùs vos adjuvandi remedium videam. Proinde in eo ſtatu
luctuoſo, in quem veſtrâ culpâ inciſiſtis, unicè neceſſum erit, intrâ vòsmet
ipſos conſolationem quærere. Imò patientia veſtra nunc temporis tanta
eſſe debet; quantam, ut optavimus, oportuiſſet eſſe prudentiam et circum-
ſpectionem veſtram, ſi voluiſſetis evitare miſeriam, quam incurriſtis. Ce-
terùm quod à me petiſtiſtis, ut indulgeam vobis habitationem ac perman-
ſionem in Regno meo; ſcitote, modernas temporum circumſtantias non ſer-
re, ut hoc à me permittatur: et jam Legato meo apud Hagam Comitſ de-
mandavi, ut iſtius rei unam alterâve cauſam vobis aperiat. Orabo
Deum, ut ſub umbra ſua protectionis conſtanter in poſterum vos cuſtodiat.
Perlectis hiſce literis vir infelix in ſummam animi triſtitiã incidit.
Fruſtrâque à Batavis, aliſque Principibus acatholicis auxilium
præſto-

quondam
 Archiepi-
 ſcopus Co-
 lonienſis &
 Calvinian^o
 apoſtata.
Turck. in
hiſt. mſ.

Episto-
 la Eliſabethæ
 Anglorum
 Regina, olim ad
 eundem
 expulſum
 data.

*puta. fides
 Calvinia-
 na, quam
 vocant re-
 formatam.

*Turck. in
hist. ms.

præstolatus, tandem extremis ætatis suæ temporibus confugit Argentoratum; ubi ante acceptas Archiepiscopales infulas Majoris Ecclesiæ Decanum egerat. Ibi vel è proventu sacerdotii prioris alius, vel Canonicorum Protestantium ope sublevatus, vitam diu miseram tristiori morte conclusit die vicesimâ primâ* Maji, nullâ prole è sacrilegis, vetitisque nuptiis post se relicta. Infelix Princeps in hac vita! sed, uti metuendum est, longè infelicior in altera!

Annus Christi 1602.

CLEMENTIS VIII. Pontificis II.
 RUDOLPHI II. Imperat. 26. & 27.
 THEODORI Episc. Paderb. 17. & 18.

Obsidio ur-
bis Osten-
dæ ab Ar-
chiduce
continua-
tur, Hollan-
dis interim
occupanti-
bus Graviâ.
Hæc in
ann. brabant.
Gallus, de
bello Belg.
l. 14.

Theodorus
Episcopus
Paderborn,
hoc anno
perficit ex-
teriorem
fabricam
collegii Pa-
derbornen-
sis Societa-
tis JESU.

Albertus Archidux, Belgarum Princeps toto hoc anno continuavit obsidionem urbis Ostendæ, superiori æstate coeptam. Contra verò Mauritius Nassovius, Hollandicæ militiæ Præses, interea coepit obsidere Graviâ, olim Geldriæ, nunc autem Brabantia Hollandicæ urbem; eamque tandem bimestri oppugnatione, duodecimo Kalendas Octobris, ad honestam deditionem compulsi: non sinè magno militum Archiducalium dedecore, quorum iterata rebellio & intempestivæ stipendiorum flagitationes liberationem istius urbis impedivêre.

Interea Paderbornæ Theodorus Episcopus exteriorem structuram collegii Societatis JESU, quod ante sex annos ædificare coeperat, inter innumeras præteritorum temporum difficultates hoc anno tandem feliciter perfecit. Neque jam aliud ad consummandam fabricam exteriorem deerat, quam ut excelsæ, magnificæque turri, quæ egregio prospectu ad collegii ingressum visitur, supremum fastigium imponeretur. Id autem ut solenniori cum apparatu fieret, ipsèmet Celsissimus Princeps die 29 Julii Neuhusana ex arce in urbem venit, & inter festivos cantus colophoni seu globoturris hanc inscriptionem includi fecit: *Vetera transierunt: ecce nova facta sunt omnia! Anno 1602, Clemente VIII Pontifice maximo, Rudolpho II. Imperatore, Reverendissimus et Illustrissimus Dominus, D. Theodorus à Fürstenberg Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus, sacri Romani Imperii Princeps huic edificio, ad honorem in primis Dei, Ecclesiæ utilitatem, reipublicæ emolumentum, ac juventutis erudiendæ gratiâ à fundamentis erecto, fastigium imposuit vicesimâ nonâ Julii.*

Pari sollicitudine pro suarum Ecclesiarum bono curavit hoc anno perfici novum *librum Ritualem*, quem vulgò *Agendam* vocitant,

tant, Paderbornæ impressam cum hoc titulo: *Agenda Ecclesiæ Paderbornensis per Reverendissimum in Christo Patrem et Illustrissimum Principem ac Dominum, D. Theodorum Episcopum Paderbornensem etc. in gratiam Pastorum suæ Diœcesis recens evulgata.* - - - Paderbornæ ex-
 cudebat *Matthæus Pontanus, Anno Domini MDCII.* Hunc deinde librum, pro incidenda sacrorum rituum uniformitate, iussit ubiq;
 in omnibus parochiis recipi; neque aliter, quàm ex ejusdem præ-
 scripto, sacramenta ministrari. Paruerunt huic mandato plerique
 parochi* & Ecclesiarum Pastoralium Rectores: nec ferè alii se ei-
 dem opponere sub initium visi sunt, quàm soli parochi & parochia-
 ni Cörbekenses & Rhederenses, à suis perillustribus hæreticisque
 Dominis, de Spiegel & de Mengersen, ad hoc audendum instigati.
 Quapropter ut istorum repugnantiam frangeret; primùm ultimâ
 die Martii sequentis anni 1602 severiora ad eos mandata dedit, etiam
 cum imposita (nî parerent) ducentorum aureorum mulcta: dein-
 de verò, cum adhuc protervè restitarent, Dringenbergici quæsto-
 ris ministerio Rhederensibus complures equos; Cörbekensibus au-
 tem ducentas oves in pœnam commissi abstulit, non priùs hæc iis
 redditurus, donec in recipiendo suprà dicto Ordinationum
 Ecclesiasticarum libro semorigeros exhiberent. Vehementer inde
 commoti sunt Spiegeliorum ac Mengerseniorum animi. Atque
 ut iniquitati suæ pallium aliquod obvolverent, inobedientiæ suæ
 culpam reticentes, coram Illustrissimo Capitulo graviter conquesti
 sunt, eâ pecorum abactione violatam esse jurisdictionem suam, quam in
 pagis antè dictis obtinent: omnem executionem, in iisdem pagis faciendam,
 à se primùm tanquam à Dominis immediatis requiri oportere: quòd si ali-
 ter fiat, agi contra privilegium Bernardi Episcopi; idèoque peti à se, ut
 Canonici Majores curent, ablata pecora Cörbekensibus et Rhederensibus
 propediem restitui. His auditis, respondit Princeps: supremam juris-
 dictionem in toto Episcopatu suo, et consequenter etiam in prædictis duobus
 pagis, indubitato pertinere ad se: præsertim cum ipsimet Spiegelii et Men-
 gersenii sint ejusdem vasalli seu clientes beneficiarii; et quidquid juris ibi-
 dem obtinent, à suo Principe in feudum habeant. Superioritatem hanc à
 nullo unquam Episcopo abdicari, vel in personam laicalem transferri po-
 tuisse; idèoque privilegium Bernardi Præsulis malè in favorem causæ præ-
 sentis trahi. Cörbekenses et Rhederenses Ecclesiasticæ Ordinationi suæ con-
 tumaciter obstitisse, idque non solum instigantibus Spiegelii et Mengersen-
 nis; verùm etiam interdicentibus et vetantibus, ne hac in re suo Principi
 morem gererent. Proinde justissimam sibi causam fuisse, ut supræ au-
 thoritatis suæ conservandæ causâ, iisdem non requisitis, contra hujusmo-
 di refractarios ad pœnalem hanc mandatorum suorum executionem proce-
 deret. Quod si tamen sape dicti Cörbekenses et Rhederenses vel nunc tan-

Evulgat
 etiam novū
 librum Ri-
 tualem,
 quem vul-
 gò nomi-
 nant *Agenda*
Ecclesiæ
Pader-
bornen-
sis.
 *hist colle-
 gii Paderb.

Duo pagi
 Cörbek
 & Rheder
 instigantib;
 hæreticis
 dominis de
 Spiegel &
 Mengersen
 librum
 hunc pro-
 tervè reji-
 ciunt:
 idèq; pu-
 niuntur
 abactione
 ovium &
 equorum
 anno 1603.
 ex processu
 apud Casā-
 rem ea de
 re instituto
 anno 1603.
 Spiegelii &
 Mengersen-
 nii conquesti
 runtur, per
 hoc violatā
 esse jurisdi-
 ctionem
 suam in
 prædictis
 pagis.
 ex eodem
 processu.
 Theodori
 Episcopi
 responsio
 ad has que-
 relas.
 ex eodem
 processu.

K k k k

dem

dem caput submittere, et Episcopalem Ordinationem suam recipere velint; acquiescere se, et curaturum protinus, ut abacta pecora iisdem absque omni pœna restituantur.

Spiegelii & Mengersenii contra Principem suum primo concitant Ordinem equestrem;

ac deinde aliquos e Capitulo Cathedrali, inter quos tiam Decanus Arnoldus ab Horst. ex eodem processu. eorum præcipiti consilio violentâ manu rursus auferunt abacta & in custodiam deducta pecora. ex eodem processu Casareo. Klockner ad an. 1603

Episcopus Ecclesiasticâ censurâ Decanum ferit. Hist. Collegii Paderb.

Quis non putâset, hac lenissimâ responsione Spiegeliorum ac Mengerseniorum animos ad obsequium inclinandos esse? At illi, hæretico spiritu tumentes, tertio Idus Majieiusdem anni 1603, non parvam heterodoxæ Nobilitatis partem auctoritate propriâ convocârunt in urbem Lichtenaviam: factâque ibidem deliberatione, rursus denuntiârunt Capitulo: *persistere se in repetendis pecoribus abactis ab Episcopo; et nisi ea propediem restituta fuerint, necessario se coactum iri ad arripienda alia media, Theodoro Principi suo minime placitura.* Nec multò post nimirum, die vicefimâ octavâ Maji, nova Ordinis equestris conventio ab iisdem instituta est Paderbornæ: ubi, sub inani prætextu violatæ jurisdictionis & privilegii suprâ dicti, ad seditioforum istorum partes accessere non solum duæ urbes Paderborna & Brakelia; sed etiam nonnulli Cathedralis Ecclesiæ Canonici, nimirum Hermannus de Keppel, Joachimus à Langen, Rotgerus ab Horst Cathedralis Ecclesiæ Decanus, hac in re a Joanne Møllero Capituli Syndico fallacissimè deceptus. Horum conspiratione quinquaginta equites, multaque pedestris turba, nocturno tempore Paderbornensi urbe emissi, pridie Kalendas Junii armati involârunt in Episcopi curiam Steinhemensem; confractisque ejusdem ostiis, detentas inibi Cõrbekensium parochianorum oves abstulere. Indè cum ingenti plausu Brakeliam protecti, eâdem die custoditos ibi Rhederensium equos in libertatem, nullo jure concessam, asseruere. Postremò etiam sequenti die quæstori Dringenbergico, qui nuper in abigendis Cõrbekensium & Rhederensium pecoribus mandata sui Principis ex imposito sibi munere executus fuerat, ex Beverungen si præfectura ducentos & amplius verveces abegerunt: non secus, ac si Principem Dominumque suum in ejus executore vel ministro ad poenam deposcere vellent. Acerrimè res ista pupugit Clementissimum Principem. Singulari tamen prudentiâ ac mansuetudine dolores cordi infixos tam diu pressit, usque dum in festo S. Margaretæ frequentius Capitulum Paderbornæ convenisset. Ibi, dum plerique Canonici in domo Capitulari pro more considèrent, improvisus adest Celsissimus Princeps: & explicatâ facinoris indignitate rogat omnes, quid in casu tam insolente sentiant? cui parti accedant? secumne facere; an verò cum ejusmodi turbatoribus velint? stetere statim plerique (ut æquissimum erat) pro Theodoro Antistite. Solus ferè cum tribus aliis antè dictis se opponebat Arnoldus Horstius Major Decanus: quem proinde per Officialem suum Ecclesiasticâ censurâ percuti,

cuti, & non solum à templi Cathedralis aditu; sed etiam ab omni rerum sacrarum exercitio submoveri fecit.

Sed inde oleum flammæ additum. Nam exutâ semel Theodori Principis reverentiâ, sæpe dicti Domini de Spiegel novo ausu denuntiârunt publicè & apertè, *Agendam*, vel *Ordinationem Ecclesiasticam* recenter evulgatam à se suisque repudiari. Brakelenses, eodem spiritu Lutherano ducti, protervè reduxerunt Prædicantem hæreticum, Episcopali auctoritate prius expulsum. Tota demum Nobilitas heterodoxa, unâ cum prædictis urbibus, Paderborna & Brakelia, in perniciem antiquæ Religionis Catholicæ, varias conventiones & confederationes illicitas moliri visa est. Quæ omnia cum in evidentem Theodori Episcopi, imò & omnis domini principalis despectum cederent; Rudolphus II. Imperator, die 10 Novembris, ejusdem anni millesimi sexcentissimi tertii, ad omnes machinationum istarum auctores severissimum ex urbe Praga mandatum edidit: præcepitque sub pœna quadraginta marcarum auri puri, ut ablata omnia sinè mora ad locum priorem referant, intra dies triginta sex de mandati hujus obtemperazione doceant, Episcopo suo tam in spiritualibus, quàm temporalibus accuratè pareant, & si quid injustæ querulationis contra ipsum habeant, viâ juris remedium quærant; neque in causa propria sibi ullam judicandi, invadendi, vel exequendi potestatem, quocunque juris prætextu arrogant. Quid acceptis hîsce mandatis egerit Arnoldus Horstius Majoris Ecclesiæ Decanus, cum tribus aliis ejusdem causæ confortibus; non memorant scriptores nostri. Videntur illi protinus retraxisse manum de tabula; tamen adhuc aliis de causis per aliquot annos cum Episcopo discordes fuerint. Contrà verò, qui ex Ordine equestri erant, unâ cum Spiegelis & Mengerseniis eo progressi sunt, ut sequenti anno 1604, non attentâ comminatione Cæsaris, à Mauritio Hassiæ Landgravio tutelam expetièrunt. Quæ cum esset res omnium jurium Episcopaliū everfiva: non multo post ab eodem Rudolpho Cæsare novis aliis, arctioribusque mandatis pressi, ac demum in eas angustias adacti sunt, ut non modo tutelam Hassicam abdicare debuerint; sed etiam inobedientiæ crimen ære non parvo luere.

Graviori hoc anno intra urbem Paderbornensem exorta seditioni occasionem dederat præposterum perversumque regimen senatorum & consulum, qui, cum à longo tempore senatoriam dignitatem ad se suasque familias pertraxissent: spiritu superbo coeperant supra communem civium aliorum sortem se attollere, ex proventibus publicis dapsiliter vivere, plebem despicere, iussa Principis floccifacere; & si quid ideo mulctarum dictaretur, id

Brakelenses à Spiegelis excitati, Prædicantem Lutheranum in urbem suâ revocant, ex processu apud Cæsarem inflato.

Rudolphus Imperator severissimè præcipit Nobilitati & Capitulo ut ablata omnia confestim restituant, & Episcopi mandato pareant.

mandatum Cæsaris typodatum.

Klockner in hist. Paderb.

Nobilitas Diocesana à Cæsare cogitur, tutelam ab Hassio impetratam rescindere, & Episcopo sese submittere.

Klockner ibid.

Historia seditionis Paderbornensis hoc anno acceptæ: & ejusdem occasio ab anno 1600.

Klockner in hist. Paderb.

ex urbis arario, non autem ex propria crumena solvere. Unde paulatim contigit, ararium commune exhauriri, totam urbem ære alieno sic prægravari, ut vix annuæ pensiones, ne dicam alia urbis onera, ex ejusdem annuis redditibus dilui aut exæquari possent. Adverterat hæc pridem universa civium communitas: nec tamen aliud responsum obtinere à magistratu potuit; quàm quòd omnes pecuniæ publicæ in bonum urbis expositæ sint pro tuenda Religione Lutherana, pro qua noverant libenter omnia à civibus profundi. At ubi postea compertum est, hæc in odium sui Principis à senatu & consulibus mendacissimè confingi: tandem viginti quatuor *tribuni plebis* cum aliis viginti quinque *deputatis* (ut appellabant) nonnulla civium gravamina in chartam coniecere: iisdemque magistratui urbano traditis, minaciter protestati sunt, nullam amplius pacem & concordiam sibi cum senatoribus & consulibus fore, nisi gravaminum istorum articulos propediem expedirent. Quo audito, senatores & consules (cùm viderent rem serio geri, neque se amplius sub defensionis Religionis umbra securos fore) inevitabili necessitate coacti sunt, primum consentire in

*Klockner. ibid. ad an. 1600. prædictorum gravaminum articulum septimum: nimirum, Ut *è singulis quinque urbis regionibus deligerentur viri singuli, qui præmissis gravi juramento omnes urbis obventiones recipiant, solvenda solvant, et anno quolibet accuratas omnium acceptorum et expensorum rationes communitati Paderbornensi præsentent.* Acta sunt hæc die decimâ sextâ Decembris anno millesimo sexcentesimo; & quatrinduo post in istorum quinquevirorum ordinem electi sunt, ex *Campensi* urbis regione Joannes Hôvelman, ex *Occidentali* Sebastianus Tom Berge, ex *Königstraten* Arnoldus Drom, ex *Maschoffiensi* vel *ükeriana* Walterus Koithe, ex *Gierstraten* vel *Statelhorviana* Joachimus Weites: omnes viri integerrimi, & utilitatis publicæ admodum studiosi.

Aliqui ci-
ves Pader-
bornenses
in ükerensi
regione ur-
bis anno
1601 insur-
gunt contra
senatum:
*Klockner
in hist. Pa-
derb. ms.*

Oportuisset his obtentis urbem acquiescere, Deoque gratias immortales agere, quòd proventus ararii publici nunc tandem è sumptuosis ejusmodi consulibus ac senatorum manibus extracti fuerint. Sed, quod in maximum urbis enervatæ commodum potuisset cedere; id in summam ejus perniciem ac ruinam ex insperato eventu cecidit. Etenim sequenti anno cùm suprâdicti quinque viri suo muneri perfectè satisfacerent, & ex eorum rationibus, toti communitati præstitis, luculenter appareret, proventus urbicos præcedentium annorum spatio periniquè administratos esse; tumultuosa plebs vehementer insurrexit adversus magistratum, & absolutè voluit, etiam reliquos gravaminum suorum articulos propediem complanari. Magni idcirco motus in vulgo: multæ civium

vium gregariorum concursationes ad senatum. Et quia hætenus ducem non habebant, qui eorum postulata contentiosius perurgeret; nonnulli cives ex ikeriana vel Mashoffiensi urbis regione ad hoc invitârunt *Liborium Wiegers*, vel, ut alii vocant, *Liborium Wichards*, hominem audacissimum, & ad seditiones concitandas natum: cujus factioso ingenio tandem universa civitas in extremas calamitates foedissimè præcipitata est. Natus hic erat Paderbornæ ex familia perhonestâ; ejusdemque paterna domus incumbebat fonti primario istius Paderæ, quem ab equorum **adaquarium* vocant. Ibi enutritus, fortunam à parentibus acceptam opulentiori matrimonio non parùm auxit: eoque demum emerfit, ut circa annum prioris seculi **octogesimo* primum inter urbis proceres & senatores cooptatus fuerit. Non poterat sese diu intrâ novam hanc sortem continere vir instabilis: erat enim arrogantis animi, quique nulli volebat cedere, nec ullum sibi parem aut superiorem ferre. Quare non multò post cum duobus urbis consulibus in gravissimam dissensionem litemque sumptuosam incidit. Et (quia uterque horum acerrimus causidicus; ipse autem indoctus & expers literarum erat) ab his ita premi, & in eas angustias compelli coepit, ut non solum debuerit senatorum subsellia devitare; sed etiam urbem ipsam & penates patrios derelinquere. Sic ejectus recepit sese primò **in pagum Seherede*; ubi complures annos cauponem egit, non sine magno incommodo vicini Abbatis Hardehusani, qui subinde multum adversi **ab eo* pertulit. Postea verò, cum ibidem è vivis abiisset ipsius uxor; novâ conjugè ductâ, Warburgi in suburbio consecutus est præfecturam in hospitali vel xenodochio S. Petri, quod eo tempore satis opulentum erat, habebatque propria armenta boum, & greges ovium pecorumque. Ibi cum satis opiparè viveret; pro tumultuoso turbidoque ingenio suo rursus ita collisus est cum senatu **Warburgensi*, ut hic illum violentâ manu comprehendi, & aliquantisper in urbis curia captivum attineri jussit. Interea Paderbornæ defuncti erant omnes, qui privatarum offensionum causâ eundem olim à magistratu & urbe excludi fecerant. Quare divenditâ xenodochii **Warburgensis* Præfecturâ, cum acceptis pecuniis nummisque suis Paderbornam rediit: pauloque post (ut i supra memorare coeperam) in ikeriana urbis regione à seditiosis quibusdam è vulgo civibus instigatus est, ut oppressæ communitatis curam susciperet, atque ad complanandos reliquos propositorum gravaminum articulos magistratum hætenus reluctantem adigeret.

Ducemque
sue factio-
nis eligunt
*Liborium
Wichards.*

**Klockner
ad an. 1604
vulgò die
Börne
Pader.
*Klockner
ad an. 1601*

**Klockner
ibid.*

**hist. colle-
gii Paderb.
ad an. 1603.*

**Klockner
ad an. 1601.*

**Klockner
ibid.*

Pla-

Wichardi⁹

factiosos

accendit

amplius ad

rebellandū.

Klockner

ad an. 1601

⁹ hist. colle-

gii Paderb.

ad an. 1603

Adjungit

sibi Wolt-

gangum

Günter ju-

ris peritum:

Klockner

ibid.

Hist. Colle-

gii Paderb.

ad an. 1604

& plures

alios homi-

nes plebe-

jos ex aliis

urbis regio-

nibus,

Klockner

ad ann.

1602.

cum his die

11 Februar.

præsentis

anni 1602.

in curiam

involat, &

senatum to-

to triduo

captivum

derinet.

Klockner

ibid.

Placebat id summopere Liborio, ad solum natale reduci: præfertim, quòd hoc eventu offerretur ipsi commodissima occasio sumendi vindictam de hæredibus eorum, à quibus olim persecutionem passus, & ejectus fuerat. Itaque statim ille coram eis garrere multa de senatoria dignitate sua, jam olim habita: uti etiam de senatorum & consulum infidelitate, quam sui Magistratûs tempore non solum experiri; sed etiam oculis conspiceret, & quasi manibus palpare cœperit. Nimirum Paderbornam fuisse aliàs urbem opulentissimam, senatum ejus potentem, cives admodum pecuniosos, argentum plenus ferè *corbis importatum. Nunc verò à pluribus annis, per quotidianas consulum et senatorum comessationes, esse ærarium exhaustum, cives indigos, redditus accisos, argenti fluxum apprime tenuem ac ferè penitus interversum. Hæc autem, nisi quis urbem ad incitas redactam velit, non posse diutius ferri: ideòque Magistratum vel ad reddendas præteritorum rationes cogi oportere; vel, si nolit, lege repetundarum agi cum eo posse ac debere. Talia dicentem audiebant ikeriani murmurones illi, non secus ac novum Apollinem loquentem è tripode: atque idcirco multi ex eadem urbis regione ità se obligabant huic blateroni, ut promitterent, se pro adjuvandis ipsius ausis, vitam, sanguinem, & honorem suum, libentissimè profusuros. Augebat subinde factionem hanc legulejus garrulus, Wolfgangus Günter, ortu etiam Paderbornensis, & ejusdem farinae cum Liborio Wichardio; sed occultioris nequitiae, promptioris calami, versutioris ingenii: ità ut ea, quæ Liborius vi & foedere suorum ocepisset, Wolfgangus calamo & juris prudentiâ ulterius promovere ac perurgere posset. His duobus primipilis, quotidie crevit multitudo seditiosorum ikerensium. Et quia gemini ipsorum duces fallacissimè pratexebant, nihil aliud à se quæri, quàm ut reliquis propositorum gravaminum articulis à magistratu satisfiat; etiam non pauci alii ex quatuor aliis Paderbornensis urbis regionibus inquieto huic factiosorum cuneo se adjunxere. Secuta mox ingens ac plena turbis rerum confusio. Etenim fax ista hominum die undecimâ Februarii præsentis anni, millesimi sexcentissimi secundi, cum suis ducibus in curiam civitatis irruit; magnòque fremitu senatoribus & consulibus ibidem congregatis extrema omnia comminatur, nisi reliqua publicorum gravaminum puncta confestim absolverent. Quod cum illi, nescio quâ suorum facinorum conscientia, more solito recusare pergerent; ibidem à furiosa plebe toto triduo detenti, custodiis obsepti, contumeliis onerati, frigore & inedia pressi, nec inde prius in libertatem relaxati sunt, donec Princeps, ab eorundem amicis imploratus, die decimâ quartâ Februarii custodiam solvi, & usque ad pleniorē causæ hujus cognitionem

tionem ab omni violentia sub pœna duorum millium aureorum abstineri iussit. Paruere quidem huic mandato seditiosi cives unâ cum suis ducibus. At, ubi postmodum causæ hujus decisio propter innumeras ambarum partium querimonias, interlocutiones, exceptiones, appellationes, aliâque juris adminicula, diutius protrahi ac procrastinari debuit; seditiosi rursus in tumultus graviores ruere, moram ulteriorem velut suspectam respuere, desperata consilia cudere, ubique in cœtus clamorosos convenire, etiam in ipso Cathedrali templo, non sinè maxima divinorum officiorum perturbatione. Indicabant hæc Principi suo Cathedralis Ecclesiæ Canonici, rogabantque, ut periculosas hujusmodi conventiones ocyus inhiheret: metuendum aliàs, ne res ista, malorum graviorum prodroma, in extremam totius reipublicæ perniciem vergeret. Perlubenter id egit Princeps: nam & ipse jam pridem nihil boni è damnosis hujusmodi conventiculis ominatus fuerat. Contra verò Liborius Wichardius, cum suis asseclis, hoc audito horrendum furere, jussionem Principis execrari, collegium Cathedralis diris omnibus devovere, interque alia virulentas hæc calumnias in Ecclesiæ Majoris Canonicos velut Cerberi spumam eructare: *Videtis, charissimi cives, videtis, quâ ratione nobiscum agant iidem ipsi, quos vigiliis nostris custodire, in honoribus habere, et ab omnibus oneribus publicis liberare cogimur? Videtis, quomodo interitum, sanguinemque nostrum perditissime sitiant, cum non modò satagent Christianum illud propositum impedire; sed etiam Antistitem nostrum eò permovere velint, ut nos, et conjuges puerosque nostros, corpore, vitâ, bonis, et, quod omnium tristissimum est, purissimo Dei verbo et Evangelicâ doctrinâ privet?* Quid autem ad has Wichardii exclamationes & amara ejus diœteria consecutum fuerit, in sequentis anni decursu prolixius declarabitur.

Seditiosa conventicula cum iisdem agit, etiam in æde summa.
Klockner
ibid.

In Ecclesiæ Cathedralis Canonicos, ea de re conquestos vehementer invehitur.
Klockner
in hist. Paderb. ms.

Annus Christi 1603.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 12.
RUDOLPHI II. Imperat. 27. & 28.
THEODORI Episc. Paderb. 18. & 19.

Seditiosi Paderbornenses, antè dictâ Cathedralium Canonicorum denuntiatione commoti, priusquam acerbius aliquid in eosdem constituerent, ineunte hoc anno ad eos miserunt complures legatos cum præcipuo Wichardianæ factionis promotore Wolffgango Günter, homine malitioso, & innumeris penè sceleribus involuto.

Günterus, Wichardii socius, cum aliis factionis ablegatis, coram Ecclesiæ Cathe-

dralis Capitulo studet excusare conventicula, à se suisque instituta.
Klockner
adan. 1603.

prudentiali respon-
sio Arnoldi
ab Horst,
Cathedralis Ecclesiae
Decani.
Klockner
ibid.

voluto. Is, ubi die 3tia Januarii ad Capitularem congressum admissus est, prolixâ oratione studuit, à se suisque omnem rebellionis inchoandæ suspicionem abstergere. Audistis, inquit, Reverendissimi Domini, quàm iniquè hæcenus ærarium urbicum à senatoribus consulibusque nostris dilapidatum fuerit. Conquesti sumus ea de re, prout oportuit, apud Celsissimum Principem: et hic propenso in cives animo nominavit ante annum plures commissarios, qui unâ cum aliis viginti quinque urbis nostræ deputatis, viris admodum pacificis et quietis publicæ amatoribus, causam hanc diligenter excutere satagant. Cum autem hi deputati, quos inter nonnulli sunt è viris consultissimis totius urbis, de liberationum suarum causâ debuerint aliquoties in unum convenire et colloqui: Vos, Domini Reverendissimi, non modò suspicionem alicujus rebellionis in eosdem coniecistis; verum etiam adhibendæ cautela gratiâ Antistiti nostro persuasistis, ut hujusmodi conventiones, veluti periculosas principali auctoritate suâ interdicere. Advertant superi boni, ne nobis tales cogitationes in mentem veniant! Nos aliud animi propositum non habemus, quàm ut afflicta civitas tandem è diuturnis malorum hominum oppressionibus evolvatur. Hic scopus nostrarum consultationum est! hæc meta, in quam unice dirigimus arcum! Quare iterum iterumque à vobis petimus, Reverendissimi Domini, ut à sinistris ejusmodi suspicionibus decedatis: pariterque nobis exponere dignemini, utrum in hoc dissidio pro communitate civium accusantium; an verò pro senatu et consulibus accusatis facere cogitetis? Finitâ hac oratione surrexit Ecclesiæ Cathedralis Decanus Arnoldus ab Horst, & omnium Capitularium suorum nomine respondit breviter in hunc modum: Quod Paderbornenses cives de proventuum urbicorum interversione senatores consulesque suos per viam juris accusaverint, et jam ulterius quovis modo licito depauperata urbis prosperitatem restaurare satagant, id non solum auditu nobis jucundissimum est; sed etiam paratissimi sumus, afflicta huic urbi in omnibus rebus æquis auxilium ferre. Quod autem à vobis additur de suspicionatione alicujus rebellionis, quam inter nos enatam esse dicitis ex iterata viginti quinque deputatorum conventionem; res illa (pace vestrâ) longè aliter se habet. Non enim conventiones licitæ et probatæ; sed illicitæ ac modis omnibus interdictæ: non aliquoties aut interdum; sed fere singulis diebus: non à viginti quinque deputatis, virisque doctis et pacificis, ut à vobis dicitur; sed à centum et amplius indoctis, clamosis, insolentibus, et gregariis è vulgo civibus, jam passim hic in urbe fiunt. Neque hi in conventiculis prædictis agunt de rebus ad commune bonum pertinentibus; sed de aliis seditiosis ausibus: idque non solum alibi, sed etiam in ipso Cathedrali templo; in quo subinde consilia sua tanto cum tumultu ac murmure pertractarunt, ut officium divinum ibidem à Clero peragi vix potuerit. His ergo, et non aliis de causis, iustissime conquesti sumus apud nostrum ve-

strumque

strumque Principem. Nec enim ignorabamus, quam periculosa consecutiones jam saepe alias è damnosis hujusmodi turbulentorum conventiculis enatae fuerint. Proinde haec et similia à civibus vestris, cum in urbe, tum in templo nostro Cathedrali, sollicitè devitari facite: et scitote, nos in ea causa, quae civis inter et magistratum Paderbornensem vertitur, juris cursum non impedituros, nec uni magis quam alteri parti addictos fore. His auditis Günterus consternatus abiit; effecitque, ut in posterum Cathedrale templum à tumultuosis hujusmodi concursationibus immune fuerit.

Sequenti die, quæ erat quarta Januarii, Celsissimus Princeps ad evitandas ambarum partium offensiones pendente adhuc lite sapienter vetuit, ne in proxima novorum consulum ac senatorum creatione deligeretur ullus è senatoribus, consulibusque pristinis, tanquam personis ab adversa parte denunciatis: neque etiam viceversa Wichardius, Günterus, & alii priorum consulum ac senatorum accusatores primarii, tanquam præcipua modernæ seditio- nis & factiosorum capita. Prudentissimum sanè consilium! quo reipublicæ turbatae quies revocari facillimè potuisset, nisi infaustis motibus id iterum impediisset Liborii Wichardii audax malitia. Is enim die decimâ Januarii, quâ viginti quatuor tribuni plebis ad eligendum senatum pro more veteri in urbis curiam convenerant, iterum cum insolenti sociorum suorum turba in foro curiæ vicino constitit; magnòque terrore electoribus intentato, neminem inter senatores adoptari sivit, nisi è sua, suorumque adherentium voluntate. Unde & aliqui ex his, qui eligeabant, conspectâ hac illorum vi sublatis in cælum oculis cum fletu & lachrymis exclamârunt: *Bone f ESTU! quid his tumultibus ac turbis fiet?* Nec minor ejusdem hominis imperiositas fuit electione jam peractâ. Nam & tunc in urbis curiam se intrusit, magistratûs officia distribuit, camerarios instituit, consules designavit, interque eos * unum sutorum, nomine Henricum Bellerfen, virum animo quidem sincero præditum; at sutrinæ dirigendæ magis, quàm assumendis reipublicæ curis idoneum. Quare Princeps, graviora urbis incommoda veritus, novo magistratui imperavit, ut Wichardum, velut hominem inquietum & magno totius communitatis exitio natum, sinè mora * in custodiam & captivitatem abstrahant. Debuissent hîc statim senatores consulesque novi tantis imperiis obsequi, si suam suæque urbis tranquillitatem in tuto collocatam vellent. At illi, nescio quo metu perciti, non solum à Wichardo capiendò & custodiendò abstinere; verum etiam eò usque habenas viro turbulento laxant, ut Philippum Berningium juris Licentiatum, quem illi Secretarium urbis constituerant, rursus ab officio dimovere,

LIII

ejus-

Theodorus
Episcopus
vetat, ne in
proxima
senatûs ele-
ctione deli-
gatur quis-
quam è
duabus
partibus,
inter se in-
vicem dis-
sidentibus,
Klockner
hunc ann.
Horrión in
Panegyrico
Theodori
Episcopi l.
3. c. 4.

Wichard⁹
electionem
hanc inter-
vertit; nec
ullum, nisi
è sua suo-
rumque vo-
luntate, in
senatum
adoptari
sinit.

Horrión.
loc. cit.

* *Klockner.*
ibid.

* *Klockner*
ibid.
Günterum
quoque vi
& metu se-
cretarium
urbis no-
minati cu-
rat.

eiusdemque loco Wolfgangum Günterum, suae factionis hominem, substituere ausus fuerit.

Cum eodem Güntero mandatis Episcopalis ferocissime se opponit. *Klockner in hist. Paderb.*

Videbant hinc facile prudentiores viri, quorum res ista vergeret. Atque ideo plures viri docti è viginti quinque *deputatis*, qui discutiendis prioris anni controversiis unà cum Episcopalibus commissariis praeerant, missionem ab officio suo petivè: causantes, praesentem rerum faciem pro se nimis periculosam apparere, Wichardium & Günterum ferociter omnia pro suo arbitrio gerere, multitudinem seditiosorum quotidie magis inolescere, eaque de causa jam nihil amplius pacatè & per viam juris agi posse. Quo audito rursus Theodorus Princeps die 18 Januarii ministrorum suorum aliquos Paderbornam ad monasterium Abdinghoffsense misit; indeque denuo severissime praecepit magistratui, ut Wichardium ab omnibus conventionibus juridicis, quae ad pristini senatus denuntiationem pertinent; Günterum verò non solum ab ejusmodi coetibus, verum etiam ab accepto secretariatus officio propediem depellerent. Cum autem & huic mandato obsequi recusaret magistratus, prætenderetque se amborum operâ & consiliis carere nequaquam posse: tandem die 15 Februarii in comitiis, extra urbem in pago *Schwanne* habitis, magistratui Paderbornensi rursus imperatum est sub poena quingentorum aureorum, ut priori mandato confestim pareant; aut certè intra octiduum legitimis argumentis doceant, qua de causa non teneantur mandato Principis obedire. Tum verò senatores & consules, tristiora pericula veriti, consilio cum plebis tribunis habito nuntiârunt ocyùs Wichardio & Güntero, ut in posterum à rebus omnibus, Episcopali praecepto vetitis, manum abstraherent. At illi diuturnâ magistratus conniventia suas frontes jam ita induraverant, ut ad omnia superiorum suorum imperia obsurdescerent. Sanè Wichardius, Güntero longè impetuosior, paulò post *cum ingenti conjuratorum suorum caterva in curiam senatoriam irruit; & cur ejusmodi mandatis parere non velit, in hunc modum excusare conatus est. *Ego, Domini consules et senatores, à communitate civium vestrorum ad hoc electus ac penè adactus fui, ut in accusando ac denuntiando senatu pristino causam ipsorum agerem. Illi se mihi, et ego vicissim illis, fide sanctâ porrectisque dexteris me obstrinxi, nos causae huic usque ad vitam et sanguinis profusionem instituros, donec ea penitus confecta et absoluta fuerit. Quid ergo mirum, nos aliquando in frequentiore cœtum conglobari oportere, et conferre ea, quae ad hunc scopum assequendum pertinent? Id si Episcopo et Majoris Ecclesiae Popis displiceat, aut rebellionem seditionemque sapere videatur; patienter ferendum est mihi. Ego interim in rebus bene ceptis pergam, et unà cum sociis meis malo vitam, honorem, et omnia bona, in*

oppressa

* die 18 Februarii.

oppressa urbis emolumenta profundere; quàm à sedere inter nos inito in gratiam Principis abstinere. Multò minùs verò me se jungi patiar à conventu viginti quinque deputatorum, qui cum Episcopalibus commissariis exauctorati magistratùs causam excutiant. Non enim sum ità plumbeus, vel obejanaris homo, quin olfacere possim, quò mandata Principis collineent. Nimirum, ut me amoto solus ludat, me meòsque consortes deprimat, senatores exauctoratos rursus in alium efferat; itaque tandem urbis totius regimen, etiam in rebus fidei, pro libitu suo verset ac circumvolvatur. Quo dicto, ad multitudinem suorum factionis conversus, altissimà voce clamabat: Nunquid hæc omnia sentitis mecum? Illi autem è diverso: ita, ita! sentimus hæc omnia tecum. Et hæc primi ante omnes vociferati sunt ii, qui omnium postremi steterant, ac nullum propè verbum è rebus à Wichardio propositis intellexerant.

Nuntiabant hæc Principi senatores: addebantque potestatem senatoriam, prò dolor! nunc eo in statu esse, ut sinè præsentis capiti suorum periculo nihil severius agere in tumultu moderno possint. Contrà verò Wichardius, ut in posterum omnia, vel invito senatu, pro sua solius voluntate gereret; è suo illo hominum perditissimorum grege novos viginti quinque deputatos creari jussit: eorùmq; operà assecutus est, ut, quidquid ipse cupiebat, etiam plebs malè sana vellet juberetque. Ferebat hæc omnia Princeps moderato, ut erat, animo: solumque præstolabatur occasionem commodam, quà alterutrum è duobus rebellium significis, Wichardium scilicet aut Günterum, caperet. Offerebat hanc demum pro voto ejus dies quartà Octobris. Quà die cum Günterus aliorum negotiorum causà Neuhusium iret; confestim à Theodoro Principe comprehendi jussus, & propter adulterium, rebellionem, & alia gravissima scelera, in severam custodiam adductus est. Mirabiles indè motus in tota urbe, præsertim inter eos, quos eadem factio implicuerat. alii præ dolore furere ac debacchari, alii occultam inter semetipsos prodicionem extimescere, alii, ut cetera complura taceam, seditiosos inter se conventus cogere, & in iis consultare, quàm ratione huic malo à se suisque occurrere debeat. Postremum verò die 11. Novembris velut insani homines ad urbis curiam ferociter concurrere, ibidemque à magistratu congregato poscere, ut conspirantibus animis novam legem seu constitutionem ederet, quàm in posterum nemo civium, etiam ex infima fæce hominum, jussu Principis attineri, vel in custodiam abduci valeat: sed, Si quis in posterum fuerit, quem Episcopus in jus vocari aut sisti velit (inquebat audacissimus iste Wichardius) veniat ipse in urbem Paderbornam, accedat ad curiam senatoriam, equum

Günterus, negotiorum causà Neuhusium veniens, jussu Principis comprehenditur & custoditur. Klockner, in hist. Paderb.

Indè Wichardius, etiam se postulandum veritus, unà cum suis factionis urget. ut novâ constitutione prohibeatur, ne quis civi ex mandato Principis attineri vel extrahi debeat.

magistratus eam constitutionem, ut iniquam, rejicit. *Klockner ibid.* Wichardianam idcirco fremunt & magnam vim impediunt, ne quis civium exire possit, ad alloquium Principis extra urbem praestolantis. *Klockner ibid.* *Horriion in panegyrico Theodori l. 3. c. 4.* **Horriion loc. cit.* suum ibidem ad annulum vel uncum alliget, magistratus alloquium postulet, nocentem deferat, sententiam expectet, jus accipiat, et nemini illud in urbe dicet. Exhorruit ad postulata fenatus, licet alias Wichardio indulgentior: negavitque, talem constitutionem sine peccato à se condi posse, utpote repugnantem juri Principis, & legitimæ potestati ab eo semper in hanc urbem habitæ. At illi his auditis adhuc gravius insolescere, tumultuari, fremere, vociferari: *Ecce! consules et senatores nostri colludere volunt cum inimicis nostris. Quis scit, an non pariter iidem ipsi fuerint, qui in fontem Ginterum detulere Principi, ut in custodiam raperetur?* augebaturque hæc eorum suspicio, cum eodem hoc tempore imperaret Princeps, ut sequenti die, nimirum pridie Idus Novembres, cives omnes, regionatim inter se divisi, extra urbem convenirent; ibique seorsim una regio post alteram jussu Principis auscultaret. Tunc enim seditiosi, animorum disjunctionem inter cives tentandam veriti, (nam potissima urbis & senatus pars adhuc erat Wichardianæ perduellionis expers) mox altero mane magno cum fremitu per plateas currere, portas urbis obsidere, nemini ingressum vel egressum permittere, toto triduo urbem ita occlusam tenere, atque, ut aliquam huic machinationi fraudem obtexerent, mendacissimè in plebem spargere, quod Princeps è Transmontana diocesis parte* multos homines armatos evocaverit, qui interea, dum cives extra urbem essent, urbem omni suorum civium praesidio denudatam invaderent.

Theodorus Ep. magistratui mandat, ut Wichardium vel sibi captivum tradat, vel saltem in carcere civili custodiat, usque ad ulteriorem jussionem.

magistratus denuntiat Wichardio, ut vel custodiam subeat, vel ex urbe se proripiat. *Klockner ibid.*

Constabat inter omnes, unicum hujusmodi malorum architectum esse Liborium Wichardium. Atque ideo Princeps, hunc à reliqua seditiosorum turba segregandum ratus, die vicesimâ Novembris primarios aliquos è suo consilio viros ad monasterium Abdinghoffsense misit: convocatisque ibidem senatoribus & consilibus gravissimè rursus imperavit, ut ex antiquorum recessuum vel transactionum statutis continuo Wichardium, vel sibi captivum dederent; vel certè protinus apprehendi, & in urbis custodia tam diu sedulo detineri facerent, usque dum objecta sibi crimina in legitimo judicio diluisset. Magistratus, cum in tam æquis postulatis Principi suo reluctari nullatenus posset, finè mora denuntiavit Wichardio, ut ex mandato Principis ad civilem urbis custodiam se dmitteret. Suadere se, ut hac in re modeste pareat; ac vicissim promittere, quod interea nihil omittere velint, quo eum Clementissimo Principi reconcilient, et omnia civium suorum dissidia feliciter componant. Quod si autem id refugiat; orare se, ut aliquantisper se ex urbe retrahat, et usque ad sereniora tempora securiore in loco domicilium figat. At ille, mandatis omnibus jam pridem obstrepere doctus, adhuc lon-

longè truculentiùs insanire, machinationum suarum socios convocare, & hoc modo coram universâ multitudine conqueri: *Fam tandem aperta res est, senatores consulesque nostros cum Episcopo Theodoro facere. Proponunt mihi ac persuadere satagunt, ut vel me ipsum, veluti captivum, custodia ipsorum tradam; vel perditissimi nebulonis instar ex urbe et solo patrio me subducam! Vah! quàm acerba ipsorum propositio? Ego nebulonis instar huic urbi me subtrahere? Absit! absit! in eternum non committam, ut hoc fiat. Aut jussu Principis me in urbis custodiam veluti captivum tradere? Id equidem non omnino vereor, nec recuso: Sic enim habetote, me libenter mori pro salute patriæ! sed quid inde commodi nasciturum sit vobis, et oppressæ civitati vestræ (quàm ego perpetua libertati à me asserendam spero) vobismet ipsis considerandum et expendendum relinquo. Ego, laus Deo! jam eò usque rem deduxi, ut aeterna lex vel constitutio (de nullo civium, jussione Principis, in posterum attinendo vel constringendo) jam concepta et in scripturam publicam redacta sit. Nec opinatus fueram, senatum Paderbornensem in approbanda et consignanda eadem scriptura sic à meis consiliis recessurum esse: præsertim cum eares non ad meam unius tantum; sed ad communem omnium nostrum utilitatem faciat. Quid igitur faciemus in hac senatus repugnantia? si me auditis, pergendum est in incepto: et, si quidem Princeps acquiescere non velit, nisi manus suas lavet in meo sanguine; ferendum id mihi potius, quàm ut sanguinis mei servandi causâ vos ab ista constitutione deterreret patiamini.*

Wichardus
his auditis
plebem sibi
addictam
seditiosâ
oratione
concitât.
Klockner
ibid.

Hisce dictis rursus ingens in plebe fremitus. Et alii quidem per plateas currere & ita Wichardium suum deplorare, ac si gladius carnificis jam esset appositus ipsius jugulo. Alii verò ad curiam urbis advolare, & omnem Wichardianæ captivitatis imperatæ culpam in senatores conjicere. Si enim, inquebant, prædicta constitutio Wichardiana à vobis recepta et consignata fuisset; nunquam Episcopus noster, conspectâ civium et senatorum unanimi conjunctione, habuisset hoscè animos, ut ejusmodi virum tam audacter in custodiam trahi præcepisset. Quare agite adhuc, et seriò satagite, ut hoc malum evitetur: alioqui grande malum impendebit cervicibus vestris. Respondebant senatores: Ecce hîc mandatum Principis! legite in eo pœnas et comminationes gravissimas, quas intentat urbi nostræ, nisi postulationi suæ continuo satisfiat! Quid nostra subditorum constitutio derogare poterit legitimo ipsius juri ac potestati? sanè, si rectè hoc negotium expenditis, aut parendum hîc nobis est; aut suadendum Wichardio (id quod et nos eidem suavimus) ut aliquantisper se ex urbe retrahat, donec ira Principis defer vescat. Nos interim, quidquid in ejus absentis bonum poterimus facere, faciemus. At frustra hæc omnia. Nam infana plebs (cum audiret senatum à Wichardio capiendi non destitutum, nisi ex urbe fugeret)

Tumultuosa
plebs
magistratui
ferociter
obstrepat,
Klockner
in hist. Paderb. ms.

& Wichardii domum ne capiatur, validissimè custodit, Klockner ibid.

magistratus recusat admittere milites, à Principe mittendos ad capiendum Wichardium: Klockner ibid.

Paulò post à Wichardianis in extremas angustias agitur. Klockner ibid.

Ac tandem, eade intentione, ab iisdem cogitur consignare supra dictam constitutionem de nullo cive, ad mandata Principis attinendo. Klockner loc. cit.

ret) continuo armatâ manu domum ejus incingere, viciniam omnem custodiis opplere, minores quasdam belli machinas attrahere, violentiæ inferendæ viam obstruere, nullum nisi amicum intromittere, & si quis alius ibidem præteriret, eundem infacetis vocibus deridere.

Sperabat magistratus, popularem hunc tumultum, & ostentata civium resistentium arma, sibi magnæ apud Principem excusationi fore. Sed ubi Princeps reposuit, *se facile occursum huic tumultui: permitterent sibi tantum, ut militia sua Præfectus Georgius Bosen cum armatis non valde multis in urbem veniat: cum brevi curaturum, ut Wichardium sine omni sanguinis profusione, imò etiam sine omni aliorum civium obedientium adminiculo in suam suique Principis potestatem redigat:* tunc, inquam, senatores consulesque nostri rursus admodum tergiversati sunt; ac, nescio quo animi metu, honestatem prioris excusationis novo inobedientiæ vel detrectationis vitio turpissimè corruerunt. Id verò quàm nocivum ipsis & urbi universæ fuerit, cum ingente suorummet capitum periculo propediem didicere. Nam paulò post, nimirum die 26 Novembris, Wichardius cum frequenti suorum caterva, quorum singuli gladiis, culttris, pugionibus, securibus, & quovis alio telorum sanguinariorum genere sub pallio clanculum obarmati erant, furioso impetu in medium senatum irruit, rogâque consules & senatores, nunc tandem sæpe dictam constitutionem approbare, admittere, consignare, & suis consiliis in posterum obsecundare velint, nec ne? Cumque ipsi responderent, id à se nec bonâ conscientia fieri posse, nec, si fieret, ullo jure validum firmumque fore; conjurati ejus, reducto nonnihil pallio, ostensisque parricidalibus armis, cum quibus venerant, impudentissimè comminati sunt eis, *paululum se recessuros à conventu senatorum, ibique tertiâ vice comprecaturos orationem Dominicam. Interea vel consentiendum esse postulatis; vel ejusmodi tragediam à se adornatum iri, de qua adhuc post centum annos locuturi sint posteri.* Bella sanè comprecatio! quam cælum superique omnes detestentur! Orabant cyclopes isti flexis genibus: *dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Et tamen finitis precibus, volebant magistratui suo manus injicere, dissentientes trucidare, jugulatorum corpora minutatim concidere, atque (ut postmodum gloriati sunt) concisa ipsorum frustula de fenestris in subjectam aream ita devolvere, ut nulla mulier mariti sui carnes ab alterius occisi carnibus distinguere vel discriminare posset.

In his angustiiis magistratus, extremâ necessitate compulsus, tandem impiis ipsorum postulatis annuit: maluitque ad breve tempus

pus turori tam inhumano cedere; quàm diuturniori tergiversatione, certissimam sui corporis & vitæ jacturam incurrere. Wichardius autem, eo rerum successu hilaris, decem daleros Imperiales consulibus & senatui elargitus est pro liberali vino, quo terrorem abstergerent. Neque jam aliud quidquam videbatur ei deesse ad promovenda suæ rebellionis consilia; quàm ut Günterum commilitonem suum, qui adhuc Neuhusii captivus erat, è Theodori Principis custodia solveret. Id autem quò facilius efficeret; ejusdem focero & affini, duobus opulentiis fortunatisque civibus, blandè persuasit, ne in eo liberando ulli sumptui vel pecuniis offerendis parcerent. Consensit horum iteratæ petitioni benignissimus Princeps: eâ tamen lege, ut & hi, duorum millium imperialium cautione præstitâ, fidem suam obligarent pro Güntero in priorem custodiam restituendo, cum id à Principe imperatum fuerit; & Günterus pariter juratò polliceretur, se in legitimo judicio compariturum, ibique responsurum esse de objectis accusationum suarum articulis. Quæ omnia cum ab utraque parte recepta essent, infelicissimus iste homo die tricesimâ Decembris è custodia sua relaxatus, & Paderbornam reversus est: magno quidem Wichardii & omnium Wichardianorum gaudio; sed irreparabili totius urbis & seductorum civium detrimento, quemadmodum sequenti anno declarabitur.

Günterus
rogatu suo-
rum affini-
è custodia
Neuhusiana
relaxatur,
erga datam
cautionem
bis mille
imperialiū,
Klockner
ad an. 1603.

Interea nunc etiam breviter attingam ea, quæ de aliarum provinciarum rebus gestis præcipuè memoranda sunt. In Regno Angliæ die 3. Aprilis juxta Calendarium Gregorianum, aliàs verò juxta veterem stylium die 24. Martii, tandem è vivis abiit Regina Elisabeth, Henrici VIII. & Annæ Bolenæ filia: magnis quidem ingenii naturæque dotibus exornata; sed Catholicorum omnium & maxime sacerdotum atrocissima persecutrix. Quibus tamen, cum terrestrem vitam eripuit, gloriosi martyrii palmam vel invita in manus tradidit. Mortem ejus è vestigio consecuta est funestissima pestis: quæ in urbe Regia Londinensi tam horrendum sævit, ut à mense Majo usque ad Novembrem sæpe singulis hebdomadis* tria hominum millia devoraverit. Successorem coronæ, titulo sanguinis propinquioris, habuit Jacobum Regem Scotiæ: qui deinde primus omnium sese *Magnæ Britanniae Regem* nominari voluit, quòd universam insulam, Angliæ, Scotiæque Regna complectentem, ferèque semper sub diversis Dominis constitutam, solus uno imperio possideret. Natus hic erat parentibus probè Catholicis; matre etiam pro Fide martyre, videlicet Mariâ Stuartâ Scotorum Reginâ, cujus gloriosum agonem jam alio in loco* explicavimus. Unde & multis Catholicis in animo persuasum erat, eum Catholicæ

Elisabetha
Angliæ Res-
gina mori-
tur.

Spond. ad
hunc annū.
n. 2.

Haræus in
ann. brab.

*Haræ^o ib.

Succedit
Jacobus
Scotorum
Rex.

Spond. ib.
n. 3.

*ad annum
1587.

Re-

Religionis defensores fore, cum ad Regni Anglicani solium pervenisset. At illa spes repente iterum in aërem & ventos abiit. Jam enim virus Calvinisticum, quod ab ætatis primordio fuxerat absente captivæque matre suâ Mariâ Stuartâ, tam altè in ipsius animum descenderat, ut illud revomere difficulter posset: præsertim cum videret, novam hanc Religionem ad retinenda Regni Anglicani sceptrâ sibi plurimum profuturam, imò & necessariam esse.

Henric⁹ IV.
Galliæ Rêx
novo edi-
cto curat,
Societatis
Jesu Patres,
ante novem
menses, in
Franciam
revocari.
Juvencius
in hist. Soc.
5. l. 12. n. 62
Buffier. l.
23. hist.
Franc. n.
18.

In Regno Galliæ tandem hoc anno Henricus IV. Francorum Rex novum edictum condidit, pro revocanda in Regnum istud Societate JESU; quæ novem abhinc annis, ob iniquas malevolorum aliquorum criminationes, cum summo dedecore indidem expulsa fuerat. Æquitatem hujus rei paulò post, nimirum V. Kalendas Novembres, in supremo senatu Parisino proposuit ipsemet in hunc sensum: *Decrevi, jam revocare Patres Societatis JESU: vestra jam partes erunt, in re tam æqua voluntati meæ suffragari. Vestrum erga me studium fecit, ut eos Regno pelleretis: idem erga me studium faciat, ut eos Jesu. part. mecum restituatis. Expendi omnia diligenter: multa de illis quotidie sal- sò in vulgus jactitari didici: leges, disciplinam, et constitutiones, pie hu- jus et erudita Societatis perspexi. Magnas hæc attulit utilitates Hispanis, Germanis, Italis, et orbi toti: asseret et Gallis non minores. Æger- rimè adduci poterat prædicti concilii præses Harlæus, ut huic pro- positioni morem gereret. Acceptæque deliberandi licentiâ, tan- dem pridie Natalis Domini coram ipso Rege & senatu frequentissi- mo bene longam orationem contra Patres Jesuitas habuit: nimi- rum quod vehementer ambitiosi, multisque personis Ecclesiasti- cis admodum invisi sint: quod Romano Pontifici nimis arctè se ob- stringant, Regem Hispaniæ magnopere colant, atque ideo Gal- licanæ reipublicæ nocituri magis, quam profuturi sint. At Hen- ricus Rex, nihil inde motus, totam Harlæi orationem à principio statim reduxit; & omnia, quæ ab eodem objecta fuerant, admira- bili memoriâ pariter ac respondendi celeritate præclarissimè refuta- vit hisce verbis à Buffierio* traditis: *Gratias vobis habeo plurimas pro solitudine, quam de me et regno meo geritis. Cogitationes vestras omnes mente complector: sed vos mentem meam non assequimini. Objecistis mihi ea, quæ vobis visa sunt magni ponderis et momenti: nec animad- vertitis, nihil dictum à vobis, quin id ego jam ab annis novem seriò per- spexerim et considerârim. Jesuitæ Possiaci dederunt specimen doctrinæ; sed non ambitionis: nec satis video, quâ ratione hoc vitium affricetis iis, qui dignitates Ecclesiasticas ex peculiari voto recusant. Quod si è perso- nis Ecclesiasticis nonnulli ab iis Patribus alieni sunt, id enim verò vel ig- norantiæ est, quæ ab omni ævo scientiam carpit; vel solutioris vitæ, quæ ab iisdem reprehendi metuit. Observavi enim, cum de iis restituendis**

*Buffier.
ibid.
Juvenc.
loc. cit.
n. 63. & 64

agere

agere cœpi, duo genera hominum iis potissimum refragari: nimirum Religionis novæ sectatores; et è personis Ecclesiasticis eos, qui de morum licentia merentur argui. Sed objicitis, quod ingenia præclara ad se pellant. Imò vel idcirco magni apud me sunt nominis. Nam et ego, cum scribo militem, cupio deligi fortissimum quemlibet: vellémque, et neminem in senatum vestrum adscisci, nisi digniorem. Quod asseruistis de ipsorum doctrina, in eam sedulo intendi: nec ullam ex eorum discipulis aut alumnis reperi, qui ab ipsis doceri dicat, fas esse tyrannum occidere, aut necem Regibus intentare. Castellius hac de re eos nunquam accusavit. Et, si accusasset, imò si et aliquis Jesuita mihi vulnus intulisset; an idcirco oportebit Jesuitas omnes pœnam ferre, cunctosque Apostolos ob Judam unicum exturbari? Quod ad jussa Pontificis archiepi obstricti sint, hoc ad infidelium conversionem pertinet: neque arbitror, hoc votum obedientiæ firmitus esse, quàm sacramentum fidelitatis, quod mihi præstituri sunt. Postremò, quod Hispaniæ Rex utatur ipsorum operâ, sapienter facit. Et ego in posterum operâ ipsorum utar: neque volo, ut Franciæ conditio hac in re pejor esse debeat, quàm Hispaniæ. Si timetis, ne quid ex arcanis meis vel hosti vel Hispano prodant; mecum erit, nihil ipsis arcanum aperire, quàm quod voluero. Vos hujusmodi curas mittite; nec jam aliud cogitate, quàm ut impleatis id, quod volo et jubeo. Mirati sunt omnes, qui adfuere, tam expeditam Regis in refutando promptitudinem. Ac, tametsi Harlæus adhuc aliquantulum cunctaretur in exequenda Regis voluntate; nihilominus tandem ineunte Januario sequentis anni coactus est imperata facere, & unâ cum supremo senatu Parisino editum illud in tabulas publicas referre. Quo peracto, Patres Jesuitæ mox in omnem Franciam cum ingenti plurimorum gaudio revocati, nova multa Societatis domicilia variis in locis expetita, collegium Flexiense ab ipsomet Rege magnificis impensis erigi fundarique cœptum: nec multò post, urgente Petro Cottono Societatis JESU eruditissimo sacerdote, quem Henricus Rex conscientiae suæ arbitrum & concionatorem sibi adlegerat, ante Palatium curiæ dejecta est ignominiosa illa pyramis, cui olim ejectæ Societatis decretum injuriosis verbis & versibus incisum fuerat.

In Belgio hoc tempore adhuc acriter urgebatur obsidio urbis Ostendæ: eratque jam annus tertius, quo Albertus Archidux cum suis castris ante hanc urbem consistebat. Inter varias retardatæ expugnationis causas numerari non ultimo loco debet infausa seditio aliquorum Hispanorum; quos ob infidelitatem & inobedientiam, ex importuna stipendiorum flagitatione consecutam, vernaculâ linguâ *Meutenirios, id est, perduelles nominabant. Hi dum anno superiore Hochstratanam arcem & oppidum ex infidiis occupassent, non modò ibidem validè se præmunierant; sed etiam

M m m m

pro-

Sequenti
anno 1604
revocantur,
& ab eo no-
vum colle-
gium acci-
piunt in ur-
be Flexia,
loco natali
Regis.
Bussier. ib.
Juven. ib.
n. 65.
Spond. ad
ann. 1604.

*anno 1604
die 13 Febr.

In Belgio
perduelles
Hispani
(quos vo-
cabant
Meutenir-
ios) retar-
dant expu-
nationem
Ostendæ.
Harlæus in
ann. brabant.
*à verbo
Meutero
n. quod est
perduellio.

Conjun-
gunt se Hol-
landis & ab
iis urbem
Graviam
pro hiber-
nis accipi-
unt.

*Haræus ad
hunc annū.
Galluc. l. 15*

processu temporis tam multos alios vi & lenociniis ad se pertraxe-
rant, ut seditiosæ ipsorum phalanges per æstatem hujus anni cre-
verint ad duo millia peditum & mille quingentos equites. Vive-
bant autem ex rapinis vicinorum populorum, quos identidem af-
fligebant novis pecuniarum postulationibus. Atque ideo tandem
Albertus Archidux, postquam frustra tentasset omnia concordie
reducendæ media, coactus est decem millia peditum equitumque
ad eosdem oppugnandos mittere, non sinè magno Ostendane ob-
sidionis damno. Quod cum illi advertissent, novâ perfidiâ se ad-
dixerunt Mauritio Nassovio copiarum Hollandicarum præcipuo
duci: pollicitique sunt, se eidem hoc anno militaturos, dummo-
do sibi contra Archiducem auxilio foret; & finitâ expeditione cur-
rentis anni, adhuc aliam urbem ampliolem sibi pro hibernis affig-
naret. Utrumque perlubenter iisdem præstitit Mauritius. Nam
& copias Archiducis ab Hochstratenfi oppugnatione desistere com-
pulsit; & finito hujus anni bello urbem Graviam prædictis (ut ap-
pellabant) Meuteniriis tenendam & insidendam tradidit. Indè dam-
na non provinciis solum Clivenfi & Montensi; sed toti etiam West-
phaliæ illata.

Annus Christi 1604.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 13.

RUDOLPHI II. Imperat. 28. & 29.

THEODORI Episc. Paderb. 19. & 20.

excursiones
Hispanorū
rebellium
in ditionem
Leodienfem,
Juliacenfem,
Colon. &c.
deinde in
Westpha-
liam.

*Haræus in
ann. grab.
Klockner
in hist. Pa-
derb.*

Ex frigidam hujus anni hiemem vehementius exarsit
ferocia perduellium Hispanorum. Freti auxilio ab
Hollandis accepto ex urbe Gravia in ditionem Leo-
dienfem, Juliacenfem, Colonienfem, & Clivenfem
proruunt; ferro ubique & flammis omnia devastan-
tes, donec imperata pecunia penderetur. Mox, transmissio Rhe-
no, per terras Montenses, ineunte Martio, in Westphaliā ad Vi-
surgim usque effusi, immensam ex interjectis provinciis pecuniam
vim extorquent. Theodorus Episcopus noster, simul atque tran-
sitā jam Unnā, in Dioecesi Paderbornensem rectā eos pergere di-
dicerat; misit, qui adventantantum furorem mitigarent oblatiis
ultro tredecim imperialium millibus. Dono hoc placatiores uni-
cā duntaxat nocte in Episcopatu commorati, nihil præter unius diei
annonam abstulere. Eodem ad sedandam rabiem remedio usi sunt
reliqui Westphaliæ Proceres; nullo, quod mirere, vicinorum Prin-
cipum, Comitumque ad arma conclamare, auso: atque, ut me-
minit

minit Klocknerus, pendere Lippiensis comitatus debuit quatuor millia; duo millia Ravensbergenfis, totidem Tecklenburgicus; Episcopatus Mindenſis ſex millia, novem millia Oſnabrugeſis, Monafterienſis undecim millia, decem millia Ducatus Montium; urbs Suſatum, pagique huic circumſiti ſex millia. Generatim tota Weſtphalia imperialium millia ſexaginta tria. Quàm exigua laus Weſtphalicæ gentis, auro redimere, quod ferro ſolvendum erat!

At nullis, plùs damni ab his *Meuteniriis* importatum, quàm Delbrugenſibus colonis; quorum tamen temeritati eam cladem adſcribas. Pridie Idus Martii in *Dominica Reminiſcere* revertebantur Meutenirii ex *Oiſſſchlangen* comitatûs Lippienſis pago, per deſertum *Sendæ Ritbergam cogitantes. At pervenire eò haud facile poterant, niſi itinere per Delbrugenſem agrum inſtituto. Edocti de illorum propinquo adventu Delbrugenſes, quòd in reditu è templo congregati adhuc eſſent, quàm primùm coire in cuneos, muſſitare, conferre capita, mox veteri *Rhythmo (quæ populo illi tum teſſera belli erat) ſe incendere ad eundum obviàm venientibus aduſque campum, quem Haſpelium vocant. Ibi, dum armata ruſticorum turba ſe oſtentat, militem Hiſpanum videt pacato ſinè omni noxa tranſitu implere datam Theodoro Epifcopo pactàmque fidem. Sed quæ ruſticanæ gentis plerumque, dum extra teli jaçtum ſe putat, magnanimitas eſt, auſi nonnulli ſunt, extremum agmen carpere, duobus prætereuntium glande plumbeâ ex equo in terram dejectis. Audito, qui prægreſſi erant, bombardæ ſonitu pedem è veſtigio referunt; furore tanto incompoſitam hominum turbam adorti, ut eorum facile quadringentos inſtar pecudum mactaverint. Reliqui in vicinas domos & mapalia profugum cum uxoribus, liberis, pecoribus, injecto tectis igne, conflagraverunt. Hæc inconſultæ aggreſſionis poena fuit; cujus vel memoriam hodie dum Delbrugenſes impendiò magis oderunt; nec unquam amariores eos, aut ſtomachofiores feceris, quàm ſi iis joci cauſâ veterem illum odioſum *Rhythmum occinas, jubeâsque ad campum Haſpelium faceſſere: tanquam *Rhodus* illic eſſet, ubi ſalvare poſſent.

Ulti audaciam Delbrugenſium *Meutenirii* coceptum iter inſiſtunt tardius, quòd ſpoliis graves eſſent, ad urbem Graviàm pergentes. Hic equitum peditumque Batavicornum novis aucti ſuppetiis, novum pariter prædandi campum aperiunt. Die vicesimâ Aprilis ſæviffimæ in Brabantiam excuſſiones fiunt; nec pagus uſquam nec vicus ab igne & ſævitia innocuus; niſi qui paratâ pecuniarum, quas cogeabant, ſolutione incolumitatem à prædonibus redimerent. Major deinde metus inceſſit omnes, ex eo ortus, quòd

M m m m 2

rumor

*vulgò die
Senne.*hiſrio!
hiſrio!
tom Haſ-
pelkamp
hinto.delbrugen-
ſes ſædiſſi-
mè cadun-
tur à Meu-
teniriis;
quæ cauſa
ſtragis.Turckius
in hiſt. mſ.
To. 6.Klockner
loc. cit.*hiſrio!
hiſrio!
tom Haſ-
pelkamp
hinto.Poſt carſos
delbrugenſes
pergunt
Hiſpani ad
urbem Gravi-
am.Populantur
brabantiam

ac tandem
reconcili-
antur cum
Archiduce.
Hareus in
ann. brabant.
Galluc. de
bello Belg.
l. 15. pag.
204 & 205.

rumor ferebat, post expilationes illas progressuros per mediam Brabantiam, ac Flandriam ad invadenda Catholicorum castra, à quibus urbs Ostenda jam triennium obsidione premebatur. Quare Archidux Albertus pejora metuens per Legatos cum ipsis hunc in modum paciscitur: *ut stipendium omne adhuc residuum rite representaretur. Arcem Hochstratensem Archiduci restituerent. Desererent militiam Batavicam, seque rursus Catholico jungerent exercitui. Sic sancta injuriarum perpetua oblivione, concordia redintegraretur.* Hic tandem finis perduellioni, quæ Westphalis etiam & regionibus trans-Rhenanis, non Belgis solum quam maximè exitiosa hoc anno fuerat.

Sclusa urbs
Flandriæ
occupatur
ab Hollan-
dis.

Auctores
iiidem.

Ostenda
post trien-
nalem ob-
sisionem
deditur Ar-
chiduci.

Hareus ad
hunc ann.
Galluc. l.
16. pag. 242

*Galluc. l.
16. pag. 253

*in Julio ab
Anglis &
Hollandis.
1706.

Interea Ductore Mauritio Nassovio exeunte Aprili Sclusa à Batavis ingenti armorum classiumque numero circumfideri coacta; neque adeò laboriosum fuit eam urbem subigere; cum Archiduci in obsidenda urbe Ostendana distento exercitus tanti roboris non esset, ut dispersitis agminibus simul Ostendam premere, simul depellere à Sclusa urbe obsidentes posset. Vicesimâ igitur Augusti urbs ea ex inopia annonæ cum triremibus decem, & tormentis bellicis ferme centum hosti cessit. Conternatos ex hujus urbis jactura Catholicorum Belgarum animos non parùm erexere alii duo admodum felices nuncii: primus retulit; octiduo post Anglos inter & Hispanos convenisse pacem; dissolutam ab Anglorum Rege Jacobo armorum societatem, omnèque fœdus cultum hactenus cum Hollandis; nec permissu Jacobi Regis, aut eo sciente quidquam deinceps subsidii ex Anglia venturum. Alter primo felicior nuncius gaudium ingens apportabat de optatissima deditioe urbis Ostendanae; quæ post trium annorum in reluctando pertinaciam, tandem die vicesimâ Septembris se Hispanico Marti subjecit; territa cum primis domitæque insigni virtute bellicâ Ambrosii Spinolæ, quem per Octobrem superioris anni Rex Hispaniarum admoverat moderandæ huic oppugnationi, ex eo potissimum tam diuturnæ & difficili, quod aperto semper mari pervioque Hollandi uterentur ad alimenta, militesque intromittendos. Ex his memorant *obsidionis triennio periisse septuaginta obsessorum millia, totidem ex obsidentibus Hispanis, certè non pauciores. Tantæ nimirum molis erat, tantum profundendum sanguinis & temporis, ut nova illa Belgarum Troja expugnaretur, quam tamen sequenti seculo * hæc nostra ætas tridui spatio expugnatam vidit.

Nunc ab externis ad tumultus domesticos me recipio, visurus, quò tandem Wichardii Catilinæ nostri perduellio evaserit. Gunterus, postquam die tricesimâ Decembris ex custodia Neuhusio reversus

versus Paderbornam erat, una omnium fuit conjuratorum sollicitudo, ad consulatum evehendi Wichardium, ut eo turbarum ducte & antesignano facilius urbis dominatum occuparent: jamque subornati erant, quorum suffragiis Wichardius in proxima magistratus creatione inter senatores cooptaretur, cum ecce! casus plane fortuitus, novo tumultui populari occasionem attulit. Erat ex Cathedralis Ecclesiae Canonicis, cui in parvo quodam vivario, five piscium intra urbem post molendina receptaculo, lutra ingens damnum dederat, piscibus non semel nocturno tempore aut absumptis, aut morsu enectis omnibus. Noxium animal, cum saepius insidias fefellisset, hoc modo circumventum neci datur.

Student rebellantes ut Liborius Wiegers vel ut alii dicunt Wichards Paderbornae consul eligatur.

Nonnihil escae, cujus lutra appetentior est, annectunt fistulae minori ferreae; illamque ex insidiis ita collocant, tenduntque, ut esca tam leniter atrectari a lutra, tollique non posset, quin eo motu fistulae solveretur rota, ac pulvis nitratus, elicit igne, accensus grandinem plumbeam in corpus furtivi animalis excuteret. Successit ea res quidem ex animi sententia, & lutrae mortem conscivit; at secus, quam sperabatur, inde nova simul turbarum origo. Quarto Idus Januarii, qui novo erat magistratui creando praestitutus dies, cum horam noctis secundam inter & tertiam displosi sclopeti fragor audiretur, nonnulli factionorum civium, (uti pavidum semper scelus est) terrefacti insueto nocturna per silentia sonitu, electo citi profiliunt: curritur per urbem; admonentur focii; contenta voce clamatur: *Hannibal ad portas! Episcopus cum exercitu ad urbem est! eum intromittere magistratus cogitat in nostrum exitium, ad nos, qui Episcopo refragamur, Neuhusium abripiendos. Proditio! proditio! proditionis signum modò datum audivimus.* Clamore tanto exciti plures focii, primum ad duplicandas portarum vigilias procurrant, inde ad pervestigandas consulum senatorumque aedes; excussi omnes anguli & sinus, numquid armorum in imis aedium recessibus, aut periculi lateat. Alii cum Wichardio, factionis tuba, pro curiae foribus congressi, tumultuosè parant omnia, quae ad hostem arcendum facerent.

Tumultus novus occasione lutrae (germanice ein Otter) de nocte sclopeto enectae. in contin. Cosmodromii Gobelinii Personae ad hunc & praec. ann.

Lux demum exorta, cum nihil hostium ad portas uspiam appareret, detexit inanitem timoris; cumque exonerati sclopi causa passim divulgaretur; consules jubent, ut tranquilli omnes, & hostium securi domum se recipiant; nec diem legendi magistratui destinatum suis misceant tumultibus. At illi neglectis consulum monitis sublatius exclamare; comminari; non prius arma posituros se, quam Günterus adsit, palamque edicat, quam ob rem & quibus actoribus Neuhusium protractus in custodiam fuerit. Vocatus ille multis quiritationibus mendacissimè narrat: *Captivitas*

Wolffgan-
gus Günte-
rus menda-
citer narrat
causas cap-
tivitatis
suz.
in contin.
Cosmod.
Gobellini.

tatis causam imputari non posse, nisi sua de republica sollicitudini, suis studiis ad erigendam diu oppressam urbem, eamque in puro Dei verbo, veterumque privilegiorum usu, conservandam. Ex hoc uno omnium in se odiorum fomitem inflammatum; qui et restingui à se facile posset, si, quam fortiter suscepisset urbis defensionem, per timiditatem animi, aut perfidiam abjiceret. Quod ad delatores; nihil certi sibi, suspicionis tamen non parum esse de illis ipsis, quos scirent haud pridem ararii depeculatores fuisse, consules nimirum, et senatores, ante annum exauthoratos.

Liborius
Wichardus
consul eli-
gitur.
Ejus fucata
pietas.
ibid.

Mendacem hominis sermonem, secunda plebis admurmuratio secuta est; & Liborius Wichardius, qui eodem navigabat vento; velis, dum hæc popularis aura aspirabat, indulgendum ratus, plenius apud consules buccis, Günteri merita crepat, jactitatque, virum esse extra controversiam meritissimum; cui magistratus omni ope adversus mandata Principis & injurias præstò sit, oporteat. Consules verò, cum finem regiminis sui obtenderent, quòd, eò jam perfuncti, nihil polliceri ultra securitatis aut præstare possent, Wichardius intra se errantibus oculis ac torvo vultu immurmurans, abit cum gregalibus suis; & eodem die, quemadmodum antè per vim & fraudes conventum erat, in solenni magistratus electione primarius urbis consul renunciatur. Hoc honore auctus Wichardius jam satis elatos spiritus in immensum auxit, extulitque. Ut tamen, quæ jam animo impiæ perduellionis consilia volvebat, fuco simulatæ pietatis tegeret; quasi à Jove principia petiturus, jubet proximo die Dominico senatores omnes unà cum uxoribus Forensi in * templo adesse, pro urbis incolumitate supplicaturos: illuc senatorum agmen deductum est, Wichardio ac consule alio de tribu futorum* tumido gressu præeuntibus. Turmam mulierum, longo per plateas ordine procedentem, utriusque consulum uxores, cultu supra sortem superbo, præcessere. Duas Junones dixisses, rejectis centonibus, alienis plumis turgidas; nisi incessu mendicabula patuissent.

* Mart.
Kirche.

* dictus
Joannes
Wenne-
bier.

Jam à sacris ad profana conversus opera Wichardius, ab urbe melius communienda orditur. Remotis ab officio veteribus civium signiferis ac tribunis; novos de conspirantium numero surrogat rei bellicæ ministros. Pulchræ illis bipennes ex urbis ærario apparatus; ipse pretiosam sibi, rutilantemque hastam, eodem sumptu publico coëmit. Inspectis singulorum civium armis, lustratque armamentario tormenta majora rotis imponenda curat; certamque imperat metalli ac æris copiam, qualibet è domo pro novis aliis fundendis afferri. Mox tympani cantu evocantur ad arma induenda cives: militares in foro ac plateis vicinioribus ordines instruuntur, sua cuilibet, si quid periculi ingrueret, cohorti assigna-

assignata statio: ipse Wichardius cum tympanis ac fistulis per noctem frequens in moenibus, ad conatus hostium, qui nusquam terrarum erant, observandos. Credidisses delirum caput cum larvis nocturnisque spectris belligerare. Mitto plura ludione magis, quam viro consulari digna; quibus homo fanaticus miseris civibus illudebat. Postremo vicinum urbi *quercetum Wichardii jussu stirpitibus excisum. Cæsæ arbores, postquam vecturas urbi imperiose descripsisset, sonantibus tympanis ac tubis in urbem advectæ: varia inde propugnacula ac loricae prope urbis muros constructa; iidemque, superinjectâ mole terrea, firmatis grandiores belli machinae impositæ.

Hæc tragoedia, ut se initia dabant, quam feralem aliquando fortitura catastrophæ esset, non pauci e civibus, quorum pars bene magna fida adhuc Episcopo, averfa à Wichardio erat, facile prævidebant. Nec deerant e prudentioribus, qui sapientissimè Wichardium remotis arbitris monerent: *plus satis irarum esse; temperandas vehementes illas animi commotiones; minimis momentis maximas fieri voluntatum inclinationes: nec quidquam ipsi metuendum magis, quam ut flexile vulgus in voluntatem Principis inclinatum, cum Principe et Cathedrali Capitulo in unius Wichardii exitium conspiret.* Quibus ille cæperatâ fronte: *quorsum mihi ista occinitis; quasi verò non hæc jam pridem à me expensa, dolusque dolo oppositus in animo non esset? Si adeo meticulose sitis, induite galeam leporis; eaque induti in cimiterio majoris Ecclesiæ vos collocare: ego verò nec Episcopum vereor, nec *magnos illos Popas et sacrificulos. Regant illi Diocesan et ea, quæ ad Cathedrali *Thun- ad eum spectant, nos penes arbitrium est, et vis et norma regenda urbis, à Pfaffen. Deo nobis concedat; neque eorum tonitrua pluris facio, quam puerilium digitorum talitra, aut straminis paulò madidioris incensi crepitus.*

Haud mollius responsum abstulit civis alius, qui, ex arce Neuhusana redux, Wichardio multa amicè retulit de lenitate Principis; de propensione ad eum in gratiam recipiendum; imò principali adhibendum mensæ, si consulatûs initia præter modum dura & acerba comitate quadam & majore prudentiâ mitigaret. Huic Wichardius contracto supercilio: *mene parasitum putas? aut ollarem amicum? major est honestiorque Wichardius, quam ut sordido abjectoque animo sorbillare offam Principis, et lambere ejus lances ambiat. Tu, si voles, per me licet, ad satietatem parasitare. At me, mea agere, finito: tantidem mihi sunt gratia et odium Principis; neque hunc reverbor unquam, cum diabolo licet et sociis ejus contra me acheronta moveat.* Hæc contumeliosa verba brevi re ipsâ & injurioso exemplo confirmavit. Aderat ad occlusas urbis portas, præter alios aulæ consiliarios, missus Neuhusio *Cancellarius, qui Principis nomine negotia quædam

*vulgò
Prinw-
ctel.

Monetur
Wichardi
ab amicis
de tempe-
rando furo-
re.

Insultæ ejus
reiponso-
nes.

in contin.
Cosmod.
Gobellini
germanicè
scripta.

*Thun-
Pfaffen.

Theodoro
Episcopo &
Cathedrali
Capitulo
ferociter
insultat
Wichardi

*D. Henri-
cus Recquin
alii scri-
bunt Rich-
wein.

dam cum Cathedralis Ecclesiæ Canonicis expedirent: severè autem prohibitum erat, ne ulli injussu Wichardii portæ panderentur. Re intellectâ mittitur statim è ministris Capituli, qui ocysimè Legatos in urbem intromitti, poscat. At, illo cum opprobriis rejecto, unus de Cathedrali collegio Prælati, comitante Syndico, in curiam ascendit; acriterque Wichardio rei indignitatem exprobrat; gravem certè, nisi portas confestim recludi jubeat, offensam apud Principem nec impunè subiturum. Ille verò hæc ridens, atrocissimas quasque contumelias in ipsūmet Principem effutit. Ac tametsi hac vice, ut inquebat, in Capituli gratiam aperiri portas pateretur, has tamen ore impudentissimo minas adjecit: quòd si Cancellarius et socii ejus posthac in urbe demorentur; curaturum se, ut minutatim concidantur; dissectæque eorum partes, sacco incluse, projiciantur extra portas. Audias hîc loquentem rabiosum hominem, unius infirmæ urbis dominatu ebrium. An quidquam eo asperius est, quod ex humili in altum surgit?

Inter hæc, nuntiis & literis perfertur, Hispanos *Mentinirios* transmissis Rheno invasisse in Ducatum Montensem; indè in viscera Westphaliæ irruptionem meditari. Novum ex hoc rumore falso Wichardius arripit nequitiae suæ pallium. Fingit hoc rapax hominum genus, in urbis excidium à Theodoro Episcopo invitatum, rectâ Paderbornam petere. Mox classicum per urbem insonat; evocantur cives tympani sonitu ad arma protinus sumenda: cumque congregati ante curiam essent, prælegi diversas jubet belli gerendi leges; sed leges Deo, & Principi injurias, repugnantes veteribus conventis; civibus, civiumque liberis ut plurimum nocituras: atque ideo non paucis, quibus plûs animi & virtutis inerat, civibus præsertim habitantibus in Campensi* urbis regione (in qua id temporis habitasse se Klocknerus meminit horum omnium scriptor) jurare in leges tam iniquas horrori fuit, iidemque timide Wichardio opposuere: nulli bono esse nova illa conscientiae onera; cum urbem consuetâ juris jurandi formulâ jam satis obstrictam teneret. Ad hæc ex-candescens Wichardius quid? vos me corrigere, inquit, et docere? volo ut fiat; Wichardius imperat, sic visum Wichardio, satis est. Qui contra nitire amplius ausit, Wichardium ultorem sentiet: statimque erectis digitis coacti in verba sacramenti præeuntem sequi, ore tenus omnes, non pauci ex metu, nec animo jurandi.

At nondum hîc ineptiarum finis, stolidarumque machinationum. Rursum undecimâ Martii, nullo adhuc urgente periculo, compellantur per urbem tympana: Canonicis, Clericis, religiosiss, sub pœna capitis & jactura bonorum omnium, atrocissimè demandatum, protinus ut omnes & singuli in publicum civitatis forum

*platea
Ramp
dicta.

Omnes
Clericos &
religiosos
in urbe,
etiam Ca-

rum prodirent, arma pro salute publica capturi. Multa Cathedrales
drale Collegium ferocienti homini opposuit; antiqua Imperato-
rum privilegia; juratas Paderbornensium civium transactiones;
Clericorum ab ejusmodi oneribus immunitatem, ipso jure divino
sancitam. Sed ubi res ulla adeo sancta? quæ induratum in malo
animum emollire valeat. Parendum fuit iniquissima imperanti.
Et primi quidem Canonici Majores villosis induti amiculis cum re-
liquo Clericorum coetu prodire jussi: eorum pars alia ad *vultu-
ream, alia ad aliam, quæ orientem respicit, portam excubias no-
ctem totam agere coacta. Secundum hos Abbas *Abdinghoffensis
cum sacra religiosorum turba hominis nequam imperio se stitit:
His omnibus teste *Klocknero* hastæ longiores datæ; quibus armati
ad stationes suas, pro moenibus occidentem versus, obeundas,
præcinente tympanotribâ processere: inde eadem viâ postridie ma-
tutino tempore reducti, inter multos hæreticæ plebis cachinnos,
cùm ignota tela parùm ex arte tractarent; canaque capita timidi de-
mitterent ad fragorem ferrearum fistularum, quæ solo pulvere py-
rio oneratae per fenestras, forésque domuum à petulante populo
de industria in prætereuntes displodebantur. Ventum ad Patres
Societatis: enim verò deerat absque illis lepidi spectaculi pars ma-
gna. Hi idoneam, quod primâ die non comparuissent, excusatio-
nem peti ex literariis occupationibus putabant: at Wichardius
scientiarum osor; *trium duntaxat literarum* homo, ceterum fungus,
mox justitio scholis, è quibus jam ducentos ad arma per ætatem
ferenda habiles abstraxerat, indicto, de capite Patrum & bonis pro-
scriptionem minitatur; nisi quàm primum jussis pareant: venere
sacerdotes duo, cum totidem fratribus Laicis; quibus vigiliæ ad
portam orienti obversam demandatæ: ubi & alias militares, quas
nunquam didicerant, functiones extempotali Marte obiêrunt.
Maximâ exinde rabie desævitur in cives plurimos; in rusti-
canam plebeculam; in omnes, quos jussionibus suis, consiliisque
vel minimum repugnantes, aut culpæ levioris reos deprehenderet.
Ad hos coercendos compedes, catenæ, ferrea monilia, in conspe-
ctu urbis ante curiam in oculis omnium fabricata. Quis lacrymas,
gemitus, querelas referat eorum omnium? qui aut nulla prorsus,
aut certè levi de causa compedibus illis, & catenis constricti sub
dio frigidissimâ hieme inter imbres maximos dies noctésque in pla-
teis ad palos alligati spectaculum Wichardianæ crudelitatis fuere;
nec vinculis soluti prius, quàm gravem illam molem ferream auro
argentoque redemissent. Ab his corporum cruciatibus ad ipsam
necem innocentibus inferendam progressus, indignissimum atro-
citatæ exemplum edidit in misero & egente operario, qui tenui

thedrales
Canonicos
Wichardi
ad arma su-
menda co-
git.
*Hist. Colle-
gii Paderb.*

*Geyro
Pforte.

*Leonard
Rubenus.

Juvencius
L. XV, pag.
299.

Nnn

ex

ex lignis ferrâ in asseres diffindendis, mercede vitam ægre sustentabat. Hic inopiâ rei cibariæ adactus minuta quædam esculenta clepserat. Delatus tantillo de furto, post adhibita ad exprimendam veritatem tormenta acerbissima, mox nullo juris aut iudiciorum servato ordine in furcam agitur. Non id laborabat crudelis & fallax homo, ut aliorum in terrorem levia etiam scelera inulta ne essent; sed ut viâ hac dudum quæsitâ grassaretur ad arrogandam sibi soli; urbi capitalia scelera plectendi potestatem. Divisa hæc potestas jam ab antiquis temporibus hunc in modum fuerat Episcopum inter & urbis magistratum: magistratus, si qui delicti gravioris infirmulati ferebantur, manus illis injiciebat; & postquam per tormenta ex comprehensis elicitæ confessio erat, de ea ex tabulis publicis excerpta ad Principem referri oportuit: penes quem tum erat capitali iudicio diem præfigere; missisque ex curia sua ministris conjunctim cum senatu capituli iudicia administrabat. Hunc ergo morem, ut interverteret Wichardius, Principemque suum omni illâ jurisdictione spoliaret; missum hominem celeriter, nullo defensore dato, nedum causâ cognitâ, per summam iniquitatem suspensio enecat: atque, ut conspicua tam gloriosæ rei vestigia extarent; novum in vicino ericeto, trianguli figuram referens, patibulum erigitur, septem catenis ex trino latere defluentibus adornatum. Verisimile habeas, per idem tempus jussu Wichardii arcem Neuhusanam Principis sedem ballistis majoribus verberatam fuisse. Id enim contigisse paucis ante urbis obsidionem septimanis, ex majorum relatione accepimus; constanti posterorum civium opinione confirmatum. Hoc certius: Wichardium, cum tormenta curulia in aggeres producenda curaret; propalam comminatum esse; quod* usdem Episcopum in arce Neuhusana confidentem petere; totumque illud exscindere oppidum ferro ac flammis veller.

Tot cumulata injuriæ duriores videri poterant; quam ut concoqui diutius aut porro ferri moderatè deberent; præsertim cum numerosus à Joanne Comite Ritbergenfi, clam in auxilium vocato, scriptus miles jam in procinctu armatus staret; nihilque facilius ipsi esset, quam caput, ducemque cum universo turbulentorum grege subactâ urbe capere, obterereque. Sed quæ longanimitas Clementissimi Principis fuit; omnia antè maluit leniora rursus instaurandæ concordie remedia experiri. Eam in rem Dringenbergæ primùm, deinde Paderbornæ in coenobio Abdinghoffensi institutus Ordinum totius Diœcesis conventus; ut condonatis sanatisque injuriis, quovis æquiore modo, amica compositio fieret. Dringenbergam venere nonnulli ex gremio factiosorum allegati. Ad monasterium intra urbem accessit Wichardius ipsemet; sex bipenni-

Sævitia
Wichardii
in cives.

Civis levi
de causa su-
spenditur.
Klockner
loc. cit.

*Horrior
in l'aneqyr.
Theodori
Tentantur
remedia
concordie
reducendæ

ex perscri-
ptis rei ge-
stæ actis
à Klocknero

penniferis stipatus; pavonio incedens gressu. Ea verò Wichardii, ejusque gregalium in utroque congressu fuit in obloquendo protervitas; tam inverecunda altercatio cum arduis superciliis vocisque; immodica contentione conjuncta, ut ab aliis de equestri Ordine presentibus viris non obscure animadversum, creditumque fuerit, gladium eos non pacem petere; & novum quodammodo per jurgia illa, & inconditos clamores classicum canere.

Quare in æquissimum furorem toties læsa, tandem malis victa, Episcopi patientia erupit, senatoribus, urbique toti ferale bellum incunte Aprili denuntiando. Minaces literas, quas ea de re ad senatum, urbemque Theodorus Episcopus dederat, Wichardius, ne belli instantis metu animorum mutatio fieret; tam studiosè, subdolèque suppressit, celavitque omnes; ut argumentum illarum, tametsi traditæ ipsi in curia in consessu sociorum essent; ne cum ipsis quidem senatoribus communicatum fuerit: pauciores si exceperis; quorum indolem, uti ad quævis audenda promptissimam, ita exequendis desperati animi sui consiliis magis idoneam noverat. Cum his igitur, quos inter Günterus præcipuus, frequentata sedulò nova rursus conciliabula; arctius occluduntur portæ; firman- turque geminato excubitorum numero. Compulsi cives quàm primùm arma resumere: non segnes illi quidem, quòd jam de motu Ritbergensium rumor increbuerat, securi tamen, & sinè ullo adhuc gravi metu, quòd nec facialem nec literas belli inferendi nuncias vidissent. Ad hæc Wichardius pro suis, suorumque deliramentis vi existimabat, & terrore adigi Cathedrales Canonicos posse, ut, novo Antistite Diocesi imposito, Theodorum Episcopum à gubernaculis Ecclesiæ dejectum, Neuhusio procul exturbarent. Incredibile hoc dictu videatur, nisi ex insulsa responsione, quæ tabellario Wichardium Lipspringam, quo Majores Canonici tot turbarum saturi profugerant, vocanti reddita fuit, rei veritas pateret: *abi Tabellarie, inquit Wichardius, ac dicito tuis Dominis; ut ad pacem urbis et reipublicæ nostræ confestim alium sibi Episcopum quærant: alioqui faxim ego, ut in Cathedrali templo non relinquatur lapis super lapidem. Quòd si ista n dixeris, quemadmodum ego tibi, consul*

Exceptæ hæ minæ sunt, & insana consilia magno, uti excellentem animi ejusdem Dominorum condecebat, contemptu, & indignatione. At tanto infensior Wichardius, sollicitiorque de præsidio alio sibi quærendo. Confugere ad domum Hasslo-Castellanam statuit, petiturus opem, eò certiore, potentiorémque,

Nnnn 2

quo

Theodorus
Ep. tentatis
sed frustra
lenioribus
remediis
tandem
bellum in-
dicit rebel-
lanti urbi
Paderbor-
nensi.

Auctores
iidem.

Contra Epis-
copum
Wichardi-
um
consul
Mauritium
Hasslo-
landgravi-
um implorat.
in contin.
Cosmodro-
mii Gobeli-
ni Persona

*die Ge-
meinde
Herren.

quo citius è vicinia, faciliusque afferri posset, ut ingens in mora periculum subito præverteretur. Eum in finem pridie solennitatis Paschalis convocat in urbis curiam senatores omnes, tribunos* plebis, aliosque de civili concilio viros. His ille in pleno confessu miseram urbis sortem ob oculos ponit; aspici illam infestis ab Episcopo oculis; ejusque malignis instigationibus jam Ritbergenses copias imminere urbi, funditus excindendæ: nec aliud eum quærere quàm ut innocentum civium sanguine manus lavet. Occisissimos brevi fore omnes; nisi in uno, quod superesset, præsidio salutem quærerent. Illud verò velle se summo silentio premi; & consultius fore, si ex iis, quos coràm cerneret, paucioribus duntaxat notum fieret; ne multis, ut ferme fit, scientibus improvidè divulgatum, in hostium notitiam perveniat. Deliberarent, edicerentque; si ita penes paucos esse accersendi ejus auxilii potestatem vellent. Refragati sunt initio propè omnes: quòd periculosum nimis, neque satis providentiæ consentaneum dicerent; summam rei paucis committere, ignaris aliis, quid rerum agatur, quibus tamen eadem fortuna si contra quid, ac speretur, accidat, subeunda sit. Victi demum blanditiis Wichardii & mendaciis consensere in hos quatuor viros: Liborium Wichards, Wolffgangum Günter, Joannem Scheper, & Henricum Bône, homines nequissimos, & ab ipsomet Wichardio suggestos. Ex quibus statim Günterus illo ipso die, quo resurgens Christi Domini & pacem mundo annuntiantis memoria agitur, ad Mauritium Hassiæ Landgravium clam aliis festinanter abiit; gladios, arma, viros, in excidium patriæ comparaturus. Atque, ut facilius ad postulata Landgravius esset; mundis duabus *chartis infra appposito urbis sigillo instructus ibat Günterus: in quarum altera notaretur civium obligatio ad rependendum, quidquid in hanc expeditionem sumptuum fieret. In altera foedus de urbe tradenda scriberetur, quovis Comiti collibitum esset etiam durissimo modo ineundum. Itaque in Landgravii arbitrio ponebatur, quodcumque in utraque charta vellet, necem etiam omnium totiusque urbis everfionem signare.

*chartam
blancam
vocant.

Consilium atrox, sed cassum effectum; inversumque ex maturato adventu Joannis Comitis Ritbergensis: hic enim die Veneris post Pascha (vicesima tertia Aprilis erat) inter nocturnas adhuc tenebras sub horam, quæ diem vigesimum tertium Aprilis à quarto dividit, Neuhusium delatus; & postquam pauca locutus Theodoro Principi, rogatusque ab eodem esset; ut sibi, quantum fieri posset, à cæde civium atque urbis vastatione temperaret; Paderbornam cum exercitu properat, ad eam vi & astu subigen-

dam.

dam. Jamque circiter horam noctis primam ad moenia consistens, portæ occidentem versus diffringendæ * pyloclastrum admovere parabat, cum destitutum se videns aliis militaribus copiis, quæ per errorem noctis itineribus deviis profectæ seriùs adveniebant, interrumpere machinationem cogitur. Interim appetente die detectum stratagemata cives omnes ad arma concivit: lignis, lapidibus, congesto fimo, contra vim pyloclastrorum obvallata porta, revulsæ è moenibus scalæ. In muros eluctati milites ferro transfossi, impetiti saxis, sclopetis enecti: quin adeò in remotiores alios tormenta bellica è vallis tam ferociter displosa, ut conspectâ strage, plurimi terga verterint. quos è vestigio Comes, licet tentatus febriculâ aliquantum langueret, stricto gladio infecutus, ad honorificam præ turpi fuga eligendam mortem reduxit. Statimque grandiores belli machinas ad everberanda moenia necessarias advehi in castra jubet. Eas idcirco Comes expeditionis initio adduci noluerat, quòd solis pyloclastrorum viribus confici rem totam posse existimaret. Priùs verò, quàm hæ propiùs adveherentur machinæ, Clementissimus Princeps, imperatis utrimque induciis, per tubicinem ad obsessos missum percontatur: *urbemne principali Clementia velint et potestati suæ dedere, an secus? non de fore sibi ea, quibus cogi ad deditionem nolentes possint.*

Hoc audito multum fluctuabat urbs trepida rerum, nescia, quodnam consilium satis firmum capefletet & diversis civium voluntatibus distrahebatur. Eorum plerisque satis adhuc animi ad porrò renitendum inerat, non ignorantibus, promissum ab exorato Landgravio subsidium plenè jam passibus adventare. Tandem omnibus ademit animos militaris hic dolus, quo Theodori Episcopi jussu excitæ è pagis ingentes rusticorum turbæ, ligonibus, furcis ferreis, tanquam armis instructæ in propinquis, editisque collibus se urbi spectandas obtulerunt. Has illi è turribus & domorum fastigiis eminus conspicati, esse armatorum militum putant, atque suppetiarum ad castra Comitis properantium legionem. Conterriti vehementiùs, habitâ deliberatione brevi, respondent tubicini: *venturos celeriter, qui de paciscenda urbis deditione agant cum Principe.* Obtestari se, ut ab armis interim et impugnanda urbe cessetur. Nihil interpositum moræ. Adsunt continuo ex urbe supplices, de genibus Principem per innatam ipsi clementiam pro salute civium infimis obsecrant precibus: *veniam daret malè meritis, sed delicta agnoscentibus: ne sineret paucorum scelus omnium interitu expiari.* Princeps objurgatos leniter, surgere jacentes jubet: eademque die quartâ nimirum, & vicesimâ Aprilis (primum erat post Pascha sabbathum) pactionis tabulæ consensu mutuo confectæ: interque alia

*vulgo ein
Betarde.

Comes Rit-
bergenfis
Paderbor-
nam oppu-
gnare inci-
pit.
Juvent. L.
15. pag 299
Annales
Collegii
Paderb.
Magnani-
mitas Joan-
nis Comitis
Ritbergen-
sis.

Stratagemata
Theodori
Episcopi.

Mittuntur
qui cum
Principe de
urbis dedi-
tione tras-
tent.
in contin.
Cosmod.
Gobelini.

alia conventum; ut biduo post, ne in crastinum incidens sacer dies (Dominicam in *Albis* vocant) militari strepitu profanaretur, urbs tota cum omni apparatu bellico se Principis redderet arbitrio, ejusdemque potestati. Præcipuos turbarum concitores vivos, vincitōsque traderent.

His insciente Wichardio peractis, in urbem reversi subornant, qui vigiles ubique oculos in Wichardium intentos habeant; ne vel elabi ē domo sua, vel novo scelere se ipse interimere posset. Erant enim, qui eum dicentem audiverant: *malle se cum uxore et liberis suffocari igne adibus suis injecto; quā virum in Episcopi manus incidere.* Illuxerat jam dies vigesima sexta Aprilis, dedendæ urbi præfinita; cū Wichardius rerum omnium ignarus in curiam progreditur; postque multos cum alio consule sermones inopinata hæc verba audit: *advenisse finem Wichardiani regiminis; nec superesse jam aliud, quā ut ocyus in custodiam Theodoro Principi et captivitatem tradatur.* Conturbatus nuncio, & propè præ ira à mente desertus: *collocabo me,* inquit furiosâ voce, *in consulari sede mea; et ubi ille, cui animus sit extrahere Wichardium ex ea, et captivum abducere?* Sensit illico vecors, nimiumque sibi præfidens homo; non deesse fidos Episcopi ministros ad id audendum imperterritos. Cū enim arroganter surgeret, se in illa consulum sella reclinatorus; profiliunt ex adstantibus, involant in hominem, injectisque manicis & compedibus columnæ in curia stanti adstringunt. Referatæ mox urbis portæ, earūque claves venienti Legato Principis obviā missæ. Exceptus cum omni honoris & gaudii significatione Comes Ritbergensis; armatæque ejus sonantibus tubis ac tympanis in urbem introductæ cohortes. Wichardius deinde ex urbis curia in publicum forum producit; iisdem vincendus catenis, quas torquendis aliis in atrio curiæ fabricari curaverat, ut orbis disceret, non unum suo Perillum tauro torqueri. Fecit tamen bene saginati corporis crassitudo; ut adhiberi eadem pedicæ non potuerint, arctiores nimirum, quā ut abdominis tam obesi crura pinguedine diffluentia, extensaque stringere aut complecti possent. Quare subito ad infamem in propinquo catastam raptatur; pendulo ex ea monili ferreo religandus: Sed, cū & hoc angustius esset, nec aptum tam adipato & semilunari collo capiendū; prægrandi eāq; crassissimā ad probrosum stipitem catenā adstringitur, die toto ludus omnium, quibus antè per atroces cruciatus terrori fuerat. Sole demum in occasum vergente catastâ solutum, sed aliis oneratum vinculis in maleficorum carcerem lictores detrudunt. Severis deinde questionibus, ex præscripto legum Cæsarearum, subjectus scelus confitetur, capitisque damnatur.

Com-

Capitur
Wichardi
& urbs
Theodoro
Episcopo
deditur.
*Annales
Collegii Pa-
derb.
in contin.
Cosmod.
Gobelini*

Commodum inter hæc aberat Evangelii Lutherani in templo Forensi Præco, homo nequam, * fidei & Ordinis defertor. Per-
 cussus famâ obsidendæ urbis *videt * lapum venientem, et dimittit oves*
et fugit Lipstadium, cuti suæ magis, quàm ovili prospecturus. Qua-
 re mercenarii vices Pastor bonus supplevit; adeundo crebrius ad Wi-
 chardium in carcere jacentem; * eumque variis è sacro codice se-
 lectis adhortationibus, ad eluendas animi noxas, ad mortem, quam
 commertus judicaretur, fortiter obeundam excitando. Mirificè
 hominem afficere sedulo impensa & singulari amore obsequia; &
 impensa ab eo, in quem antea omnesque ejus socios odio implaca-
 bili exarserat. At tanto nunc avidior, sapius audiendi virum,
 etiam inimici sui commodis, tam naviter servientem. Nec mul-
 to post inter ipsas carceris tenebras mentis oculos aperuit: rece-
 proque veræ Fidei lumine vidit impios errores commissaque sce-
 lera; & detestatus est apud sacerdotem, Catholicorum ritu confi-
 tenti aures dantem. Sumpto deinde sub una specie sacramento
 Eucharistiæ; cum datus * ipsi defensor nihil asserre ultra ex jure
 subsidii ad purganda facinora, aut inficiari ea reus posset; die ve-
 neris pridie Kalendas Majas ad feralis supplicii locum eductus est:
 ubi cognito acerbissimæ mortis genere totus cohorrescens non pa-
 rum confirmatus fuit à P. Friderico Wachtendonck S. J, deprom-
 pto è sacris literis, sanctisque Patribus solatio de brevitate ejusmo-
 di dolorum; de æternis, quibus piè tolerati exciperentur, gaudiis.
 Indè Pater conversus ad circumstantes, postquam multa breviter
 ac nervosè de sincero Wichardii reditu ad Romanam Ecclesiam,
 de confessione scelerum summo poenitentis animi dolore peracta
 disseruisset; altissimâ voce Wichardium coram omni populo inter-
 rogat: *bone vir, an non omnia hæc vera? nunquid vivere in Fide Ca-*
tholica, ac mori statuis; ad quæ Wichardius: *ita ita! sic vivam et mo-*
riar. Mox in genua procumbens, auditus ab omnibus est oratio-
 nem Dominicam, & Angelicam salutationem dicere; his præcipue
 verbis aliquantò altiùs pronuntiatis: *Sancta Maria Mater Dei;*
omnesque Sancti et Electi, orate pro me misero peccatore nunc, et in hora
mortis meæ Amen. Traditus post hæc licitoribus, vestibisque exu-
 tus in ferali mensa constringitur. Extensus, atque jam jam disse-
 candus clamore valido ingeminat: *Domine Jesu suscipe spiritum*
meum. Et hæc dicenti venter subito per medium sectus, extracta
 viscera, cor in faciem impactum, revulsum à trunco caput, corpus
 concisum in partes quatuor, totidem portis affixas; relicto tamen
 capite ad portam solis occasui objacentem; ubi irrogando suppli-
 cio fendale pægma structum fuerat in loco, cui à veteribus nundi-
 nis * nomen hæret.

* Herman-
 nus Tünne-
 ken.

* ita sepe
 Episcopum
 nomina-
 verat.

* fuit D.
 Philippus
 Berning.

Wichardi
 supplicio
 afficitur &
 moritur
 Catholicè.

* vulgo die
 Kermisse
 bey dem
 Wester-
 Thor.

Reli-

Reliqui seditionis authores tum fugâ elapsi sunt; tum clemenciâ Principis scelerum veniam consecuti: nec minùs indulgentem fuisse, & propitium Wichardio cælestem in supremo tribunali iudicem, non temere opinari nos facit publica illa Catholicæ Religionis professio cum scelerum omnium detestatione conjuncta. Eam verò, mirum est, quàm impudentibus & putidis calumniis infectari, opprimere, evellere ex hominum memoria conati sint Nigrinus sive Swartzius, Susati ad S. Thomam Lutheranorum dogmatum prædicator, ejusque commilito Philippus Nicolai. Primus in libello contra Jesuitam Paderbornensem in lucem protruso, dubitanter innuit: fortassis promississe aliquid Jesuitæ Wichardium, sive falsâ obtinendæ gratiæ, aut mitioris pænæ inductum: quòd autem postea in publico foro post acceptam sententiam, sese palàm coràm omnibus circumstantibus Romano-Catholicum professus fuerit, credat, qui volet; ego certè hac de re non parùm ambigo; quia Papislicæ huic et Esauiticae turbae* nihil novum aut singulare est aperta et impudentissima mendacia pro vero obtrudere. Ecce solidam scilicet! probationem in commentitia fundatam & futili calumnia. Sinè injuria dixerò, Nigrinum illum notari hoc Horatiano versu:

*serm. Lib.
1. satyra 4.

Qui* captat risus hominum, famamque dicacis:

Fingere qui non visa potest - - -

- - - Hic niger est, hunc tu Romane caveto.

Alter verò in præfatione ejusdem libelli Swartziani ex Gangolpho, ut ait, Hergundo memorat: Wichardium à Theodoro Principe sine iudicio ullo aut sententia abreptum in mortem: deinde à duobus Jesuitis, cum educeretur, de fide sollicitatum respondisse, quòd ab ipsis dissentiat; habeatque fidem, quam sibi nemo sit erepturus: postremò etiam, cum in loco supplicii staret, audenter edixisse: adesto jam Theodore Episcopo! adesto! et pota largiter sanguinem meum, quem tam avidè et diu sitiisti. Quot verba, tot putida mendacia, quæ maledicus scriptor ex se fingit ut araneus. An non lenitati potius, quàm ferociæ assignandum; ulcisci supplicio unius scelera omnium, quos humana lex æquè ac divina ob rebellionem, capitis damnabat? An Theodoro Episcopo minùs in rebellem populum juris, quàm olim Ottoni Episcopo? Quid verò ille? Paderbornenses seditiosos cives* ad arcem Neuhufanam (quod & tentatum tormentis bellicis à Wichardio diximus) diruendam ex urbe egressos, immisso milite ex improviso adortus, eorum quingentos, nulli factâ vitæ gratiâ, contrucidat. *Cadavera injecta plaustris, inque urbem reventa, ut caforum aspectus lamentantium uxorū proliumque lacrymas & dolorem irritaret. Sed nolim diutiùs his refellendis immorari: cum satis acrem eorum, & eruditam confutationem panegyricus Theo-

*conscit
anno 1281.

*Gobelinus
arat. 6. c.
66.

Theo-

Theodori Episcopi habeat. Accedit, quod narrata hactenus de vita & morte Wichardii pie & Catholico ritu obita, à nobis excerpta ex eo sint, qui oculis omnia & auribus coram usurpavit: cui si fidem deroges, omnem ex commercio humano fidem sustulisti.

Sanè: quod inficias iturum neminem arbitror, tanto illustrior hæc victoria fuit; quo benignius parta sinè cæde, sinè ullius civis interitu, salutem urbi jam in exitium ruenti reddidit. Id auxilio

celitum adscribens Theodorus Episcopus, statim Kalendis Maji postridie Wichardiani supplicii Paderbornam subiit. Eo deductus à Joanne Comite Ritbergenfi & primaria Nobilitate patriæ. Solenne sacrificium in summa æde oblatum urbis liberatori Deo; actaq;

gratiæ pro consiliis rebellium feliciter dissipatis. Secundum hæc in Abdinghoffense monasterium se recepit Theodorus: ubi in pomario congregati cives novo fidei & obedientiæ sacramento se obstrinxerunt; veteremque perfidiam detestantes Principis dexteram

viritem osculo contestandæ subjectionis ergo veneratæ sunt. Primas deinde quietioris animi curas dedit Theodorus perficiendo Patrum Societatis JESU domicilio; cujus structura interior ex urbano tumultu interrupta hæserat. Ea nunc duplicatis operis matu-

rari cœpta: datumque negotium Godefrido de Mirlo, Harlemensi Episcopo, & Vicario Episcopi Monasteriensis in Pontificalibus; ut annexam domui Patrum Societatis veterem Minoritarum Eccle-

siam cerimonis consuetis, sacro Beatissimæ Virginis natali, expiaret. Quo eodem die, cum res divina ad aram præsentè Theodoro Episcopo post reconciliatum templum perageretur; deventumq;

ad eam esset sacrificii partem, quam Catholici *Offertorium* vocant; surgit Theodorus; tabulasque foundationis collegii Patrum Societatis JESU manu tenens, ad altare procedit; easque Christo Domino, cujus solius gloriam per Patres propagandam unice sibi pro-

positam habebat, Majori Clero & Nobilitate patriâ inspectante, offert. Appono hic tabulas ex ipsa origine, nullo, ut merentur, quantumvis prolixæ sint, apice omisso. Lege, & demirare literarum elegantiam, Religionis tuendæ ardorem, liberalitatem, & excelsas cogitationes pientissimi Principis.

Theodorus à Fürstenberg Dei et Apostolica Sedis gratiâ Episcopus Paderbornensis ad perpetuam rei memoriam. Cum à primis ferme annis adolescentiæ nostræ adscripti in Cathedralis Ecclesiæ nostræ Paderbornensis Clerum fuissimus; multorumque deinde annorum usque confirmati, in eadem Ecclesia ad Præposituræ dignitatem promoti essemus; magna nos cura tenuit, præcipue de Religione Catholica ac Majorum pietate, per temporum horum calamitates in civitate atque per Diocesi Paderbornensem miserabiliter collabescente, retinenda et in antiquam speciem honorémque

Oooo

rest.

Theodorus
Ep. novum
fidelitatis
juramentum
accipit à ci-
vibus Pa-
derbornen-
sibus.

Klockner
in hist. Pa-
derb.

Annales
Collegii
Paderb.

restituenda. Quod nimirum praevidebamus futurum, ut, si tempestivius non occurreretur, succrescentibus per Westphaliā universam haeresum pestiferis Lizaniis, extremum in hac ipsa ditione periculum Fides Catholica subiret, et provincia tandem omnis ad interitum prorueret.

Nec verò aliud magis opportunum remedium nobis aliisque Religio-
 nis antiquae zelatoribus collegis veniebat in mentem; quam ut in tam conspicuo ac luctuoso periculo, iuventuti tanquam omnium Ordinum reipublicae seminario, per fidos incorruptosque magistros; populo autem per idoneos minimeque depravatos concionatores sacerdotisque quam diligentissime consuleretur. Quare, cum et ipsi in floridiori aetate nostra Patrum Societatis JESU, quos hoc tam necessario tempore ad reprimendos haereticorum furores, et consopitam Germanorum pristinam virtutem pietatemque resuscitandam, divinitus submiserat Deus; accuratissimam diligentiam in iuventute literis virtutibusque excolenda, populoque de Religione et sanctitatis studio informando, perutilem experti essemus; satisque insuper sciremus, eorum institutum ab Sede Apostolica et ab oecumenico Tridentino concilio cum singulari elogio approbatum; operamque eorundem Patrum Imperatoribus Romanis, Regibus maximis, Principibusque per orbem terrarum Catholicis mirifice antehac placuisse: omni curā allaboravimus, unā cum Reverendis Capitularibus collegis nostris, ut à superioribus Societatis anno 1580 Paderbornam destinarentur aliquot idonei operarii, quibus deinde conciones, gymnasiumque nostrae Cathedralis Ecclesiae cum scholarum annuo proventu, additis insuper ad pleniorē sustentationem nonnullis redditibus, communi Capitulari consensu commissa sunt: idque tam bono eventu, ut fructus paulatim haud contemnendus ē Patrum indefessis laboribus apparuerit. Postea verò, quam Deo optimo maximo visum fuit, ut consentientibus Capitularium omnium suffragiis, perque publicam approbationem et confirmationem S. Sedis Apostolicae, ad munus Episcopale legitime vocaremur: sensimus confestim, quam gravis, dura, ac laboriosa provincia nobis obtigisset; quamque serio curandum esset, ut tot animae, Christi pretioso sanguine redemptae, atque infinitis obnoxiae periculis, nobis commissae conservarentur; utque lolia haeresum vitiorumque, quibus Ecclesiae nostrae agrum obsitum ac penè oppressum videbamus, exstirparentur; et Fides rursus Catholica, virtusque optimorum Majorum nostrorum vindicata à corruptoribus per Diocēsin effloresceret. Eaque de re circumspicere sollicitè omnino cepimus, quā ratione et officio nostro Pastoralis satisfacere, et subjectarum tot ovium à Christo Domino nobis concreditarum saluti periclitanti, his praesertim tam iniquis infidisque temporibus, succurrere possemus. Neque tandem aliud invenimus futurum magis ex usu Diocēsis hujus Paderbornensis, et ad relevandam conscientiam nostram opportunius; quam si denique Societatis JESU Patribus, quorum jam sat multos per annos virtutem operamque utilissimam cognoveramus, firmam

stabi-

Litterae fundationis collegii Paderb. ex archivo collegii Paderb.

stabilēque sedem, constituto in Episcopali civitate nostra Paderbornensi collegio, fundaremus. Quod ut succederet, sumptibus laboribusque pro Dei honore animarūque salute parcendum non putavimus. Nam quamvis post electionem nostram Episcopatum oberatissimum acceperamus, ac sumptibus erant maximis oppignerata Ecclesie bona recuperanda, et collapsa minūque commoda aedificia Episcopalia haud modicis erant impensis restauranda: tamen, quod Religionis nobis fideique cura erat precipua, cuperemurque pro Pastoralī officio nostris consultum oribus; proinde, posthabito etiam privato dispendio, volumus Societatis IESU Patribus, qui se in angustiis adhuc aedibus continebant, minūque opportuno templo atque Gymnasio ad sacras scholasticasque functiones utebantur, laxiorem commodiorēque habitationem apparare. Eūque in usum cœnobium Franciscanorum, multos jam annos desertum ab Ordine, ac venditum partim Nobilibus, redemptūque impensā aliquot millium aureorum nummū, approbante Decano et Capitulo nostro, Societatis IESU Patribus tradidimus. Quemadmodum testantur literæ, anno 1592. 10 Julii datæ, et nostro Capituli nostri sigillo confirmatæ. Sed quoniam fatiscebat sensim antiqui structura cœnobii, nec apta satis ad collegii occupationes in longitudinem futura videbatur; cœmptis nostro ære vicinis aliquot aedificiis, ut ad habendas cum collegio conjunctas de more Societatis scholas capacior esset habitatio, extrui à fundamentis novam domum vetere monasterio diruto, et templum novo organo erecto quoque restaurari, ingentibus impensis curavimus. Ac nunc denique ad gloriam honoremque Ss. Trinitatis et omnium Beatorum cali civium, pro Pastoralī nostro paternōque in Diocesi nostram ac subditos affectu, ad restituendam, conservandam, ac propagandam per Episcopatum nostrum Paderbornensem Fidem Catholicam, ad juventutem, quæ est Christianæ reipublicæ omniumque statuum seminarium, in orthodoxæ Religionis disciplina optimisque literis recte informandam, ad populum concionibus, catechesi, aliisque piis officiis fideliter instituendum, ad sacramenta aliāque mysteria divina piè dispensanda, ad educendos è collegii scholis idoneos incorruptosque animarum curatores, Ecclesiæque nostræ ministros, ac denique ad animæ nostræ, totiusque familiæ nostræ Fürstenbergicæ Catholicæ defunctorum ac morientium salutem, redemptionēque peccatorum nostrorum, ad collegium Societatis IESU hisce publicis literis auctoritate nostrâ Episcopali fundandum ac dotandum in civitate nostra Paderbornensi, ad hunc, qui sequitur, modum progredi volumus. Principiō exaedicatam à nobis magnâ curâ, sumptu, ac labore, ex fundamentis domum novam in fundo antiqui Franciscanorum cœnobii, cujus donationem et incorporationem, à nobis modo suprâ dicto factam, S. D. N. Anno 1592. 24. Octobris, per Breve Apostolicum approbârat, eidemque perpetuæ et inviolabilis firmitatis robur adjecerat, uti et templum adjunctum, cum horto item, juribus, privilegiis, exemptionibus, ceterisque

risque omnibus ad illud ipsum monasterium quoquo modo spectantibus, vigore ejusdem privilegii Apostolici, cum vicinis domibus, nostrâ industriâ pecuniâque comparatis, eidem collegio Societatis *IESU* incorporamus atque donamus, ut in præsentia venturisque temporibus habeant Religiosi prædicti opportunam habitationem ad exercenda vocationis et instituti sui propria ministeria, tam pro juventutis informatione, quàm pro aliorum hominum, per conciones, catecheses, sacramenta, aliâsque religiosas functiones, spiritali præsidio atque solatio. Deinde, cum è constitutionum suarum præscriptis legibus iidem Societatis Religiosi gratuito obire officia omnia debeant, ut suppetat illis, unde vitam honestè tolerare, et necessarium numerum operariorum sustentare semper possint, qui fessis semo, morbore fractis, aut vitâ exeuntibus succedere queant; præter eos redditus, quos hucusque à Venerabili Capitulo nostro perceperunt, et bibliothecam nostram, Ss. Patrum operibus aliisque insignibus libris satè instructam, quam gratiosè iisdem donavimus, Falckenhagensis cænobii proventuum partem mediam, à Comite Lippicensi per nos recuperatam, et ab eo concorditer dimissam, dicto collegio in civitate nostra Paderbornensi, atque sacellum S. Bartholomæi juxta Ecclesiam nostram Cathedralem situm, similiter Capellaniâ sub invocatione Ss. Fabiani et Sebastiani in Ecclesia Bußorpiâ Ss. Petri et Andreæ, approbante et confirmante S. Sede Apostolicâ, bullâ super hac re datâ Anno 1600. 5. Kal. Martii, in perpetuum attribuimus, ut dictum collegium illa perpetuè retinere, illorumque fructus, redditus, proventus, jura, obventiones, et emolumenta quæcunque, percipere, exigere, et levare, ac in suos usus et utilitatem convertere possit. Ad extremum, quoniam cuperemus liberali sustentatione bene provisum collegio; ut perfectior, et plurium, quàm hæcenus, personarum sit fundatio; donamus insuper de nostro decem millium dalerorum Imperialium summam capitalem ad stabilem perpetuumque redditum comparandum. Hoc igitur Religiosorum Societatis *IESU* collegium, modo suprà dicto erectum à nobis, atque fundatum in civitate nostra Paderbornensi, libere et gratiosè offerimus donamusque R. P. Claudio Aquaviva, ejusdem Societatis Præposito Generali, ac successoribus ejus: petentes, ut hanc fundationem, dotationem, oblationemque nostram, instar piæ eleemosynæ amanter accipere; collegiumque hoc nostrum Episcopale, uti cetera Societatis collegia, conservare, ac perpetuare velit; atque eidem de idoneis personis quovis tempore providere: quæ et Ecclesiæ nostræ, et subditorum nobis commissorum salutem, magno ardore, uti hæcenus factum libenter vidimus, promoveant, et scholas secundum instituti sui rationem administrent. Quam ob rem iisdem Religiosis Societatis *IESU* potestatem facimus, ut per Diocesim nostram universam, secundum constitutiones, ac data ipsis à S. Sede Apostolica privilegia, obire vocationis suæ ministeria omnia, atque exercere libere valeant. Nosque vicissim spondemus pro nobis successoribusque nostris,

quod

quod hanc ipsorum fundationem, unionem, incorporationem, ac donationem, paterno affectu defendere, conservare, ac sartam tectamque tueri pro viribus velimus. Ac proinde serio vetamus, ne quispiam omnino subditorum nostrorum, seu Ecclesiasticus, siue secularis, huius collegii nostri Societatis FESU Religiosos ullâ prorsus ratione in hac ipsa possessione, liberâque usu ac dispositione prædictorum bonorum perturbare directò vel indirectò, per sese aliûmve ausit. Mandamus autem Officiali nostro, iudicibus aliis et Præfæctis, ministrisque nostris omnibus, ut, quotiescunque eorum auxilium, seu communiter, seu seorsim, fuerit contra adversarios turbatoresque quoscunque requisitum, extemplo diligenter atque efficaciter succurrant; et eosdem, tum censuris, tum pænis debitis, ita coercerent, ut maneat collegio Patribusque Societatis FESU integra, pacatâque possessio. In quorum omnium fidem indubitatam hæcce literas sigillo nostro Episcopali et manu propriâ communivimus: et earum literarum exempla duo collegii Rectori dari volumus, ut eorum alterum ad R. P. Præpositum Generalem transmittatur; alterum verò in collegii archivo perpetuò asservetur. Datum in arce nostra Nienhusana, Anno à nativitate Domini millesimo, sexcentesimo quarto. Die 8. mensis Decembris.

Peractâ re divinâ, grates egit amplissimas collegii Rector P. Henricus Kœstius nomine totius Societatis; palàm contestatus, partem liberalitati tantæ gratiam referri à Patribus haudquaquam posse: habituros quidem certè, quantam capere animi illorum, quantam prædicare voces, & literæ posteritati consignare possent. Principi deinde labores, obsequia, preces prolixè detulit, superos tanquam fidei iussiores ac obfides appellans; ut quam vicem reddere tenuitas sociorum haud posset, ipsi cumulatissimè solverent, consueta cœlestibus beneficiis munificentissimum Principem, totamque ejus Perillustrem Familiam prosequendo.

Non minores de Religione Catholica in ditionibus suis servanda curas gessit, iisdemque immortalis hoc anno est Moguntinus Archiepiscopus, Metropolitæ noster, Joannes Adamus à Bicken. Brevitatem regiminis multo fructu compensavit; annis enim quibus præfuit* duobus tantum supra octo menses, duos comitatus Reineckianum & Königsteinianum repurgatos hæreseos novitatibus ad vetera & vera sacra reduxit: atque ut fontes obstruerentur, unde virus propinari incautis solet, libros ab hæreticis in Catholice Fidei calumniam editos, Moguntiae ex tabernis librariis gravi præcepto sublato suppressosque voluit: adeò alienus à contubernio sectatorum novæ Religionis; ut nemo unquam, de præcipua licet patriæ Nobilitate esset, Electoris mensæ adhibitus in aula fuerit, nisi quem constaret mensæ Eucharisticæ ritu Catholico accumbere. Plura dum meditatur pro militantis Ecclesiæ incrementis,

*electus aō
1601. 15.
Maji.
Mortitur
Joannes
Adamus à
Bicken Archiepiscopus
Moguntinus.
Ser. ar. l. 5.
rer. Mog.

Succedit
Joannes
Swicardus
à Cronen-
berg.
Serar. ib.

tis, ad triumphantem abiit evocatus morte immaturâ Aschaffenburgi decimo Januarii. Bene cœpta explevit successor Joannes Swicardus à Cronenburg electus XVII Februarii: vir acer ac solers in agendis versandisque negotiis publicis; ingenii perspicacis, ac spectatæ prudentiæ.

Annus Christi 1605.

LEONIS XI & PAULI V. Pont. 1.
RUDOLPHI II. Imperat. 29. & 30.
THEODORI Episc. Paderb. 20. & 21.

**hunc alii
Leonem X.
dicunt, &
Joannem
Medicæum
volunt esse
Leonem IX
non X.*

Moritur
Pontifex
Clemens
VIII. Huic
Leo XI;
Leoni eor-
dem anno
Paulus V.
succedit.
*Spond. ad
hunc annū.
Stangefol.
in synopsi
circuli
Westph.*

Transilva-
nia capitur
à Bostkaiō,
Strigonium
à Turcis.
*Auctores
iidem.*

**germani-
cæ Gran.*

Ristior hic annus fuit duorum Pontificum funeribus, Clementis VIII. & *Leonis XI. Prior post sanctissimam annorum tredecim, & aliquot dierum Ecclesiæ gubernationem sublatus è vivis est quinto Nonas Martii. Vacantem Pontificis cathedram Kalendis Aprilis sexaginta Cardinalium consensu obtinuit Leo XI; dictus antea Alexander de Medices, Cosmi Hetruriæ Ducis consobrinus: at per brevi tempore in ea sedit, dejectus morte quinto Kalendas Martii. Hæc intra dies paucos iterata sedis vacuitas, ut paucorum quoque dierum esset, fecit mira Purpuratorum in conclavi Patrum consensio: senatu enim convocato, cum pro more diebus aliquot res permissa suffragiis esset, electus est sine longiori procrastinatione decimâ sextâ Maji Camillus Burghesius Romanus, Cardinalis Presbyter titulo S. Chrysogoni; assumptoque Pauli V. nomine coronatus die vicesimâ nonâ ejusdem mensis. Electionem maturaverat fama virtutum, quæ in Burghesio maximæ erant; utpote quem, uti Spondanus loquitur: *magnus usus rerum agendarum, zelus honoris Dei, et libertatis Ecclesiasticæ, singularis morum comitas, placida in omnes beneficentia, et incorruptissima vita integritas egregie commendabant.*

Tam habili igitur successore perfunata videri poterat gemina per Italiam mortis plaga: at turbæ majores & vulnera à Marte in pluribus aliis per orbem locis. In Transilvania post multas hominum cædes dominatum occupat rebellis Bostkaius; inque comitiis ibidem mense Aprili habitis factiosorum procerum sententiâ Principatus possessio raptori confirmatur. Mittit insuper huic seditiofo capiti Turcarum Imperator Achmetes præter alia augustalia ornamenta Ladislai, ut perhibebant, olim Hungariæ Regis coronam: quâ insignitum Regio deinceps nomine Bostkaium salutandum, colendumque præcipit. Tam nobilis provinciæ jacturam multum auxit secuta amissio urbis *Strigonii post triginta quinque dierum obfi-

obsidionem Turcis traditæ quinto Nonas Octobris. Imputata celerior deditio ignaviæ germani militis arma abjicientis: tametsi Comes Dampetra Præfectus urbis sat virium, moneret, ad sustinendos porro hostiles impetus superesse. Non omnibus impunè abiit. Authores immaturæ deditiois servatam sinè honore vitam, inter supplicia ignaviæ proposita cum dedecore perdiderunt.

Nec plus quietis in Belgio ab armis. Hærebant fixis castris Hollandi pertinaciter in Flandria, aucupantes locum Antwerpiæ per insidias obruendæ. Eos ut inde eliceret Albertus Archidux; totam belli molem constituit in ditionem hosticam transportare. Igitur ejus jussu mense Junio Carolus Longevallius Comes Buquoi cum numeroso exercitu per Juliacensium & Ubiorum terras festinanter mover; transitoque Rheno & depulsis ibidem, quæ pro tutela fluminis excubabant, Hollandorum navibus post varias per viam cum hostibus velitationes ad oppidum Rurordam progreditur; ibique loco operibus editisque munimentis circumsepto confidet. Ipse verò Marchio Spinola, qui contento itinere ex Flandria ad Rhenum delatus die secundo & vicesimo Julii se Buquonii copiis junxerat; nunc eodem ad Rurordam relicto, pari celeritate cum infestis agminibus ad Transisalanos abit; præmissis ad vicinos Principes Philippo de Croy, qui exercitum sinè noxa transiturum significet: mentem Archiducis esse, ut ne ulli gentium miles suus fraudi sit. Sexto Idus Augusti Oldensaliam perventum: urbs ea vix tormentis bellicis verberari cœpta, cum suæ imbecillitati diffidens oppugnatore cessit. Inde Spinola Lingam versùs maximâ usûs festinatione exercitum reflectit; spemque victoriæ in præveniendò hoste reponens id brevi effecit, ut & tanti momenti locus, naturâ & arte, nec levi præsidio munitus quinto decimo Kalendas Septembris sese dederet. Latus tam faustis successibus Spinola iter ad Rhenum relegit; direptâque ibi Hollandorum navi, quæ posita ad ostii Lupiæ custodiam erat, omnibus modis Mauritium ad pugnam provocat. At eo prælium detrectante, Marchio Spinola divisum tribus in locis exercitum collocat, hosti quavis viâ nociturum. Triplex hæc copiarum partitio majores animos Mauritio attulit; cogitanti, vires loco à se disjunctas obrui faciliùs posse. Igitur postridie Nonas Octobris silenti agmine è castris Wesaliensibus proficiscitur, ac die postero eam copiarum partem, quæ ad Ruram hosti arcendo à trajectu fluminis invigilabat, adortus prospera habuit prælii initia; cum nihil minus metuentes opprimerentur Hispani. At exitum satis funestum, quingentis nimirum, quâ vulneratis quâ cæsis, in fugam compulsus. Posthæc à Comite Buquoio die sexto & vicesimo Octobris urbs Wachtendonca, arx Cracavienfis

Albertus
Archidux
bellum è
Belgio in
hostile so-
lum tradu-
cit.

Gallus de
bellò Belg.
lib. 17.
Strangefol.
loc. cit.

Oldensalia
& Linga
capitur à
Spinola.

Clades Ba-
tavorum.
Gallus lib.
citato pag.
325. & seq.
Strangefol.
in summ.
circuli
Westph.
pag. 93.
Helvicius
pag. 124.

viensis ineunte Novembri expugnata. Meursæ urbis obsidionem proximum in annum dilatare oportuit; cum frigidum pluviumque tempus vergeret in hiemem; milésque caloribus æstivis fractus hierna & quietem posceret.

Ernestus
Archiep.
Colon. ita
der. reduce-
re Diœceses
suas ad me-
liorem vitæ
normam.
*Chapeau-
ville in
Ernest.
vetus mss.*

Hoc turbido rerum statu in Belgio, Ernestus Colonienſis Archiepiſcopus, idemque Leodiensium & Monasteriensium Antistes, non nihil etiam barbarum in ſubjectis ditionibus, ab iis moveri comperit, qui, vulneratis impunè legibus Eccleſiaſticis, avitæ pietati excidium moliebantur. Leodiensibus eâ ſeculi pravitæ ludi-
brio erant magni jejunii eſuriales feriæ, quibus, nullo cibari-
orum dierumve habito discrimine, bene praſſi & cænati, pro ſua lubidine derogatum ibant. Hos Ernestus ſeveris gravibusque literis ad frugem & frugalem vitam cohortari; in memoriam revocare ſacros majorum ritus: quantâ ſe illi crediderint illis diebus religione obſtrictos, ut omnino modicè cænando, ne tantillum contra antiquas leges vel primoribus labris deguſtarent. Nec dubitem malè inſcatas oves ſuaviſſimi Paſtoris voci, monitiſque morem geſiſſe, ab illicitis paſcuis ad conſentaneam interdictis diebus frugalitatem reverſas.

Prohibet
magnos
ſumptus
fieri in mo-
naſteriis
dum veſti-
untur aut
proſitentur.
*Chapeau-
ville loc.
cit.*
Si duo ſi-
mul eodem
die in mo-
naſteriis ve-
ſtiantur &
proſiteantur,
mandat
Erneſtus ut
ſumptus in-
ter illos di-
vidantur,
non à ſin-
gulis con-
vivium ap-
paretur.
Item tres
aliæ tabu-
læ ſanctio-
nes
*Auctores
idem.*

Exinde Ernestus eâdem, quâ Leodienses, etiam Ubios Westphalósque complexus ſollicitudine, multa Arensbergæ in arce ſua pro Diœceſibus Colonienſi ac Monasterienſi præclare ſanxit, quibus religioſos, in diſſolutæ vitæ licentiam prolapſos, reſtringeret arctius; ſublatisque, quæ irrepſerant, corruptelis ſuo in officio contineret. Invaluerat in quibuſdam utriuſque ſexûs cœnobiis vetuſtudo, quâ in aſſerenda & multa & lauta ſupellectili, in apparandis ultra modum exquiſitis epulationibus ſe ſumptuoſius jactabant ii, qui primum religioſâ veſte induerentur, aut ſolennia vota nuncuparent. Ernestus hos immodicos ſumptus intra modum eſſe; atque ad certas moderatæ largitionis, epulæque leges adſtrictos voluit; neque propterea augendos, aut protrahendum, geminandumque epulum; ſed partitis inter ſe ſumptibus eâdem religioſâ mediocritate inſtituendum, ſi quando in monaſteriis duo pluresve eodem veſtirentur tempore; aut votorum profeſſio in unum eundemque diem incideret; *turpe enim et indecorum fore, vitam pauperem ab immoderato aut ſuperbo luxu auſpicari.* Optimis his ſanctionibus ſuperadditæ tres aliæ: unâ Ernestus teſtamentum Religioſorum cujuſcunque ſexûs declarat irritum, infectumque, quo tenebre epulum aut perpetuam ſuâ ad aram quot annis memoriam decernerent. Alterâ religioſis quicunque adempta facultas eſt colligendi aut poſſidendi peculii. Tertiâ conſcientiæ, religioſarum virginum, libertati conſultum voluit; integrumque illis eſſe, facer-

sacerdote alio nonnunquam ad sacras confessiones uti; hac lege parthenonum præfectis, aut conscientiarum moderatoribus impositâ: iterum ac tertium singulis annis sui vice quendam accerferent, qui confitentibus aures daret. Has sanctiones biennio post Paulus Pontifex assensione suâ, multâque laude ornavit, postque factam in synodo Leodiensi promulgationem non laudis tantum; sed operatæ etiam emendationis fructum uberrimum consecutæ sunt.

Haud dispar Theodori Episcopi nostri nec minus laudabile studium extitit in Diœcesi sua ad veterem Dei, Divorumque cultum formanda. Hæc foedam superiorum temporum faciem aliquantum deterferat, pulchrior jam ex virtutum aspectu gratiorque Episcopo suo: cujus tamen animum adhuc omnem in partem hæc cura versabat, quibus adminiculis, extinctam in animis omnium, ac prope sepultam erga Dei matrem venerationem exfuscitaret. Subinde optimo Principi in mentem venit suburbani sacelli dimidiâ horâ à moenibus remoti; quod olim ob statuam Dei matris, cælesti miserorum ope celeberrimam, multis miraculis inclaruerat, quod tidiano multorum hominum accessu frequentatum. A Romana urbe sacellum nomen sortitur: Roma dictum, sed nihil tum Romani splendoris habebat, angustum, malè materiaturum opus, rudi levique brachio ex lignis & luto coagmentatum. Diceres, magnam Dei matrem, quæ *Ancillam* Domini se vocat, simplici cultu delectari magis, & inculta sæpe loca deligere, quibus coli malit. Senferat præterea vetus hoc sacellum non semel inimicas, violentasque hostium manus, adeo, ut jam neglectum penitus, collapsumque ad ruinam propenderet. Huc oculos & sollicitum animum advertit Theodorus Episcopus noster: nec moderari prius dolori suo potuit, quam sacellum hoc, impensis ultro oblatis, à ruina defensum, ac novo, eoque elegantiori opere ornatius cerneret, haud alio instituto, quam ut meliori sacelli specie refrigerantibus subditorum animis, antiquæ in virginem matrem pietatis igniculos subderet. Neque eum concepta spes fefellit. Ut primum enim detecta, populoque ostensa, quæ à majoribus impressa erant, priscæ venerationis vestigia, relegere ea pedentem coepit. Versus hic, lapidi superliminari incisus, reparationis annum posteritati notum facit:

IN ALTARE, LABANS, THEODORO ROMA REFLORET.

Germanicè:

ALS ROM WAR OHNE FLOR / NEWRT ES SVRSI THEODOR.

Non hic omiserim imbecillioris sexûs fortitudinem in propugnanda re Catholica. Antonia Princeps Lotharingica, Joannis Wilhelmi Cliviæ, Juliæ, ac Montium Ducis, Marchiæque Comitiss, ut Thalami sic & gubernationis socia, cum in domo Lotharingica

P P P P

gica

Theodorus
Episcopus
Paderborn,
sacellum
ruinosum
Roma dictum
in-
staurat.

*Annales
Collegii Pa-
derb.*

*Item libel-
lus cum li-
centia su-
periorum
& appro-
batione
editus an-
no 1691.
fol. 44.*

In ducatum
Clivensem,
Juliacensē,
Montensē,
& comita-
tum Mar-
chiae redu-
citur Reli-
gio Catho-
lica per An-
toniam
Principem
Wilhelmi
Cliviae Du-
cis conju-
gem.

Chaupeau-
ville in
hist. de Ep.
Leod. in
Ernest. cap.
39. & seq.
Vetus ms.
Eadem An-
tonia Lo-
tharingica
fecit provi-
deri Patribus
S. J. de me-
liore domi-
cilio Embri-
cae.

Annales
Societatis.
Variarum per-
secutionum
Jesuitarum.
Videantur
Authores
passim de
pulvera-
rea conspi-
ratione in
Anglia.
Thuanus,
Chytraeus
& alii.
*Videatur
Juvenius
l. 13. part. 5

gicae tanquam palæstra virtutum versata à teneris esset, satisque ve-
ritatem docta à falsis opinionibus discernere; hoc summo inter re-
liqua studio egit, ut vetus religio non nihil depressa rursus attol-
leret caput, quique sub Wilhelmo Principe refrixerat Catholicae
Religionis ardor, efferveresceret. Aderat consilio & operâ Antoniae
Principi Hermannus Lennepius Agrippinas; Clivensis Cancellar-
ius, vir singulari autoritate valens; notæ expertæque Fidei & eru-
ditionis. Hoc peritissimo, fidoque consiliario & duce, Antonia
Princeps ad leniora primum remedia progreditur, comiter hortan-
do; positâ contumaciâ imperio Romanæ Ecclesiæ se redderent.
At ubi præfractè hortationibus obstrepitur, durior quoque manus
rescindendo malo adhibita. Aliquot verbi præconum obstinatio
officii privatione mulctata. Alii variis in urbibus coacti, dimissis
cathedris, solum vertere. His eum in modum profligatis, sacer-
dotes Catholici postliminio rediêrunt ad pristinam templorum pos-
sessionem: interque eos, Patres de Societate JESU, Antoniae jussu
Embricâ Clivos adsciti, ut lapsantem illic Religionem consiliis la-
boribusque suis sustinerent. Actum ab his sedulo quâ privatis con-
gressibus, quâ publicis ad populum dictionibus, ut in primis sacræ
cœnæ sub utraque specie sumptio ad unam reduceretur; sublato,
qui multorum animis altius infederat, stolido errore; quasi sacer-
dotum superbia sibi soli sacrum calicem præriperet, tenuiore cœ-
nâ, neque per subtractum Christi sanguinem integrâ, imperitæ ple-
bi obtrusâ. Placuisse Antoniae Principi Patrum labores, ex eo fa-
cilè conjicias, quod præter navatam alias benevolentiam, anno qui
præsentem proximè insequitur, benignè providerit, ut Embricæ
ampliori habitationis loco potirentur.

Hæc studia proferendæ Religionis, ut interromperent adver-
sarii; in eosque, quos non uno in loco defensores pietatis conspe-
xerant, odium afflarent omnibus; enormia quædam, quorum con-
fortes illi religiosi essent, scelera commenti sunt. His tanquam pro-
ditoribus, parricidis, impiæ conjurationis authoribus carceres, pa-
tibula, rotas parabat Anglia. Sed decantata satis, notæque fabu-
la est: uti meris, crassisque à Chytræo aliisque innumeris referta
mendaciis; ita falsitate perspicuis rationibus* propositâ, ab æquo-
ribus arbitris explosa, rejectæque. Neque Anglia tantum, sed &
Saxonia eos impietatis hoc modo arcessivit.

Tristis & infauustus rumor totam prope Saxoniam inferiorem
anno superiore pervaserat, juventutem in urbe Hildesienfi Patrum
Societatis JESU institutioni commissam, pessimis depravatam cor-
ruptelis; atque adeo magicis imbutam artibus, scire veneficorum
incantationes, diræque carmina, quæ magistro aliquo, ex infero-
rum

rum sedibus in reipublicæ perniciem recens protruso, hausissent. Patres invalescente famâ conturbati, territi que; adolescentum vitâ, sermonibus, moribusque studiosè observatis, dolenter comperiunt, haud esse inanem; neque malignâ omnino dicacitate confictum rumorem. Pestilens hæc contagio primùm infecerat triviales summi templi scholas, in quibus Tirones à pædagogo quodam nullius religiosi Ordinis legibus adstricto prima literarum elementa docentur.

Malum tam exiguis profectum initiis quotidie ità augescebat, ut brevi Patres de Societate nullam non classium suarum eadem luce infectam adverterint. O quanta hîc scilicet! quàm lata area in laudes Jesuitarum patuit. Una omnium aut in scholis Lutheranis doctum pueros, aut in templis pro concione dicentium assidua hæc vociferatio: *Patere nunc demum nequitiam Jesuitarum diu teclam parietum custodiis. Relegandum extra diœcesis fines in malam crucem perditissimum hoc genus hominum; qui neglectis honestissimarum artium studiis, ad turpissimam ipsius mali genii doctrinam occultè alios, nequiterque abducant.* Appellatur, urgetur magistratus: miscuntur in circulis & vicis sermones: prospiciendum esse salutem publicam: curandum omnibus sedulo, ut nequam homines fictè tantum & fallaciter probi, diu celatæ improbitatis rei peragantur. Senatus post diuturnam disquisitionem, sed casso eventu adhibitam, consultius duxit, rem totam ad arbitrium quarundam academiarum deferre. Earum omnium, tametsi cum Luthero aut Calvino facerent, ideoque à Religione Jesuitarum dissiderent; mira tamen in hanc sententiam consensus fuit: re ponderibus suis examinatâ repertum nihil, quo inclinari possent ad gravius quidquam contra Patres statuendum: multò minùs, ut adeorum propenderent opinionem, qui, post inustam ignominiam notam, urbe & patriâ Patres ejectos cuperent. Nisi manus abstinerent ab omni violentia Patribus inferenda; linguamque à jaciendis probris: certè altiorum tribunalium justitiam brevi affore, ultricem poenæ immerentibus irrogatæ.

Tam grato nuncio recreati Patres paululùm à metu respirabant: adversus inimicorum molimina hoc solo quidem, sed quod venusino Poëtæ validissimum est, muniti præsidio:

Hic murus abeneus esto

Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.

Ne qua tamen nova rursus suspicio Patres tanquam sceleris illius fautores afflaret; invigilatum diligentius, ut, quibus hæc nota adhæresceret; quosque jam senatus nigro notarat calculo; deprehensi è scholis ejicerentur. Vota deinde superis facta ad impetrandum malo radicibus evellendo coeleste auxilium; hac stabili à

Scholæ Hil.
defenses
inficiuntur
arte magicâ
Annales
Societ. ad
hunc &
præc. ann.

Ars magica
ex alphabe-
taria sum-
mæ ædis
promanat
in totum
gymna-
sium.

Jesuitæ ha-
bentur au-
thores artis
magicæ,
turbæ &
tumultus
in urbe.

Annales
idem.

Coniun-
tur acade-
miæ Luthera-
næ quo-
modo Je-
suitæ pel-
lendi urbe,
& ignomi-
nia afficien-
di.
responde-
tur pro Je-
suitis.
ibid.

Horatius
Epist. 1.

Instituuntur
solen-
nes preces
pro aver-
tenda arte
magica,
ibid.

scholarum moderatoribus constitutâ lege; ut post finitas pomeridiano tempore in scholis literarias exercitationes quot diebus certæ (orthodoxi *Litanias Lauretanas* vocant) obsecrationes in honorem Reginae cœli, malignorum spirituum domitricis, fierent. Eas cælum habuisse ratas, adolescentum perversorum fuga, metu divinitus injecto, docuit. Quare id gymnasium Hildesiensi in hunc usque diem, quo post centum triginta quinque annos hæc scribimus, solenne mansit, manebitque deinceps perpetuum. Æquior deinde animus magistratui utcunque placato rediit: Patribusque à turbis quies aliquantò major. Atque iidem hodie dum Patres in eadem urbe quotidianos in juventutis institutione labores solâ conscientia rectè factorum: atque mercedis æternæ memoriâ consolari pergunt: sæpe memores illius, quo justus Lipsius non rarò obtristatores suos in ruborem dedit: *mibi sententia de me non nisi fertur apud me: nec quis sum, alium rogo. Interno isto iudice si probus audiam, quid addent aut dement mihi hi sermones?*

Obitus Jo:
annis No-
peli Lipsta
diensis
Meschor.
in vita
Ulenberg.

Incidit in hunc annum improvisa mors Joannis Nopelii, viri in propugnanda Religione acerrimi: idque eo majori ardore, quo sæpius singularem illam sibi ob oculos ponebat felicitatem, quod, exactis pueritiæ primis annis, è natali solo vicinâ nobis urbe Lipstadio divinâ quodammodo manu ad Ubios eductus in veram fidei lucem esset; popularibus præ se infortunatis plurimis, inque sua caligine etiamnum demeritis. Vitæ integritas & eruditio parem ipsum amplissimis muneribus fecerant: dignumque, qui Cyrenensis Episcopatus insulâ donaretur. Quâ dignitate exornatus diu patriæ commodis inserviit, Pontificalia munia, vice Ernesti Archiepiscopi Colonienfis, obeundo.

Plurimum huic viro præcipuè Westphalia debet, quod profligato Truchsesio ad eam Calvinii sæcibus purgandam properârît; multisque sanctis, severisque decretis post institutam variis in parochiis synodum prolapsos mores ad meliora erexerit. Neque passus suam est deesse illis operam, quorum in gremio enutritus inter errores fuerat. His *Confessionem Ambrosianam* multo elucubratam studio transmisit: ut si eos non cogeret amplecti verum, saltem intueri. Pluribus aliis laboribus impigre perfunctus cum vicesimâ septimâ Decembris anni superioris, peractâ re divinâ, habitoque in paræcia ad populum sermone domum pergeret; fallente gressu per viam ex attrita glacie incertam, ac lubricam Colonia in platea corruit, pede dextro in coxendice ex illa prolapsione contuso, ac foedè disrupto. Nec diu fuit, cum illud Religionis columen vehementia dolorum planè dirueret; virumque optimum præmaturâ opprimeret morte octavo Idus Januarii, anno ætatis septimo, & quin-

& quinquagesimo. Certè si octogenario evasisset major; in deli-
ciis labor *illi et dolor pro augmento religionis fuissent.

Alio per hæc tempora spiritu agitabatur Mauritius Hassiæ Co-
mes provincialis. Non illi animus acceptam à patre Religionem
quovis modo tueri; sed ejicere, conculcare penitus. Felix con-
siliū: si eā ejectā antiquam aliam majorum suorum Religionem
ad avitas Hassiæ sedes revocasset. At quemadmodum via semel à
recto itinere devia, ut diutius teritur; ita longius abducit errantes:
non aliter Mauritius Lutheri vestigia secutus, nunc ex alio in alium
lapsus errorem; *tritā à Calvino in diversa abeunte viam ingre-
ditur: omnibusque Lutheranæ sectæ primoribus (*Superintenden-
tes* vocant) Marpurgum accitis palam edicit: abundare errori-
bus *Augustanam Confessionem*; velle se, ut ex ea potissimum hæc tria
rescindantur:

1. *Sublatam voluit opinionem de presentia Christi in cœna cum huma-
na pariter ac divina natura.*
2. *Auferendas è templis imagines contra Moysis decalogum à Papistis
intrusas.*
3. *Antiquandum morem utendi orbiculatis in cœna hostiis. Accum-
bentibus mensæ Eucharistica divisi panis fragmenta deinceps juxta usum
cœnantis Domini porrigenda.*

Huic Landgravii decreto cū Marpurgensium in scholis, tem-
plisque doctores gerere morem, & populo promulgare detrecta-
rent; pertinaciæ poenas dedere, exilio multati: omnibusque ex
urbē profligatis, suffecti Castellis Georgius Schönfeldius, Zigen-
heimio Valentinus Schonæus, Wigandus Pfaffius; alique, pe-
nes quos summa rerum Ecclesiasticarum ex voluntate Mauritiæ erat.
Schönfeldius ante alios præfidentior; minimèque dubius, varium
& mutabile vulgus faciliè ad nova commenta abiturum; xvi Au-
gusti de mutanda Lutheri doctrina pro concione verba facit. At
contrà, quàm opinabatur, adeò erroris tenacem, sibi que infen-
sum comperit auditorem; ut verbosè declamantem Schönfeldium
aggressi, impactis pugnis unguibusque os oppilarent: eumque
& socios omnes verberibus ad livorem contusos præcipiti irâ ex ur-
be exegerint. Schonæus suprà reliquorum fata dirissimè habitus; **vide an-
idemille, qui mercenariam Truchsesio Colonienſium infelici Ar-
chiepiscopo in pervertendis Westphalis operam locaverat: famo-
sus à prima Werlis, & Gesekenæ habita concione. Sed quod illis
in locis aureum pro dictione munus imperiosè depoposcit, extor-
sitque; hic nolenti etiam, liberaliùs ferratis sudibus persolutum.
Mauritius temeritate populi commotior animum obfirmat, fran-
gere potiùs quàm corrigere, quæ in pravum obduruissent. Nu-
me-*

*in poten-
tatibus
octoginta
anni. &
amplius
eorum la-
bor & do-
lor.
psal. 89.

*vide di-
cta ad ann.
1592.
Mauritius
Hassiæ
Landgravi-
nunc forti-
us introdu-
cit Calvi-
nismum
in contin.
Cosmod.
Gobelin.
Kleinsorge

*vide an-
num 1583.
pag. 491.

Mauritius
armis suos
cogit ad
Calvini
partes, &
me-

ipse populo
de Calvin
doctrina
conciona-
tur.
in appendi-
ce ad Cos-
mod. Gobe-
lini Klein-
sorgius.

*anno 1527
cepit Lu-
theranis-
mus in
Hassia,
Kleinsorgi
ponit ejus
initia ad
ann. 1525.

*fuit Mar-
gareta de
Sala, vide
dicta ad
ann. 1540.
*cognomen
non addit
scriptor.
Vide librū
de ortu &
occasu Lu-
theranisimi
pag. 110.
item vitā
Ulenbergii
pag. 15.

Cæsar pa-
ciscitur
cum Bost-
kaio, dein-
de cum
Turcis.
Bostkaius
moritur.
Spond. in
contin. Ba-
ron. p. 948.

merofus igitur in urbem miles inducitur: & subito tubarum clan-
gor acrius, quàm antè voces oratorum aures incolarum feriunt.
Armis nudantur cives: atque ita inermis civitas Calvinì legibus,
& imperio violenter subjecta. Ipsum ferunt Mauritium ex sug-
gesto Calvinì laudes & dogmata prædicasse. Dubites, plùsne fer-
ri, an orationis acumine valuerit? Quàm triste Lutheri fatum! tan-
to turpius ejecti, quanto præstabilius fuisset non admisisse hospi-
tem, retentâ veteri Romanâ Religione; jam inde à Caroli Magni,
ejusque filii Ludovici Pii avo admiffa ab Hassis: magnòque studio
culta adusque tempora Philippi I. Hassiæ Landgravii, cognomen-
to *Magnanimi*: qui novitatibus Lutheri pellectus pientissimi pa-
rentis sui Wilhelmi II. majorumque omnium *antiquare Religio-
nem cœpit. At quàm brevi consumpta novitatis gratia? Hujus
enim Philippi, ex filio Wilhelmo IV, nepos Mauritius, ne uno qui-
dem seculo disjunctus ab avo, Lutherum jam perosus se, suosque
Calvino addidit. Quid periculosius, quàm varietate delectari in
negotio, ubi una, immutabilis, & æterna veritas spectanda? Non
desunt tamen, qui Mauritium Landgravium non adeò temere egis-
se velint; odiique adversus Lutherum concepti causam ex eo pro-
fectam asserant; quòd Mauritius indignabundo secum animo sæ-
pius expenderit: quàm turpiter olim Lutherus homo mulierofus
suo (Mauritii) avo Philippo potestatem fecerit, viventi conjugii,
& gignenti adhuc, aliam *thalami duplicis sociam adjungendi. For-
ditatem illam inquit, quemadmodum id temporis *uni filiorum
incitamento fuerit à Luthero ad Zwinglium abeundi; ita nunc in-
duxisse nepotem Mauritium; ut lutulentam ejusmodi doctrinam
aspernatus, puriora suo judicio Calvinì dogmata amplecti malue-
rit.

Annus Christi 1606.

PAULI V. Pontificis	1. & 2.
RUDOLPHI II. Imperator.	30. & 31.
THEODORI Episc. Paderb.	21. & 22.

Per perdita superiore anno urbe Strigonio, aliisque
cladibus, Imperatoris animo fixus hærebat & vehe-
mens dolor. Cùmque spes nulla fortunæ melio-
ris affulgeret, rebus quotidie in deteriora labenti-
bus: ad prævertendam aliarum urbium jacturam,
necessum habuit confugere ad consilia pacis. Per quam postridie
Idus Septembris initam Stephano Bostkaio, ejusque hæredibus mas-
culis relicta est Transilvania; præter Hungariæ partem aliam à Si-
gismun-

gismundo Bathorio olim possessam. Idem pacis negotium quinto Idus Novembris coeptum cum Turcis, confectumque. Utriusque pacis conventa fuse narrat Joannes Palatius in *Aquila Austriaca. Inde Bostkaius quinto Kalendas Januarii tot manubiis dives prædator morti in prædam cessit, nihil ex tot spoliis ad manes suos ferens, nisi *caelestium inanem animam*. Ab obitu Stephani Bostkaii, sine mascula prole decedentis, Transilvaniæ possessio ad Rudolphum Casarem reciderat: à Transilvanis autem interversa, datâq; Sigismundo Ragotzio. Novum vulnus Domui Austriacæ. Sed, cui posteros mederi, voluit Rudolphus: tum quod diffideret Ordinibus Imperii, adeo parcis in mittendis suppetiis: tum quod fesus ipse senio, & tædiis ad pristinos bellorum turbines in extrema vitæ statione abripi nollet.

Institutum anno proximo in hostili solo cursum Alberti Archiducis copiarum novo ardore prosequuntur. Eductus in expeditionem miles duce Terralio primâ aggressione Zutphaniam petit: in eâque provincia, postquam Bredevorda ad fines Monasteriensis agri pridie Idus Martias astu militari intercepta esset; arx ibidem situ, altisque paludibus munitior diu multumque labores oppugnantium exercuit, nec dolo, nec virtute expugnabilis. Interventu enim auxiliaris Hollandici exercitus ductore Henrico Nasslovio abrupta arcis oppugnatio est: postque arctam obsidionem subita urbis deditio rursus extorta.

Plus virium, animique prodidit Ambrosius Spinola, gnarus & prudens feliciter auspicatis insistere. Is reversus ex Hispania post Flandriam, Brabantiamque probe communitam ineunte Julio in munimenta ad Rurordam properat. Ibi Comite Buquoio trans Rhenum ad exploranda hostium molimina, transitumque fluvii Wahalis tentandum relicto; ipse Lochemium urbem sibi expugnandam sumit. Quæ die vicesimâ Julii sine longa renitendi contentione sub jugum missa est: magno Westphalorum gaudio, cum affligi cernerent perniciosam sibi urbem; infame receptaculum nefariorum prædonum, qui diu crebris in Westphalam excursionibus ex rapto vixerant. Mox Grollam longè firmiorem majori nisu adortus Spinola, majus etiam bellicæ virtutis argumentum dedit, præfidiarios mille, & quadringentos eò brevi adigens, ut Mauritii cum auxiliaria cohorte appropinquantis adventum celeri deditioe postridie Idus Augusti præverterint. Converso hinc itinere exercitum conjunctis Buquoii copiis validiorem, reflexit Rhenoberckam versus; in eâque urbe munitionibus, ac vallo è regione destructis, suffossisque; atque Hollandis ex insula Rheni in oppidum rejectis, pari fortitudine ac celeritate Kalendis Octobris rerum

*Palatius
in *Aquila*
l. 47. c. 2.

Bredevorda
capitur ab
Hispanis
sed brevi
rursus
amittitur.
Gallus. l.
18. pag.
349 & seq.

Spinola occu-
pat Lo-
chemium,
Grollam
Rhenober-
ckam.

Gallus. l.
18. pag. 363
item l. 19.
pag. 373.
item l. 19.
pag. 395.
Spond. in
cont. Ba-
ron. pag.
948.

Theatrum
hist. l. 5.
pag. 125.

poti-

expugnatio
Rhenober-
cæ plus dif-
ficultatis
habuit.
Galluc. l.
19. fol. 396

Seditio Hi-
spanorum
ob stipen-
dia non so-
luta.
Galluc. l.
19. fol. 397.
Mauritius
per hunc
Hispanorū
tumultum
recipit Lo-
chemium.
à Grolla ur-
be rejicitur
per Spino-
lam.

Galluc. fol.
395 & 393.
Helvicus
fol. 125.
Laus duorū
Comitum
Ritbergen-
sium.
Galluc. l.
19. fol. 971.
Hist. ms.

potitur. Celebrior fuit hujus urbis expugnatio, tum à numero cæforum hostium ad quadringentos, tum à multitudine superstitum adhuc præfidiariorum militum. Tres enim equitum turmæ, cum ter mille peditibus egressæ sunt: ita tanti herois nomine & famâ perterritæ, ut sese dederint, antequam res ad triarios rediisset.

Inde ad Meursam subactis his urbibus adjungendam, facilis admodum & plana via erat. At ea nimium aspera & difficilis videbatur Catholico exercitui ob attritas vires tantis porro ferendis laboribus impari. Neque per seditionem ab Hispanis rursus concitatam eò progredi licebat. Cum enim militaria æra in mora essent; nec rite statis diebus repræsentarentur: miles stipendiis defraudatus non solum discordiis miscere omnia coepit; sed perfidio. Et etiam aliquot millium transfugio hostium castra augere. Mauritius pro versuto ingenio non ignorans, hebescere ferrum, dum illud aurum non acuit; occasione, quam in turbido luculenter videbat, nono Kalendas Novembres usus, Lochemium milite sordidius obnitente recipit; & per easdem seditionum turbas idoneum tempus recuperandæ Grollæ aucupatur. Jamque magna vis machinarum, trigesima primâ Octobris, urbi admota erat. At Marchio Spinola itinere inter varia cæli pluvii incommoda per Monasteriensem Diocesim maturato, feliciter cum hoste congressus, machinationes omnes proturbat. Eo in conflictu die octavâ Novembris pars magna cæsi, pars in turpem fugam versi.

Præcipuam ex Proceribus Westphalis laudem in hoc bello consecutus est Joannes Comes Ritbergicus: idem ille, qui Theodoro Episcopo nostro duobus abhinc annis in edomanda urbe Paderbornensi strenuam commodaverat, felicemque operam. In his verò expeditionibus duplici famâ clarior. Præterquam enim, quod Ambrosio Spinolæ ex Brunswicensis belli reliquiis dispersè vagantibus collectam militum manum subsidio miserat; ipsi etiam Comitum Joannem cum fratre Christophoro Embdano in expugnatione urbis Grollensis, decimo quarto Augusti primos inter duces res armatâ manu duo propugnacula pulsos defensoribus conscendisse, legimus; utrumque non mortifero quidem, gravi tamen & glorioso vulnere cruentatum.

Ex his toties illatis acceptisque cladibus, ex varia urbium alternatim expugnatarum fortuna, ex tam crebrò per Juliam, Ubiorum, Westphalorumque terras copiarum transitu magna ubique vastitas, & perniciēs. Ante regiones alias tristius afflicta, bonisque ferme omnibus eversa fuit Diocesis nostra. Malo huic occasionem dedit obsidio urbis Brunswicensis. Hæc enim, quod Imperialium urbium jura, indeque à pendendis Duci tributis im-

*alii aliam
causam as-
signant.
Vide Bu-
leng. Julii
Cæsar.

muni-

munitionem obtenderet; gravissimam in se concitaverat Ducis Henrici Julii indignationem. Ille, quò certius urbs illa & validius ad obedientiam redigeretur, cum aliquot Imperii Principibus; atque in primis cum Danorum Rege Christiano IV. foedus pangit; socialia etiam Hollandorum arma invitans. ut circumfideri se urbs Brunswicensis vidit; atque omnia sibi indies arctiora fieri: urbium Hanseaticarum fidem opemque exposcit, ne sociæ urbis periculum negligerent. His urbibus ad subsidia omni celeritate ferenda jam accinctis, cum metus non inanis esset, ne utrimque nimium intensæ vires in nervum erumperent: adest Legatus Cæsareus, monet Henricum Julium Ducem; æquius visum Imperatori, ut, si quid cum urbe haberet controversiæ, cum ea jure, non armis experiretur. Eâ monitione Ducem, aliosque belli socios metu proscriptiois eò permovit, ut solutâ obsidione sub initium mensis Januarii inducias fecerint; sublato aggere, cujus objectu, qui urbem perfluit, flumen Occarus retrò adactus erat, vicos, plateasque omnes eluvione complens.

Promulgatis induciis, dum receptui canitur, ut suam quisque exercitus viam relegerent: Batavi proximam, quæ occurrebat, Dioecesin Paderbornensem mense Februario atrocitate tantâ percurrant, diripiuntque, ut nihil illâ spoliatus, nihil egentius. Obviæ quæque villæ prædis exhaustæ; abacta pecora; injectæ manus, inque miseram captivitatem abrepti homines. Miratus tantam barbariem Theodorus Episcopus per tubicinem sciscitatur; unde tantæ iræ, tantæ populationes? Id solum responsi datum: *Occisi consulis Wichardii manes, ac profusum ab eo sanguinem flagitare genus. vindictam: adesse se ultores justissimos necis per summam injusitiam illata. Ità parentandum innocentis viri manibus.* Quæ malum! isthæc peregrinæ gentis in alieno solo intolerabilis arrogantia! homines exteros in territorio alio, ubi nihil ipsis juris, se judices, seditiosi capitis defensores se jactare! ideoque populabundos irruere! id scilicet placidè ferrent Batavi! si eorum in provinciis tantum sibi auctoritatis & licentiæ sumerent Imperii Principes: utcunque specioso nomine facinus prætexerent. Mare cælo, summa imis movebunt prius, quàm ausa ejusmodi inulta ferrent! Et tamen Theodoro Episcopo tam iniqua audentium furor non placatè ferendus modò, sed etiam oblata vi magnâ pecuniæ placandus fuit. Crediderim sapientissimum Principem consultò hunc bolum objecisse; ne gens majoribus assueta spoliis Dioecesin totam planè pessunderet, integramque absorberet.

Neque aliud mense Junio iterata in Westphalorum fortunas incurfio portendere & moliri timebatur. Expilatæ rursus villæ,

Q q q q

oppi-

Obsidetur
urbs Brunswicensis,
Julius Cæsar Buleng-Imhoff de notitia Procerum S. R. I.

Dioecesis Paderbornensis dire affligitur ab Hollandis. Stangefol. Julius Cæsar Buleng-gerus. Vetus ms. Hollandorum quælibet causa invadendi & vastandi Dioecesis Paderbornensem. ex archiepo Paderb. Cath. Eccl. Hist. Collegii Paderb.

Spoliato ab
Hollandis
cœnobio
Bredelari-
ensi, ipse
Abbas cap-
tivus abdu-
citur.
Stangesfol.
l. 4. pag. 94
Vetus ms.

*Abbas
Udalricus
Iserenhoit
electus an-
no 1593.
Abbas Bre-
delariensis,
latratu par-
vuli canis,
proditur,
delitescens
sub foliis
antiqui or-
gani.
Literæ ex
Tabulario
Bredela-
riensi.

oppida, urbes, quotquot se primum in Westphalam redeuntium rapacitati offerrent. Demum atrocitas omnis in vicinum nobis Bredelariense Archidiœcesis Coloniensis cœnobium exprompta. Cohortis prædatoriæ ducem se præbuerat olim de servitio monasterii nequam juvenis. Hic ex impacto ob errata quædam colapho in rabiem versus ad Hollandos profugerat; suumque dolorem impiâ ultione expleturus viam aperit pinguis prædæ, cœnobiiq; Antistitem comprehendendi occasionem. Fit irruptio tam violenta, auri argentique, rei pecuariæ, utensilium omnium direptio tam fordida, tam crudelis; ut ne minimam quidem rem reliquam fecerint. Cœnobiarcha *adhuc deerat, ultimum rapinæ complementum. Hunc excussis domûs totius angulis, omnibusque vestigiis indagatum, cum nusquam locorum reperire esset; proditori juveni perfidiam inscitiamque exprobrant. Suspendio, nî re-ctius promissa præstet, ex asseribus portæ puniendum. Deprecatus tantisper poenam nebulo; unas, inquit, latebras superesse, nondum pervestigatas. Conjecisse se in eas Abbatem necessum esse. Quò cum ocyssimè advolatur; Antistitem offendunt subtus ventris organifolles abditum. Mox in lucem protractum vinculis onerant: inque duram servitutem abstrahunt: nec libertati prius redditum, quam imperialium millia quatuor sibi numerata cerne-
rent. Potissima exitii causa parvulo cani, qui cum Abbate in latibulum profugerat, attributa. Is ubi accurrentium strepitu excitus, arcere hostes latrando nititur, dominum suum iis prodidit. Quos, haud scio, an triceps inferni Cerberus abigere immani latratu potuisset.

Theodorus
Episcopus
Diœcesin
suam variis
modis ad-
opem è cœ-
lo contra
hostes pe-
tendam in-
stigar.
ex literis à
Celsissimo
Principe
Neubusii
dati, quas
vide infra.

Theodorus Episcopus tam frequentes & acerbæ patriæ afflictiones intuitus, velut totidem divinæ iræ flagella, quibus superiorum temporum malitia, atque urbis Paderbornensis rebellio etiamnum caderetur: eò sanctiores curas vertit, ut subjectam Diœcesin crebrioribus hortamentis, largisque promissionibus ad iratum numen ardentius colendum induceret. Quibus horis res divina ad aram à sacerdotibus peragitur, ut frequentior in templo adesset populus; certam pecuniæ summam, sed sequentium, opinor, annorum fatis ereptam, fidei quorundam & curæ credidit; cuius annui proventus in pauperes erogarentur, certo numero designatos; qui, sacerdote sacris operante, pro communi urbis, patriæ, ac Principis incolumitate quovis die preces suas conjungerent. Literas ea de re à Theodoro Episcopo scriptas germanicè ita latinè vertimus.

Theo-

ad perpetuam rei memoriam, publicamque
universorum notitiam.

Proponentes nobis, atque animo sapius expendentes; quantopere cū-
piat Pater misericordiarum & Deus totius consolationis aliorum
benignitate miseriam pauperum sublevari: beatos pronuntians miseri-
cordes: quoniam misericordiam consequentur. Item sibi fieri re-
putans; quacunque uni ex minimis illorum fiant. Verba etiam Eccle-
siastici: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit
peccatis, sepe considerantes inducī sumus ad maiestatis divinæ gloriam,
pro levamento egentium, nostræque celestis gratiæ egentis animæ solatio
perennem in omne ævum duraturam eleemosynam pro decem et octo paupe-
ribus fundare. Assignamus in hunc finem sexies mille imperiales; quos
Philippus Ludovicus Comes Hannoveriæ mutuos à nobis sumpsit cum promissio-
ne fœnore annuo trecentorum et sexaginta imperialium. Literas contrac-
tam à Comite obligationem testantes; rei que totius curam committimus
dilecto nobis Officiali et Abbati Abdinghoffsens cænobii, ejusque successo-
ribus. Rogamusque, ut diligenter invigilent, ne quid unquam de sorte
sive summa pecunie intereat. Si quando contingat eam à creditore reddi:
providè rursum exponatur fœnori, ut idem proventus annuus ad suble-
vandos pauperes expectari certò possit. Volumus autem, et ordinamus;
ut hoc beneficio cujusunque sexus fruantur illi, qui Religionis Catholice
addicti, eandem quoque moribus et inculpata vitâ profitentur. Major
tamen eorum habeatur ratio; quos senium aut languor malè affecti corpo-
ris lucrando panem inhabiles reddidit. Hos octodecim pauperes volumus quo-
tidie simul eadem horâ congregatos interesse sacro Missæ officio ab introitu
ad finem usque: idque in templo fundati à nobis collegii PP. Societatis Je-
su; ibi fideliter orare pro nobis et Catholicis nostris Majoribus; pro com-
missa nobis Diœcesi; ejusque universo populo; pro temporali salute et eter-
na Catholice Domûs Fürstenbergicæ, ex qua originem ducimus. Singuli
horum pauperum quot diebus duos grossos lucrabuntur, erogandos à fido ad
id ex gremio pauperum constituto dispensatore. Qui et quovis anno ipso
Pentecostes die, aut paucis post diebus tenebitur presente, quem nomina-
vimus, inspectore et executore pauperibus rationem reddere; indicare,
quinam et quoties absentes fuerint; aut subduxerint se sacro nondum fini-
to: deferre eos, quorum vita minùs proba aut sceleris alicujus insinulata
sit. His exclusis substituantur alii. Absentibus, nisi satis de absentia
se purgaverint; et qui non fideliter integræque preces suas persolverint;
subtrahetur quotidianum lucrum, apponendum sorti; ut eâ crescente nu-
merus fruentium pauperum crescere possit. Hæc gratiosa nostra volun-
tas est. Iterumque rogamus dilectum nobis Officialem, et Abbatem
cænobii nostri Abdinghoffsens, ejusque successores; ut ne graventur hoc

Q999 2

Chri.

Theo-

Christiana caritatis onus in se suscipere : ut curent assidue, ne quo unquam casu, hominum iniquitate aut temporum hac ultima voluntas nostra intercidat; aut applicata pauperibus iuvandis pecunia alios in usus avertantur. Et ut hac auctoritas nostra largitionis firma stabilisque permaneat, presentes literas manu propria subscriptas, sigilli nostri impressione corroboravimus. Dabantur in arce Neuhausana ipso Pentecostes*

**incidit eo
anno festum
Pentecostes
in 14 Maji
sub litera
Dominicali A.*

THEODORUS Episcopus. (L.S.)

*Consecra-
tur facel-
lum Roma-
num.
Annales
Collegii
Paderb.*

*Verba Cel-
sissimi Epi-
scopi.*

A filio ad matris opem poscendam se confert pientissimus Princeps. Sacellum huic Virgini sacrum ad occidentem extra muros situm, ut ex ruderibus & ruina ad meliorem speciem resurgeret; nullis à Theodoro Episcopo sumptibus parcitum, meminimus anno proximo. Hoc demum, ne quid ad solennitatem, & promovendum Virginis cultum deesset; quarto Idus Septembris illud à Monasteriensi Proepiscopo Godefrido de Mirlo rite initiari voluit; annuo vectigali addito, quo omnia ex praescripto Romanae Ecclesiae ad rem divinam decentius peragendam necessaria comparari possent. Sacelli deinde possessionem, Patribus Societatis JESU traditam, munitis, appenso sigillo subscriptoque nomine, literis confirmat. In his ille graviter deplorat sacelli *reditus incuriam** et *malitiam temporum suppressos atque expilatos esse*. Tristiores certe in modum, nisi jam tristitiae sensum inter caelites amisisset, deploraturus esset novos paucis ab obitu annis exortos hostium furores; quibus & munificentia ejus, nova praeda fuit.

*Viri nomen
& annus
prodigii,
scriptorum
incuriam in-
terciderunt.*

Juvat nunc hujus sacelli nomen, ejusque originem paulò altius repetere. Fuit olim auriga quidam* isque civis Paderbornensis; qui in ducendo curru incautior, puerum temere obviam venientem, actis per corpus rotis, imprudens insciensque obtriverat. Hominem hunc rectum & simplicem, ad poenas piaculi, quod praetenerioris conscientiae cruciatu commissum opinabatur, subeundas, ultro se iudicibus stitisse ferunt: etiam atque etiam obtestatum; fatalem justitiae sententiam in se ferrent. Qui pro tribunali sedebant, mirati tam insolitum animi candorem; postquam re expensâ casum fortuitum intelligerent, malitiae expertem; monitum de incogitantia, leniterque increpitum impunem dimittunt. At ille veritus, alia saepe in supremo illo, minima quæque perspicientis caeli foro, judicia esse: fixum habet, quid culpæ à se etiam imprudente & iudicum oculos fugiens, contractum, voluntariis afflictationibus corporis plectere & expiare. Igitur Virgini Deiparae peccantium communi refugio juratâ spon- sione se obligat ad statuam ejus ferendam pedestri itinere Romam usque:

*Origo Ro-
mani sacelli
unde statua
miraculosa,
unde facel-
lo nomen,
Roma.
Annales
Societatis
Jesu.*

usque: indèque in natale solum ad usque urbem Paderbornensem reportandam. Mox statuam pro tenuitate opum haud magno sibi comparat: eaque majoris ponderis, quàm pretii sarcinâ onustus se viæ committit. Quà quâ iter facit; inter singultus ac ploratus lacrymis vestigia notat. Romæ provolutus ad pedes Pontificis, suoque multum illacrymatus delicto: impertiri absolutionem sibi, statuamque sceleris expiandi causâ asportatam petit à summo in terris Christi Vicario solenni precatione lustrari. Pontifex hominis innocentiam demiratus, eum votorum compotem, & fausta cum prece dimittit.

Hic ille triumphans gaudio nihil præ lætitiâ oneris sentiens, citra ullam corporis defatigationem longam ac difficilem viam relegit: illamque haud multo dierum intervallo permenfusse eodem, ubi contusus puer fuerat, loco reponit: animo jam tranquillo, missisque è cælo consolationibus affluens. Postquam piis animi motibus tantisper indulserat, effigiem reverenter amplexatus, movere de loco studet, ad paucillum reliquæ viæ in usque urbem Paderbornensem conficiendum. Atece tibi! gravissimo jam pondere resistit homini in brachia eam sustollere conanti. Auriga id aliunde evenire existimans; tæque, quaterque vires suas experitur. Sed incassum conatus omnes. Statua quasi clavis trabalibus loco affixa hæret; nullis inde viribus movenda. Rei insolentiâ perturbatus homo descendere in se; pervestigare, num quo novo rursus errato ultra cum sacro hoc thesauro progrediendi, gratiâ excidisset. Re interim à prætereuntibus ad urbem perlata magistratus mittit, qui lacertis, & robore valentes in tollenda effigie extremas vires periclitentur. His pariter movendo oneri imparibus portenti quid subesse: cælique Reginam ad dispensandas gratias hunc sibi locum delegisse, rati: institutâ solenni supplicatione eminentem colossus asportant; terræque defigunt. Hujus in apicem statua haud difficilè elata fuit: servitque hæc porrecta in altum columna publicæ sub dio venerationi: dum pluribus post annis pia quorundam liberalitas ad facellum, in quo magis honorificè prodigiosa imago coleretur, exstruendum opes, & animum adjicerent.

Hæc de Roma nostra veteribus tabulis consignata habemus ab Henrico Politoris scriba publico; qui *Ferdinandi Episcopi* iussu de crepitos quosdam seneciones juris jurandi religione ad ea edicenda adegit; quæ vel oculis, vel auribus, pro longæva ætate, à majoribus de facelli hujus origine accepissent.

Nomen facello hæsisse vel ab urbe Romana volunt; vel à facelli præfide, sacra olim in eo ministeria obeunte. Hunc enim, quod

*Liber de
facelli ori-
gine typo
editus ad
1691 ex re-
latione ju-
rati Nota-
rii.
Historia
Paderb.
Atlas Ma-
rianus.*

*narratam
historiam
Henricus
Politoris
Notarius à
testibus de
visu &
auditu ac-
ceptam re-
tulit.*

Sacellum,
Roma, di-
ctum, pu-
tant aliqui,
à Romana
urbe, unde
statua af-
portata, ali-
qui à facel-
lano, quod
habuerit
potestatem
absolvendi
à peccatis
Pontifici
reservatis.

Auctores
iidem.

*anno 1598
magistrat^o
Lutheran^o
proscriptus
à Cesare,
& rebellio
suppressa.
Typogra-
phia West-
phalie
Matthai
Merian.
Diffidium
inter Aquis-
granenses
& Ducem
Juliae.
Molimina
haereticorū
ibidem.
Teschenn.
p. 2. f. 343.
Petrus
Beek de
origine &
incremen-
to civita-
tis Aquis-
gran.

quodd peculiari Pontificis gratiâ, id temporis infrequente, paucisq;
concelisâ, absolvere quosvis poenitentes posset ab iis etiam gravio-
ribus peccatis, quorum ceteroqui absolutionem Pontifex ipse suo
tribunali reservat; joci causâ Papam Romanum passim appellatum
esse. Sed omnis hujus rei certa memoria planè interiit: sicut &
ipsum sacelli satis amplum, & dives sacerdotium; Conrado Eke-
lendorff ultimo possessori anno MDXXIX ab Erico Episcopo da-
tum; tanquam *insignis*, ut veteres tabulae loquuntur, *literaturæ pra-*
mium. At postea in profanos usus aversum est. Hoc sacellum
quàm opulentum olim & ornatum; tam miserum & desertum ad
Theodori Episcopi tempora pervenerat: ut is piâ quadam jactatio-
ne *gloriarî in Domino* potuisset; se suam ad Paderæ fontes Romam;
quam ne *lateritiâ* quidem, sed luteam, & ligneam invenerat, si non
marmoream, certè solidam de lapide parabili structuram *reliquisse*.

Non eadem hoc tempore studia propagandæ religionis ferve-
bant Aquisgrani. Erat urbs ea tumultuario aliquot abhinc annis
bello implicita: jamque ab octennio* se turbis evolverat, quiete &
pristinâ fruens libertate orthodoxæ Fidei redditâ. Eam evertere
hoc anno occultis artibus connituntur turbulenta quædam capita;
quæ in diversis tribubus intra moenia clàm perstiterant, lenitate,
an incuriâ eorum? quibus id temporis integrum erat, omnibus di-
versæ religionis sectatoribus urbem prorsus expurgare. Hæ sub
dolofo cinere gliscentes scintillæ, quò tutius in apertum aliquan-
do incendium erumperent; sibi in creatione magistratûs adjunge-
re quorundam Catholicorum benevolentiam student, publica il-
lis munia unanimi suffragatione deferendo. Indè audaciores non
nihil tentandum decernunt: erupturi copiis omnibus in loco; sed
incerti adhuc, quæ machinæ primùm adhibendæ. Visum pluri-
bus, jacienda esse primores inter & populum semina discordiæ.
Nihil fore hac viâ tectius, aptiusque ad insinuandum se in dissiden-
tes civium animos. Itaque in clandestinis coitionibus insidiosi
sermone sparsi de senatûs in plebem; de plebis in senatum male-
volentia. De supprimendo jure; quod Dux Juliæ in urbem
Advocatiæ titulo arroganter sibi vendicatum iret. Et jam eò incensi
animi; ut Joannis Guilielmi Juliæ Ducis conjugî Antoniæ Lotha-
ringicæ multo comitatu portam Borscheidtianam subeunti, ma-
gno numero occurrerent minitabundi cives: *reflexo curru viam, un-*
de venisset, relegeret ocyûs: alioquin *daturam penas, quod ausa sit præ-*
rogativâ quadam se eximere à communi lege, quâ nemini liceat, nisi ob-
tentâ prius à senatu facultate, urbem Aquasque ingredi. His commi-
nationibus insuper habitis, cum satellitum nobiliûmque, quæ Prin-
cipem affectabatur, turba admissis equis civium cuneum perrum-
peret;

peret; acerrimè in progredientes depugnatum. Ferro, bombardis, fustibus lapidibusque obluctati cives tam graves iras exercuerent, ut ipsa Princeps multitudinis furori contortâ rhedâ cedens, vitæ periculum ægre evaserit. Urebat vehementer Joannem Guilielmum Ducem injuria conjugii illata; & illata ab urbe, quam sibi obnoxiam haberet. Nec dubitavit ultionem opprobrii ab armis reposcere. Scribitur in vindictam miles. Viæ circum undique in civium peregre abeuntium direptionem obsessæ omnes. Urbs ipsa intercluso comitatu, omnibusque molendinis ex aquarum obstructione languentibus, ad rei cibariæ inopiam redacta: hæreticis clam in sinu eo magis gaudentibus; quo plûs spei ex tempore tam turbido affulgebat telæ, quam ex insidiis exorsæ erant, pertexendæ. Hujus bellici tumultûs exitum annus proximum insequens narrabit.

Præter has turbas gravioribus aliis per omnem vitam obrutus sæpe fuerat idem Joannes Guilielmus Dux Juliæ; jamque tædiis, senio, & morbis fatiscens vergere ad finem vitæ, etiamnum improlis, videbatur. Inde omnium tam patriæ, quàm pervetustæ familiæ bene cupientium eò vehementior sollicitudo; quò metus gravior, ne hærede masculo vacuæ ditiones competitoribus fierent altercationis bellique irritamentum. Igitur arcendo huic impendenti malo indicta Essendiæ Procerum comitia; in quibus unâ omnium consensione sancitum: si Superis fortasse visum, hærede provincias destituere; earum partitionem conjunctis viribus & armis impugnare: nullum populum, urbem nullam seorsum ulli auxiliaturum candidato; qui soluto ditionum vinculo divellere aliquid, aut partem sibi præripere machinaretur. A consiliariis Ducis Juliæ deinde propositum cæui congregatorum fuit: magnum in eo boni publici, & pacis servandæ momentum fore; si ad omnes, qui quovis nomine sibi juris aliquid in has ditiones assertum cuperent; mitteretur, qui ex voluntate Cæsaris denunciaret; ab obitu Ducis sinè prole decedentis controversiam, si qua inter competitores oriretur, æquissimorum judicum arbitratu discernendam. Antehorum decisionem nihil tentandum in provinciis. Hic vehemens sententiarum conflictus, aliis aliò inclinantibus. Ratam demum habuere legationem Ordines; modò ipsos inter & Ducis consiliarios divisum foret in interregno regimen: nec ii soli, qui à consiliis Duci essent, rei summam tenerent. Id verò cum præfractè nollent omnes; quos Cæsar & Guilielmus Dux publicæ rei moderatores præfecerat: altercationibus consumpti comitiales dies sinè ulla difficultatibus data luce occiderunt.

Aquisgranenses Joanni Wilhelmo duci Juliæ, Clivæ &c. insulant. Auctores iidem. *suprà ad. dueti.*

Comitia Procerum Juliæ Clivæ &c. de inveniendis mediis, quibus consuleretur patriæ si fortassis Dux sinè prole moreretur. Comitiorum exitus. Cur irrita fuerint. *Hist. ms. Tetschen. ad hunc annum.*

Expun-

Moritur
Arnoldus
Comes
Bentheimii,
Tecklen-
burgiStein-
furti, Lim-
burgiad La-
nam primū
lutheranus
post Calvi-
nista, gym-
nasii Stein-
fordienſis
conditor.

Stangefol
Imhoff de
notitia
Procerum.
ms. vetus.
*parte 1.
hiſt. Eccl.
pag. 784.
*Hamelm.
ibid. pag.
785.
*Hamelm.
hoc obſcurē
innuit
part 1. hiſt.
Eccl. pag.
788.

Quare Loë-
nus more ser-
pentis, qui ante
Evam, quam vi-
rum in para-
diſo doſe aggreſ-
ſus eſt, ad con-
jugem Magdalenam
(Hamelman-
nus Walburgem
vocat) fallacibus
eſcis decipiendam
ſe vertit. Eā
breui inſecatā
protinus & Arnoldum
Comitem primum
habuit ad
comedendum de
fructibus Lutheri.
Verū paulo poſt
aperiti ſunt o-
culi Comitis:
vidensque Lutheri
vanitatem auribus
illam & animis
averſatur. At heu
dolor! parū profuit
aperuiſſe oculos.
Proſcripto enim
Luthero ſecutus
Calvinum* itidem
cœcum ducem
incidit in profundio-
rem foveam, in
novos errores,
gymnaſio ad
eos latiùs diſſeminan-
dos Steinfurti, haud
procul à Weſtphalorum
Metropoli, ſub annum
ſuperioris ſæculi nonageſi-
mum erecto; idq;
ad perniciem conſinium
in urbe Monaſterienſi ſcholarum:
ibi enim, cum magna
diſcipulorum celebritas
eſſet; incauta juven-
tus doctrinæ mollioris
oſtentatione faciliùs
Steinfurtum pellici-
enda, ſperabatur.
Et jam hæreditarias
ditiones omnes reje-
cto Luthero ad Calvi-
ni partes cœgerat,
imaginibus è templis,
ceteriſque omnibus lo-
cis Calvinianorum
more abolitis, profanatis-
que. Reſtabat in op-
pido *Sengerſe* divæ
Margaritæ Virginis &
Martyris incifa ſaxo
effigies: cui tanquam
tutelari Patronæ olim
multi honores habiti.
Comes ſaxeam molem
jubeat tanquam inu-
tile pondus ex altari
in terram proturbari.
Tergiverſantibus
oppidanis ipſus Comes
ſtatue ſacrilegas manus
affert; deque altari
revulſam afferri per
ſatellites curat, in
commune pagi lavacrum
demergendam. Sen-
ſit illico ultores ſuperos.
Manus ut applicitæ
fuerant iſti ſtatue;
obſtupeſcentibus con-
tractæ nervis, detortæ-
que facti pœnam ul-
que circumtul-
erunt, dum tertio
Idus Januarii ſub
anni hujus initium
finis calamitati
morte daretur. Ab
exceſſu patris* pa-
ternarum poſſeſſionum
facta partiti-
o inter filios. Ex
hiſ Fridericum*
Ludolphum eādem
pravitate corporis
laboraſſe, confirmatum
habetur teſtimonio
viri nobilis fide
digniſſimi; cui ve-
tere junctus ami-
citiâ Ludolphus non
rarò queſtus fuerat;
ſuarum, quibus cap-
tus

Arnoldi
Comitis
Bentheim-
enſis &c. in
ſacras ima-
gines inju-
rioſi pœna.
Vetus ms.
Joannis
Turckii.

*Imhoff de
not. Procer.
l. 9. c. 1.
*alii Fridericum
Ludovicum
vocat.

Expunctus hoc anno Arnoldus Comes Bentheimii & Tecklen-
burgi &c. è numero vivorum, non item è Calvinistarum ſectis.
In hiſ immortalis nomine & multis in cælum laudibus effertur, quod
ex Weſtphalorum dynaſtis omnibus ipſe primus Calvinii dogma-
ta invexerit in Weſtphaliā. Meliorem ipſi laudem Hamelman-
nus* ſcriptor Lutheranus hiſ verbis tribuit: *Vir erat naturā pius,
et ex ſancto zelo Pontificiæ Religioni deditus.* At depravatus poſtea
per concionatorem aulicum Joannem Loënum* mendaciis ejus &
technis, quibus inſperſum dictionibus ſuis venenum tegere pri-
mum, & neſcientibus propinare ſcivit. Infecti ſtatim in aula
quā plurimi: Arnoldo Comite adhuc novitatis virus reſpuente.
Quare Loënus more ſerpentis, qui ante Evam, quam virum in para-
diſo doſe aggreſſus eſt, ad conjugem Magdalenam (Hamelman-
nus Walburgem vocat) fallacibus eſcis decipiendam ſe vertit. Eā
breui inſecatā protinus & Arnoldum Comitem primum habuit ad
comedendum de fructibus Lutheri. Verū paulo poſt aperti ſunt ocu-
li Comitis: vidensque Lutheri vanitatem auribus illam & animis
averſatur. At heu dolor! parū profuit aperuiſſe oculos. Pro-
ſcripto enim Luthero ſecutus Calvinum* itidem cœcum ducem
incidit in profundio-
rem foveam, in
novos errores, gymnaſio ad
eos latiùs diſſeminan-
dos Steinfurti, haud
procul à Weſtphalorum
Metropoli, ſub annum
ſuperioris ſæculi nonageſi-
mum erecto; idq;
ad perniciem conſinium
in urbe Monaſterienſi ſcholarum:
ibi enim, cum magna
diſcipulorum celebritas
eſſet; incauta juven-
tus doctrinæ mollioris
oſtentatione faciliùs
Steinfurtum pellici-
enda, ſperabatur.
Et jam hæreditarias
ditiones omnes reje-
cto Luthero ad Calvi-
ni partes cœgerat, imaginibus è templis, ceteriſque omnibus lo-
cis Calvinianorum more abolitis, profanatisque. Reſtabat in op-
pido *Sengerſe* divæ Margaritæ Virginis & Martyris incifa ſaxo effi-
gies: cui tanquam tutelari Patronæ olim multi honores habiti.
Comes ſaxeam molem jubeat tanquam inutile pondus ex altari in
terram proturbari. Tergiverſantibus oppidanis ipſus Comes ſta-
tuæ ſacrilegas manus affert; deque altari revulſam afferri per ſa-
tellites curat, in commune pagi lavacrum demergendam. Sen-
ſit illico ultores ſuperos. Manus ut applicitæ fuerant iſti ſtatue;
obſtupeſcentibus contractæ nervis, detortæque facti pœnam ul-
que circumtul-
erunt, dum tertio Idus Januarii ſub anni hujus ini-
tium finis calamitati morte daretur. Ab exceſſu patris* pa-
ternarum poſſeſſionum facta partiti-
o inter filios. Ex hiſ Fridericum*
Ludolphum eādem pravitate corporis laboraſſe, confirmatum ha-
betur teſtimonio viri nobilis fide digniſſimi; cui vetere junctus a-
micitia Ludolphus non rarò queſtus fuerat; ſuarum, quibus cap-
tus

tus esset, manuum triste vitium in se à patre transfusum.

Nihil de hac cælesti vindicta meminit Hamelmannus: at tantò verbosior in narrandis figmentis aliis. *Idolon*, dicit, *Margareta sacrum in pago Eengerick fuisse. Deprehensumque dolum sacrificorum, Hamelm. quasi coram vulgo statua sudorem emitteret, artificio quodam tale quid ad pag. 849. decipiendum vulgus adornantium. Neque ad hoc idolon aliter, quàm ad oraculum Delphicum concurrisse populum. Tandem ereptum ex oculis hominum; prostratumque non ab Arnolfo, sed Conrado Comite Tecklenburgico & Lingensi. Inde triumphum plausu ingenti celebrat: advocatque in auxilium poetam Joannem Pollium, qui heroi tam egregio Epinicium canat. Vulgares * & proletarii*

*vide illos loco citato.

versus sunt: nihil poetici nitoris habent; nec quidquam virium ad obliterandam memoriam tam tristis rei, quæ illustrissimam Comitum Bentheimicorum familiam, pessimorum hominum consiliis ad pejora inductam, afflixit. Fortunatiores olim; atque à Divorum cultu celebres primi harum regionum Comites: interque eos cum

*Bentheimenses olim dicti Tubantes.

*vide Hakenbergiæ de origine Germanor. & Suedor. imhoff de notis. Pro-

It procū ad Solymas mulier, trans Ilion uxor;

Imbellēque Asia suspicit ora nurum.

Excidimus jam laude viri: si femina Christi

Ter bustum querit, quæ manet umbra viros?

Eodem hoc anno justus Lipsius morte extinctus est celebre humanus, & superioris seculi literatorum lumen. Is olim apud Ubios in gymnasio Patrum Societatis JESU scientiarum alumnus, jam tum semina jecit frugis post enatæ, cujus ubertatem complures multis passim laudibus exornarunt. Secus quàm recentior quidam * laudum ejus obtrektor: qui libello nuper in lucem dato Lipsium invidiosè criminatur, tanquam Proteum, varias indutum figuras, omnium horarum, & religionum hominem: aliàs Jenæ in Thuringia Lutheri, Calvinii aliàs in Hollandia Lugduni Batavorum perfonatum se affeculam tulisse. Pluribus insuper superstitionibus, simulationumque involucris tectum toti illuisse mundo. An turpior viro tam gravi, & innocenti macula aspergi ulla potest? sed quæ à vento facile diffabitur, decidetque, quando in nulla prorsus à scriptore adducta probatione innititur. Equidem nemo inficias iverit, Justum Lipsium reprehensione temeritatis non carere, quod ab Hollandis ob eruditionis famam accersitus, publicè docendi munus Lugduni Batavorum non sinè gravi Catholicorum offensione suscepit. At inde continuò arguere, quis ausit? incidisse ipsum in

*missus Coloniam anno 1563.

*Chapeauville in vita just. Lipsii à Miræo edita.

*Christiannus Jöcher historiar. Lipsiæ Professor edit librum

1733. Moritur hoc a. d. just. Lipsius. Defenditur vita ejus contra calumnias

Rrrr

deliria

deliria Calvinii; aut ficto ea animo popularis auræ gratiâ propugnasse. Quanquam naufragii periculum non leve fuerit. At eo per Delrii viri sapientissimi, quocum vetus ipsi necessitudo erat, consilia tempestivè discusso, ad tutiorem portum in patriam* reli-
 ctâ apud Hollandos uxore & familiâ se recepit. Exinde reliquum vitæ in Christianæ pietatis cultu & otio erudito positum. Quam sanctè ritu Catholico ad mortem compositus decesserit; abunde narratum ab aliis. Juvat*ultima morientis verba repetere: oculis manibûsque in cælum sublatis: *O Mater Dei, inquit, adsis famulo tuo cum tota aternitate decertanti: Nec me deseras in hac hora, à qua pen- det aeterna animæ mea salus.*

Ad tanta hoc anno homini ab homine illata mala, accessit alia ab irato cælo immisâ calamitas. Sexto Kalendas Aprilis feriâ secundâ Christo resurgenti sacrâ sub meridiem tanta ventorum vis repentino motu exorta est, quâ post hominum memoriam violentior extitisse vix ulla memoratur; fastigiorum domuum, turriumq; dejectu, evulsarum sinè numero arborum strage per omnem Europam perniciosâ: quin & funestissima fuit interitu plurimorum hominum, quos de via sublatis, inque gyrum ludibrii instar circumactos per aërem sepositis in locis terræ allisit. Multa insuper narrant integra oppida, pagosque in Ducatu Clivenfi suis dimota sedibus corruisse, obtritit hominibus & jumentis. Exinde continuis per æstatem pluviis ac inundationibus & vineæ & agri corrupti, tenuēs fructus tam vindemiæ, quàm messi immaturos dedere; spicis & uvis nimio frigore perustis, emortuisque. Terrorem ex hac cæli inclementia incussum non parùm auxit sexto Nonas Octobris horâ primâ pomeridianâ Solis tanta defectio, ut plerisque in locis die in noctem verso mercenariæ operæ, ex agris in domos profugæ, turbatas naturæ leges inclamarent; ipsis etiam pascentium pecorum gregibus præ horrore obstupefactis.

Alio jam antè metu decimâ sextâ Februarii perculsa hæc urbs Paderbornensis fuerat. In aëre visâ nubes variis primùm coloribus distincta: mox atrato luridoque; demum colore igneo, multisque dejectis in terram flammulis horrida. Non una inde divinationum materies. Qui ex colorum varietate variam, disparēmq; rursum intrâ mœnia aliquando fore religionem; ex eaque fatum aliquod reipublicæ ominabantur, graves concivere motus in complurium animis, tam futurorum, quàm præsentium malorum formidine suspensis. Princeps tamen, ne quid sibi, tanquam hostile aliquid adhuc molienti, diffiderent cives; militari eos onere immunes deinceps voluit: atque urbis custodiâ civibus concreditâ Principis miles ab excubiis aliò migrare jussus. Neque consules, quos suspi-

*ex literis
à Lipsio
Moguntia
datis 14.
Aprilis an-
no 1591.
*obiit Lo-
vanii die
23 Martii.

Inaudita
tempestas
ferè totam
Europam
affligit.
Chytræus
fol. 115.
Hist. ms.
Stangefol.

Paderbor-
nenses ter-
rentur mirâ
nube per
aërem ap-
parente.
in contin.
Cosmod.
Gobelin.
Episcopus
Theodorus
lenius pro-
cedit cum
suspectis de
hæresi.
Hist. ms.

suspicio erat hæresin ore tenus abjurâsse tantum, animo reconditam fovere; Princeps loco aut officio movendos censuit; ne Religionis fervore vicinorum in se Principum animos incenderet; intraque urbem gliscenti adhuc igni affunderet oleum.

Annus Christi 1607.

PAULI V. Pontificis	2. & 3.
RUDOLPHI II. Imperator.	31. & 32.
THEODORI Episc Paderb.	22. & 23.

Moc anno Archiduci Alberto inducias pacemque petendi necessitas imposita, tum à seditione ac tumultu militum; quos parca rursus stipendiorum solutio ad prædas, & in furorem verterat; tum à Batavis terrâ, marique grassantibus; eoque navalium expeditionum felicitate jam progressis, ut Hispanicam classẽ in ipsis freti Gaditani faucibus hoc anno adorti profligaverint. Missi in Hollandiam, qui de Alberti mente ad Ordines referrent; suâ dexteritate & solertiâ inflexere foederatorum animos ab armis ad inducias; atque ab his ad pacis tractationem: cujus initium, ne quâ hostili offensione impederetur, armorum cessatio *pari utrimque consensu in menses octo sancita. Albertus ut Mauritium beneficio aliquo delinitum, sibi conjunctionem haberet; ultro illi Cracaviam comitatûs Meursensis arcem cedit, eidemque toti extra Belgii limites in fundo imperii sitæ ditioni ab hostium incurso & injuriis securitatem pollicetur. At tantò postea acerbior Albertus in seditiosos milites. Ut turbidum tot hucusque malorum fontem obstrueret; omnes seditionis unquam in castris concitatæ authores; ejusque flagitii quovis modo rei publico edicto, omni sublatâ cunctatione, *in exilium pelluntur: poenâ capitis constitutâ in eos, qui amplius viginti quatuor horas in ditionibus Belgicis hæere ausi essent. Hoc ense illud immedicabile vulnus rescindendum erat.

Quas modò memoravimus belli ferias; bis mille Batavi equites viginti in turmas distributi prædatoriâ in Westphaliâ excursione mense Februario præverterant, tam latè per omnem Ducatum, quàm impune prædis, cædibus, incendiis grassando: ut gentem, crederes, ab omni humanitate relictam ex ultimo barbari orbis spoliario prorupisse. Sacra, profana, publica, privata, fursum deorsum versa. Villicorum præsertim & religiosorum ruri indefensis domibus ingens illata vastitas. Populata afflictâque omnia. Demum oppido, cui **Salve** nomen in tractu Angariæ penitus in

Albertus
Archidux
inducias
paciscitur
cum Hol-
landis.

Spond. in
contin Ba-
ron. f. 949.
Stangefol.
Haræus
Galluc. &
alii.

*mense
Aprili
Spondan.

Pœna sedis-
tiosorum
militum in
castris Al-
berti.
Galluc. ad
hunc annũ.
fol. 411.
Haræus.
*24 De-
cembris.

Hollandi
Westphaliae &
Diocesis
Paderbornensem
crudeliter
devastant.
Stangefol.
in summa-
rio circuli
Westph.

n. 1. & 2.
Kleinsorge
*Delbrugen-
ses ex
Bructeris
orti. vide
mon. Pad.
pag. 58. 59.
*vide an-
num 1604.

Theodorus
Ep. arcem
Wewels-
burgensem
anno 1604
à funda-
mentis in-
choatam
hoc anno
absolvit.
Monum.
Paderb.
fol. 230.
*Zwang-
Dienste.

*a. 1646.

Descriptio
arcis We-
welsbur-
gensis.
Monum.
Paderb.
Horion in
panegy.
Paderb.
*alloquitur
poeta Theo-
dor. Ep.

cineres redactæ; direptæque Ohlinghusano cœnobio, prædæ jam aliàs degustatæ dulcedine laceffiti ad expilandam Diocesis Paderbornensem feruntur: ubi maxima rursus vis prædantium in miseros agricolas; atque ex his præ ceteris in Delbrugenses incubuit. Præter abacta jumenta alia coacti sunt equos magno numero abreptos caro redimere: duobus præterea imperialium millibus ad saturandam eorum rapacitatem oblatis. At hoc exiguum nimis prædatoribus visum, & illiberale munus. Afferentibus illud pro honorario redditum tergus bene depexum; cum hac inter acerrimos ictus exprobratione: *sordidam esse gentem et stupidam; quæ gratiori animo reponere in beneficii loco nesciat, secum tam benigne actum esse.* Hæc lenitas latrocinantium est: videri misericordes volunt, quando ablatis omnibus peram inanem, & vitam viatori condonant. Neque animus erat Delbrugensibus, genti aliàs pugnacissimæ veterem Bructerorum *fortitudinem hîc rursus periclitari: quippe territi adhuc infelici nuper cum Hispanis congressu; à quibus inflictae illis plagæ *nondum coaluerant.

Theodorus interim Episcopus ac Princeps noster; postquam anno prioris seculi octogesimo nono ad Diocesis suæ fines profectus, summâ ter mille quingentorum sex & triginta aureorum Rhenanorum Dynastis Bürensibus numeratâ, Wewelsburgum Ecclesiæ Paderbornensis patrimonio recuperasset; hoc itidem anno arcem Wewelsburgensem, cujus fundamenta triennio abhinc jecerat, sex & triginta millium nummorum imperialium sumptu (vecturas, operasque, jure *angariarum præstitas in rationes impensarum non referimus) ad fastigium perduxit, artificiosâ triangulum exhibente formâ, & tam magnificâ, ut teste quodam de gente Suecorum non ignobili viro; cujus ex ore id audivisse se Schatenius notatum reliquit, universum Sueciæ Regnum nullam illi parem; sed magis augustiore specie arcem id temporis habuerit. Excisa quidem postea, & per Gothos* absumpta flammis arx illa fuit; aliqua tamen tam sumptuosæ & elegantis aulæ utcunque imperfecta adumbratio in his versibus extat:

-- *Wewelsburgi solido domus ardua saxo*
Nubila sublimi culmine saxa ferit.
Hæc olim à priscis (fama si credimus) Hunnis
Post varios dominum *Te sibi legit heros.
Nunc te digna domus: sed erant mapalia nuper;
Pæne ruinoso semisepulta situ.
Circum Chaoniæ texunt umbracula quercus;
Sylvæque vicinas occulit alta feras.
Quasque sub hospitibus celat frondentibus arbos;
Plurima lascivo gutture vernat avis.

Aliud

Aliud hoc anno Ludovicus Darmstadii Princeps musarum non incelebre domicilium tradendis omnibus scientiarum artibus constituit Gieslæ in præcipua ejus ditionis urbe. Atque ut labem Luthero ex vicinis Castellanis ditionibus per Mauritium Hassiæ Landgravium ejecto aspersam nonnihil elueret; neminem in hac Academia voluit Doctorum subsellia, aut docendi munus adire; nisi qui in Lutheri institutionibus diligenter versatus, ejus doctrinam cum juris prudentia sociasset. Post impetrata à Rudolpho Cæsare privilegia solenni eorum promulgationi octava dies Octobris dicta: literatis circum viris, Principis invitatu, ad hanc solennitatem affluentibus. Invitationis programma Chytræus prolixè adducit.

Gravioribus per id tempus curis distinebatur Rudolphus Imperator. Is certior factus Turcos rursus in bellum apparatus fieri; veteresque rebellium Hungarorum turbas recrudescere: ad copias auxiliares ab imperii Ordinibus poscendas Ratisbonam comitia exeunte anno indicit, à Præside Ferdinando Archiduce vicariâ potestate gubernanda; ipso Rudolpho Cæsare jam per devexam ætatem publicis negotiis non satis idoneo. Ejus vero absentia audaciores Calvinistæ, postulationibus obfirmato animo refragantur: comitiisq; proximum in annum inaniter altercando extractis præfractè contendunt; se prius ne unum quidem militum manipulum duros; quàm Imperatoris animum in postulata sua facilem ac benignum haberent: atque in primis æquum & placabilem Donawerdæ civitati: utpote cui poena turbata pacis Religio- sâ nullo merito irrogata esset. Adeò debile in ea perversitate temporum erat Cæsaris imperium, & quasi precaria autoritas. Latî hac pervaciâ Duces & capita factionis Calvinisticæ & tanquam nacti occasionem commodam pariendi aliquando, quod jam diu parturiverant; paulò post Aschusium conveniunt, ad nihil minus, quàm ad Cæsaris, Germaniæq; salutem intenti. Omnes ibi ab aliis negotiis curas avocant ad excudendam famosam illam *unionem*, quæ in assiduis occultisque coitionibus, Procerum nuptiis, natalibus aliisque conventiculis, multo labore fabricari cœpta.

Libet rem paucis repetere. In comitiis Augustæ Vindelicorum celebratis, lapso sæculo in illa Religionum rerumque omnium confusione; cum post longas acresque disceptationes, Imperii Ordines agrè admodum reduci tranquillitatem publicam posse, nisi duarum Religionum permisso, viderent; comitali sanctione data omnibus libera optio, utram amplecti Religionem mallent, Catholicam an *Augustanæ Confessionis*: ceteris extra has duas cum

Ludovicus Darmstadii Princeps author Academiæ Gieslæ. Chytræus fol. 125. Strangefol. fol. 94. Rudolphus Imperator comitia celebrat Ratisbonæ sed inutilia, nil subsidii contra Turcas obtinet. Helvic. in theat. hist. univers. l. 5. pag. 126. Helvicus ea narrat ad an. 1608. * palat. in Ag. Aust. narrat fusæ pœnas & tumultus urbis Donawerdæ. * Frideric⁹ IV. Elector Palatinus Christian⁹ Princeps Anhaltin⁹, Joachimus Ernestus Brandeb. Marchio Onoldinus sive Anspachensis. * ad 1555. & 1566. Duæ tantum religiones in Imperio Romano permittuntur.

Cal-

Aliud

Initia unio-
nis Calvi-
nianæ in
comitiis
Ratisbo-
nensibus.
*Acta ho-
rum comi-
tiorum
manu scri-
pta.*

Calvinismo damnatis, proscriptisque ex Imperio omnibus. Hæc sententia *mollioribus* quibusdam Lutheranis æquo durior visa: ideoque nunc Ratisbonæ in comitiis Calvinistarum vices miserati, huic decreto intercessere; verbis ad commiserationem compositis perorando: *infirmiores fratres* (itâ nominabant fortissimos suæ & Catholicorum Religionis hostes) *non adeo duriter habendos: dandum aliquid eorum infirmitati; nonnihil libertatis, et domicilii intra Imperii terminos permittendum.* Ex ea igitur blanda fratrum indulgentia id mali natum, ut pauci antè & inquilini duntaxat Calvinistæ; postea augescere gregalium multitudine, ad sedem sibi propriam in Imperio stabiliendam, inque hospitem suorum perniciem erumperent; sacerdotum, monasteriorum, & Episcopaliū Ecclesiarum patrimonialia, facultates, bona omnia, aras ipsas per summam frustra dehortantis Cæsarei tribunalis contemtionem evastando, diripiendoque. Haud alia herinaceo sive echino indoles spinis hirtis animali. Dum admitti alienum in cubile petit; spinas occulit, blanditur; intromissus sua se in arma colligit; spinas exerit longius, hospitemque aculeis configendo faceßere de cubili cogit.

Augetur
unio Calvi-
nistica ac-
cessione
Ducum &
Comitum
multa-
rumque
urbium,
quæ sibi à
Cæsare me-
tuunt.
*Palatius in
Aq. Aust.
l. 47. p. 112
Helvicius
theat. hist.
univ. l. 5.
pag. 126.
ms. Turckii*

Corroboratâ hunc in modum seditiosâ factione, suum cuique munus descriptum. *Æraria*, armamentaria impleta: comparata annona militaris. Designati copiarum duces Princeps Anspacensis & Anhaltinus; idem ille, qui sub Galliæ, Hollandiæque signis merens, ad Calvini castra transfugerat. Quo etiam suafore præter Mauritium Hassum, Fridericum Ducem Wittenbergicum, Godfridum Comitem Oettingensem; præterque ceteras minores urbes, insuper in hujus foederis societatem pellectæ sunt urbes aliæ Ulma, Argentoratum, Norimberga: omnes exemplo severitatis ab Imperatore in Donawerdam edito conterritæ, persuasæque, ut graviora sæpius ausæ in Cæsaris iras sese hoc inito foedere præmunirent. Mira exinde fuit horum foederatorum ad replendum ærarium liberalitas an effusio: quàm restrictæ & paræ manus in contribuendo ad tutandum contra Turcas Romanum Imperium; tam exporrectæ jam & liberales, ubi largiendum aliquid ad prodendum illud, perdendumque. Quindecim enim millia & nongentos septuaginta quatuor florenos germanicos ab universo foedere singulis mensibus ærario inferendos, decernunt. Ingens certè vis pecuniæ, & maxima videbitur reputanti paucitatem eorum, qui soli ad eam summam quovis mense repræsentandam se obligarant. Foeda inde si quæ alia ad eum diem, labes Romano Imperio tam turpiter in se diviso hæsit.

Longè felicior hic annus Venetis ex lenitate Pauli V. Pontificis maximi. Is sublato nunc, quo superiore anno Venetos ob violatam

latam* immunitatem perculerat anathemate; Rem publicam communioni fidelium restituit: Legatis Galliae ac Hispaniae ortas simultates componentibus, ne res ad arma & bellum vergeret. Ferunt contumaciam Venetorum in Pontificem longius processisse ex impulsione Jacobi primi* Anglorum Regis; illud solum tectè sollicitèque agentis, ut sectam in Anglia ex Pontificii solii ruinis surgentem altiùs eveheret per calcatam à Venetis quoque Pontificis auctoritatem. Cui & graviùs labefactandæ jam anno proximo quandam juris jurandi formulam, velut novum bellicum arietem admovent. *Furamentum fidelitatis*, appellabant Angli, et *tesseram fidei ad internoscendos Papistas*. Horum singuli in certa jurare verba iussi; quibus omnem summo Pontifici potestatem Rex abrogatum ibat. Indignatus Pontifex alteris hoc anno literis docet Catholicos, vinculum iniquitatis ac perfidiæ hoc sacramentum esse; ejusque quantumvis atrocibus tormentis extortam susceptamque obligationem cum sempiterno exitio conjunctam: illis omnibus graviter interminatus, qui à Sedis Apostolicæ judicio alienâ interpretatione effugium circumspicerent, dicerentque; Regem merè civilem obedientiam & cuilibet Principi debitam reposcere à Catholicis.

Memorabilis etiam hic annus ex hyeme contra exsuccam tristemque aliàs naturam læta admodum & foecunda. Februario enim mense non modò in pratis jam virentibus matura videre erat pastio ni gramina; sed & in hortis plantas arborèsque frondibus & floribus convestitas. Et quod magis mirè, vidisse se, horum temporum æqualis* scriptor meminit, Padibornæ sub ferias nascenti Domino sacras stipitem brassicæ jam floridum & desinentem in semen. At breve hortorum gaudium. Vicefimo octavo Februarii subito ingruens tempestas vi ventorum, ac grandine imbri mista; istaque fulminum præcoces fructus enecuit, absumpsitque. Secuta dein ex inverso temporum ordine gravis cæli aspiratio luem pestiferam in æstate afflavit; quæ hac in urbe Paderbornensi multos depasta; plures Coloniae centum prope & quadraginta quot diebus; multa verò paucos intrà menses hominum millia extinxit.

Annus Christi 1608.

PAULI V. Pontificis. 3. & 4.
 RUDOLPHI II. Imperat. 32. & 33.
 THEODORI Episc. Paderb. 23. & 24.

IN cumulum malorum, quibus diu pressus Imperator, hoc anno accessit reliquis omnibus atrocior calamitas. Archidux Matthias, in Hungaria non ita pridem in salute Rudolphi Cæsaris & Imperii contra

Turcas

* Canonici
 Vincentini
 & Nervenses
 se Abbatem
 pertraxerant
 ad judicium
 se natus item
 Canonici
 in carcere

rem conje-

cerant.

Juven. l.

20. part. 5.

pag. 90.

Veneri re-

concilian-

tur Ponti-

fici.

Chytraus

Juven.

& alii.

* Rex Sco-

tiae ejus no-

minis VI.

Novum fi-

delitatis ju-

ramentum

à Jacobo

Angliae Re-

ge obtusu

Catholicis,

improbatur

Romæ &

severè pro-

hibetur.

Spond. ad

hunc annu.

Hyems le-

nis, inde

secura pe-

stis & alia

damna.

Kleinsorg.

in contin.

Cosmodr.

Gobelin.

* Klockner

in appen-

dice ad Cos-

mod. Gobe-

lini.

*Presburg.

Bellum & diffidium inter Imperatorem Rudolphum & Matthiam fratrem Archiducem, Palatium in Aq. Aust. Chytraus, Helvicius.

Gaudium hæreticorum de orta Imperatore inter & fratrem Matthiam discordia. *recenset eos articulos Helvici ad an. 1608

Reconciliantur fratres Imperator Rudolphus & Archidux Matthias, Helvic. in theat. hist. univers. l. 5 pag. 128 Palatium in Aq. Aust.

Turcas propugnanda acer & diligens; nunc subito à Rudolpho fratre alienior coactis *Posonii comitiis in ejusdem exitum, tragediam commutatâ consiliorum scenâ adornat: atque ut rebelles Hungaros Austriacosque, ad arma in fratrem sumenda alacriores habeat; per amplam Religionis, cujuscunque arbitratu eligendæ, potestatem facit: cum valido dein exercitu viginti millium armatorum hominum inter acerrima hiemis frigora, ipse regnandi cupiditate & irâ æstuans, in Moraviam irrumpit: eâ subactâ Bohemiam adulto Vere pari armorum terrore obruit; positisque haud procul Pragâ castris, mittit in urbem, qui Rudolphi Imperatoris, Ordinumque in ea, quæ Posonii cum Hungaris ex æquo bonoque conventa essent, assensum postulet: velle Matthiam firma haberi ratâque omnia; stabiliri pacem Turcicam & Hungaricam: atque datâ protinus cautione de hæreditariis aliis ditionibus, jam nunc cum Austriæ Archiducatu sibi Bohemiæ, Hungariæque coronas deponere: ipso Rudolpho fratre ad privatæ vitæ tenebras in comitatum Tyrolensem secedere jussu.

Hic macti animis, ut nunquam antè, hæretici. Gaudere tristem & sinistram vicem Cæsaris: Calviniani cum primis in Germania convolare rursus ad perficiendam, quam affectam reliquerant, *unionem*. Plura Hussitæ ausi in Bohemia, non obscure jactantes; fortunas omnes vitamque ipsam pro servanda prosperitate Cæsaris sibi venales esse, sed non alio emendas pretio, quam datâ approbatione quorundam *articulorum, quos in favorem sectæ suæ consignatos Cæsari exhibebant. Itâ partitis in diversa consiliis hæretici Rudolpho alii; alii Matthiæ favere visi; re ipsâ neutrarum partium omnes: magisque clam accendendo fratrum dissidia eò solum tendere, ut, in quem inclinaret fortuna, factioni suæ adjungerent: ejusque exitio ad sua commoda uterentur. Imperator Rudolphus, cum ad promissâ aliqua, quæ dura temporis necessitas imperabat, Bohemos aliquantò placatiores haberet; justum ex tempore exercitum contrahit: jamque in occursum adventantis Matthiæ explicata acies sese ostentabat, quando pro suo in Austriacam Domum studio opportunè intervenientes arbitri, reductâ inter fratres concordia, structas acies solvunt. Pacis hujus conciliatores fuere in primis Paulus V. Pontifex, Philippus III. Rex Hispaniarum, Christianus Saxonie & Fridericus Elector Brandenburgicus. His arbitris in has leges conventum: *cederet Rudolphus Matthiæ Hungariam, Austriam, Moraviam: datâ insuper fide, Bohemiam his ditionibus ab obitu fratris adjunctum iri.*

Gravis item hoc anno plaga inflicta Luthero in Dioecesi Paderbornensi ex odio in ipsum & alienatione animi Simonis Comitis Lip-

piensis. Is cum plures annos Lutherum in ditionum suarum gremio fovisset; nunc Mauritii Hassiæ Landgravii exemplo novas hominis opiniones detestatus, alia Calvinii commenta sibi veriora fingit. Atque ut eadem facilius, quam verius propugnata subjectorum animis ingeneret; rudiores primum è pagis suis Lutherani verbi præcones ad synodum in arcem suam* convocat, jubetque cum adversario*, quem Lipsiâ acciverat Calvinianæ doctrinæ peritissimum, de rebus fidei in certamen descendere. At nihil expeditius, quam leviores ejusmodi arundines, mobiles omni vento, quamlibet in partem traxisse: paucis contra obnitentibus officio & patriâ interdictum. Ignari hujus mutationis Lutherani Paderbornenses, cum occlusa illis esset, ac reddita Catholicis Forensis Ecclesia, in Lippienfe territorium ad pagum *Schlange* concedunt, ex ritu Lutheranorum coenam sumpturi. At visâ novitate rei ita indignati omnes, ut, aliis aliò abeuntibus, non pauci etiam ad mensam Eucharisticam, antiquo & immutabili majorum more frequentandam redierint. Hic idem Simon Comes Lippienfis est, qui sylvarum ac prædiorum, quæ Crucigeri monachi è monasterio Falckenhagenfi olim profugi* reliquerant, parte aliquâ, nescio cujus rei obtentu, sibi vendicatâ non contentus; alteram quoque hoc anno partem, à Patribus Societatis Jesu Pontificis largitione impetratam invasit; omnes glandemiæ fructus multasque cæsas arbores sibi præripiens. Implorata adversus vim usurpatam Curia Romana non modò gravatè tulit indignitatem rei; sed & Pontifex latâ è tribunali suo sententiâ utramque bonorum partem (utpote Religiosorum bona nulli profanæ jurisdictioni subjecta, nec in sciente summo Pontifice ab ullo occupanda) tanquam supremus bonorum Ecclesiasticorum dispensator Patribus Societatis JESU addicit. Ex literis Pontificiæ donationis, cum prolixæ nimium sint, gratius lectori fuerit principium & finem adjecisse.

Paulus Episcopus Servus Servorum Dei. Dilecto filio Officiali Paderbornensi salutem et Apostolicam Benedictionem. Sedis Apostolicæ providentia circumspècta circa collegiorum et aliorum piorum locorum, præsertim iis in regionibus constructorum, in quibus major inesse dignoscitur sapientum et religiosorum virorum necessitas, qui rudem populum eorum exemplari vitâ et doctrinâ erudiant: ac pravas hereticorum opiniones ad divini Nominis laudem et Catholicæ Fidei propagationem totis viribus refellere studeant, statum intendens, quæ pro necessitatibus suarum ac onerum illis incumbentium sublevamine opportuna remedia fore noscantur, libenter adhibet; ac desuper parochialis officii sui partes et favorabiliter per suppressionis beneficiorum Ecclesiasticorum, ministerium interponit; pro ut rerum locorum et temporum circumstantiis debite pensatis id in Domino

Simon Comes Lippienfis Calvinium amplectitur.

in contin.

Cosmodr.

Gobelin.

*Bract

dictam.

*Henricus

Dreckmey-

rus dictus.

*vide de vita horum monachorum annu 1596.

Bona & prædia omnia deserti monasterii Falckenhagenfis à Pontifice dantur Patribus Societ. Jesu ex literis

Romanis. literæ apostolicæ Pauli V. Pont.

conspicuum est salubriter expedire. etc. etc. Nos igitur --- supplicationibus inclinati per Apostolica scripta mandamus, quatenus in dicto monasterio nomina et titulos monasterii, Abbatis, et dignitatis Abbatialis; atque omnia et singula officia, dignitates Canonicales, autoritate nostrâ perpetuò suppressas, et extinguas: dictique monasterii sic suppressi et extincti situm, domos, structuras, adificia, membra, Ecclesias, Capellas unâ cum parochiali Ecclesia nec non reliquos tam per dictum Simonem Comitem Lippiensem, quàm quoscunque alios occupatos et nondum eidem collegio applicatos fructus, redditus, proventus, iura, jurisdictiones, decimas, pertinentias, census, proprietates, emolumenta, obventiones, res et bona universa quomodolibet qualificata, et nuncupata, ac in quibuscunque rebus, et ubicunque existentia eidem collegio perpetuò applices et appropries, ac unias, annectas et incorpores: itâ tamen, quòd secutâ reali et actuali recuperatione parochialis Ecclesie huiusmodi Rector et collegiales prædicti illi de parcho Catholico et idoneo, qui in ea divina officia celebret, et sacramenta Ecclesiastica ritu Catholico administret, cum assignatione congrua portionis pro ipsius parochi manutentione providere debeant et teneantur; liceâtque prædictis, ac pro tempore existentibus ipsius collegii Rectoribus et collegialibus post factas à te presentium vigore applicationem et appropriationem, ac unionem, annexionem et incorporationem huiusmodi eorum et dicti collegii nominibus omnium et quorumcunque præmissorum et præter applicatorum seu unitorum corporalem realem, vel actualem possessionem per se vel alium seu alios libere apprehendere, et apprehensam perpetuò retinere: ac fructus, proventus, iura, obventiones, res et bona prædicta, propriâ autoritate etiam libere percipere, colligere, levare, exigere, recuperare, arrendare, locare, dislocare; ac in suos et dicti collegii usus, et utilitatem convertere, Diocesani loci, vel cuiusvis alterius licentiâ desuper minime requisitâ; onera spiritualia monasterio prædicto pro fundatoribus et benefactoribus illius incumbencia in solita dictâ Societatis ministeria et suffragia dictâ autoritate commutando, et decernendo easdem præsentibus sub quibusvis similium vel dissimilium quarumcunque revocationibus, suspensionibus, limitationibus, aut aliis contrariis dispositionibus, et per nos, et per successores nostros summos Pontifices quomodolibet editis et in crastinum assumptionis eorum ad summi Apostolatus dignitatem, et unionum et applicationum suum effectum nondum sortitarum revocatoriis edendis minime comprehensis: sed semper et perpetuò validas et efficaces, et ab illis exceptas, et quoties illa emanabunt, toties in pristinum et validissimum statum, et sub quacunque posteriori datâ per pro tempore existentes Rectorem et collegiales, collegii huiusmodi eligendâ restitutas, repositas, et plenariè redintegrandas, ac de novo concessas fore et esse. Romæ apud sanctum Marcum Anno incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo septimo, quinto decimo Augusti, Pontificatus nostri anno tertio.

Data

Data sunt hæc literæ anno proxime elapso Romæ. Hoc anno in has regiones in ejusque, cui inscriptæ, manus pervenire, ex quibus consultò prætermisimus, quæ *de vita monachorum, defectio-
ne ab ordine & Fide narrantur; ne putida materies iteratò proposita
nauseam moveat. Vi harum literarum & Cæsaris insuper volun-
tate Patres possessionem adiçere. Sed quâ paulò post expulsi rur-
sum illâ temporum licentiâ; cum nulli piaculo duceretur, spoliis
permiscere omnia: & rapere tantum quisque auderet, quantum
prævalere armis poterat; eoque imbecilior esset auctoritas Ponti-
ficis, quò plures ejus in contemptum & ruinam arma sumpserant,
Luthero & Calvino, maledicis summorum mundi capitum convi-
tiatoribus incitati.

At neque benignius actum superiorum temporum improbi-
tate cum diocesi nostra Paderbornensi. Ex tot bellis & depræda-
tionibus maxima rerum omnium difficultas: fundi ac villæ passim
pignori oppositæ, urbes, arces, oppida non levi ære alieno pressa.
Theodorus Episcopus videns in limine Episcopatus sui diocesin
adeò discerptam ac propè deploratam, nihil prætermisit, quo eam
confestim persanaret. Expunctis jam pridem* nominibus, qui-
bus Wewelsburgum Dynastis Bûranis obstructum erat, hoc pari-
ter anno non minor ejus cura versabatur in arce Heristalli *ad Vi-
surgim contractis debitis & alienis manibus liberanda. Fuit hæc
arx patrio vocabulo *Herstall*) à statione castrorum Caroli Magni
olim, ejusque hibernis sic dicta) Cæsaris dono Episcoporum Pa-
derbornensium possessio; eoque Theodoro Episcopo majori in
pretio, quòd prima isthic sacrorum fuisse Præsulum sedes* memo-
retur. Sed quæ rerum omnium vicissitudines & fata sunt; ab
Episcopatus patrimonio avulsa in dominatum Falckenbergicæ fa-
milie transierat; non antè reversa ad Paderbornensem Ecclesiam,
quàm Theodorus Episcopus eandem à Falckenbergicis, aliisque
creditoribus septendecim millium sexcentorum sex & sexaginta
aureorum solutione redemisset. Alterum, quod ex anni hujus me-
moriam Episcopo nostro Theodoro laudi datur, est placabilitas ani-
mi, & Christiana facilitas in condonandis offensis. Licet enim
ipsum inter & Arnoldum ab Horst Cathedralis Ecclesiæ Decanum
orta *dissensio jam in quinquennium protracta & novis irritamen-
tis exasperata sapius esset; ubi tamen Româ literis Pontifex depo-
nendæ simultatis hortator accessit, nihil tergiversatus est Theodo-
rus, interpositæ summi capitis auctoritati morem gerere, ac con-
troversia amicè compositâ pristinam erga Decanum benevolentiam
instauravit. Eundem Theodori animum pacis amantissimum ex-
pert hoc anno nonnulli de patria hac viri nobiles. Quamvis enim

*vide annu
1596. ubi
fuit illa
narrantur.

Videatur
Fabri
Grantz
Cangley
p. 4. pag.
576. & seq.

Heristallum
ab Episcopo
Theodoro
Paderbor-
nensi hoc
anno re-
demptum.
Monum.
Paderb. fol.
216 & 217
*ad 1599.

*aliud He-
ristallum
Francicum
ad Mosam.
*unde Epi-
scopi Pa-
derbornen-
ses, pri-
mum Epi-
scopi Heri-
stallenses
dicti. de
quo vide
Schatenii
ad annum
780.

*ad annum
1602 nar-
ratur. dis-
sensio orta
& causa
illius.
Componi-
tur contro-
versia inter
Theodoru
Ep. & Deca-
nu majore.

**Videatur
ms. post ty-
poeditum
in causa
contra
Spiegelios.*

inobedientia eorum **are* non parvo mulctata fuerit; uti videre est ex rei totius argumento typis dato; graves tamen ab illis exercitas inimicitias mox oblivioni dedit; eoque facilius certis legibus di-rempta lis fuit, quod Principem viderent non tam sumendae vindictae, quam juris tuendi cupidum. Hoc optimum ultionis genus est: haec propria dos excelsae indolis, adversantibus ignoscere.

Plus irarum sub hac tempora in finitimo nobis comitatu fuit, eaque tantum non implacabiles. Simon VI. Comes Lippiensis, postquam superiore anno pellegerat minores pagos ad recipiendam Calvinii doctrinam, nunc laetus pergit ad eandem per omnes ditioris suae urbes disseminandam. Neque magnae molis erat minora oppida Detmoldiam, Hornam, Blombergam, nec moenibus satis, nec magnis civium animis munita eo inflectere. Sola urbs Lemgovia majoribus confisa viribus obnitebatur strenue; exitiosum arbitrata, omni vento jam Lutheri jam Calvinii in ponderoso Religionis negotio circumferri. Urebat vehementer Comitem repulsa dolor: eo tamen dissimulato, lenitate usus virum popularem adhibet gesto consulatu celebrem, qui amicos inter sermones populum doceat; nihil in structura Religionis à Lutherò cœptae immutandum: solum addenda quaedam parerga, ut paria utrobique ornamenta sint, & par in utriusque Religionis sectatoribus pietas foveatur. Credula plebs asserenti fidem habet. At ubi postea deventum ad Coenam Eucharisticam, ex panis de furno extracti frustillis, & puro puto vino instructam; commune exortum murmur, damnataque inconsulta mutatio. Magnis deinde iris in Doctorem Dreckmeyerum, hominem animi falsum; novitatis authorem exarsere, invadendo domum ejus, fenestrasque omnes intortis lapidibus excutiendo. Punita quidem à magistratu hac insolentia, aliquot tumultuantium in carcerem detrusit. At inde populi alienatio major; aurium oculorumque in audiendo, videndoque homine fastidium tam grave, ut functionibus, ad quas obeundas statò die redierat, praerubore ob paucitatem auditorum intermissis, ac celeriter consensu, quo superbus venerat, equo ex urbe Hornam aufugerit; multa inter maledicta per plateas saxis, sumptisque de cloaca telis impetitus: non solo jam nomine tenus*, sed toto etiam corpore sordidus ac lutulentus. Perfractis deinde carcerum ostiis à ferociente populo captivis libertas reddita. Comes ulturus plebis contumaciam scripto milite vim meditatur. At Hollandi, Hafsique alio impediti bello, metu Caesarei exercitus detinebantur, quò minus, uti à Simone rogati erant, auxilio venirent. Mauritius tamen Cattorum Princeps, ne suo Simoni, quem ferventissimum suum imitatore habebat, planè deesset;

*Simon Co-
mes Lippi-
ensis cona-
tur urbes
suas ad Cal-
vinismum
cogere.
Lemgovia
fortiter re-
sistit
in contin.
Cosmodr.
Gobellini.
Kleinsorg.*

*Doctor
Dreckmey-
erus Lem-
govien-
sibus
odio est,
nec videre
eum nec
audire vo-
lunt, lapi-
datus & lu-
to sedatus
urbem de-
serere co-
gitur.
author an-
te citatus.
dictus
Dreck-
meyer.*

et;

set; ad Lemgovienſes miſit, qui furioſam plebem leniter officii
commonitam gravi dein oratione cohortaretur: *plus ut voluntati Si-*
monis Comitis ſui et ejus prudentiæ, quàm odio in Calvinum et pertinaci-
cerebro ſuo tribuerent: memores eſſent ſacramenti, quod in leges Comitis
et mandata dixiſſent. At illi in ea ſolùm, inquiunt, mandata, quæ res
temporarias ſpectabant, ſtatùmque politicum: neque in his ſe ulla unquam
imperia detrectaturos: minimè verò Religionis, negotii omnium maximi
cardinem verſari in volatice ſpiritu Comitis; ad quem cæco motu ſe populus
continuò obverteret: ea in re ſolùm ſe moderatorem Deum rectamque con-
ſcientiam ducem ſequi.

Mox deſenſio adverſus vim omnem à civibus comparata; ſparsusq;
de ea rumor Comitem à cœptis deterruit. Majoribus certè animis,
& conatu laudabiliore hujus Comitis avus Simon V. anno MDXXX
Lutherum* à Lippienſibus per ſeditionem in urbem Lemgoviam
intruſum junctis cum Erico Antiſtite noſtro viribus ejecerat, ve-
teri majorum Catholicâ Religionem reſtitutâ. At eundem Luthe-
rum poſtea à Bernardo* Comite filio Simonis V. in ditiones Lip-
piacas revocatum, nunc Comes Simon VI. Bernardi filius, nepos
Simonis V. hoſtilibus armis perſequitur; atque in erepta Luthero
ſede Calvinum collocare ſtudet. Sic *varium et mutabile ſemper*
regnum & quævis ditio eſt, ut primùm amiſſa ſemel Fides vera, do-
num Dei, **datum optimum descendens à patre luminum, apud quem*
non eſt tranſmutatio, nec viciffitudinis obumbratio. Nonnullorum
equidem opinio fuit, Comitem Simonem ſextum, cùm novem an-
norum puer Bernardum patrem amiſiſſet; primis adoleſcentiæ an-
nis in Mauritiâ Haſſiæ Landgravi tanquam tutoris poteſtate fuiſſe;
ideòque ab eo facilè illeſtum ad eandem ſecum Religionem ample-
ctendam. Hujus tamen tumultus cauſa verior adſcribi poterit in-
ſcitia, aut mendacio eorum, qui, cùm prædicatores veritatis ſe ja-
ctitent, eam aut ignorant ſponte, aut adulterant: eodémque Lu-
therum pretio & Calvinum venalem habent; pro ut Principes, Co-
mites, magnosque Dominos, quorum blandiuntur auribus, & gra-
tiam aucupantur; ad peregrinas hujus vel illius novatoris merces
emendas propenſos ſentiunt. *Nec unquam, ut bene Spondanus*
inquit, **ſinis erit huiusmodi ardelionum; quousque redigant omnes in-*
tellectum ſuum in captivitatem in obſequium Chriſti, et ejus Eccleſiæ; quam
dedit Deus in opus miniſterii, ut jam non ſimus parvuli fluctuantes, et cir-
cumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad cir-
cumventionem erroris.

Deſperatâ Lemgovia Calvinus Coloniam ad Rhenum progre-
ditur; eamque in urbem, ut feliciùs tutiùsque irrepit ſub pallio
tuendæ libertatis civiæ, clam doſoſas artes per amicos adhibet,
qui-

Comes ar-
mis cogere
Lemgovi-
enſes cogi-
tat ſed de-
ſertus ab
Hollandis
& Haſſis
cœpto ab-
ſiſtit.

Kleinſorgi
in contin.
Coſmod.
Gobelini.

*vide dicta
ad an. 1539

*Vide dicta
ad an. 1563

*Epiſt. Ja-
cobi cap. 1.
v. 17.

*Spondan.
pag 963.

tumultus à
Calviniftis
excitatus
Coloniz.

quibus seditiosum vulgus in senatum concitetur; eoque vel amoto vel subverso, admissi sensim ad ea munia Calviniani totâ urbe ad arbitrium gubernandâ potiantur. Author seditionis è Calvinianorum secta homo ultimæ fortis; cui Reinerio ^{cognomen} ^{Reinerio} nomen, in agro Ruræmundano in casa natus: inde è coeno emersus in tribum victorum Coloniae. Hoc vile caput, homo nihili, rusticanis quidem moribus asper, sed nequiter blandus; postquam sæpius in conventiculis opificum, officinis, tabernis, in circulis, in publicis confessibus libertatem civium à senatu iniquè oppressam per suos emissarios deplorasset; demum ipse vicefimâ octavâ Augusti in corona victorum frequente ad sexcentos, velut larvatus catilina, ad tristitiam compositâ facie, rostra conscendit; acerbâ callidâque oratione in urbis optimates, tanquam iniquos civium oppressores in-
Reinerus
turbarum
author longâ oratione
seditiosos
magis instigat.
Meshovius
in libro de hac re edito.
Magistratus
Colonien-
sis remedia
ad sedandū
populum
adhibet sed
sinè fructu.
Ibidem.
ipse caput cum primis deinceps.
Post hæc injurias omnes, quas com-
mentus erat à senatu irrogatas populo, longâ narratione prosequi-
tur, præsentésque fallaciter monet: minime omnium tangi se Religio-
num varietate; albi sint, an atrii co in genere, suâ tantidem interesse: ex-
pergerent tantum è veterno ad miseram illam servitutem, in quam pro-
lapsi per ignaviam essent, quacunque ope à fortune à capite propulsandam.
Quæ liberorum? quæ nepotum? quæ totius posteritatis olim querimonie?
si quem à majoribus acceperint libertatis thesaurum, sibi è manibus patian-
tur eripi, suâ interire socordia. Rapuit astuta hominis vociferatio
plurimum etiam Catholicorum animos; tantumque valuit, ut tur-
matim in plateas effusi lymphatis similes vim ac terrores incondi-
tis clamoribus magistratui denuntiarent. Consulibus ancipiti,
quò se verterent, curâ distractis placuit demum, post varias de mi-
tiganda plebe deliberationes duos è senatorum gremio viros pru-
dentés, neque populo ingratos mittere, qui seditiosos officii sui
commonefaciant; verbisque studeant lenioribus pacare ferociter
exultantes spiritus. Sed in ventum verba omnia. Validiori igitur
prosternenda hæc quercus ictu erat: utque securis statim ad radi-
cem poneretur, missi ad Reinerum totius seditionis architectum
apparitores, carceris poenam illi nomine magistratûs comminantur.
Ille verò quàm primum insanire, aspernari consulum jussa; inve-
recundè in os regerere, se pariturum nunquam tam iniqua impe-
rantibus: sociorum opem, tribunatias domus appellare: Viderent
jam, quò senatus audaciæ et injuriarum progrediatur; ipsum adeò liberta-
tis assertorem ad carceres deposcendo. Equidem nihil fore sibi honorifi-
centius, quàm suo unius sanguine pro communi salute omnium litasse: ni-
miùm verò socordes futurorum esse, nisi prævideant, se libertatis defensore
oppresso, palam majoris dominatûs vexillæ erectum iri. His

His dictis obfirmatior populus animos identidem extulit; eoque processere exacerbatorum iræ, ut perruptis jam omnibus obedientiæ reverentiæque repagulis, diurnæ per urbem nocturnæque fierent armatæ plebis concursationes: graves passim, apertæque jaçtarentur minæ, de senatu honoribus, ac fortunis exuendo; de proscribendis Clericis, Religiosis, de compilandis eorum domiciliis, templisque: hoc onere à cervicibus civium dejecto, respirare urbem aliquando posse; & quæ ejusmodi esse plures solent impotentium animorum contumeliosæ voces; ipsi adeò, neque pauci Catholici, quos in communionem sceleris subdole pertraxerant hæretici, terrificum quid animo in senatum, & linguâ spirabant. Tempestati ut tantisper cederet magistratus; ab intentata Reine-ro poena conversus ad lenitatem, comiter invitat seditiosos ad amicam dissidii compositionem: *Seligerent ex quavis tribu aliquos urbanorum, tribuûmque rerum scientes viros; qui de injuriis, de jugo, quo premisse contra jus fâsque populus diceret, ad senatum placidè referrent: non defuturam magistratûs æquitatem: si quæ hætenus onera æquo graviora fuerint, ad justæ moderationis leges reducendum iri.* Nihil eo consilio prudentius leniusque: sed quod procacitas Calvinistarum, & fraudulentia fructu cassum reddidit. A sextili enim mense ad Novembrem creberrimè tam in curia, quàm in tribunitiis rebellium domibus consultatum; Calvinianis semper, ubi se vel specula concordiae offerret, eò majore strepitu repugnantibus, quò sibi nequius persuasum habebant, Rhenum turbidum, quàm tranquillum aptiorem fore ad Calvinii fæces in urbem invehendas; eoque facilius eripi senatoribus gubernacula posse, quò majores procellæ in motu manerent. Pauciores tamen è Catholicis nobilioribus, cum edocti à senatu essent, latere anguem in herba, & nomine libertatis servandæ quæri everfionem avitæ Religionis; mox damnatisseditiosorum consiliis ad pristinam quietem redière; parte interrim de vulgo Catholicorum maximâ ad quævis hortamenta filicis instar immotâ persistente. Ità hæc urbs veræ Religionis studio flagrantissima semper; illa hætenus ab hæreseos corruptelis illibata virgo in proximo erat integritatis amittendæ periculo. Id cujus fuerit virtute remotum, anno sequente narrabitur.

Hoc interim labente anno turbis Juliæ Ducem inter & Aquisgranenses exortis, quarum biennio abhinc initia dedimus, finis datus: sapientissimis enim Ernesti in primis Colonensium Archiepiscopi, & Gonzagæ Ducis Mantuensis, qui fortè, usus Spadanis* aquis, lustratâ Coloniâ in Belgium cogitabat; adhortationibus eò inclinati dissidentium animi, ut sibi tanquam vicinis ex ju-re amicitiae, quæ vicinitati debetur, condonarent multa; positis

Et tentatâ
Reineri
captivitate
populus
magis tu-
multuatur.
Meshov.
Turckius
tom. 5. msf.

Invitantur
à magistra-
tu rebelles
ad amicam
composi-
tionem, sed
nihil effici-
tur.
Auctores
iidem.

aliqui Ca-
tholici ad-
vertunt pe-
riculum
Catholicæ
Religionis
& à rebelli-
bus disce-
dunt.
Auctores
iidem.
Lis inter
Ducem Ju-
liæ &
Aquisgra-
nenses
composita.
Teschenn.
p. 2 fol. 343

*germani-
cæ Spä.
lat. vicus
Spadanus
in Diœcesi
Leodiensi.

odiis

odii, quæ hoc rursus anno alternis prædis, infestis in agros pro-
cursationibus, aliisque mutuis injuriis recrudescere cœperant: at-
que ut tam crebris simultatibus disjuncti toties animi coirent ar-
ctius, à congregatis Dusseldorpii Ordinibus sollicitè laboratum.

Adolescens
in diœcesi
Paderbor-
nensi per
quatuor
semè an-
nos ab
omni cibo
& potu ab-
stinens,
Philippus
Sechtlenus
in libello,
qui hac de
re, typis
vulgatus
est anno
1614.

Ad calcem hujus anni rejecimus typis olim vulgatam narratio-
nem de adolescente ex hac patria oriundo, quem impransum sem-
per, & incoenatum, cœptam hoc anno ab omni prorsus cibo & po-
tu abstinentiam nullâ unquam panis micâ aut guttâ aquæ sumptâ,
in ipsos quatuor annos produxisse, tradunt. Rem non temere di-
ceres fabulæ, quàm vero propiorem; nisi scriptor, qui eam po-
steritati literis mandavit, jejunanti non rarò id temporis præsens,
testimonio suo credibilem faceret. Adolescenti nomen Herman-
no *Zommeræ*. octo & decem annos natus matre per pestiferam luem
extinctâ, & ipse Bochendorpii in vico hujus Diœcesis alio morbi
genere corripitur: Græci *ἰντερρον*, Latini *morbum regium aut arcuatum*
auriginemque vocant. Ex hoc morbo decumbens sub initium men-
sis Martii paulatim cœpit modici & tenuis cibi esse. Variæ quidem
ad irritandam ciborum appetentiam curationes adhibitæ: verum
secuta tam gravis est languentis stomachi nausea, ut circiter illud
tempus, quo annua adventûs Spiritûs sancti memoria recolitur,
omnia prorsus esculenta poculentâque, quantumvis lautè condi-
ta, rejecerit. Fuitque perpetuum hoc stomachi fastidium, dum
quarto post anno *eadem sancta Pentecostes solennia recurrerent.
Quo tempore, parco primùm, dein largiore cibo, curare corpus
cœpit, stomacho jam frustra alimentorum ejectionem tentante. In-
gens interim durante hoc morbo quorumvis hominum de plebe,
de nobilitate in ægroti domo frequentia, ad habitudinem corpo-
ris visu, tactûque explorandam.

Adolescen-
tis in diœ-
cesi Pader-
bornensi
quadrien-
nio jeju-
nantis de-
scriptio à
teste ocula-
to affertur.

Ostenditur
jejunium il-
lud solis
naturæ vi-
ribus ad-
scribendû
esse.

Ego quoque, inquit ipse hujus rei scriptor, rem primùm fuca-
tam, & commenticiam existimans, duobus aliis viris eruditissimis
me comitantibus, eundem accessi & hanc, quam subjicio, mace-
rati hominis constitutionem notavi. *Quantum ad externa corporis*
lineamenta: vultu præditus erat satis liberali, qualis in villici filio requiri
potest, pleno etiam et mediocriter carnosio: genæ tinctæ colore pallido; oculi
acres, castique: vox virilis et minime refracta; extenuata brachia; ma-
nus et digiti teretes; hi cultro vulnerati nihil mittebant sanguinis; secus
ac caput, aliâque membra cultello lassa. Nullos ex tam longo decubitu dolo-
res percepit; surgere tamen, niti pedibus, aut formare gressus, hand po-
tuit. Inter alia fallendi temporis oblectamenta persape recreabatur aspe-
ctu columbarum; quibus in lecto decumbens oblectare pabulum solebat. Ità
ille; additque, rem insolitam multorum cerebra torfisse; aliis diu-
turnam inedia boni, aut mali genii ope; aliis eam spe lucri, aut
cibis

cibis furtim captis toleratam affirmantibus. Nulli harum opinio-
 ni assentitur. Primam refellit ex vita hominis, vulgari instituto
 pietatem, Deumque colentis; qui sapius ad sordidos satisque il-
 liberales jocos aberraverit, vix unquam de Deo divinisque rebus
 factâ mentione. Quotus autem quisque est, qui credat, eum, cui ra-
 tus de caelestibus sermo; quem nulla pietatis peculiaria virtutumq;
 indicia superis supra reliquos gratum produnt; Moysis & Eliæ in-
 star divinitus foveri ac sustentari? Neque etiam potuisse suspicio-
 nem pacti aut familiaritatis cum malo genio cadere in Lommerium;
 utpote in quo nihil vitæ tam flagitiosæ, nihil ejusmodi scelerum,
 quibus ea amicitia confletur, notatum unquam. Alias autem
 conjecturas de spe lucelli ab invisentibus captandi; de cibis furtive
 subministratis, ex eo inanes dicit, quod pro sui statûs conditione
 satis locuples fuerit, bonorum omnium à parentibus scriptus hæ-
 res. Neque vero simile videatur, voluisse vitricum* & novercam
 nullo suo emolumento eam privigni simulationem quatuor anno-
 rum obsequiis tegere. Quare illam tot annis ab omni esca & po-
 tione abstinentiam citra miraculum, & præstigias stetit intrâ solas
 naturæ vires, non inscitè probat: nimirum ex eo morbi genere
 remansisse prava crudosque humores in ventriculo, aliisque parti-
 bus; in quem remissior congenitus calor interea egerit: eâ verò
 relicta vitiosâ materiâ affici primarias corporis partes; sæpe lienem,
 aliàs vesiculam felleam; quandoque hepar ipsum: hepate autem
 læso, fonte atque principio vegetantis animæ necessum esse omnes
 simul auxiliares, in quibus tota nutriendi vis versatur, facultates
 concidere; ut mori, quàm vel summis labris quicquam attinge-
 re, præoptent ægri. Hanc opinionem suam Galeni, *aliorumq;
 sententiis stabilitam in libellum retulit, exiguum quidem, sed ad
 unguem expolitum; neque indignum, quem medicorum, phy-
 sicorumque periti, manibus terant.

Annus Christi 1609.

PAULI V. Pontificis. 4. & 5.
 RUDOLPHI II. Imperat. 33. & 34.
 THEODORI Episc. Paderb. 24. & 25.

Eductuante jam pridem Belgio inter prosequendi bel-
 li, aut pacis cum Archiduce Alberto ineundæ con-
 filia, tandem hoc anno induciæ, cum de firma pace
 conveniri nondum posset, in annos duodecim
 quinto Idus Apriles prorogata sunt. Mox earum
 facta Antwerpiæ decimo octavo Kalendas Maji promulgatio West-
 phalis

Induciæ
 duodecim
 annorum
 inter Alber-
 tum Archi-
 ducem &
 fœderatos
 Ordines.
 Spond. ad
 hunc annu.

Tccc

Moritur
Joannes
Wilhelmus
Dux Juliae
Cliviae &c.
Spondan.
Stangefol.
& alii.

phalis quoque eò plùs attulit gaudii, quò recentior tristiórque erat recordatio malorum, quæ ex bello isto, per annos ferme quadraginta summis utrimque viribus gesto, etiam in Westphaliâ promanârant. At ostensa tantum spes alicujus malaciæ. Brevi & hæ regiones in gravissimos bellorum fluctus revolutæ sunt. Quintâ enim & vigesimâ Martii Joannes Wilhelmus Dux Juliae, Cliviae, & Montium, Comes Marcæ, Ravensbergæ & Meursæ, Dominus Ravensteinii ætatis anno septimo & quadragesimo decedens, tot ditiones hærede vacuas, totidémque novi, nobisque vicinioris belli irritamenta reliquit. Infelix Princeps ob filiorum omnium in utroque thoro orbitatem.

*natus an-
no 1555.
*mortuus
año 1575.

Felicior, fœcundusque sex prolibus thalamus fuerat Wilhelmo Patri ejus cum Maria Austriaca, Imperatoris Ferdinandi primi filia, Caroli V. nepte. Ex senario illo prolium numero, qui filiorum primus mundum* ingressus, primus ex eodem* decessit Carolus Fridericus. Adolescens præter donatas à natura, & acquisitas scientiarum dotes à pientissima matre Austriaca ad omnes Christianas virtutes, quibus ornari ad bonæ spem frugis, educarique adolescentiam par est, sanctè formatus. Is variis regionibus peragratis diùque in Maximiliani II. Cæsaris, aliorumque Germaniæ Principum versatus aulis, peregrinationem sacram instituit, jubilai Kalendis Januariis* Romæ inchoandi solennia spectaturus. Tam nobilem advenam Pontifex Gregorius XIII. magnis excepit honoribus; intèrque ipsa primæ diei gaudia gladio, pileoque consecrato donatum ad regnum, quò cogitabat, Neopolitanum perlustrandum dimisit. Ex eo reversus Romam in morbum incidit, plùs va-

*anno 1575

Moritur
Romæ Ca-
rolus Fride-
ricus filius
Wilhelmi
ducis Juliae,
Cliviae &c.
cum ingen-
ti luctu
Pontificis.
Pighius in
Hercule
prodicio.
Teschenn.
in anal.
Julie, Cli-
viae &
Montium.

p. 2.
*erat is
Maximi-
lianus II.

lentem omni arte medicâ. Ipse summus Pontifex sæpe decumbenti præsens, & solatio erat; anxius, multumque sollicitus, si quâ ope vinci malum posset. At doloribus morbi in horas invalescentibus oppressus die IX. Februarii, anno Christi supra millesimum quingentesimum septuagesimo quinto, ætatis vicesimo vixdum expleto, innocentem animam exhalavit. Funus regali pompâ Romæ tumulatum in Ecclesia germanorum B. Mariæ Virginis dell' anima. Pontifex Gregorius, quem minimè fugiebat tristitiæ in paterno animo de morte filii perceptæ vehementia; plenas ad Ducem consolationis literas dedit: earum partem hîc adjecisse, lectori non ingratum fuerit.

Dilecte Fili, Nobilis Vir, salutem et Apostolicam benedictionem. Nil potuit nobis gravius accidere eo casu, quo sumus gravissimè afflicti. Carolus Fridericus, non minùs nobis caritate filius, quàm tibi naturâ, venerat à Maximiliano* avunculo defessus et languens de via. Excepimus eum eo honore et gaudio, quo par erat, filium nostrum in Chri-

sto charissimum, et tanti Principis natum: nec prius illum à nobis discede. Imperator, re et Neapolim (cujus urbis visenda studio tenebatur) ire passi sumus, quam ^{cujus soror} bene firum et robustum vidimus; inde, cum rediret, eodem ipso, quo ad ^{Maria,} nos pervenit die, cum febre decubuit. Nihil pratermissimus, quod qui ^{erat mater} dem humanâ ope provideri, atque effici potuit: eandemque in eo curando ^{defuncti} diligentiam adhiberi fecimus, quâ nobis ipsis simili in periculo adhiberi potuisset. Cùm autem nihil proficeretur, morbusque ingravesceret, quod extremum erat, ad divinam opem impensius implorandam confugimus, perque omnia templa, et religiosas domos pro illius salute supplicari fecimus. Neque tamen nostras et ipsorum preces aspernatus est Deus, sed ut solet amplius multo, et abundantius tribuit, quam postulabamus. Nam pro hac mortali et caduca, quam Carolo Friderico precabamur, vita tribuit ei divina bonitas immortalem illam, et beatissimam cujus causâ facti sumus, et quò totis viribus omnes niti, atque aspirare debemus. Acerbum certè nobis, et ferè intolerabile, carere tanto filio, tamque amabili. Et è dolore nostro facile existimamus de tuo. At quoniam nos mortales agnoscimus, Deumque benedictum (tamen si sepe nos latet ejus consilii ratio) omnibus in rebus, ut optimum Patrem, nobis, nostrisque, scimus præclare consulere: æquum est nos ejus voluntati acquiescere, et gaudere, quòd illum ad se in cælum evocavit. Quod quidem pollicetur nobis ipsis bonitas, quam sepe aliis, tum verò in ipsa agitudine (sapius enim ad eum visendum ivimus) in eo singulari perspeximus. Ferebat æstum febris cum summa patientia, Deum semper in ore habebat, eum invocabat, et non corpus, sed animam ei suam commendabat. Ad extremum omnibus criminibus absolutus, sacramentisque Ecclesiasticis munitus, nostrâque dispensatione ex Ecclesiæ thesauro omnibus pœnis, si quæ reliquæ fuissent, liberatus, eò charitatis proventus est, ut multis audientibus proferret illa Pauli verba: Cupio dissolvi & esse cum Christo. Maxima hæ sunt, charissime fili, ad consolandum: et tanta, ut meritò debeant omnem dolorem abstergere. Etenim de filii felicitate dolere, parentis non est: suo verò ipsis incommodo commoveri, se ipsum amantis est, et suas rationes ad summi parentis Dei voluntatem non accomodantis. Cogitemus non periisse filium, sed ad optimum parentem pervenisse, non vitam perdidisse, sed ad meliorem migrasse: non nobis ereptum esse: sed in cælum receptum. Divinam sapientiam audiamus: justus, inquit, si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit: raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus. Hæc nobis ipsis ad consolandum proponimus: quibus ut tu quoque utaris, et ubi primis naturæ commotionibus satisfeceris, te sapientem et servum Christi, in dolore leniendo, præstes, dicāsque cum Beato Job: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: etiam atque etiam rogamus. Deus ipse omnis consolationis auctor consoletur Nobilitatem tuam, teque indices augeat suâ gratiâ, nobisque facultatem tribuat nostram erga te voluntatem.

luntatem declarandi. Quæ cum semper fuit paterna, tuorumque commodorum cupidissima; hoc tempore eo propensior erit, quò altius in animo conservabimus dulcissimam memoriam amoris, quò hunc filium benedictum prosequeremur. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die X. Februarii MDLXXV. Pontificatus nostri anno tertio.

Quantum confirmarent hæ literæ, crexerintque Ducis Wilhelmi profundo mœroremersum animum; abundè liquet ex responsoriis Pontifici redditis. Pauca ex iis notatu digniora decerpimus.

--- Cum autem hisce doloribus animus meus obrueretur, vixque consolationem recens istud vulnus reciperet, peropportune eodem ferè tempore sanctitatis tuæ Nuntius Casparus Gropperus ex mandato sanctitatis tuæ me convenit: meque non solum verbis aptissimis consolatus est; sed etiam Breve sanctitatis tuæ plenum è Christiana Philosophia petitis consolationibus mihi reddidit: cujus quidem lectione animus meus nonnihil erectus est; cæpique mox tuæ sanctitatis paterno, et piissimo consilio acquiescere, et me divinæ voluntati (cui repugnare non licet) magis, magisque accomodare. Hoc autem vel mihi maximam consolationem attulit, quòd filius meus etiam sanctitatis tuæ testimonio, in orthodoxa et Catholica Fide piè et devotè obdormierit; ita ut certus sim, nihil mali illi accidisse; sed mortalem hanc vitam cum immortalì, ad quam omnes aspiramus, commutasse --- Datum ex arce nostra Clivenfi septimo Idus Martii Anno MDLXXV.

Habentur
hæ literæ
apud Pighium in
Hercule
prodicio
pag. 456.

Mortuo hoc Carolo Friderico in vivis adhuc restabant feminei sexûs proles quatuor; unus duntaxat filius Joannes Wilhelmus, cujus mortem hîc paulò ante narravimus; & in quo sita solo erat spes tota conservandæ Domûs Juliæensis. Is quanquam *uno ante fratris obitum anno Monasteriensium postulatus Antistes esset; nemini tamen jam dubium, quin ex sacra hac præfectura ad propagandam Juliæensium familiam regrederetur. At cum difficultas non levis orta esset in deligendo alio Præsule vitæ & Religionis incorruptæ, qui evidentissimum introducendæ hæreseos periculum propulsaret; jussu Pontificis abdicatio Episcopatus integro in aliud tempus decennio dilata fuit. Quo præterlapso, postquam Ernestum Bavarum Colonensem Archiepiscopum anno MDLXXXV. decimâ octavâ Maji successorem in Episcopatu Monasteriensi nactus esset; statim mense Junio ad primas *cum Jacobæa Philiberti Marchionis Badensis filia; hac mortuâ ad secundas *cum Antonia Caroli II. Ducis Lotharingiæ filia nuptias, utrasque steriles processit. Huic improli mortuo Joanni Wilhelmo quatuor germanæ sorores erant. Major natu Maria Eleonora Alberto Brandenburgico, Borussia Duci nupta. At hæc præmortua anno superiore An-

*aº 1574.

*aº 1585.

*aº 1599.

nam

nam filiam reliquit, Joanni Sigismundo Brandenburgico Electori in matrimonium datam. Altera Joannis Wilhelmi soror Anna, Ludovico Comiti Palatino Neoburgico juncta, ab excessu fratris superstes & mater Wolfgangi Wilhelmi. Magdalena soror tertii thori consors adscita à Joanne Palatino Bipontino, non unius etiam filii parens. Quartam denique Sibyllam sibi junxerat Carolus Austriacus Burgaviæ Marchio: sed sterili & infœcundo planè matrimonio. Felicem Domum reputares ob contractam per tot connubia cum præpotentibus familiis amicitiam. At quam fallax affinitatis fides, & fluxa est, ubi ad bonorum divisionem pervenitur. Quàm primùm ab obitu Joannis Wilhelmi, quotquot in Domum Juliensem nupserant unquam, certatim advenête omnes, aut hæreditatem sibi totam, aut partem asserturi. Non est nostri consilii, quam quisque Candidatorum ad has provincias sibi vendicandas ingrediatur viam, explicatiùs referre, quando * plurimæ jam extant, eæque satè eruditæ ingeniorum concertationes, de jure inter tot competitores controverso; Brandenburgicum aliis, aliis Neoburgicum, Saxonem aliis, pro ut quemque vel veritas, vel affectio animi rapit, præferentibus. Neque diu hæc chartacea pugna placuit Brandenburgico & Neoburgico: illi paulò post mortem Joannis Wilhelmi omisso verborum clamorùmque conflictu stylo ferro de re controversa, & armis decernere maluerunt; jamque in mutuas incensi iras, alter alteri præripere vi armorum hæreditatis partem parabant. Violenta hæc consilia tantisper ab Imperatore inhibita quidem superioribus literis, postridie Kalendas Apriles Pragæ datis; quibus suam utrumque Principem jubet causam abjectis armis viâ juris persequi: neutrum in ditionum illarum possessionem prius admissum iri, quàm plenior de ambiguo inter illos jure decisio ex Cæsareo tribunali asseratur. At secutæ brevi majores turbæ per instigationem Mauriti Hassiæ Landgravii. Is suasor utriusque Brandenburgico & Neoburgico, impulsorque extitit: positæ inimicitias in gratiam redirent; cùmque successionis jure essent uterque reliquis omnibus propiores; factâ æquali provinciarum partitione suam quisque partem armatus invaderent; atque ad eam contra vim omnem tutandam arma, animosque conjungerent. Huic pacto in congressu pridie Kalendas Junii Tremonia illigati, Dusseldorpium cum multo comitatu progrediuntur; se cognatos Principes intromitti in urbem hospitio recipi, amicè flagitant. Consilarii, Ordinesque magnopere obluctati, cùm se mandato Cæsaris ad id permittendum prohibitos dicerent; fuere alii vel muneribus, vel sinistra affectione inducti cives, militesque, qui portis clam apertis, intrandæ urbis copiam fecerunt. Eam vix ingressi

*Videatur
Lucius Veronensis.
Pufendorff
hist. Brand.
Rhetius
Swederus
in Th. hist.

Londorp.
supplet.
tom. 1. l. 2.
cap. 113. &
cap. 114.
Gassel de
statu publ.
Europ. c. 9.
num. 108.

Brandenburgicus, &
Neoburgicus
reconciliati
per Mauriti-
um Hassiæ
Landgraviæ
paciscuntur
de provin-
ciis inter se
dividendis.

Prin-

Dusseldor-
pienses ad
jurandam
fidem co-
gunt.

Londorp.
Pufendorf.
Hist. Bran-
denb.

§ 9.

Stangefol.

* 16. Junii.

* 25 Julii.

Imperator

contra at-

tentata à

Neoburgi-

co & Bran-

denburgi-

co mittit

mandata

gravia, item

Leopoldum

Archiducē

mittit, qui

Juliam Cli-

viam & c.

sequestri

nomine oc-

cupet.

Londorp.

supplet.

tom. 1. l. 2.

c. 116.

Ludolff in

in theatro

mundi

tom. 1.

Marcodurū

à Branden-

burgico &

Neoburgi-

co occupa-

tur.

Auctores

idem.

Fallacia &

ita Bielefel-

dienfium in

Westpha-

lia contra

Catholicos.

Kleinsorgi

in contin.

Cosmod.

Gobelini.

arbitrarii.

Principes, tantâ freti faventium civium, militumque audaciâ; jubent continuò refigi mandata Cæsaris; Proceribus, Ordinibusque comitia imperiosè indicunt: eosque præfinito die congregatos obferatis prius civitatis portis, cogunt ad fidem sibi tanquam legitimis Dominis jure jurando * obligandam.

Imperator non parùm commotus ob spretum tribunal suum & explosa mandata: literis Pragâ missis, publicèque * Dusseldorpii affixis, quidquid machinati hætenus Principes essent; frivolum & inane declarat: iteratò sub pœna proscriptionis Imperialis præcipiens: ocyus absisterent cœptis, totiùsque causæ cognitionem Cæsareo tribunali submitterent. Ad hæc Imperator Leopoldo Austriaco Patrueli suo, Argentinenfium sacro Antistiti in mandatis dedit, festinatò tendere Juliacum, ad provincias omnes sequeftri titulo occupandas. Nihil territi Principes adventu Leopoldi; audaciores etiam fiduciâ auxiliarium ex Hollandia copiarum, transito Rheno in Juliacensem Ducatum sub initium Decembris irruptionem tentant. Marcodurum inter præcipuas regionis urbes primo impetu petebatur; ubi senatum inter & plebem dissensio erat, & contraria partium studia; plebe Principum, senatu partes Cæsaris sectante. Neoburgicus Princeps, cùm quatrinduo ferè vicino in agro hæsisset, demum octavâ Decembris plebs seditiosa clavis per vim magistratui ereptis Neoburgico portas urbis aperit. Prima illi cum Brandenburgico ab ingressione cura, hîc quoque cives in suam fidem arctiùs adstringere; paucis, qui obnitebantur, aut ejectione ex urbe, aut carcere mulctatis.

Magna inde gaudia hæreticorum. Utpote qui tacito hætenus pede in has regiones proserpsferant; nunc liberum sub horum Principum dominatu sibi campum gratulabantur prodeundi palam, atque in miseras & rempublicam Catholicorum insultandi. Idq; Bielefeldienses, ut ne ad remotiora abeam, haud cunctanter ausi, Comitatus Ravensbergici in Westphalia nobis finitimi cives. Horum in oculis hærebat Sparemberga arx suburbana, in edito colle sita; nequidquam diu ad defectionem aperte sollicitata. Præfecto arcis, quem Imperator fidum habebat, ad comitia Dusseldorpium evocato; hic dolus clam adhibitus: præsidarium militem alium atque alium è castello in urbem blandè invitant; levibusque oblectamentis & fabulis, quas comminisci simulata amicitia novit, usque attinent; dum suis præfidiis inessam arcem tenerent; atque redeuntibus ex urbe præclusus in illam aditus esset. Tum palam erupit omnium atrox odium in Religionem Catholicam, ejus cultoribus plurimis cum curione suo depulsis. Mox quoque Decanus, & primores Catholici falsò in prodicionis crimen vocantur.

Statu-

Statuta in commentitios proditores poena carceris, exilium, variâque supplicia. Sed æquior Brandenburgici & Neoburgici Principum animus iniquitatem hominum compressit; dimissis captivis, additâque severâ inhibitione, ne porro injuriis lacefferent Catholicos. Urbi interim arcique custodiendâ, quæ foederatorum Principum jussu venerat, militum manus injecta. Grati primùm hospites Bielefeldiensibus, ac velut delapsi è cælo tutelares Angeli magno excepti gaudio adversus Joannis Ritbergenfis vicini Comitis molitiones; à quo numerosum sub Cæsarea signa cogi militem, rumor erat. Përque æstivum tempus ex odio in Catholicos & quòd omnia ad denarium solvenda, dicerent, supra vulgarem modum liberaliter habiti. At spe solutionis per subitum militis discessum frustrati Bielefeldiensēs, dolum dolo punitum senserunt.

In eundem prope modum Coloniae consulis, viri sapientissimi, Joannis Hardenradii æquitate & prudentiâ hoc anno popularis seditio compressa. Multis illa viribus anni unius spatio increverat. Accersiti undique ex regionibus hæresi infectis triobolarii, egentes, capite censi homines, tribuûmque albo inserti: eò ad quodvis facinus proniores, quòd metuere opum nullam, aut subire jacturam possint; ex publica rerum agitatione, aliorumque damnis lucra inopiæ suæ captantes. Horum hominum duritiem inflectere, & corrigere insaniam, haud potuere duo à Joanne Schweickardo Moguntinensium, & * Lothario Metternichio Trevirensium Archiepiscopo, missi Oratores. Hi enim post diutinam in urbe Colonienfi, & sumptuosam commorationem; post frequentes, sed irritos ad plebem cum senatu componendam congressus, hoc anno ad suos quisque Principes re infectâ regressi. At tantò jam securius confluere perditorum hominum colluvies; miscere furiosos sermones de magistratu à reipublicæ gubernaculis dejiciendo; de inferenda ipsa nece, nisi portarum clavibus cum populo communicatis, nonnullisque de grege suo ad publica munia admissis, populum vellent omnium in curia consiliorum participem facere; nisi rationum tabulæ, urbis proventuum libri traderentur, ad rectiorem calculum revocandi: eaque consilia agitabant nocte concubiâ, tenebrarum & parietum custodiis tegendo omnia; ne quâ parte feralium machinationum suspicio pelluceret.

Fallere tamen Hardenradium consulem diligenter circumspicientem omnia, atque sagacem virum non potuere. Is re comperitâ senatum jubet ocyùs coire: atque expositâ periculi gravitate, cum nosset, certam violentæ irruptioni designatam à conjuratis horam, singulis quibus per urbem horologiorum cura, de senatorum sententia imperat, ut vel horologii cursum omnino sistant; vel er-

ratico

Arx Sparenberga prope Bielefeldiam occupatur à Brandenburgicis & Neoburgicis cum magno gaudio Bielefeldiensium quod in luctum post vertitur.

Auctores iidem.

* hos duos Electores Casar delegaverat ad reducendam Colonia pacem.

Turbæ & seditio in urbe Colonienfi sopiuntur. Mesbor. vetus ms. Turckii.

Singularis
magnani-
mitas con-
sulis Colo-
nienfis.
Auctores
iidem.

ratice motu faciant inter se discrepare; diversam diversis in locis horam nuntiando. Ipse interim consul Hardenradus ferreâ lorica, quam pallio oblongo texerat, indutus, ponè magno armorum globo sequente accedit ædes: interritus contemptoque vitæ periculo fores pellit. Iis per errorem velut conspirantium socio patefactis, audacter in medium conjuratorum irruit: projectoque pallio, & arreptâ, quam potestatis insigne minister à tergo ferebat, hastâ severiore vultu ad præsentem conversus: *num, inquit, vestrum me consulem agnoscitis, vobis, totique urbi imperitantem? quorsum igitur me invito illa coeuntium multitudo? illa nocturna conciliabula?* Hic statim in pallido omnium vultu nequitiae indicia; alter in alterutrum oculos, latentis animi proditores defigere: ex abruptis sermonibus, ac turbido ore; ex truci silentio ipsi se sceleris meditati reos agere: inde latebras, fugam, salutem optare. At nihil uspiam effugii. Jam enim, obstructo ubique elabendi loco, velut in cavea conclusi, ab excubiis circa domum positis, detinebantur. Facto dein senatus consulto, si per tenebras dilapsos, ac judicio consulis mitiorem poenam promeritos excipias, alii perpetuâ lege relegati omnes. Ità demum ejectâ sordidorum hominum sentinâ, tam celebris reipublicæ relevata navis feliciore cursu provehitur.

*Scha-
Abas.

Rex Persiarum
rogat Pontificem, ut
Imperii
Principes
contra turcas arma
sumant.

Spond. ad
hunc annu

*Fœdus
Calvinianorum

Principum
qui correspon-
dentes se dice-
bant: & Ca-
tholicorum
contra Cal-
vinianos,
quod liga-
tur illa in sum-
mæ ædis peristylio,
minùs commo-
do functionibus
lite-

Hos per Imperium in tot regionibus intestinos motus eò ægrius ferebat Paulus V. Pontifex, quò ipsi facilius fuisset, sublatis ejusmodi turbis desideria Regis Persarum explere. Sollicitabat is Pontificem iteratâ legatione, ut Sedis Apostolicæ impulsu fortius Imperii Principes Turciam bello premerent; prolixè multa Pontifici per Legatos pollicitus: se omnes belli impensas compensaturum, tum singulari erga quosvis Christianos humanitate, & benevolentia; tum etiam cessione plurium locorum variis in urbibus & provinciis pro scholis templisque construendis; in quibus propagandæ per regnum suum religioni Catholicæ vacari tutò posset. Nihil his promissis optabilius Pontifici. Sed quid ageret urgeretque hoc dejecto rerum statu: exilis majestas Imperii; Imperatoris auctoritas debilitata, ac propè nulla ex diffidio ipsum inter & fratrem Matthiam: Austria, Bohemia invalescentibus hæreticis turbata: turbatior Germania ex percusso * duplici hostium domesticorum fœdere; utroque magnam plagam injiciente toti Imperio. Calamitosa tempora! quando Christiani Principes civilia in se ipsos arma vertunt; quæ ritu majorum nostrorum barbari ipsi in barbaros sumenda suadent.

Non alia ex hoc anno Theodori Episcopi nostri memoria, nisi propensionis ejus in juventutem literarum studiosam. Formabatur illa in summæ ædis peristylio, minùs commo-
do functionibus
lite-

literariis loco. Inter cetera grave erat adolescentibus itare illuc; redire longo lutulentæ viæ intervallo per cæli, & insolentium etiam hæreticorum quandoque injurias ad remotius templum; ubi rebus divinis interessent. Sublata sunt hæc juventutis tædia, postquam de Theodori Episcopi & Cathedralis Capituli consensione emptæ templo vicina domus; opportuno admodum loco è regione collegii Patrum Societatis JESU sita; solo cœmeterio, & angustæ plateæ interjectu dirempta; satisque apta scholasticis exercitationibus: non tam à pretio & elegantia memorabilis, quàm ab antiquo ejus possessore (cui nomen Antonius Crato) uti Lutheri amantissimo, ita Patrum S. J. insigni osore. Horum ille in vituperationem præter convitia alia nuper famosum libellum hoc titulo in vulgus emiserat: *Possitne fidelis quispiam salvâ conscientia permittere, ut filii scholas Jesuitarum adirent.* A morte hominis partæ in vita opes ita dilapsæ sunt, ut vidua necessum habuerit, rei familiaris inopiam venditione domûs juvare. Maluisset illa emptores alios, at, nemine ad licitandum se offerente, pretium obtulit nobilis virgo Odilia de Spiegel; aditæque possessione jus suum Patribus Societatis JESU cessit. Adeo rebus in humanis sæpe ludit divina providentia; illuditque obtrectatorum machinationibus.

Commodior locus pro instruenda juventute, ex gratia Theodori Episcopi comparatus. Mira dispositio Dei. *Annales collegii PP. S. J.*

Supereft paucis memoranda calamitas inferioris Saxoniae: per cujus regiones hoc anno grassata pestis, magnam mortalium multitudinem absumpsit. Urbem Hildesensem non sine multis funebus eadem lue correptam, foeda insuper contagio morum infecerat. Potior Ernesti Episcopi cura in curandis his contagiosis animorum morbis. Ejus jussu venere duo morum censores Nicolaus Episcopus Aconensis, & suffraganeus Monasteriensis, Lubbertus ab Hasfeld Decanus Xantenensis, & Canonicus Monasteriensis. Ab his post inspectam Clericorum vitam metu gravissimæ animadversionis, severisque edictis quæsitæ emendatio eorum, qui per indecoram cum sequiore sexu liberiùs versandi licentiam, non sine sceleris suspitione probis omnibus offendiculo fuissent. Obtinebat in hunc usque annum prisca consuetudo, sub horam noctis duodecimam in Cathedrali Ecclesia matutinum psalmorum chorum frequentandi: ex arbitrio visitorum, præter alia laudabiliter sancta, gravibus de causis jussi sunt, temporari aliarum Ecclesiarum se accommodare, eos psalmos manè horâ quartâ decantando.

Pestis grassatur Hildesii. Ernesti Episcopus duos mittit, qui Clerum visitent. *ex archivo Cath. Eccl. Hild.*

Abrogatur consuetudo frequentandi chorum horâ 12mâ noctis. *ex archivo Cath. Eccl. Hild.*

Uuuu

AN-

Annus Christi 1610.

PAULI V. Pontificis 5. & 6.
 RUDOLPHI II. Imperator. 34. & 35.
 THEODORI Episc Paderb. 25. & 26.

Comitia
 Pragensia
 solvuntur.
 Nihil ex il-
 lis auxilii
 obtinet Im-
 perator Ru-
 dolphus.
 Rex Galliae
 Henricus
 IV. necatur.
*Palatinus in
 Aq. Aust.
 l. 47. c. 2.
 Spond. ad
 hunc annu.
 ms. Turckii
 Vita Rudol-
 phi Caesaris*

Christianus
 II. Elector
 Saxoniae
 Juliam Cli-
 viam &c. à
 Caesare ob-
 tinet & in-
 vestituram
 donatur.
*Helvic. in
 theat. hist.
 & alii scri-
 ptores de
 successione
 Juliacenfi,*

Gebatur jam annus Christi sexcentismus decimus su-
 pra millesimum; Rudolphi quartus & tricesimus,
 ex quo Imperium, quà intestinis dissidiis, quà Tur-
 carum incurfionibus concussum administrârat. jamq;
 in foribus extremam adesse perniciem formidabat, cum in suum
 unius caput tot conjuratos hostes à fronte & à tergo, domi, forisq;
 parare arma intelligeret. Augebatur in dies singulos exacerbat
 rursum Archiducis Matthiae studium & cupiditas sibi utrasque
 scissi Imperii partes in fratris Rudolphi Caesaris cladem adjungen-
 di. Maximifiebant in Anglia, Gallia, Hollandia armorum ap-
 paratus: Rudolpho harente in aula Pragensi, omnis consilii & au-
 xilii inope ac penè neglecto. Pauci etiam Imperii Proceres, quos
 sibi fidos habebat, mense Aprili Pragam convocati nihil opis contu-
 lere. Hos inter memorantur, Schweikardus Archiepiscopus Mo-
 gutinus Metropolitanus noster, Ernestus Archiepiscopus Colo-
 niensis, Maximilianus & Ferdinandus Archiduces Austriae, Chri-
 stianus Saxoniae Elector, Henricus Julius Dux Brunsvicensis, Lu-
 dovicus Darmstadii Landgravius. Decimâ quintâ Maji cum ini-
 tium congressûs fecissent, deliberaturi de mediis collisos fratres
 Rudolphum & Matthiam reducendi in gratiam; de creando Roma-
 norum Rege; de sopiendo motu Juliacensi: inopinatae properanti-
 bus tabellariis perferuntur literae, Henricum IV. Galliarum Regem,
 postquam bellum in Germania gerendum magnâ mole jam ap-
 parâset; pridie Idus Majas à Francisco Ravalliaco, patriâ Engo-
 lismensi, gemino vulnere cultro percussus; trajectoque pulmo-
 ne exanimem cecidisse. Principes metu, qui maximus ab hoc in-
 jectus Rege erat, soluti, mox abruptis consultationibus, nec ullo
 ad res propositas emolumento discessere. Elector tamen Saxo-
 niae & Dux Brunsvicensis sua ex hoc conventu commoda captâ-
 runt: hic pleno in urbem Brunsvicensem jure donatus; atque à
 sapientiae doctrinaeque fama adscitus ad intima consilia Caesaris:
 ille aliis æmulis, quemadmodum citati edicto erant, coram tri-
 bunali Caesareo non comparentibus, Juliam annexasque provin-
 cias ab Imperatore fiduciario jure obtinuit, clientelari statim insti-
 tutione confirmatus: sed eam obtinuisse facilius, quàm armistu-
 tari fuit.

Hæc

Hæc enim Cæsaris in Saxonem benevolentia adeò irritavit competitorum animos, ut juncto mox exercitu provincias hostilibus armis ingrederentur; certiores à Marte quàm à Cæsare fortunam favorémque petitori: idque tam prospero eventu; tanto animorum æstu; ut oppositus Leopoldi exercitus, multis passim claudibus imminutus, aut internecione deletus, sustinere belli molem, urbésque ac arces tueri haud valuerit. Et jam arx Bredenbenda ab Ernesto Brandenburgico, qui fratris Sigismundi eo in Bello vices obibat, redacta erat ad pulveris tormentarii inopiam; ac penè interierat, prædiario milite magnam partem obruto. Missi in auxilium ab Archiduce trecenti sclopetarii sacculis pulverariis onusti, dum rustico quodam viarum duce conantur per devias paludes pernetrare; propè ad unum omnes ab obsidentibus mactantur; neque horum stragem avertere aut ulcisci poterant mille alii, ac septingenti pedites; & sex equitum turmæ, quos cum tormentis bellicis quatuor in proximo nemore Archidux abdiderat. Hi enim facto in obsidentes impetu cum ducentorum amissione pariter reiecti sunt.

Brandenburgicus & neoburgicus offensus, favore Saxoni à Cæsare præstito, atrocibus Leopoldianos persequuntur. Helvici theat. hist. Londorp. Jul. Cæs. Bulengerus & alii.

Internecio gravior facta à Christiano Principe Anhaltino. Is Majo ineunte è Galliis per Hollandiam redux, cum itinere didicisset, non exiguas Leopoldi auxiliares turmas trans Mosam per pagos Juliæ in stativis confidere; securas hostium, & nulli, quàm agricolis formidabiles: confestim Neomagi & suum & Friderici Nassovii militem plaustris injicit; plenoque cursu, quasi Jovis quadrigas conscendisset, advectus, incautos adoritur. Perfacile fuit hostem in quatuor equitum, peditumque cohortem unam divisum dispersumque ex improvviso opprimere. Pars magna statim contrucidata, plurimi per agros palantes, atque ex fuga ad sexcentos in captivitatem retracti: qui omnes in triumpho adducti Dusseldorpium, ubi magnus honor habitus victori Anhaltino ab utroque Principe Brandenburgico & Neoburgico, tam gloriose revertenti ad primum ab urbe lapidem obviam prodeuntibus. Archidux Leopoldus nihilò dejectior tam adverso Marte; incensus magis contumeliâ illatæ cladis ad Imperatorem abit, de ratione belli felicius prosequendi consulturus, urbe interim Juliæ prudentiæ & fortitudini Joannis Reuschenbergii commendatâ. Hujus de abitu factus certior Mauritius Nassovius militiæ foederatorum Ordinum supremus Præfectus, exeunte Julio cum ingenti exercitu ex Anglis, Gallis, Belgisque conflato, per Hollandorum provincias in Juliam irrui. Auctus deinde Christiani Anhaltini copiis oppugnationem Juliæ Kalendis Augusti aggreditur. Magnis ibi animis & ab obsidentibus & ab obsessis integro mense pugnatum. Obsessio-

Victoria Christiani Anhaltini de Cæsareanis obtenta. Auctores iidem.

Uuuu 2

rum

Hæc

Juliacum
expugnatur
ab Anhalti-
no:
Stangefol.
Buleng.
Londorp.
& alii.

rum tamen animos non parùm infregit Chatraei in obsidentium castra adventus cum instructissimo Gallorum peditum novem milium, & ducentorum supra mille equitum exercitu. Jamque munitiones erant, & obliqui accessus ad usque fossas producti: suffossa cuniculis ipsa arcis propugnacula, quæ injecto igne omnia præsentem intentabant præsidariis mortem; cum Reuschenbergius, ut communem omnium interitum deditione averteret, arcem oppidumque secundâ septembris victoribus aperit. Atque ita universa Julia & Clivia aliæque ditiones duorum Principum dominatui traditæ, prorsus exclusis Saxonibus; quorum deinde contentio & ardor plurimum refrixit. Nihil hoc rerum statu tristius Religioni Catholicæ; ad quam ubique exterminandam Lutheri & Calvinii affectu sub horum Principum regimine audentiùs conspirabant. Nec illud minùs triste omen, quòd hoc anno Dusseldorpii in palatio cœnam Calvinisticam celebrari à nobili & numeroso cœtu, Catholici cernerent; interque eos magno convivantium gaudio novum convivam Ernestum Marchionem Brandenburgicum, Juliæ & Cliviæ Gubernatorem; ad Calvinum à Luthero nuper transgressum.

Comitatus
Ritbergensis
ad Fidem
Catholicam
reducitur.
Fridericus
Rörich S. J.
in concione
funebri
Ritberge
habita an-
no 1518.
Hist. ms.
Turckii ad
ann. 1601.
& 1610.

Lætiora subinde Religioni Catholicæ tempora obtigere in Comitatu Ritbergensi. Ubi, postquam Sabina Catharina, Ennonis III. Ostfrisiæ Comitis, & Walburgis Ritbergicæ filia, indeque unica Comitatus Ritbergensis hæres jam pridem anno MDCL in gremium veræ Ecclesiæ redierat: hoc præterea anno Joannes Comes Ritbergensis, Sabinae Patruus, ejusdemque sublato per auctoritatem Pontificiam consanguinitatis impedimento conjux subjectum sibi populum post sexaginta & ampliùs annorum tenebras ad Catholici veritatis lucem reducere studet. Eâ mente Paderbornâ Rectorem collegii Patrum Societatis JESU Joannem Roberti Ritbergam evocat: paucis, quid cum animo versaret, aperit: eumque ad Comitatus sui templa post tot annorum profanationem reconcilianda adhibet. Tam salutari operi XXVIII Februarii, qui primus jejunii quadragenarii dies erat, initium datum à Ritbergensi Ecclesia. Rei divinæ solenni ritu peractæ de præstantia orationis, si jejunio societur, concio subjuncta fuit; præsentem Comitem, cum Sabina conjuge & prolibus, aulæque tota & gynæceo: nec paucis incolis seu novitate rei, seu boni animi motu accitis. Itum deinde longiùs pari pietate ad alias *hujus Comitatus parochias: templaq; omnia ex more Catholico sacris initiata cerimoniis, supremi Numinis cultui restituta sunt: migrare aliò, & filere jussi omnes doctrinæ Lutheranae Prædicatores; quòd clàm intrusi, nec per ostium introiissent. Reliqui non vi, aut virgâ ferreâ; sed mansuetudine,

piis

*Neufir-
chen/
Berle/
Masstholst

piis monitionibus, soliusque veritatis agnitæ impulsu in viam reducti.

Ut verò *Religionem* esse *vanam* discerent, quæ cum virtute, & vitiorum fuga conjuncta non sit, gravi in eos animadversione utendum censuit, quorum vita & mores à doctrina Religionis dissentirent. Unum proferam hoc anno editum hujusmodi severitatis exemplum. Comes in Juliacensi bello perquam studiosus Cæsaris, ac Christiani Saxoniae Electoris, non modicum conscripserat exercitum ad recuperandam Bielefeldiam. Ne quid tamen inconsulto Imperatore aggrediretur, ad eum Pragam contendit: milite per oppidum & pagos distributo. Is verò per absentiam Comitum solutior, audaciùsque ad proxima quæque loca, ubi prædæ spes aliqua, effusus multa impiè nefarièque committit. Obvii prope Salsatium, in ejusque urbis territorio pagi, & quidquid per viam spoliis opportunum; primos prædantium impetus sustinere; ne vomeribus quidem aratorum in agris parcitum. Ipsaque urbs Salsatensis ad pendendum non leve tributum violenter adacta. Inde per agrum Paderbornensem, Osnabrugensem, Monasteriensem, viæ omnes latrocinii, & grassatoribus infestæ. Mox ad Visurgim flumen in Principatum Corbejensem procursantes, latè omnia sceleribus, & vastitate complent. Comes Pragâ ab Imperatore redux, reperit in itinere omnia querelarum, turbarumque plena. Crebris deinde literis appellatus de sarcinendis damnis, sedulo inquisitionem fieri in sceleris authorem jubet: deprehensumque tandem, culpam residere in eo *, cujus fidei arcem, militesque gubernandos abiens commiserat: non modò hunc omnes militaris licentiæ habenas laxasse militi; sed datis etiam commeandi literis, quodammodo viam ad prædandum stravisse. Rogantur tria militiæ tribunalia sententiam de poena delicto irroganda; & à singulis poena capitis pronuntiat. Neque Comes ullis ad gratiam vitæ faciendam rationibus induci potuit. Quare reus culpæ gravitatem agnoscens, cunctis facultatibus priùs erogatis in pauperes, consuetisque sicut *bonus miles Christi*, Romanæ Ecclesiæ armis in mortem munitus, cervicem fortiter securi subjecit: dignus, qui ob bellicas virtutes honestiore in arena sanguinem profudisset. Exinde Comes, quòd ex tenui ærario sufficere porro stipendia tanto exercitui non posset; purosque militum ultro rude donavit; vel aliò dilabi fugâ, haud ægre passus est. Eorum partim hostium auxere castra: partim reversi ad gustatas antè in Westphalia prædarum cupedias; sed capti corporum passim in patibulis, rotisque pabulum fuere. Valuit autem isthoc justitiæ exemplum ad majus virtutum, religionisque per Ritbergensem Comitatum in hæc usque tempora florentis studium.

Plu-

Joannes
Comes Rit-
bergenlis
plectendo
scelera stu-
der promo-
vere studia
virtutum &
Religionis
Catholicæ.
Kleinsorgi
in contin.
Cosmod.
Gobelini.

* Praefectus
arcis
Ebot di-
ctus.

Pietas refi-
piscientium
civium Pa-
derbornen-
sim.

Quantum
inde gaus-
dium Theo-
doro Epi-
scopo.

Annales
Colleg. S. J.

Paderb.

*ad Rom 8.

v. v. 23.

obno-

est m-

omniq

ibull

8. muni-

sinopib

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

12. muni-

caibul

Plurimum inde gaudii Joanni Comiti Ritbergenfi. Nec minùs Theodoro Episcopo, nostro solatii ex accrescentis per Dioecesin suam Religionis, pietatisque fructibus. Vidit ille non semel eos, quibus antea Catholici ritus deridiculo erant; novo ornatu aut intrà mœnia per ædes sacras, aut extra urbem ad facellum Romanum in supplicationem prodire: alios oblongâ, pullâque veste; quâ vitæ licentiùs actæ dolorem: candido habitu alios, quo peractæ pœnitentiæ signa testarentur, indutos; obnupto capite, nudisque pedibus omnes corollam precatoriam alterâ, alterâ cereum manu gestantes: moribus tam compositis, tanto precum ardore; expansis, dum salutaris hostia sublimè tolleretur, brachiis, ut auditus sit postea Theodorus Episcopus, cùm diceret; tam uberes, sub ipsa renata Religionis incunabula, *primitias** spiritus sibi præ gaudii abundantia lacrymas extorfisse. Pupugit tamen hoc pietatis spectaculum non leviter hæreticos: Fuitque de trivio rabula tam protervè dicax, ut anniversariam, quâ Divorum urbis tutelarium reliquiæ à supplicantibus circumferuntur, solennitatem conspicatus sinè fronte effutiret: *vel unicum ex Lutheri femoralibus, quæ alibi in honore essent, filium pretiosius sibi, gratiùsque fore, quàm ingentem illam mortuorum ossium congeriem.* Illoti oris, ejusque similium rabularum sacrilegæ cavillationes, & odia non sorbenda solum Theodoro Episcopo; sed etiam concoquenda fuerunt: donec tandem satietate defessus, anno proximo omnem in eos stomachum erumperet.

Prodigiola

grando &

perniciosa

Paderbor-

næ, non

item vicinis

urbibus.

Kleinsorg,

in contin.

Cosmodr.

Gobelini.

At cunctantem Theodori Principis justitiam divina prævenit, injectâ patriæ plagâ levi illa quidem; sed quæ ex portento formidabilis, & mali gravioris nuncia timebatur. Sudum omnino cælum erat tertio Kalendas Maji: & gratissima aëris serenitas; cùm repentè sub horam quartam opaca, & nigrore horrida ab occidentis solis regione nubes exsurgit: quæ celerrimo motu, non aliquo impulsâ vento, quòd nulla adhuc esset cæli intemperies; sed occultâ agitatione incitata advolat: urbem hanc obtegit, tantam extemplo vim grandinis, ovi gallinacei magnitudinem æquantis effundens; ut contusi in tectis imbrices, comminutæ fenestræ, rami arborum detracti, nemine pedem domo efferre auso. Vehementem grandinis effusionem lenior pluvia excepit: eâ cessante portentosum erat cernere in quovis grandinis globo, tanquam in pelucido speculo, feminarum capita, humanosque vultus, iridis quasi coloribus expressos; capronis in fastigium erectis; pendentibus cincinnis, striatisque collaribus. Ipse, qui id temporis hæc literis consignavit, vidisse se testatur aliquot grandinum globos, diu mellis beneficio asservatos ad fidem exteris faciendam. Varii continuo hujus ostenti interpretes, cùm hanc urbem solam, aliis inta-

-ulq

ctis

ctis, eâ percussam tempestate intelligerent. Alii mulierum nimio in urbe luxui illudum volebant; derisamque in parando mundo muliebri, comendâque corpore diligentiam. Per fastigiatas capronas divinabant alii, hæreticorum notari cornua; utpote quæ levi ictu paulò post convellenda essent, instar aquæ concretæ gelu, ad venti calidioris flatum diffluentis. Sed quid conjecturâ, quæ in varias partes duci potest, incertius? præsertim, cum id genus fatidici vates non aliquo agantur Numine, sed pro suo quisque genio quidvis augurentur. Haud dubium tamen; hæsisse adhuc in urbe plures projectæ audaciæ homines; & elatos hæreticorum spiritus. Quorum de grege fuit plebejus homo, malæ mercis institor, indolis petulantia magis, quam lucri cupiditate ductus comparat sibi libellum famosum, vernaculo sermone scriptum; quo Jesuitæ tanquam cædis Henrico IV. Galliarum Regi nuper illatæ authores ad poenas deposcebantur. Ad calcem libri appendix erat fusè disferens de nequitia & mysteriis, unde tela ad hujusmodi expeditiones depromerent. Atque ut criminationis invidia certiùs diffunderetur; pro summi templi foribus infamem satyram in publico mercatu vendendam exponit. Ut primùm veteratoria scriptio in oculos Patrum incurrerat, compellant hominem, de contumelia conqueruntur; adulterinam mercem diribitori ablatam volunt. Urbis Prætor Henricus Westphalen magis indignatus, dispositis apparitoribus homini comprehendendo invigilat: comprehensum protrudit in carcerem; certus pro delicti gravitate vel præcisionem auriculæ; vel præter probrosum lictoris manu inflictum fustuarium, exilii poenam decernere. Patres verò Societatis memores consilii *Christi Domini multis judicem obtestati sunt; ne quid durius in calumniatorem statueret. Mitigata igitur horum precibus sententia, ut diebus octo fame & frigore in ergastulo castigatus, urbe exigeretur. Priusquam exulatum abiret; videns famæ refarciendæ necessitatem, Patres supplex adiit; aspersam maculam, cum non posset calamo, lacrymis deleturus. Prandio recreatus, & largo viatico discessit; monitus, ut disceret cautiùs mercari. Nihil attinet hîc referre grandiora aliorum aliis in mundi partibus scriptorum volumina, quibus rursus in parricidii hujus suspensionem vocare Jesuitas conati sunt. Vel unas Ludovici XIII. Galliarum Regis literas legisse, plus satis fuerit; quæ de Reginæ matris, de Principum, ac Procerum sententia exarata extant, innocentia Jesuitarum testes. Habet hoc hæreticorum livor, & maledicentia: iterum iterumque lectori ad nauseam recoquunt incoctam toties de Jesuitis crambem; tanquam insipidi eorum libri essent, aut impolitum, minusque grati, nisi bile in Jesuitas effusâ condirentur; aut

Varia divinationes, quid portentosa illa nubes & grando sibi velint.

Ibidem.

Famosus liber de Jesuitis, quod per ipsos Henricus IV rex Galliarum occisus esset, aliisque plenus calumniis venalis exponitur à bibliopola Paderbornensi. Pœna hominis. *Annales collegii PP. S. J.*

*orate pro calumniantibus vos. *Luce c. 6. v. 28.*

*diploma illud habetur in Juvenio *hist. Societ. l. 12. p. 5. pag. 124. Spond. ad hunc ann.*

ab

ab insperis ad eosdem conspurcandos sordibus nitorem sibi, gratiamque accerferent.

Annus Christi 1611.

PAULI V. Pontificis.	6. & 7.
RUDOLPHI II. Imperat.	35. & 36.
THEODORI Episc. Paderb.	26. & 27.

Udolphus Imperator quò morti propior venientibus annis; eò magis à fortuna, & amicis fugientibus desertus, res suas omnes vergere in deterius videt; à suòmet etiam exercitu, quem ad provincias Juliacenses in quiete continendas miserat, in graves turbas coniectus. Passaviensem vulgò scriptores vocant exercitum à duce ejus Leopoldo Austriaco Passaviensium Episcopo. Depulsus ille ex urbe Juliacensi prædas agere per viam, tumultu miscere omnia cœpit; non tam irritatus sinistrâ belli fortunâ, quàm negatâ hæctenus stipendiorum solutione: cùmque Passavii restitutus in hibernis crederetur; motis ex inopinato castris, in Bohemiam se infundit; oppidisque aliquot expilatis circiter Idus Februarias ad Pragam, ubi tunc sedes Imperatoris, confidet; eamque urbis partem, quæ Praga minor appellatur, XV. Kalendas Martii die hilariorum, quo indulgeri epulis largiùs, & oblectamentis solet, ingressus, lætitiâ illius temporis funestat, stipendia rapturus à nolente Cæsare, quæ obtineri à volente non possent. Hic protinus ad arma Bohemi hæretici: ejectioneque ex urbe peregrino milite, in religiosorum monasteria barbarum in morem debacchari: spoliare tanquam receptacula hostium, consiliorumque pessimorum officinas omni diritate pessundare: reliquiis, templorum ornamentis, imaginibus per compita & plateas manu sacrilegâ dispersis, proculcatisque; non paucis etiam ex religiosorum cœtu, tanquam turbarum concitoribus, crudelissimâ nece illatâ. Pulsis deinde è regno Passaviensibus copiis, Archiducem Matthiam ex Austria cum exercitu in Bohemiam evocant: eidemque, omnibus læto clamore assentientibus, decimo Kalendas Majas regalem coronam consuetis cerimoniis imponunt: Rudolpho fratre vel armatis precibus ad regni abdicationem inducto; vel nequidquam invito, & repugnante. Proceres quoque Germaniæ, cùm ità vilescere & negligi Rudolphi auctoritatem; corporis etiam animique vires decrescere; Matthiam verò fratris detrimenta suo apponere lucro, cernerent, mense Septembri Norimbergæ consilia agitant de tollendo

Parva Praga
intercipitur
à Leopoldi-
cis, furor
indè & tu-
multus Pra-
gensium.
*Helvici
theat. hist.
l. 5. p. 139.
Spondan.
pag. 953.*

Matthias
Rex Bohe-
miæ coro-
natur.
Comitia
Norimber-
gensia.
*Spond. ad
hunc annū
Helvic. in
theat. hist.
pag. 138.
ms. Turckii*

lendo ejus ex humeris Imperii onere: deque alio, velit, nolit, ipsi subrogando: qui majori fortitudine & gloriâ Imperatoriam Majestatem sustineat. Quorundam tamen dissensione, vel potius aliquâ adhuc in Cæsarem reverentiâ disturbatum electionis negotium; rejectumque est ad comitia anno postero Francofurti habenda.

Aquisgrani etiam hæreticorum molimina repressa sæpe, nondum compressa penitus, ad majorem hoc anno urbis perniciem se se effundunt. Sex in carcerem à magistratu protrusi cives poenas dabant sæpius violatæ legis: quâ vetitum, ne quis extra urbem hæreticorum immixtus coetui, aures eorum concionibus daret. Dicta captivis erat levior quædam mulcta, tanquam tessera obedientiæ pendenda. Ejus verò solutionem, cum in ipsas sex jam hebdomas contumaciter procrastinassent, tertio tandem Nonas Julias à senatu decernitur: *penderent poenam pecuniariam: aut si per tenuitatem opum non possent; meliora polliciti condonationem flagitarent. In alterutro nisi gererent morem; priusquam sol occumberet, tanquam*

obsinatos et rebelles urbe excludendos. Antemeridianum hoc senatus consultum sedulo tegebatur; nulla ut ejus ad populum in urbem aspirare suspicio posset. At perdifficile ita curiæ rimas obstruere, quin aliquid perluceat. Paucis post horis ubi res populo suboluit, circiter quartam pomeridianam ad feralem æris campani sonum ingens vesanæ plebis è gurgustiiis, tabernis, officinis accursus. Raptus, quæ cuique sors obtulerat, armis ad forum in ipsa curiæ penetralia irruiat: horrendâ vociferatione cædem, incendium, vastitatem conclamant; nî, laxatâ mox custodiâ, religionis suæ socios impunes missos faciant. Neque antè tumultuantium ira desævîit, quàm impuniti omnes, solutâ captivitate, prodissent.

Atrocius deinde grassatum in Jesuitas: eorum duos, qui valetudinis curandæ causâ peregre illuc venerant; dum ex urbe ab amicis domum redeunt; gladius & fustibus armata cohors per viam aggreditur. Dirèque contrucidati ante ipsas fuissent collegii fores; nisi celeri fugâ in vicinæ domûs latebris persequentium rabiem evasissent. Novus deinde sexto Julii sub tertiam matutinam, majorque furentium impetus. Adest conglobatum, densumque agmen. Saxis prægrandibus, contis, bipennibus, ferociter in domûs januam arietatur. Patres veriti, ne truculentiùs agerent, si per valvarum cogerentur ruinas ingredi; ultro fores sævientibus recludunt. Antesignanus cum sociis aliquot mox irruens, janitore multis verberibus inhumaniter salutato, insignem obvio sacerdoti plagam infligit: horrendum inclamitans: *ubi urbis consules? ubi reliquorum de grege tuo nebulonum latibula?* cui tremulâ voce Pater: *Contubernales suos, inquit, esse in templo congregatos. Nihil extra*

XXXX

eos

Tumultuantur
Aquisgranienses contra magistratum.
Causa tumultus.
Helvic. in theas. hist. l. 5. f. 136.

Idem Jesuitas crux delissimè exagitant.
Helvicus libro citato Annales Societ. Juvenc. l. 14. part. 5. pag. 247

Furor
Aquisgra
rensum in
Jesuitas.
Auctores
iidem.

*dictus
Joannes
Worms à
Thomberg.

PP. Capu-
cini hoc
anno Colo-
niensem in
urbem ad-
mittuntur.
Ægidius
Gelenius.
ms. Turckii

eos peregrini hominis domi latere uspiam. E vestigio procurentes in templum vident eos ante sacrosanctam Eucharistiam in genua pro-
volutos. Substitere paulisper quasi sacro horrore defixi: at re-
diit actutum animi furor: precibusque interpellatis omnes in vici-
num atrium pedibus, manibusque propelluntur. Indè viâ infami,
quâ facinorosos capite damnatos deduci, moris est, curiam versùs
focii novem inter acerbissima verbera protracti. Patres reliquos
jam propè exanimes domi non leviùs tœdissimæ direptionis con-
spectus afflixit. Nihil in re domestica tum sacra, tum profana fuit;
quod furentium rapaces manus, ludibria, sacrilegia, non senserit.
Ipsi Patres rebus jam omnibus exuti, immane dictu! quàm multa,
quàm indigna perpeffi sint. Ex alio in aliud conclave; pèrque
omnes domûs angulos obtorto collo raptati, nihil nisi maledicta au-
diunt; terrificosque sermones de laqueis, quibus gulam frangant;
de acuendis cultris, quibus aures, narèsque præcidantur. Mitto
injurias alias, quibus tandem erepti sunt commiseratione quorun-
dam Catholicorum, qui apud vulgus gratiosi id exorârunt; ut,
migrare in ædes Decani * tanquam in custodiam, Patribus liceret:
indè revocandi, sistendique populo, quando, & ubicunque libuif-
set. Potentius per Legatos patrociniûm præstitit Regina Gallia-
rum, Maria Medicea, Regis Ludovici XIII mater. Hæc seu recenti
non levium in urbem beneficiorum memoriâ; seu Gallici exerci-
tûs in viciniam adventantis metu eò induxit furentium animos, ut
Patres jam mensium quinque spatio apud amicum diversatos, re-
gredi in ædes suas pridie Nonas Decembris permiserint. Neque
defuisset innocentibus æquitas Imperatoris Rudolphi; nisi paulò
post morte coactus eos deserere, ex turbis hujus mundi abiisset.

Urbs Agrippinensis inter hæc cautior ex alienis periculis; nihil
prætermisit, quò impias ejusmodi molitiones quâcunque ope di-
vinâ, & humanâ præverteret. Eò donati civitate hoc anno, pub-
licoque admissi decreto fuere Nono Kalendas Novembris, ut exor-
dia religiosi instituti sui istic caperent, Patres Ordinis sancti Fran-
cisci (quos Capucinos dicimus) quique cultu rigidioris vitæ, aspe-
ro, incomptoque habitu homines à liberiore per hæresin deprava-
ta vita, ad meliorem frugem, ad expiandam piis pœnitentiæ ope-
ribus tot rebellionum culpam allicerent. Crevit deinde pluribus
piis aliunde accitis viris religiosa isthæc familia, suoque in rem Ca-
tholicam, pietatémque promovendam studio, consulum aliorumq;
beneficentiam quinquennio post permovit, ad stabilem habitatio-
nis sedem assignandam.

Neque in Dicecesi nostra suis caruit incrementis, strenuisque
tutoribus Catholica Religio. Hæretici diu recondita quædam lati-
bula

bula quæsiærant; in quibus filii ad parentum ingenia, morésque formarentur. Atque ità innocens ista ætas errores combibebat, quos ægre adultiores evomerent. Olfecit damnosâs scholas, qui puerili tironum ludo præerat, Bartholomæus Ruffius. Is continuo insidiis, per supplicem libellum Principi expositis, severius decretum, prætori urbano inscriptum, obtinet; quo, facultate pueros privatim, puellâsque docendi sublatâ, insuper mandat Princeps, universa clâm discentium, docentiûmque receptacula everti, destruique. Neque timidior Ruffius in perurgenda decreti promulgatione. Inde conflata sibi, omnium per plateas linguis, faxisque insectantium, odia animo imperterrito tulit: cûmque in perculantem violentè eum in vicis aggredientium turmâm incideret; fortiter luctatus, machærâ uni luculentam plagam infligit. Vulneris dolores aucti sunt poenâ carceris, in quem læsus ille cum sociis detrusus, emendatusque fuit. Ceteris levî hac in paucos animadversione coërcitis, res prospere ex bonorum omnium sententia procedebat: consultumque parvulis eò magis, quò prima fidei elementa, rudibus percepta annis, hærent tenaciûs. At brevi spes omnis in herba succisa fuit. Filios enim, postquam tribus quatuorve annis, cum aliquo saltem pietatis gustu, imbuti humanioribus literis erant, abstractos è scholis Catholicorum aliò Lipstadium, Lemgoviam, Marpurgum, Rinteliâ amandabant; ut velut angues ex agris reversi ejectum virus resorberent, & imbibitus cum literis pietatis succus hæresis veneno extingueretur. Plûs allatum momenti sperabatur edictum aliud de matrimonio à nemine contrahendo: nisi qui sua priûs peccata sacerdoti Catholico in sacro tribunali aperuisset. Sed & hoc protervè elusum creberrimo ad finitima loca, Lipstadium, ad pagum Sclange, in confini comitatu Lippiensi situm, perfugio. Ubi audacter nullo metu gravioris multæ absteriti, cerebrosa conferebant capita, tædâsque nuptiales, & consilia in commune jungebant. Erant & ipsi quorum habitatio in suburbana domo ob contagiosam lepram ab aliis discreta est; non corpore solo, sed mente etiam infecti. Novo huic morbo, à quibus afferri medicinam oportuisset; lepræ turpitudinem non ferentes, adire ægrorum contubernium horrebant. Obtulère se ultro alii; quibus animi, quàm corporis impetigo periculosior, fœdiôrque visâ. Nec à remedio ferendo antè destiterunt; quàm omnes ad sanam mentem, inque sinum Romanæ Ecclesiæ rediissent. Mussitabant interea hæretici, & clâm fremebant; palâm contraire veriti istis recentibus decretis. Nonnulli tamen, qui indolis acrimoniâ magis, quàm maturitate consilii valebant, ausi tentare rursus per supplices literas Principis clementiam: si, aperire

Theodorus
Ep. privatus
ædes, in
quibus
pueri clâm
Paderbor-
næ hæresin
docebantur
severè in-
terdicit &
conventi-
la illa des-
truit.
Hist. colle-
gis S. J.

Hæretici
Paderbor-
nenses ab-
strahunt è
scholis Ca-
tholicorum
filios & aliâ
mittunt.
Vetus ms.
Annales
S. J.

Leprosi à
Jesuitis Pa-
derbornæ
convertun-
tur ad Fi-
dem Cas-
tholicam.
Ibidem.

Hæretici
supplicat
apud Theo-
dorum Ep.
pro aperi-
endis priva-
tis scholis.

Theodori
Ep. respon-
sio.

Ejus pietas
erga B. V.
MARIAM.
Hist. colle-
gii S. J. Pa-
derborna.

de integro literarios ludos, liceret. Hi responsum immite quidem & asperum abstulere; sed leni dignum, sapientissimoque Principe. Nihil, ait Princeps, *aquè dolere se; quàm diutinam illam errorum in Diocesi sua tolerationem. Nec aliquid sperent novis sanctionibus adver-* sum ullo unquam tempore sibi indulgendum. Vehementer brevis hæc responsio feriebat hæreticorum aures. At tantò suaviùs recreati Catholicorum oculi raræ pietatis spectaculo; cum ipse pientissimus Princeps XV Augusti, qui Deiparæ in cælos assumptæ sacer dies est, supplicantium cætui ad sacellum Romanum se pedes socium jungeret: eo divæ Virginis, cujus statua à primoribus urbis præferebatur, cultu, quorumdam in urbe hæreticorum stolidam correcturus opinionem; quasi rudis plebecula ejusmodi otiosis circuituionibus induceretur, ad honoris aliquid lignis, saxisque habendum: crederetque quidpiam veri Numinis in fictis istis simulacris inesse.

Annus Christi 1612.

PAULI V. Pontificis	7. & 8.
RUDOLPHI II. Imperator.	36.
MATTHIÆ Imperator.	1.
THEODORI Episc. Paderb.	27. & 28.

*Palatius
l. 47. c. 11.

Hoc anno Christi duodecimo supra millesimum sexcentissimum Rudolphus Imperator ætatis suæ sexagesimo fatale mortis imperium in arce Pragensi subiit X. Januarii; variâ jactatus fortunâ; confectus senio, morbis, bellorumque tædiis. Eoque magis sceptrâ, coronas, Regna, vitam ipsam perosus, mortemque appropinquare gaudens, ita emortualem lectum circumstantes alloquitur: **Charissimi mei, cum in juventute mea à divo parente meo ex Hispania in hanc patriam meam transitoriam per Legatum revocarer; tanto gaudio perfundebar, ut sequentem noctem, totam insomnem traducerem. Quanto magis mihi nunc letandum, quia pater meus celestis in eternam patriam me brevi advocaturus est: ubi nulla est temporis vicissitudo, aut mutatio; et ubi calamitas nulla est.* Plurimi virtutes ejus, ac naturæ dotes celebrant; contra ac Spondanus scriptor Gallicus, paulò asseverantiùs, eum fuisse, dicit, *bellicis curis ac ferè civilibus minùs, et naturâ et valetudine aptum.* Hoc tamen ipsi à plerisque datum vitio, quòd optimis orsus initiis, posteriora vitæ tempora contaminârit nimîâ in hæreticos benignitate, & indulgentiâ; segniter timidèque hærendo in aula Pragensi, hæreticis interim sacra, profanâque omnia pro libidine sua miscentibus. Matrimonii semper absti-

abstinens fuit Rudolphus: non tamen improlis decessit. Cujus illi-
citi commercii, ut inquit Palatius * *culpam non modicâ dignitatis ja-*
clurâ luit. Evocati postea Francofurtum ad comitia septemviri,
Matthiam fratrem, Hungariæ jam tum Bohemiæque Regem, XIII
Junii caput Imperii renuntiant. Quem quartâ ibidem & vicesimâ
ejusdem mensis Joannes Schweikardus Archiepiscopus Mogunti-
nus Regali decoratum purpurâ, & Augustali coronâ redimitum
Romanorum Imperatorem inunxit. Sextus deinde Kalendas Julii
designatus dies, quo pari magnificentiâ conjugî Annæ, Austriaci
sanguinis, ex Tirolensi Comite Ferdinando, Ferdinandi primi Im-
peratoris filio prognatæ, corona Imperii imposita: solennibus nup-
tiis jam anni superioris mense Decembri Viennæ celebratis. Quam
in urbem nunc quoque ex arce Pragenfi transferre sedem Impera-
toriam placuit.

Rudolphum Imperatorem paucis post diebus ex hac mortali
vita secutus in æternitatem est, Ernestus Bavarus, Agrippinensium
Archiepiscopus, in arce Arensbergensi 17 Februarii placidâ piâque
morte extinctus. Princeps erat indole ad summa surgente flo-
rens; consilii maturus; Catholicæ rei inter paucos diligens; pub-
licæ pacis assertor. Si ditionum, quibus præfuit, amplitudinem
* *species*, post Pontificem Maximum major vix ullus in hierarchi-
co universi orbis Christiani statu. Et habuit vires animi, dotésque
præclaras tantæ molis capaces; prudentiâ, magnanimitate, facun-
diâ illius ævi Principum nemini inferior. Nec ita tamen Diece-
sibus bene administrandis se impertit; quin simul ab ipso Ponti-
fice & Rudolpho Cæsare sæpius in consilium adhibitus, magnam
curarum partem daret arduis aliis Imperii negotiis conficiendis.
Princeps multis excultus scientiis; eodémque, quo in literas, etiam
in literatos amore & benevolentiam ferebatur; homines eruditos ho-
noribus, opibusque locupletando. Longum foret, recensere col-
lata in plures Ecclesias, in religiosas domos beneficia, omniâque
virtutum præstantissimarum decora. Inter hæc tamen diffiteri,
animus non est, *cedros Libani*, viros excelsæ virtutis, quandoque
tentionum inflecti ventis, infringique posse. Vitam ad annos
productam * *quinquaginta septem* quam laudabili & religioso fine
coronarit; lubet ex ipsis Gelenii verbis percipere: *grandi*, scribit,
languore oppressum abdicatis publicis curis, aulaque strepitu totum in Deum
fixum; et ad lacrymas, suspiria, divinas meditationes conversum, in ipsum
morbidum corpus severe animadvertisse: totiusque antea vitæ pecca-
ta, piâ cordis compunctionis, et pœnitentia animi confessum * *Joanni Pel-*
kingio deinde Episcopo Cardicensi. Demum sacrosanctæ Eucharistiæ mu-
nitum viatico, ingeminatis sæpius his verbis: JESU fili David miserere
mei

* *Aquila*
Aust. loco
citato.
Moritur
Rudolphus
Cæsar.
Succedit
Matthias
frater.
Stangesol.
Spond. ad
hunc ann.

Moritur
Ernestus
Archiepi-
scopus Co-
lon.
Kleinsorg.
Stangesol.

* *Archiep.*
Colon. Ep.
Frising.
Leod. Mo-
nast. Hild.
Administ.

* *Stangesol.*
Gelenius
numerat
annos 62.
Quam piè
mortuus
Ernestus.
Gelenius
pag. 243.
* *Fuit Ord.*
FF. Minor.
Convent.

mei. placide, et pie in Domino obdormivisse. Cadaver aromatibus conditum, ornatumque Electorali habitu per altissimas eo tempore nives tertie Nonas Martii transvectum Coloniam; ibidemque in æde Metropolitana illatum magnifico Mausulæo, ante sacellum trium Regum exstructo.

Ernesto
succedit
Ferdinandus
Bavarus
Colonie,
Leodii, Mo-
nasterii,
Hildesii.
Strangefol.
Kleinsorg.

Ferdinandus
Bavarus,
Archiep.
Colonie, ve-
nit Pader-
bornam,
jam ante
electus Co-
adjutor
Theodori
Episcopi.

Archivum
Cath. Eccl.

Ab Ernesti obitu relictæ ab eo mitræ, Frisingensem si exceperis; pulchro nexu omnes in uno capite Ferdinandi Bavari colere. Is Ernesti ex Wilhelmo ejus fratre nepos erat: neque tanto oneri cum laude, & gloria, exemplo patris, ferendo impar: utpote qui pridem delectus Coadjutor, in partem sacri muneris veniendo, sui jam periculum fecerat. Et Ferdinandus, postquam funus satis amplum Ernesto faciendum curasset; quartâ Idus Martii Colonie inauguratus; mox celebratâ postridie synodo omnia ad iter Francofurtum versûs ad novi Cæsaris electionem componit. Quod etiam splendidâ Procerum comitante turbâ haud multo post profectus; omnium primus cum Joanne Schweikardo Moguntino Archiepiscopo ingressus Francofurtum, ab undecima Maji ad exeuntem usque Junium Matthiæ Regis honoribus, communi Imperii salutis, Catholicæque præsertim Religioni consultum ivit. Indè in patriam, ex eaque XXII Septembris in Diocesin nostram regreditur. Cui multâ cinctus equestrium virorum coronâ Theodorus Episcopus processit obviam: inque arcem Neuhusanâ maximo, quo poterat, apparatu deduxit. *Pater Filium*: hoc enim dulcissimo nomine recreare se in familiaribus literis, sermonibusque consueverat. Vetus amor ille, animorumque conjunctio multum increverat, postquam vivente adhuc Ernesto decimâ Februarii Ferdinandus Episcopo nostro Theodoro Coadjutor datus fuerat omnium, quorum intererat, eligentium consensione. Fuitque maturata electio ex gravi metu, ne, si quid humanitus ex improvviso accideret senescenti Episcopo nostro; extinctæ veteres turbæ reviviscerent; inque Diœcesis perniciem conspirandi rursus occasio præberetur. Jam enim, ut narrat Kleinsorgius, turbulenta quædam de Ordine equestri capita elato supercilio XXVI Januarii in civitatem venerant; aditoque Reverendissimo summæ ædis Capitulo palam finè omni metu in has eruperant voces: *nolle se unquam pati, ut suis absque suffragiis deinceps Diœcesis Antistes legeretur. Penes nobilitatem patriæ jus idem eligendi Episcopum esse, quod Cathedralis Ecclesiæ Canonici sibi inique soli arrogarent.* Verum hi boni viri minùs Catholici agebantur Lutheri spiritu; qui, postquam Wittenbergæ flammis dedisset sanctiones juris Canonici, laicos ab ejusmodi electionibus repellentis: illud ubique terrarum continuo suppressum, abolitumque, stolidè putavit. Sanè inviolatum adhuc in suo vigore ad Paderam per-

persistebat. Nec defuere, qui deprompta ex sacro illo jure tela jacerent in profanos turbatores; domumque cum ignominia rejicerent. Plus periculi imminabat ab aliis potentibus procis; cupidè Dioecesin ambientibus, velut sponsam jam satis formosam; ex quo Theodorus Episcopus rugas & maculas deterferat. Præ ceteris retardare electionem, aut intervertere prorsus, omnibus adnisa artibus fuerat Brunswicensis & Luneburgica Domus: jamque profusis largitionibus quorundam occupata erant suffragia, aliòque averfa. Sed disjectus aureus hic aries interventu Legatorum; qui tum ab Ernesto; tum ab Antonio Albergato Nuncio Apostolico aderant. Graphicè illi cohortabantur omnes: *ob oculos sibi ponerent periculosum, ancipitemque rerum statum; si discordantibus votis ad mortem Theodori Episcopi extracta electio fuerit: eoque è vivis exempto, Ecclesia suo Pastore orba, novis luporum incurfibus pateat. Ubique locorum augescere hæresin: eoque validius esse necessarium columnen, cui infirmo adhuc pede nutans religio inimitatur.* Neque pluribus opus fuit. Quibus jus suffragii erat; sapienter recordati, quantas urbi ruinas superiorum temporum turbæ invexerint; exclusis aliis, spretisque omnibus largis pollicitationibus, solo patriæ juvandæ amore ducti, quarto Idus Februarii concordibus suffragiis Ferdinandum Bavarum Theodoro Episcopo Coadjutorem adjungunt.

Quantum indè gaudii in animo Principis optimi jam per senium fatifcentis, cum diu optatum pro grege suo vigiliarum nactus socium esset! ut verò & Superos in administranda Dioecesi faventes sibi, & socios haberet; extinguere malum instituit, quod horror est in oculis Dei; omnemque cælum avertit opem. Publico, eoque severo admodum decreto per totam Dioecesin promulgato interdicat; ne quis rebus divinis ad aram peragendis destinatus; aut sacris initiatus ordinibus impudicas, vel suspitioni pravitatis obnoxias mulieres domi suæ sustineat. Qui arcere eas procul ab ædibus, convictu, consuetudine, cunctarentur; sacerdotii fructibus carituros omnes. Ipsas verò mulierculas, si ex abstrusis angulis protrahi, necessum foret, per lictorem urbe exterminatum iri. Fuit è Clericis, qui amoribus magis, quàm mandato Principis morigeratus, lupam in latibuli tenebras abditam sollicitè servabat. At brevi observatum scelus ad fori curiam educitur. Carcere dies aliquot, & fame punita, post ex civitate etiam relegata fuit hoc lepido spectaculo. Ibat lasciva pellex supernè collum ac humeros nuda, ac stramineo redimita ferto, media lictorem inter & ejus famulum. Hunc lævâ æneam pelvim, quam dextrâ ad numeros saltantium pulsabat, præferentem ponè sequebatur lictor acerbissimis virgarum percussionibus prostibuli tergus dilanians: atque

Theodorus
Ep. corri-
gere Cle-
rum studet
non viven-
tem con-
gruenter
statui suo.

Ideoque
deprehen-
sam pelli-
cem puniri
jubet.

Klockner.
in hist. Pa-
derb.

atque ad portam urbis usque, ubi ejecta, ad quemvis ictum dare artis saltatoriæ specimen, coëgit. Ludicram hanc comœdiam, rudis licet saltatrix, magno cum plausu, & eo fructu lusit; ut nulla, cui in ejusmodi saltus prurirent pedes, post deprehensa unquam fuerit. Neque ea res parùm incussit timoris quibusdam effeminatis Clericis; qui neglecto propè omni cultu divino; in templis rari; infrequentiores ad aram, ipsâ Astarte foediora clam domi idola colebant. Unde obsecro in viris Deo sacratis tanta id temporis vitæ turpitudine? annon ex diuturna consuetudine cum hæreticis, qui fescenninis verbis blandiendo auribus, ea vitia vel humanæ imbecillitatis, vel aliis coloribus oblinunt: fati experti, haud esse in hæresin suam crebriorem aliam, quàm ex lubrica hac via prolapsionem. Rectè enim gloriosus ille* cum Thoma Moro in Anglia sub Henrico VIII martyr olim ajebat: *libido est mater hæreseos, aqua ac filia*. Quare justissimâ Theodorus Episcopus, & majore jam incensus irâ; certusque foras extrudere omnes; omnibus optionem facit: novam velint cum Religione veteri, indeque consecrariâ meliore vitâ; an patriam hanc mutare cum alia; aliorum migrando, migrationis certo mense præstituto. Lex altera non mitior accessit; quâ omnes è vita antè, quàm ex urbe excessuros, sepulchri honore in cœmeteriis Catholicorum privandos, declarat.

Hic rursus enormia, grandia, sesquipedalia, ut sese iratæ plebi in buccam offerunt, convitia certatim evomuntur in Jesuitas, veluti horum consiliorum & fraudum machinatores. At omnibus una mulier maledicentior. Huic nomen Hildegundis, uxor Balthazaris Flôren alutarii habitantis in platea* à foveis appellata. Dicastax & insana femina Catholicis omnibus, at Patribus Jesuitis multò infensissima; illisque, quoties in plateis obvios haberet, aut domum suam transeuntes cerneret; nunquam non malam crucem, pestem optabat omnem; hoc præcipuè familiari maledicto: *ut ti-*

bi* et tibi septies mille vicenarii demonum in corpus involent. Et recen-
ter adhuc, cum S. Marci Evangelistæ festo die sex eorum, tenentes
manu pileolum quadratum; præsentésque studiosæ juventuti in
supplicatione videret; eadem linguæ intemperantiâ ecce, inquit,
sex* coli unguis; sex nigros demones cum suis quadratis, et cornigeris
pileolis. Digni omnes, qui cum suis cornibus attollantur in patibulum.
Hæc autem cum effutiret oris effreni mulier; paucis diebus à par-
tu aberat, uterum ferens. Iis elapsis pridie Idus Maji fetum eniti-
tur masculum; aspectu horridum; coclitem, mortuum; sine lin-
guâ, & naso; manibus humanis quidem, pedibusque præditum;
ore autem & auribus mordaci feli per similem: cujus in capite pro-
minebat caro eum in modum torta, ac figurata, ut pileoli Jesuitici
formam

* Joannes
Fischerus
Episcopus
Koffensis
vide Cor-
nelium à
Lap. in cap.
7. Matth.
Exilium in-
ducitur Pa-
derbornæ
hæreticis.
Author
idem.

* vulgo in
der Grove.

* w estphali-
ce dat dy sy-
vendusent
syge Dû-
vets int Eiss
fahren.
* pes in mo-
dum crucis
ad formam
quadrati
pilei colum-
fulcit. inde
dicitur co-
li unguis
Wockens
Klauren.

formam exprimeret. Mulieres, quæ adstiterant parienti, viso monstro cohorrere omnes. Quarum una, cum admirans exclamaret: **ecce! fetus habet cornua instar Jesuitæ.* Obrigit pater auditâ voce, ac penè in saxum stetit. Recepto spiritu infelicitatem partûs conjugis linguæ procacitati assignat. Hæc pariter deforme monstrum in pelvi exhibitum intuita: *in me, inquit, manet ista culpa! meis ego maledictis Deum ad iracundiam concitavi.* Aliæ insuper mulieres, quæ aderant (aderant autem omnino decem) id sentiebant omnes: *non oportuisse tam maledicè loqui de istis Patribus: qui si impiè quid agant, doceantur; non à se, sed ab aliis prudentioribus didicandum.* Scriptor hujus prodigiosæ rei sub finem narrationi hæc subjicit: *id temporis Paderbornæ literis vacabam, mulieremque perbene novi. Hospes mea admiratione attonita ipso puerperii, cui interfuerat, die mihi, à me narrata, retulit.* Non deerunt tamen; quibus explenda res, & velut anilis fabula ad vetularum colum rejicienda videbitur: sed iis potissimum, apud quos in erroribus fidei, inque odio adversus religiosam illam familiam induratos nihil frequentius est hoc miraculo: **oculos habent, et non videbunt; aures habent, et non audient.*

Percussi his plagis hæretici nonnihil ad Paderam quievêre. At tantò illi turbulentiores ad Rhenum & Mosam. In Julia, Clivia, Montibus, in Marchia, in Comitatu Ravensbergenfi odiis omnia ardent in Catholicos. Dejiuntur oppidorum, arciumque gubernaculis, ceterisque muniis: eorum in locum Principes Brandenburgicus, & Neoburgicus, quo suam quisque sectam altius provehat; non alios sufficiunt, quam qui averfi à Catholicis, Lutherum, aut Calvinum sectentur. Subinde pomœria Mulheimensis vici proferre, constituunt, novam ibidem, potentissimamque urbem moliendo: quam Agrippinensium civitati rivalem & æmulam è propinquo objiciant. Fervere opus confestim cœpit. Descripta ejus lineamenta peramplo in spatio. Urbs nimirum, portis quinque in murorum circuitu, & propugnaculis munienda decem directas sex, septem transversas plateas habitura: tribus distinguenda foris, temploque insigniore uno pro Calvini asseclis; qui potiores erant, Albertumque Brandenburgicum hujus præcipuè operis conditorem habebant. Ad hæc XII Martii literæ triplici idioma te vulgantur, quibus ad domicilia Mulheimii figenda invitati exteri: *liberam ibi fore potestatem, Religionis cujuscunque arbitrata exercenda; construendi ædificia, negotiandi; omnibus jus civitatis decennio oneribus immune impertiendum.* Iisdem literis speciosa exstruendæ urbis inserta hæc ratio erat: *per motos se precibus, et lacrymis exulum Colonienfium, qui per summam indignitatem nonnisi ex odio Religionis*

**hat Temp-
pen wie ein
Jesuiten.*

*Mulier in
Jesuitas Pa-
derbornæ
maledica à
Deo puni-
tur mon-
stroso partu
Klockner.
in hist. Pa-
derb.
Annales
Colleg. S. J.
Paderb.*

**psal. 102.
v. 5. & 6.*

*Inchoata
ædificatio
novæ urbis
Mulheim-
ensis ad
Rhenum
hæreticorū
bono, &
damno Co-
lonienfium
Kleinsorge
in contin.
Cosmod.
Gobelin.
Matth.
Merian.
topograph.
Westph.*

Y y y y

natali

natali solo proscripti, perfugium apud potentes, amicisque Principes, et commorandi locum quaesissent. Senatus, populusque Colonienſis hanc urbis molitionem limis oculis è moenibus ſuis proſpectabant; eò magis ſtomachati, quò certius illis erat, ſurgere exitioſam molem non in Religionis ſolùm; ſed ſuorum etiam mercimoniorum, urbiſque totius ruinam. Queſti deinde identidem, adverſari ea molimina vetuſtis foederibus, initis Agrippinenſes inter & veteres Montium Duces, olim ſanctè pollicitos Colonienſibus; neque ſuà neque ullà poſteriorum ſuorum ætate ad utramvis Rheni ripam caſtrum, arcem, munimentum, urbemque ullam aut exſtruendam à ſe; aut à quopiam exſtrui permiſſum iri. Sed parùm valuit hæc literarum, utrimque jura ſua tuentium, pugna. Niſi armatâ manu cœpti labores, ut infra memorabitur, diſturbati fuiſſent; brevi hæc Carthago Romanæ Coloniae æmulum caput oſtentâſſet.

Melioribus hoc anno conſiliis Theodorus Paderbornenſium Antiſtes illuſtre cœpit Paderbornæ gymnaſium, velut novum ſcientiarum, virtutumque emporium condere. Magno huic ſub ipſa Episcopatus exordia dolori fuerat, Diœceſin accepiſſe refertam oppugnatoribus Catholicae Religionis: vacuam propè iis, qui pro dignitate ejus ſcita explicarent; veritatẽque adverſus mendacia tuerentur. Indè magnis ſtatim animis muſarum deſignare domicilium; è quo prodire in utilitatem patriæ poſſent, qui tela hoſtium omnia gemino virtutum, doctrinæque ſcuto repellerent. Dies divo Ignatio ſacer Julii ultimus initium pridem meditato operi dedit: quo optimum Principem cernere erat ſuis manibus in angulo ad plateam occidentem verſus primum in fundamento lapidem ponere; haud diſſimili, ſi non majore pompâ & apparatu, quo eaſdem ſacras manus admovere primo lapidi ponendo placuit, cum Patrum Jeſuitarum habitatio ejusdem liberalitate exſtrui cœpta. Jucundum equidem eo die oratores inter, & Poëtas certamen in agendis tanto Mecœnati gratiis fuerat, oratione vinctâ numeris & ſolutâ: at quando laudibus ſuis adæquabunt tam ingentis beneficii magnitudinem? quo uno univerſam complexus Weſtphaliã eſt: Patrẽsque in primis de Societate JEſu; quos perpetuos gymnaſii moderatores ſtatuit, Principali epulo peractis cerimoniis in triclinio recreatos; plurimis præter Joannem Comitẽ Ritbergenſem de patria nobilitate viris ſimul accumbentibus. Longiùs deinde progreſſa ejusdem Principis beneficentia. Ut cunctos de Societate Patres non ad Paderam ſolùm, ſed & omnes ad Rhenum inferiorem habitantes devinctos ſibi, beneficiis ſuis ornatos haberet; communem toti provinciæ, probationis domum, ſanctioris vitæ, doctrinæque palæſtram, idoneis vectigalibus Paderbornæ inſti-

Theodorus
Ep. conditor
gymnaſii
Paderbornenſis.
*Horſion in
panegyrico
lib. 3. cap. 8.
pag. 120.*

*vide annum 1596.

Theodorus
Ep. inſtituit
domum
probationis
pro Patrib.
S. J. Paderbornæ, illudque ſuâ
liberalitate
fundat.

instituit; ubi religiosæ militiæ rudimenta conscripti tirones ponerent. Voluit autem providentissimus Princeps, quot annis in hoc religioso exercitu succenturiari viginti & unum; supplementa veteranorum, quos vel senectus à laboribus, vel mors ipsa abstraxisset; assignatis, unde recens cooptati alumni viverent, viginti imperialium millibus. Literas, in quibus rationes stabiliendi tironum domicilii recenset; ipso sancti Ignatii, Ordinis Jesuitarum Parentis die, ad aram neque inanes honorario munere obtulit, Præsidente totius provinciæ Reverendo Patre Henrico Schereno sacris operante. Secuti Principem tres infulis ornati monasteriorum Antistites; varisque ex patria de equestri loco viri oblati pariter donis diem illum commemorabilem fecerunt. Inchoatæ dehinc tironum exercitationes tenuere in ea domo ad annum hujus seculi vicesimum. ex quo consecuta temporum, rerumque mutatio fecit, ut magis è publica re esse, visum pluribus fuerit, alios de consensu familiæ Fürstenbergicæ Paderbornam, sublimioribus scientiis Theologicis, aut Philosophicis imbuendos mittere; tironibus Treviros migrare iussis: ubi in se juncta ab aliis inibi Patrum domiciliis domo, hodièque nec parvo numero educantur. Juvat nunc ipsas donationis tabulas exhibere; ut amici cum gaudio intelligant singularem à tanto Principe conceptam de Patribus existimationem: neque calumniari per invidiam inimici possint, fuisse largitionem eam sinè Diocesis commodo profusam, immodicamque.

*THEODORUS Dei et Apostolicæ Sedis gratiâ Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus, S. Romani Imperii Princeps
ad perpetuam rei memoriam.*

Vigesimus nonus prope Pastoralis nostri regiminis inchoatur annus; ex quo, divinâ providentiâ dispensante, in Ecclesiâ Paderbornensi curam animarum suscepimus. Magnæ interea, multaque difficultatum procella nos agitarunt. Neque adhuc afflictissimarum curarum in gravi, ac cana jam etate vel modus apparet, vel finis: dum ingravescentes bellorum motus, atque damnatissimorum adversus avitam Religionem errorum augescentes discordias apud animum nostrum recogitamus. Attamen stimulat nos misericordissima desuper in nos Dei bonitas; ut sub molestissimo laborum onere non deficiamus: sed multò magis intenti in eundem authorem fidei, qui ad mortem usque pro animabus nostris decertavit, et cogeretur, quæ retro sunt, obliviscentes, novos animos, novâsque vires pro glorioso Christi corpore, quod est Ecclesiâ, induimus. Assumpsimus ante annos fere triginta in partem laborum Patres Societatis Jesu: quibus, ut fideles nobis cooperatores essent, collegium in civitate nostra Episcopali edificavimus; et fundavimus tantâ dote, ut concionatores, confessarii, ac humaniorum literarum magistri cum necessariis ministris religioso modo sustentari

*Horion in
panegyrico
lib 3. cap. 3.
pag. 122.*

*Literæ
Theodoti
ep. fundan-
tis novicia-
tum S. J.
asseruan-
tur in ta-
bulario
PP. S. J.
Paderber-
ne.*

stentari possent. Et sanè magno subditorum bono, magnâque consolatio-
ne nostrâ experti sumus eorum conatus, atque industriam. Sed quia faci-
le apparebat, ex nulla adhuc, in provincia Rhenana, fundata probationis do-
mo illud futurum; ut paulatim in necessariis operariis pro scholis, et cathe-
dri deficeret juxta religiosum Societatis Jesu institutum præparandis; sin-
gulari, ac paterno in laudabilem Societatem affectu novam foundationem
vicies mille Imperialium dalerorum pro 21 tiroibus alendis cum priore col-
legii dote conjunximus. Quam quidem foundationem tum in nostri Episco-
patus, tum etiam totius provinciæ Rhenanæ utilitatem erectam munificen-
tissimo Deo ità cordi fuisse, arbitramur; ut ex thesauro sapientiæ suæ am-
pliora consilia suggerere, et majores cum vita longiore vires donare digna-
tus fuerit. Datum in arce Neuhausana Anno à Domini Nativitate mil-
lesimo sexcentesimo duodecimo die trigesimâ Julii.

THEODORUS à FÜRSTENBERG

Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus.

PP. Capu-
cini à ma-
jore decano
Arnoldo ab
Horst vo-
cantur Pa-
derbornam
in contin.
Cosmodr.
Gobellini.
* Cloppen-
burg in sa-
cris Westph-
alia ad 18.
Maji.
* vulgò
Stadels-
hove.

Accessit præterea, ut hac eadem, Ignatio viro perfectæ sancti-
tatis consecratâ luce, trinum perfectum esset; munus tertium, quin-
quaginta nimirum & trecenti imperiales; quibus parandum jussit
elegans in templo organum; quod jucundâ soni sui varietate in
varios pietatis motus duceret auditorem. Videas hîc certare quo-
dammodo sacrum Præsulem cum divina in se bonitate: quod enim
Superi plures jam grandævo largiuntur annos; eò frequentio-
ribus ille vel res divinas, vel bonas literas, beneficiis prosequitur:
idque tam cumulatè, ut propè dicerem: ubi diem Titus perdide-
rit, eum ne horam quidem perdidisse. Hanc supremi Antistitis
pro patria sollicitudinem piè æmulatus Major summæ ædis Deca-
nus Arnoldus ab Horst, Paderbornam hoc anno religiosam Patrum
Capucinatorum familiam, consentiente Episcopo Theodoro, ad am-
plificandam rem Catholicam evocavit; singulari istum præ reli-
quis Ordinem amore complexus semper, paternâque benevolentia,
ex quo Romæ familiariter usus sæpe fuerat S. FELICE*, ex Ca-
pucinatorum Ordine, religioso Laico; perque crebros cum ipso ser-
mones habitos insignes plurimas in viro integerrimo virtutes ad-
verberat. Vetus intra urbem xenodochium* novis sancti Ordinis
hospitibus primùm pro monasterio fuit. At eo quadriennio
post per incendium absumpto, ejusdem patroni sollicitudo & be-
neficientia effecit, ut brevi cœnobium elegans è cineribus instau-
ratum habuerint. Grati postmodum pro tanto beneficio Patres
quâ crebris concionibus, quâ spectatis sanctioris vitæ documentis
assiduum cum operariis aliis laborem contulere ad novellam hanc
vineam Domino suo recens assertam, optimâ rursus propagine,
excolendam, augendamque.

Annum

Annum hunc in exitum vergentem vicesimâ nonâ Novembris die funestavit ingens cæli intemperies, plurium hîc Paderbornæ & vicinis locis dirutarum ædium; arborumque in sylvis corruentium strage perniciosissima. Perniciosior tamen in finitimi Comitatus Ravensbergenſis oppido Bilefeldiæ. Ubi subsultantibus passim, trepidantibusque ædificiis, terribili motu & fragore concussa tellus; revulsa domuum tecta; muri, parietesque labefactati: cùmque ipsa urbis Bilefeldienſis, proximæque in edito colle arcis Sparembergæ moenia latas ubique, profundasque rimas agere; ac Sparembergæ quidem jam ad duos subsedisse in terram pedes, cernerent; tanta omnes invasit consternatio, ut sursum deorsum volvenda omnia, timerent. Hos inter terrores, cùm Lippiensi in oppido præco Calvinianus sub mutata Religionis initia fortè ad populum verba faciens, auditorum non nullos, nuper Calvino authoratos, viderethaustâ à Majoribus consuetudine ad repentinam terræ concussionem sacro crucis signo munire frontem; sanctoque Servatoris nostri invocato nomine genua incurvare: multum indignatus homo, malè, inquit, sit vobis omnibus; qui odiosis istis Papistarum ineptiis etiamnum adhaerescitis. Non Deo, sed malo genio superstitiosis talibus, stolidisque ritibus litatur. Et quid est? quòd isto terræ motu conturbemini? Legem Moysi cùm à Deo traditam legimus; Coeperunt audiri tonitrua, *micare fulgura; & densissima nubes operire montem. Moysi ad hæc omnia nihil contrerito. Haud secus vos sine metu quietos omnino velim. Hoc turbulento cælo novæ legi à me vobis promulgata, quemadmodum Mosaica in monte Sinai, testimonium veritatis datur. Timeat Papisticum vulgus; et siquid illo ob adoratos toties vitulos aureos scelestius est. Probioribus nobis tempestas hæc gaudio sit et consolationi. In hunc sensum plura, cùm eructasset ineptus declamator; quassatæ ædes nocte proximâ fuere tantâ rursus terræ agitatione; ut ex iis præ metu propè mentis inops cum uxore & liberis profugus, ad tutiorem se locum receperit; jam suo jugulatus gladio, suo ipsius iudicio, si soli terreantur scelerati, sceleratorum in numerum referendus. Rectius sensere alii,* à quibus ex prudentiorum opinione hi terræ motus accepti sunt in omen irati Numinis; vel mortalium castigantis flagitia, vel publicas imminentes poenas prænuntiantis. Hanc tempestatem secuta hyems est lenissima, multique caloris, inde ex sententia physicorum orti, quòd motibus sæpe iteratis velut dehiscens tellus ex imis visceribus emiserit calidiores ventos; quibus aër tepefactus, molliorque brumali tempore speciem quandam æstatis præbuerit.

Ingens terræ motus & horrida tempestas per Westphaliam. *Strangesfol. Vetus ms.*

prædicantis lepidus discursus de terræ motu in comitatu Lippiensi. *in contin. Cosmodr. Gobelini.*

*Exod. 19. v. 16.

*Matthæus Tympius in libro edito *Monasterii*

AN-

Annus Christi 1613.

PAULI V. Pontificis 8. & 9.
 MATTHIÆ Imperator. 1. & 2.
 THEODORI Episc. Paderb. 28. & 29.

Bethlem
 Tabor in-
 yadit Tran-
 sylvaniam,
 Comititia
 Ratisbo-
 nensia pro
 subsidiiis
 contra Tur-
 cas, sed in-
 utilia.

*Spond. ad
 hunc annū.
 Helvic. in
 theat. hist.
 l. 5. pag. 141*

**correspon-
 dentes di-
 cti.*

**quia tutor
 Friderici
 Palatini
 erat.*

Matthias Imperator majoribus, ac Cæsare dignis ani-
 mis Imperium auspicaturus duodecimo Kalendas
 Julii Viennâ cum conjuge Ratisbonam discedit ad
 comitia, sine superioris anni indicta. Per id tem-
 pus Transylvaniæ turbo Gabor Bethlemus pulso,
 occisoque Gabriële Bathorio, totum Principatum ope Turcarum
 sub jugum miserat. Jamque iidem Turcæ ex finibus Transylva-
 niæ magno cum exercitu Hungariæ imminebant. Matthias Im-
 perator, quò bellicis artibus & felici hostium illorum clade regni
 primordia nobilitaret; Ratisbonæ in comitiis Proceres urget acri-
 ter ad decernenda in primis militaria subsidia, quibus ab incurfu
 Turcarum Hungaria tegeretur. Sed vetus rursùm cantilena hic
 occinitur ab **unitorum* Principum Legatis: Nihil Cæsari auxiliorum
 prius collatum iri; quàm Donaverda libertati, retracto milite Bavaro,
 reddatur: ratâque habeantur omnia; quæ Joannes Dux Bipontinus à mor-
 te Rudolphi Cæsaris **Vicarius Imperii* pro equitate sua Aquisgranensibus
 benignè indulgisset. Addunt præterea inflecti Principes suos ad ferendam
 opem nunquam posse; nisi controversia de urbe nova ad Rhenum cæpta
 ex utriusque Religionis Procerum arbitrio; idque ad amicitia normam po-
 tius; quàm juris summi apices dijudicaretur. Demum pugnacissime ex
 suorum Principum voluntate contendunt omnes; ut ne porro rerum deci-
 sio ex majori suffragiorum numero, sed ex gravioribus, pauci licet eas af-
 ferrent, rationum momentis fieret. Hæc an concessu Cæsaris affecuturi
 sint; nisi redditi ante certiores essent; comitum se nentiquam ingressuros.
 Imperator quanquam adhuc infirmam, ut ferè principia regnan-
 tium sunt; authoritatem exerceret; atque ob susceptam cum Ru-
 dolpho fratre similitudinem in hæreticos fuisset aliquantò indulgen-
 tior: his tamen, quæ omnis justitiæ, & Religionis spectabant ever-
 sionem, iniquissimis postulationibus prævertendum statim, com-
 primendamque audaciam censuit.

Theodorus
 Ep. suū loco
 misit Ratis-
 bonam ad
 comitia Jo-
 docum à
 Landtsberg
 ex archivo
 Cath. Eccl.

Comitia interim satīs frequentia fuere multorum congressu
 Principum; partim ex inferiore Rheno, partim ex aliis Westpha-
 liæ regionibus. Princeps noster Theodorus, quæ infirmior ejus
 ex senio jam ætas erat; cū itineris ferre incommoda haud pos-
 set: suū vice Ratisbonam allegavit Jodocum à Landtsberg ex Er-
 vite, Satrapam Dringenbergensem: addito viarum, & muneris so-
 cio

cio Guilielmo *Horn juris utriusque scientissimo. Qui aderant in Cæsaris voluntatem proni; non tenue subsidium adversus Christianorum hostes promissere; quod à factione adversa tanquam exlege, & imperio non obnoxia pertinaciter detrectatum. Causam offensionis inter reliqua dederat sententia Viennæ sexto Idus Januarii lata adversus Brandenburgicum, & Neoburgicum; quâ Imperator graviter præceperat, præter urbis ad Mulheimense oppidum inchoatæ demolitionem, tolli quamprimum nova non levi mercatorum onere imposita Rheno vectigalia: revocari ab infesta Rhæni ripa armatas naves: mandata omnia negotiationi, aliisque Coloniensium rebus inimica antiquari, rescindique. Valuit nonnihil autoritas præcipientis; permovitque Majo ineunte Principes ad nova telonia penitus abolenda. Nihilò tamen segnius laboratum in nova ad Rhenum urbe perficienda; provocatumque concordibus animis ab Imperatore malè informato ad eundem melius informandum. Hæc tam firma hæctenus animorum conjunctio solvi paulatim, & vacillare inter Principes coepit: ut ferè omnis consortio odiosa dominantibus est. Ex diversæ potissimum Religionis studio, atque arcanis utriusque nec comunibus consiliis discordiæ jaciebantur semina: majorémque in modum crescebant; cum Princeps Neoburgicus Wolfgangus Wilhelmus ductâ septimo Idus Novembris in matrimonium Magdalenâ, Wilhelmi V. Bavariæ Ducis filiâ, Brandenburgico injiceret suspicionem occultæ cujusdam propensionis in Cæsareas, Catholicasque partes. Apertæ dein neque incruentæ offensiones aliquot accidere inter utroque Principes. Placatæ illæ quidem, nec adeò graves: sed quibus velut exiguis velitationibus gravissimo sequentis anni bello prolesum. Adeò verum est illud:

Nulla fides regni sociis, omnisque potestas

Impatiens consortis erit - -

Lucanus

L. 1.

Alia Episcopus noster Theodorus consilia pacatiori versabat cum animo: utpote cui in postremis curis terrenæ opes, & ditiorum amplitudo erant: modò suppeteret affatim ad instruendos plures sacræ militiæ viros; qui pro aris in aciem, & propaganda re Catholica educti *prelia Domini preliarentur*. Intuebatur nimirum sollicitus Princeps inferiorum scientiarum candidatos, velut levis armaturæ milites: nec satis paratos ab armis; ut omni ex parte latus præbere cuivis adversario possent. Scribendis igitur auxiliariis copiis tempestivum censuit, ut literarum humaniorum disciplinis sublimiora Philosophiæ, ac Theologiæ studia adjungerentur. In eam verò deliberationem cum incidisset; maturo prius consilio agendum reputat cum summis Christianæ reipublicæ Præsidibus

*dictus
Goldt-
schmidt.

Helvic. in
theat. hist.
lib. 5. pag.
142.
Matthæus
Merian. in
Topograph.
Westphal.
pag. 88.

Initium dis-
ensionis
inter Bran-
denburgis
cum &
Neoburgi-
cum
Helvic. in
theat. hist.
loco citato.
ms. Turckii
Palat. lib.
48. cap. 11.

Sollicitudo
Theodori
Episcopi
de Theolo-
gia & Phi-
losophia,
humanioris
bus studiis
adjungen-
da.
Annales
S. J. Pader-
bornæ.
Horion in
paneg. aca-
dem. Pad.

bus

bus ad jura, & privilegia academiæ Germaniæ obtinenda. Moderari tamen suis diu desideriis haud potuit. Paucis post diebus imperialium millia quindecim jubet eam in rem numerari, asserens, *diligentis* (quo lemmate uti consueverat) *agricola esse semen projicere, ut colligat sementem; hanc enim perdendo servari.* Id quod multo putem liberalius ab eo præstitum; cum semen ipse spargeret, aliis messem relicturus; solâ sibi divinâ gloriâ, hominûmque salute pro foenore sat amplo propositâ.

Quam verò Princeps ad munera, & *præmia velox, tam piger ad pœnas erat*; nisi si cunctantem vindictam facti atrocitas incitaret.

** vocatus
Bernardus
Kremerus
Borckensis,*

Videre id in profligato hominis ** monstro* hic Paderbornæ fuit. Mortalium salacissimus nequam tortè ancillam sub occasum Solis XI Julii hortum petere advertens, urbe egressam insecutus sollicitare ad flagitium aggreditur; oblucentem diu robustior ipse, manus, pedesque istic defixis in terram palis astringit: expletâque libidine solutam togâ denudat. Cùmque illa iracundiùs de allato pudicitiae vitio expostulans, abeunti minitaretur; daturum sceleris pœnas, quippe qui ignotus sibi non esset; minas non ferens ganeo retorfit se; ac securi altè capiti impactâ cadentem iisdem revincit palis, cuneo ligneo per viscera in humum adactò. Misera manè reperta eodem loci fuit jam vocis experta, totam noctem cum morte luctata. Quæsitum in authorem sceleris: & suspitione hic, quòd egressus urbe seriùs esset, notatus est. Certius facinoris patrati indicium fecit puellæ toga inventa in pervestigatis ædibus, agnitâque. Comprehensus post confessionem criminis XIV Augusti secundum feralem sententiam asseri supinus affigitur; Neuhusani per oppidum instar pecudis ad locum supplicii protrahitur. Ibi dexterâ, quâ ancillam percusserat, amputatâ; simul brachiis, cruribusque diffractis rotæ imponitur; manu ex infami ligno pendulâ, securim illatæ necis instrumentum, tenente.

*libidinofus
juvenis se-
verissimè
punitus à
Theodoro
Episcopo.
in contin.
Cosmodr.
Gobelini.
Vetus ms.*

Principem mitissimum, *dolentemque, quoties cogeatur esse ferox;* maximo deinde recreavit solatio perillustris Domina Elisabetha de Lohe: quando eam post spretas diu aliorum monitiones rediisse hoc tandem anno ad cætum rectè credentium intellexit. Nupta hæc fuerat *Nobili* Domino Joachimo de Büren & Ringelstein, Domino in Volbrexen intrâ Dioccesin nostram. Matronda dives multarum opum: cum circumpositis prædiis, Geistana in Monasteriensi Diocesi arcis hæres. At conjuge per mortem ** sublato*, in viduitate uno è cælis impertito thesauro, verâ Religione, multo locupletior. Filium unicum tot licet bonorum hæredem, absque hoc cælesti bono infelicem existimans; non destitit in ejusdem secum felicitatis societatem pertrahere. Filio nomen Mauritius, à

** anno 1610
obijt aca-
tholicus.*

Mau-

Mauritio cum infantem sacro fonte susciperet, Hassorum Comite provinciali inditum. Hic opinatus teneri se pro ratione obiti muneris ad gerendam de salute Mauriti vicariam, defuncti parentis curam; nihil non insidiosè egit, quo clam interceptum è laqueis, ut loquebatur, *Papistarum* expediret. Loci, ubi studebat Mauritius, vicinitas favebat insidiis; ipsi ut tutum haud fuerit vel animi causâ pedem extra urbis moenia ponere; variis non uno in loco abripiendæ in Hassiam nobili prædæ invigilantibus. Post duas igitur inferiores absolutas classes, relictâ Paderbornâ, Mauritio, ut remotior ab Hassis esset, ad evadendas insidias & excolenda studia Trans Rhenum ad Ubios migrandum fuit. Ubi pariter Mauriti soror Anna Dorothea paulò post anno 1615, spretis procorum illecebris, in divæ Brigittæ Ordine sponsum sibi Christum elegit.

Conversio
dominæ de
Lohe ad ve-
ram Fidei
ejus filius
Mauritius
studet Pa-
derbornæ.
Huic stru-
untur insi-
diæ.

ex archive
Bürensi.
Kloppen-
burg in flo-
rilegio sa-
cro West-
phalie.

Duo, quæ ab iratis cælitibus immissa crediderim, hunc annum afflixere mala, reliquis graviora. Primum fuit ingens exortum in urbe Osnabrugensi incendium: quo præter templa, monasteria, molendina varia, præter stabula, horrea duodecimo Kalendas Aprilis mille & trecentæ ædes redactæ in cineres; cumque numerosa pecude homines *quadraginta suffocati, aut ignibus absumpti perirent. Incendii origo, cum ab incuria famulantium, tum à malevolorum perfidia diu requisita; sed resciri hæctenus nequît, fortuitum fuerit, an oblatum incendium. Alterum malum hiems parum gelida attulit; adeò lenis, ut solo per Decembrem triduo aquæ tenui perstrictæ gelu hæserint. Dies reliqui æstivo tempori similiore sub natalem Domini rosas, aliosque flores, ornamenta altarium, dedere. Sed hic florens ante diem annus fatales deinde spinas protulit. Secuta enim hiemis lenitatem vis magna pestilentia, mortalium voracissima; propè dimidiâ Westphalorum parte sepulchris illatâ. In illa funerum confusione Attendoriæ in oppido Ducatus Westphalici res miranda mense Octobri contigit. De plebe juvenis, cui nomen Antonio, annorum undeviginti, cum vi pestilentis morbi de potestate mentis, sensuumque omnium dejectus jaceret; tumultuariè, ut sit eo malo grassante; feretro elatus humo contegitur. Haud longo intervallo cœmeterium forte obambulans Sacellanus, gementis, incertus unde, vocem, suspiriaque percipit. Dum circumspectat; dum aurem propius admoveat; prodire sonum lamentabilem ex injecta recens humo compe-rit. Vocantur illic vespillones; tumulus regeritur; ruptisque, quibus inclusus erat, asseribus ægre spiritum trahens Antonius: *pro hominum fidem!* inquit, *quonamfatto infelici meo in hunc detrusus locum miser pereor?* porrectis statim aliquot fomentis paulò valentior, se erigere in pedes coepit: domumque seu novus ab inferis reversus

Gravissimū
incendium
Osnabrug.
Stangefol.
*archi-
vum Osnab-
rugense.

Pestis gra-
ssatur per
Westpha-
liam.

Stangefol.
Kleinsorg.
in hist.
Westph.

Adolescens,
cum peste
extinctus
putaretur,
sepelitur
vividus.

ex charta-
phylacio
Attendo-
riensis pa-
rochia.

Zzzz

homo

homo pergere. Plures exinde annos superstes manuum mercede inopiam toleravit. Ac postquam sub celeberrimo *Ligistarum* Duce Tillio aliquamdiu miles stipendia fecisset; gladio rursus cum stiva commutato, in sudore vultus sui reliquum vitæ exegit. Facti memoria hodie dum exstat in Attendoriensis Ecclesiæ tabulis exarata.

Annus Christi 1614.

PAULI V. Pontificis 9. & 10.

MATTHIÆ Imperator. 2. & 3.

THEODORI Episc. Paderb. 30. & 31.

Wolfgangus Neoburgicus sic Catholicus.

Helvic. in theat. hist. l. 5. pag. 144

Videatur de hac conversione liber qui inscribitur: Muri sanctæ civitatis et fundamenti nixi.

12. Augusti hoc anno.

Natus hoc anno eluxit, & singularis animi fortitudo, solidæque virtus Wolfgangi Principis Neoburgici in amplectenda Fide orthodoxa. Concurrant varia, eaque superatu admodum ardua; quæ fortissimum quemque ab ejusmodi detertere proposito valuissent: periculum grave excidendi patrimonio Juliacen- si quorum illud adeptus ope esset, amicitiam novæ Religionis cultu dirimeret: certissima parentis ex Lutheri, quem parens adhuc superstes colebat, contemptione, offensa; odiûmque universæ Domus Palatinianæ in Wolfgangum, velut degenerem in nepotem, à Lutheranæ familiæ constantia & probitate desciscentem: incertum verò, an extinctis tot patronorum studiis continuò revivisceret gratia Imperatoris; utpote qui speritus toties, & illus: quo etiam aut Rudolpho fratre invito, Juliæ, aliæque regiones per vim occupatæ. At Wolfgangus Princeps ingenio sublimi, maturâ ætate, judicio firmo; postquam Europæ partem non modicam, Germaniam, Italiam, Daniam, Galliam, Angliam peragrasset: interque eas peregrinationes ex libris, doctis que aliorum sermonibus discrimina Religionum, & momenta expendisset altius; cunctos obices prudentiâ & Christianâ fortitudine perfregit; palam Dusseldorpii in primario urbis templo Catholicam Fidem, præsentē Theodoro Riphano, Archiepiscopi Coloniensis in Pontificalibus Vicario, ex concilii Tridentini forma professus vicesimo quinto Maji; quo tum sanctissimæ Trinitatis mysterium relegebatur; quæmque diem in tanti beneficii memoriam præcipuâ quadam omnibus vitæ suæ annis veneratione celebrem egit. Statimque de peccatis singulis, ducto ab ultima pueritia initio, sacerdoti rite confessus, divinis sub una specie epulis, cum pientissima conjuge Magdalena Bavara accubuit. Post parentis mortem omnibus Romana complectendi sacra, & exercendi potestas facta; edicto eam in rem promulgato,

pce-

poenâque in obtrectantes, & impediētes constitutâ. Rationes, quibus ad nuncium pristinis erroribus mittendū impulsus Princeps, vulgata libro sunt typis edito; quem *muros sanctæ civitatis inscribi voluit, duodecim innixos fundamentis*. Quæ concutere hactenus nulla vis adversariorum potuit. At quantum hi muri, quàm odiosum attulere *lapidem offensionis et petram scandali*! Philippus Ludovicus, genitor Wolffgangi, cum advertisset filii in fide vacillantem animum, indictis per ditiones suas publicis precibus avertere periculum; & fulcire cælesti ope nutantem studuit. Comperto jam, prorsus cecidisse filium; vix dici potest, in quam vehementem subito prolapsus tristitiam fuerit. Nec multis post mensibus pridie Idus Augusti, sive senio, seu curis, & mœrore animi consumptus, mortalitatem explevit: Principatu suo prius duas in partes diviso; quarum altera Sultzbacensis Augusto filio, Wolffgangi germano fratri transcripta, felicitatem suam in liberos, nepotēsque ad usque hæc tempora propagavit.

Tacitum pariter vivebat Principi Brandenburgico *sub pectore vulnus*: ille præfagire sibi, nec temere deterrima quæque ex ea Wolffgangi ad partes Catholicorum defectione: intueri recens cum sponsa Bavarâ connubium, velut majoris, potentiorisque amicitiae vinculum: Haud dubiè Neoburgensem porro vertumnum fore; qui in omnes se formas induat: & quemadmodum uxoris illecebris divulsus à Luthero turpiter esset; ita brevi rupto fœdere ad voluntatem Cæsaris inclinandum. Metum magnopere & suspicionem auxit rumor de Archiducis Alberti studiis in cogendo sub signa numerofo milite. Eum belli apparatus cum fraudi suæ fieri, & bono Neoburgici suspicaretur Brandenburgicus; ut dolum dolo, cuneum cuneo truderet; occultè cum Batavis consilia de socialibus armis, de urbe Juliacenſi prodenda agitat. Erat urbs ea à Brandenburgico & Neoburgensi Principe, partito præsidio infessa: utrique Principi sacramento fidem obligaverat gubernator urbis. Urbs ipsa à fossis, situ, propugnaculis firma satis. At quàm facile aureâ, ubi ferreis nihil profici balistis potest, machinâ perrumpitur. Expugnatus auro gubernator perfidè urbem prodit, Batavo milite te-
Et viâ in arcem admissio. Præsidarii, quid rerum ageretur, ignari, in subeuntes arma corripunt. At Brandenburgicis sensum arma ponentibus, soli Neoburgenses castro diu conatu obluctati, compulsi demum sunt urbe excedere. Indè plenis tubis utrimque classicum insonuit: palamque pugnatum acriter, quam quis alteri in Julia, Clivia, ac Montibus præripere urbem dolo, an virtute posset. Ambrosius Spinola, Hispanici Neoburgico missi exercitus, ductor, cum petere Juliaceum crederetur; repentè Aquisgra-

Zzzz 2

num

Augetur
 diffidentia
 & dissensio
 inter Bran-
 deburgicū
 & Neobur-
 gicum ex
 variis cau-
 sis.

Branden-
 burgicus ad
 Hollandos
 defeiscit;
 traditque
 illis urbem
 Juliacen-
 sem.

Lexicon
 historicum
 heroum

pag. 1151.

Helveticus l.

s. pag. 144

Palatinus in

Aq. Aust.

24 Augusti

num obsidione tam arctâ cingit, ut brevi *urbs coacta fuerit clementiæ victoris, Cæsarisque se voluntati permittere. Dimisso ex urbe, honestis tamen conditionibus, milite Brandenburgico, hæreticis erepta, quæ triennio ab hinc per vim invaserant, urbis gubernacula, & Catholicis restituta fuere. Spinola deinde Wesaliâ, ibidemque Rheni ponte potitus, ad oppidum Reësam confedit. Nec tardiores Batavi ad sua lucra. Mauritius enim eorum belli ductor, plerisque Clivensum urbibus occupatis, sua Spinolæ castra opponit. At utroque & Mauritio & Spinola otioso, nec moliente quidquam; per brumale tempus in hiberna discessum est: omnibus interim regionum illarum incolis misere sub diversorum Dominorum potestate gementibus.

Ambrosius
Spinola sub-
bigit Aquis-
granum,
Wesaliâ,
Matthæus
Merian, in
Topograph.
Westphal.
Helvis. l. 5.
pag. 144.
& 145.

Fundatur
à Theodo-
ro Ep. Aca-
demia Pa-
derb.
Ex auto-
grapho li-
terarum
Episcopi.

Quàm felix præ his regionibus, & tranquilla Dioecesis Paderbornensis! cujus sacro Antistiti per id tempus nulla de re cura potior; quàm de aperiendis Theologicis, Philosophicisque scholis: è quibus sacra hauriri scientia, & profana posset, felicitatis, rerumque bonarum omnium mater & conservatrix. Eam in rem pientissimus Princeps, quem ad modum auspicari maxima quæque ab divino honore, cælitumque prius imploratâ ope solebat; post ardentissimam pro salute populi precationem, Præsides Societatis JESU Rhenanæ Provinciæ, Reverendo Patre Henrico Schereno ad aram faciente, consignatam millium quindecim Imperialium cautionem suis ipse manibus ad altare tulit. Reliqua pecuniæ summa mensæ, è regione altaris collocatæ, per ministros imposita fuit: caput nimirum annui vectigalis pro honesta & liberali eorum sustentatione; qui sublimiores scientias profiterentur. Tam salutaris consilii causam multiplicem his literis, à Theodoro Episcopo posteritati transcriptis, insertam legimus.

THEODORUS Dei et Apostolicæ Sedis gratiâ Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus, S. Romani Imperii Princeps ad perpetuam rei memoriam.

Literæ
Theodori
Ep. quibus
rationibus
fuerit in-
ductus ad
fundandam
Theologiâ
& Philoso-
phiam,
ex auto-
grapho
quod asser-
vatur à
P. P. S. J.
Paderb.

Sape, ac sollicitè circumspiciebamus, ut cognoscere liceret; quid tandem deesset eorum, quæ ex Pastoralis obligationis munere subditis nostris præstare possemus. Videbamus meliora ingenia absolutis humaniorum literarum studiis ad vicinas hæreticorum Academiæ cum æterno salutis dispendio abripi: aut si ad Catholicas remotiores abire mallent; sumptuum inopiâ in medio studiorum cursu non absque Catholica Reipublica detrimento succumbere. Videbamus etiam multa ingenia animarum curæ, sacrisque Religiosorum institutis apta, planè ab omni literarum exercitio impediti. Unde Episcopatus nostri parochiæ, monasteria, et collegia aptis operariis adversus hæreseos flagitia, et impietatem desituebantur; non absque iusta dolore cordis nostri. Quibus malis mederi cupientes, divi-

nâ

na gratiâ opitulante, illud consilium arripimus; ut in Episcopali nostra civitate Paderborna Academiam duarum facultatum nimirum Philosophiæ, et Theologiæ prioribus foundationibus adicere vellemus. Et quamvis ante annum constitutum esset; ut Philosophia tota cum sola Theologia morali, quæ controversias de Religione et casus conscientie complectitur; auditoribus prælegeretur: visum est tamen utilitati subditorum, et honori Ecclesiæ plurimum expedire; ut tota Theologia scholastica juxta morem Universitatum doceatur. Ità enim fiet; ut qui ingenio præcellunt, non tantum excellenti doctrinâ præclare armatos; sed etiam Doctoratus Theologici titulis ornatos, subditis utilis majori cum honore et authoritate in Ecclesiâ nostra queamus præstituerere. Quare, cum in collegio nostro Paderbornensi Societatis Jesu operarii cum in finem plures, quàm hactenus, necessarii sint: Admodum Reverendo in Christo Patri Claudio Aquavivæ Præposito Generali pro Philosophiæ et Theologiæ professoribus adhuc quindecim Imperialium dalerorum millia lubentes volentes ex peculio nostro elargimur; quibus prædictarum facultatum Doctores ac Magistri pro tam necessario, utili, ac honorifico Ecclesiæ Dei, ac familiæ nostræ Fürstenbergicæ, labore alantur: petentes, ut hanc auctiorem dotem benigne suscipere; nostrique ac familiæ nostræ Fürstenbergicæ per se, ac per suos in sacrosanctis Sacrificiis ac precibus memor esse velit. Id quod ad majorem Dei gloriam, Ecclesiæ sanctæ incrementum proficiat, et æternum cedat. Datum in arce nostra Neubusana. Anno à Domini Nativitate millesimo sexcentesimo decimo quarto. Die decimâ Septembris.

THEODORUS à FÜRSTENBERG,
Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus.

Hujus omnium votis diu expetiti operis fama patriam, vicinasque oras pervagata, complures excivit ad felicissima subtiliorum disciplinarum primordia; & promulsidem quasi sapientiæ degustandam. Atque ideo post consuetas musarum ferias ab logicis præceptionibus sumptum initium est academicarum exercitationum. Frequens statim, ad sex & quadraginta, auditorum numerus; quem Religiosi septem de sacra divi Benedicti familia cohonestabant, ex suo intra urbis mœnia cœnobio Abdinghoffensi ad discenda Philosophica ventitantes. Quinque itidem Societatis Jesu novitii: quibus facta à præposito Generali facultas erat, nondum exacto, quod alioquin ejus Ordinis leges vetant; tirocinii biennio profanis se studiis applicandi. Fluebant omnia secundissimo cursu. Ultima jam manus erat scholarum constructioni admoda. Ædificium academicum in suas exedras aptè descriptum: musæ cum alumniis suis attributas sedes occuparant: & ecce! non leve infortunium quinto Idus Martii mediâ nocte evenit; innoxium

Philosophicæ lectiones hoc anno inchoatæ. diarium Rectoris universitatis.

ruinam patitur turris in edificio gymnasii, instauratur ab eodem, cuius sumptibus aedificata fuerat.

Hist. collegii S. J. Paderbornae.

Ferdinandus Archiep. Colonienfis, Coadjutor Paderbornensis Leodii Philosophica studia instituit, Dinanti primum lapidem ponit pro exstruendo templo PP. Jesuitarum. *Turck tom. 5. ad hunc annum. ms. vetus. * de hac appellatione vide annum 1612. embslandia in Dioecesi Monasteriensi sit Catholica. litera Monasterienses.*

um tamen, & sine vicinorum damno. Altera turrium, quâ per lapideos gradus septentrionem versus ad scholas ascenditur; in fundo subsidens ruinam patitur, in arcem, vicinamque plateam lapsa. Fuerat turris illa non vulgare monumentum liberalitatis Arnoldi ab Horst Majoris Decani, imperialibus trecentis conditum: & ejusdem Arnoldi etiam impensis majori soliditate primo redditum splendori; hodieum præfixis Horstianæ familiæ insignibus conspicitur. Partem proinde aliquam ex tanta laude sibi decerpit Arnoldus; parte maximâ remanente penes Theodorum Episcopum. Hujus pro grege suo tam anxie excubantis curas, cum mirifice dilaudasset Ferdinandus Colonienfium Archiepiscopus; ipse etiam ejus generis multa ab aliis prædicanda instituit; Theodoro, cujus pridem in Episcopali munere lectus Adjutor fuerat, Catholicæ rei studiis simillimus. Hoc anno enim ad Eburones Leodium abiit; ubi patefacta ejus auspiciis Philosophiæ adita; clavésque Patribus de Societate JESU traditæ. Erant ea in urbe obtrectatores haud pauci; qui multa in Patrum vitam; multa eorum in doctrinam contumeliosè dicerent. At Ferdinandus, quidquid uspiam criminationum audiit, hac unâ responsione brevi illâ quidem; sed acri refellebat: *alieno vel judicio vel autoritate sibi opus non esse in estimanda Patrum innocentia. Quorum à puero haberet quàm exploratissimam probationem.* Leodio Dinantum profectus, unumque duntaxat commoratus diem; sepositis aliis gravioribus negotiis, primum ædificando Patrum Societatis JESU templo lapidem, operi bene precatus, collocavit. Quisquamne stellam stellæ, quàm suo hunc filium* patri similiorem vidit. Longiùs suam Ferdinandus pro ovibus sollicitudinem in Dioecesis Monasteriensis extremam regionem, Emslandiam, protendit. Hærebat illa regio annos amplius septuaginta in erroribus Lutheri, temporis longinquitate pertinacior. Subegit hoc anno duras cervices in obsequium veritatis Ferdinandus; exturbatis omnibus, qui novi magistri inventa è superiore loco declamitant. Introducti curiones Catholici sunt, virique religiosi; ac secum Religionem veram introduxerunt.

Annus Christi 1615.

PAULI V. Pontificis. 10. & 11.

MATTHIÆ Imperator. 3. & 4.

THEODORI Episc. Paderb. 32. & 33.

ANnorum viginti pax ultro à Turcis hoc anno mense Majo oblata Matthiæ Imperatori; confirmatâque anno postero peropportuna utrisque fuit, & Cæsari, & Achmeti: huic ut victori-

bus

bus Persis se objiceret fortius: illi, plus virium ut haberet ad com-
primendam Principum quorundam, & urbium, in negligendis
mandatis, protervitatem. Indè Imperio affulgere coepit spes aliqua
fortunæ melioris. Neque hanc multum imminuit levius grassata
pestilens contagio, quâ Tremonia, Werlis, ceterisque in urbibus
pauciores occubuerunt. Plura & graviora damna Westphalis, à Ba-
tavo milite rursus ad urbis Brunsvicensis obsidionem per West-
phaliam transeunte, illata. Copiarum ductor Henricus Fridericus
Nassovicus, instituto per Diocesin Monasteriensem & Osnabru-
gensis itinere, nullâ vel levi laceratus injuriâ, utrique patriæ tam
gravi exitio fuit; perinde ac si miles in aliam eductus expeditio-
nem non esset; quàm ad eas Dioceses affligendas, planèque popu-
landas. Quidquid frumentariæ uspiam aut pecuariæ aut familia-
ris rei erat; militum rapacitati cessit. Quin adeò magnâ pecuniæ
vi ægre flecti potuere; ut ferrum à cervicibus; ab ædibus ignem
abstinerent. Satiati spoliis ad prosequendum iter se accingunt:
jamque Visurgis ad trajiciendum militem ponte junctus erat; cum
approperans nuncius, Brunsvicensium Ducem Fridericum Ulricum
mitiora, narrat, pacis amplexum consilia, solvisse obsidionem. Pro-
inde viam eandem, quâ venerint, remetiendam. Nova jam belli
materia, novus quærendus hostis: nec deliberatum diu. Ravens-
bergenensis Comitatus in conspectu erat; suggessitque, quo regi co-
lore ardor belligerandi posset. Obtigerat hæc provincia in Julia-
censis hæreditatis partitione Neoburgico Principi. Hanc illi ut
Nassovius regresso milite eriperet; præsidio Bilefeldiæ, & arci per
vim occupatæ injecto, fidem jurare Brandenburgico oppidanos
cogit.

Hic turbo bellicus, qui Ducem cum Brunsvicensibus in mu-
tua arma commiserat; quò propior Hildesienfi Diocesi, eò illi plus
detrimenti afflavit. Prægressæ aliquot Batavorum copię Brunsvi-
cium jam devenerant; non tam pacis, ut aiebant, inter dissiden-
tes reducendæ, quàm confines terras despoliandi causâ. Diocesi
Hildesienfi, cum tota ferme jam alienis in manibus esset; vix te-
nues pristinæ felicitatis reliquiæ supererant. Has illis animus
erat, duris exactionibus, ac prædis prorsus absumere; nec aliâ,
quàm objectæ pecuniæ vi, velut aureis repagulis, arceri à finibus
potuere. Patribus Carthusianis prope Hildesium saluti fuit ex sub-
urbano coenobio celeri se fugâ proripuisse in urbem. Eos enim
omnes præter foedam domûs direptionem captivitati, & exilio de-
stinârunt. Moniti de periculo, & machinationibus, intrâ moenia
recepti, apud amicos diversorium & tutelam invenerunt. Hoc
Lutherani non adeò indignè ferebant: indignius illud; quòd ne suis
qui-

Achmetes
init pacem
cum Impe-
ratore.

Spond. ad
hunc annu.
Strangeol.

Hollandi
milites
Diocesin
Monasteri-
ensem &
Osnabru-
gensis di-
ripiunt.

Bilefeldiam
occupant.
Vetus ms.
Monast. &
Osnabrug.

*vide an-
num 1521.
Affligitur
ab Hollan-
dis Diocesis
Hildesienfis
Ex tabula-
rio pp.
Carthusia-
norum,
aliisq; do-
cumentis
Hildesien-
sium.

quidem parvum verbi præconibus esset, crudeliter exagitatis, ut abditos è latebris thesauros proferrent. Fuit haud procul Hannovera, quem pernae instar ex infumibulo suspensum fumo excruciant; modicoque interjecto spatio tanquam satis infumatum demiserunt. Duo alii, alter in templo ex ara; alter ex suggesto pendulus, quemadmodum plecti in ludis errata puerorum solent; virgis acerrimè concisi.

Longè alium se Westphalis præbuit Joannes Comes Sigenensis, ex eadem stirpe quidem; sed stipite diverso prognatus: & quanta ejus cum Henrico Friderico affinitatis, sanguinisque conjunctio; tanta utriusque morum & vitæ distantia. Scripserat Comes iste Sigenensis in Westphaliæ finibus numerosum militem, qui sub signis Sabaudia Ducis in Italia adversus Mantuanum stipendia faceret. Jam iter ingressus cum valido peditum octingentorum, ac mille peditum exercitu, Argentoratum attigerat. Ibi edoctus, Ducem Sabaudum, inimicitis positus, cum Mantuano in gratiam reconciliatum; copias retrahere in patriam cogitur; suoque maximo, incolarum nullo damno, exauthorare. Ità disperso milite, ipse animum colligere, tot bellicis curis dissipatum coepit: atque ad momenta suæ, & Catholica Religionis expendenda appellere. Brevis, ut erat ingenio literis exculto sagax; in deliberando prudens, & rectus satis vidit, utra utris præponderarent. Parens filium omnibus diu machinis, sed inani conatu oppugnatum è numero suorum & testamenti tabulis expungit; quod turpi levitate ad *Papistas* desciscendo, stirpis suæ gloriam inquinasset. Hanc gravem bonorum jacturam locupletes, & felici cum Catholica Principe * connubio; multisque favoribus cælum compensavit.

Justiores Colonienfium hoc anno ira. Hi, obtentâ à Cæsare novam Mulheimensem urbem funditus demoliendi, facultate palis, bipennibus, armisque instructi pridie Kalendas Octobres ex urbe prorunt. Ingens hominum multitudo. Pars fabrorum; pars lapidatarum; textorumque secundo Rheno Mulheimium deVecti, tot tam propè à sedibus urbem erant. * Diruuntur valla; implentur fossæ; dierum quatuor spatio ædes quadringentæ solo æquatae; templum, quod Calvinii honoribus jam altius surgebat, destructum; inque lapidum congeriem versum. Atque ità concidit Carthago illa Mulheimensis; quam tamen gaudeas fuisse in hoc dissimilem * dictum s. Africanæ, quod hæc eversa * Romanis plùs nocuerit, quàm adversa.

Sub ea tam damnosæ Colonienfibus oppidi demolitionis tempora Paderbornæ novo gymnasio, SOLI DEO * ET PATRIÆ, erecto novum decus additum: elegans scilicet in saxum incisa effigies; quæ tanti operis authorem Theodorum Episcopum sublimem exhibet.

Conversio
Joannis
Comitis Si-
genensis ad
Catholi-
cam Fidem.
ex docu-
mentis Si-
genensium.

* fuit Erne-
stina Prin-
cipis La-
moralis de
Ligne filia,
nupta 1618.
Diruitur
nova urbs
Mulhei-
mensis ad
Rhenum.
Helvic. l. 5.
pag. 145.

Mattheus
Merian. in
Topograph.
Westphal.
* dictum s.
Augustini.
* verba hæc
leguntur
in fronte
gymnasii.

-iup

bet,

bet, portæque in media ala orientem versùs insistentem; peditum infulâ, aliisque Episcoporum ornamentis visendum. Infra statuam hæ memores conditi operis notæ, inauratis expressæ characteribus, leguntur.

THEODORUS à FÜRSTENBERG DEI, AC APOSTOLICÆ SEDIS GRATIÀ, ECCLESIE PADERBORNENSIS ANTISTES, AC S. R. I. PRINCEPS AFFECTU, ZELÔQUE BONI PUBLICI, QUÀ RELIGIONE, QUÀ SAPIENTIÀ PROCURANDI, PROPAGANDIQUE: RELIGIONI QUIDEM TEMPLUM; SAPIENTIÆ VERÒ GYMNASIUM ACADEMICUM: COLLEGIUM PORRÒ PATRIBUS SOCIETATIS JESU, TANQUAM FIDIS UTRIUSQUE THESAURI DISPENSATORIBUS ÆTERNUM CONSECRABAT.

ANNO EPISCOPATVS S. VI PADERBORNENSIS TRIGESIMO.

CUI VIVO, MORTUOQUE BENE,

QUISQUIS ISTA PERLEGES,

APPRECARÉ.

Superi jubeant; *tabida*, quæ ferrum consumit, lapidemque vetustas, hic ut eò parcior sit; quo liberalitas tanta dignior; cui ad perennem memoriam, nullâ diuturnitatis aut hominum injuriâ oblitendum, ponatur monumentum ære **perennius*, Regalique situ pyramis **Horatius l. 3. ode 30.* Sollicitatæ jam pridem à Theodoro Episcopo erant tum Romana, tum Viennensis aula ad impertienda institutæ à se academiæ privilegia, immunitates, atque alia aliis per Germaniam academiis communia decora. Interest ad gloriam hujus primæ in Westphalia academiæ literarum & Pontificis & Cæsaris, quæ hoc anno advenire, exemplar proferre.

PAULUS PAPA V. Ad perpetuam rei memoriam.

IN supereminenti Apostolica Sedis specula, meritis licet imparibus, disponente Domino constituti; et intra mentis nostræ arcana revolvētes, quantum ex literarum studiis Catholica Fides augeatur; divini nominis cultus protendatur; veritas agnoscat, ac justitia colatur; ad ea per quæ literarum studia hujusmodi ubilibet excitentur, et humiles personæ eis incumbere desiderantes id efficere possint; libenter intendimus, et in iis nostræ sollicitudinis partes propensius impertimur; pro ut pia Ecclesiasticorum Prelatorum vota exposcunt: Nōsq; locorum qualitate pensatâ in Domino conspiciamus salubriter expedire. **Sa-* nè nomine Venerabilis fratris Theodori Episcopi Paderbornensis, sacri Ro-

Elegans statua fundatoris Theodori Episcopi in medio alæ gymnasii orientem versus.

Literæ
Pauli V. P.
de universitate Theodoriana ad Paderam.

Studiorum universitatis commendatio.

Theodor
Ep. S. R. I.
Princeps collegium

Aaaaa

mani

S. J. à Præposito Generali dictæ Societatis regendum ad Religionem & bonas artes in sua civitate Paderbornensi constructum redditibus competentibus dotavit.
 *Et in dicto collegio Universitatem studii GENERALIS Theologiæ, Philosophiæ &c. à Pontifice institui petiit.
 Rationes, quibus Theodorus Ep. movet Pontificem ad annuendum petitioni.

mani Imperii Principis, nobis nuper expositum fuit; quod ipse à viginti annis vel citra, ut adolescentes suæ civitatis Paderbornensis in bonis literis, et moribus, et syncerâ pietate instituerentur; et populus sibi commissus per frequentiam sacramentorum Pœnitentiæ, et Eucharistiæ, nec non concionum, lectionum et sacrificiorum in spiritualibus promoveretur. In eadem civitate unum collegium Societatis JESU, in quo humaniores literæ docerentur, per tunc existentem Præpositum Generalem dictæ Societatis in vim privilegiorum sibi ab Apostolica Sede concessorum, erigi, et institui curavit: illudque opportuno edificio construi fecit, et competentibus redditibus annuis dotavit. *Cum autem, sicut eadem expositio subjungebat, dictus Theodorus Episcopus providè consideret, tam in suo, quàm vicinis Episcopatibus magnam penuriam parochorum, qui literas sciunt, ut populum erudire, et seriò hæreticis, eorumque falsis, et erroneis opinionibus opponere; ac etiam eorum, qui cum dignitate Clero seculari, civitatibus, oppidis et locis, ac etiam Abbatibus et monasteriis præfici possint, existere; et academias Catholicas quinque aut sex dierum itinere distare. E contra verò propinqua esse gymnasia Hæreticorum, in quibus omnia studia ad hæreses, et falsa dogmata propaganda diriguntur, ac sapientiâ hujus sæculi gubernantur: et ad ea meliora sæpe ingenia cum magno spiritualium, et temporalium rerum damno proficiuntur: et in tota veteri Saxonia nullam adesse academiam Catholicam, et propterea, ut Religionem Catholicam, quæ in locis sibi subiectis, et vicinis Episcopatibus viget; conservet, et ubi collapsa est, hac potissimâ ratione restituat, ac suos subditos, et vicinos quàm plurimos ad literarum studia et navandi bonis literis operam excitet: Universitatem studii GENERALIS, in qua duæ facultates, Theologia, et Philosophia cum scholis linguæ latinæ, Græcæ, et Hebrææ sub cura tamen, regimine, et administratione dictæ Societatis Præpositi Generalis, et Clericorum ejus, seu personæ, à dicto Præposito Generali deputandæ doceantur, seu legantur; sufficientibus redditibus per eum dotandam, ac competente habitatione, aliisque rebus necessariis ei providendum per Nos erigi, et institui summopere desideret. Nobis igitur humiliter supplicari fecit; quatenus suorum subditorum salutem, et commodo consulendo in dicta civitate, ac adibus ipsius collegii Universitatem, in qua Societatis prædictæ Religiosi Theologiam, Philosophiam et ingenuas artes prædictas publicè profiterentur; et juvenes quoscunque docerent, Apostolicâ autoritate perpetuò erigere, et instituere, aliisque in præmissis opportunè providere, de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur *Theodorum Episcopum à quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, et pœnis à jure, vel ab homine quavis occasione vel causâ latis; si quibus quomodolibet inmodatus existit, ad effectum præsentium duntaxat consequendum harum serie absolventes, et absolutum fore censentes; hujusmodi supplicationibus inclinati ex nunc prout, postquam dictus Theodorus

dorus Episcopus sufficientes redditus ad infra scripta de suo attribuerit; et de rebus necessariis providerit in civitate predicta ac aedibus dicti collegii, ubi nunc scholæ sunt, seu forsan in ampliorem formam construentur; Universitatem studii GENERALIS, in qua Religiosi dictæ Societatis Jesu Theologiam, nec non Philosophiam tam scholasticam, quàm positivam, naturalem, ac moralem, linguas, Latinam, Græcam, et Hebraeam, aliasque ingenuas artes predictas publicè profiteantur; ac juvenes quoscunque doceant ad instar aliarum Universitatum studiorum GENERALIUM tam in trans alpinis provinciis et regnis, quàm aliàs ubilibet erectarum, Apostolicâ authoritate predictâ tenore presentium perpetuò erigimus, et institui-
 mus, sinè tamen præjudicio alicujus. * Ipsamque Universitatem, et studium GENERALE sic erectum, et institutum curæ, regimini, et administrationi dictæ Societatis, et illius Præpositi Generalis seu ab eo deputandi, qui totius Universitatis Rector existat, præfatâ authoritate etiam perpetuò superponimus, et submittimus: ac eidem Universitati, illiusque Rectori, Magistris, scholasticis, aliisque præfatis universis, et singulis, ut omnibus, et quibuscunque privilegiis, indultis, libertatibus, immunitatibus, exemptionibus, favoribus, gratiis, prærogativis, honoribus, et præeminentiis hujusmodi Universitatibus, illarumque pro tempore existentibus Rectoribus, Magistris, Lectoribus, Doctoribus, Præceptoribus, scholasticis, Procuratoribus, Pedellis, Nunciis, Officialibus, ministris, et aliis personis in genere, vel in specie tam Pontificâ, quàm Imperiali Regiâ aut Ducali authoritatibus, et aliàs pro tempore quomodolibet concessis non solum ad eorum instar; sed pariformiter ac æquè principaliter in omnibus, et per omnia uti, potiri, et gaudere: et * insuper Rectori ejusdem Universitatis, et collegii pro tempore existenti, ut illos quos in ipsa erecta Universitate, vel etiam alibi in alia quavis Catholica per debitum tempus studuisse, et scientiâ, et moribus idoneos esse, repperit; in predictis facultatibus artium, et Theologiæ ad Baccalaureatus etiam formati, Licentiatûræ Laureæ, ac Doctoratus nec non Magisterii gradus (servatâ in omnibus formâ decretorum Vienneſis et Tridentini conciliorum, quibus in aliquo derogare non intendimus) et aliàs juxta Universitatum aliorum studiorum GENERALIUM consuetudines, et erectæ Universitatis statuta promovere; et ipsorum graduum solita insignia eis exhibere, * utque ad dictos gradus sic per illum promoti postea publicè et privatim etiam in omnibus aliis Universitatibus studiorum GENERALIUM facultates predictas interpretari; et alios docere: et de eis disputare, gradui seu gradibus hujusmodi convenientes actus exercere, ac omnibus privilegiis, gratiis, favoribus, prærogativis et indultis, quibus alii in predictis Universitatibus seu aliis, et alibi juxta illarum constitutiones, et mores ad gradus predictos promoti de jure vel consuetudine utuntur, potiuntur, et gaudent; ac uti, potiri, et gaudere poterunt in futurum. In omnibus et per omnia perinde, ac si gradus ipsos in Universitatibus

*Universitatem Pontifex regimini Societatis committit.

Privilegia & gratiæ Pontificis.

*Rectori illius, facultatem promovendi ad gradus studentes concedit.

*Promotis autem privilegia in aliis hujusmodi studiis alibi promotis competentes elargitur.

*Præposito
Generali S.
J. statuta
pro Uni-
versitatis
regimine
condendi,
Officialis-
que & Mi-
nistros de-
putandi au-
thoritatem
tribuit.

*Bona &
jura ab ipso
Theodoro
Ep. dicto
collegio
conceden-
da eidem
perpetuò
applicat.
*Clausulas
huius con-
stitutionis
præservati-
vas apponit
*& ita &
non aliter
judicari
mandat.

Contra-
riis que de-
rogat.

Diploma
Cæsareum
de Univer-
sitate Pa-
derbor-
nensi.

statibus ejusmodi juxta illarum mores et consuetudines rite suscepissent, uti, potiri, et gaudere. *Nec non pro tempore existenti dictæ Societatis Præposito Generali, ut per se vel dictorum collegii, et erectæ Universitatis Rectorem, aut alium seu alios pro salubri et felici dictæ Universitatis directione, ac Rectoris, Magistrorum, Procuratorum, Pedellorum, Nunciorum, ac aliorum Ministrorum seu Officialium muneribus, et functionibus mōdoque, et forma docendi, et aliis sua officia exercendi, et scholasticorum manutenzione quacunque statuta, et ordinationes, licita, et honesta, sacris Canonibus et concilio Tridentini decretis, et constitutionibus Apostolicis non contraria edere, et promulgare: eaque pro temporum, rerum et personarum qualitate mutare, corrigere, et reformare; seu illa cassare, et abrogare; ac alia de novo edere; et super illorum observatione pœnas ejus arbitrio imponere; dictæque Universitatis Doctores, Magistros, Lectores, scholasticos Procuratores, Pedellos, aliosque Ministros et Officiales eligere, et amovere; seu electiones factas confirmare libere et licite valeant, auctoritate, et tenore præfatis etiam perpetuò concedimus, et indulgemus. *Nec non domum, bona, et jura à dicto Theodoro Episcopo, ut præfertur, collegio, et illius Universitati per præfatos erectæ præfatis concessa et donata; ac etiam concedenda, et donanda, auctoritate et tenore similibus itidem perpetuò applicamus, et appropriamus. *Præfatos verò literas nostras de nullitatis vitio notari, seu impugnari, infringi, limitari, seu in jus vel controversiam vocari; aut adversus eas quodcunque juris et facti vel justitiæ aut gratiæ remedium intentari, impetrari, vel concedi nullatenus unquam posse; sed illas semper, et perpetuò adversus quascunque impugnationes et exceptiones validas, et efficaces fore, et esse; suosque plenarios, et integros effectus sortiri, et obtinere debere. *Sicque, et non aliter per quoscunque Judices ordinarios, et delegatos etiam causarum Palatii Apostolici Auditores ac S. R. E. Cardinales judicari, et definiri debere: ac irritum et inane, si secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit, attentari, decernimus. Non obstantibus Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud S. Mariam majorem sub annulo Piscatoris die 2da Aprilis 1615. Pontificatus nostri anno decimo.

Matthias Imperator Theodorum voti compotem paulò serius reddidit; iisdem tamen & ipsum brevi, & multis omnes favoribus complexus in literis, quas subijcimus.

Matthias, divinâ favente clementiâ, electus Romanorum Imperator semper Augustus, in Germania, Hungaria, Bohemia, Dalmatia, Croatia, Sclavonia etc. Rex. Archidux Austria, Dux Burgundia, Brabantia, Stiria, Carinthia, Carniola etc. Marchio Moravia etc. Dux Luxemburgia, ac superioris, et

et inferioris Silesia, Wittenberga et Teckæ, Princeps Suevia, Comes Flaburgi, Tirolis, Ferretis, Kiburgi, et Goritiæ, Landgravius Alsatiæ, Marchio sacri Romani Imperii, Burgozia, ac superioris et inferioris Lusatia, Dominus Marchia Sclavonica, Portus Naonis, et Salinarum etc. Agnoscimus et tenore presentium notum facimus universis. Postquam præpotentis Dei concessu, ac munere ad Imperialis dignitatis fastigium evecti sumus, ad officii nostri munus in primis pertinere existimamus, majorum nostrorum Romanorum Imperatorum, ac Regum, qui inter alias supremæ potestatis curas hanc in primis dignitate suâ dignam existimârunt, ut varia in sacro Imperio gymnasia et universalia studia instituerent, fundarent, et confirmarent: exemplo sollicitè curare, ut liberalium artium, ac scientiarum studia, quæ ad Ecclesiæ, ac reipublicæ gubernationem, et conservationem necessaria, et opportuna sint, excolantur; et convenientibus honoribus, ac premiis excitentur; nostroque auspicio felicia incrementa consequantur. Quam ob rem à Venerabili nostro, et sacri Imperii Principe Theodoro Episcopo Paderbornensi humiliter rogati, ut quod magno labore, gravibusque expensis in civitate sua Paderborna instituit, atque erexit collegium; cui Patres Societatis Jesu præsent, requisitis rerum omnium commoditatibus locupletatum, et accommodatum, auctoritate nostrâ Cæsareâ confirmare; nec non privilegiis, libertatibus, et prærogativis universalis studii munire et exornare dignaremur. Nos maturo super hoc habito consilio, ac deliberatione precibus ejusmodi per sese honestis, et equis benignè locum dandum, duximus. Ac proinde ex certa scientia, ac de Cæsareâ nostræ potestatis plenitudine in vim motus proprii collegium antè dictum ab eodem Venerabili Theodoro Episcopo Paderbornensi erectum, ac fundatum tenore presentium omni meliore viâ et modo instituimus; et in gymnasium, ac studium UNIVERSALE erigimus, fundamus et confirmamus; illudque una cum personis ibidem profitentibus, ac studentibus, privilegiis omnibus, immunitatibus, honoribus, et gratiis, quibus alia gymnasia, eorumque membra utuntur, fruuntur, et gaudent; donamus, insignimus, et exornamus. Volentes et eadem auctoritate nostrâ Cæsareâ decernentes, quod Rector et Visitatores, aut Professores, et persona idonea ad id per superiores Societatis Jesu juxta formulam Dilinganæ, aliarumque academiarum, in ejusdem Societatis constitutionibus comprehensam deputanda possint, et valeant in prædicto gymnasio, seu UNIVERSALI studio in duabus facultatibus; sacra nimirum Theologia, nec non Philosophia, et quibuscunque scientiis in gymnasio Societatis Jesu tradi solitis, legere, et lectiones, et disputationes, et repetitiones publicas facere; conclusiones palam proponere, ac prædictas scientias docere, interpretari, glossare, et dilucidare: omnesque actus scholasticos exercere eo modo, ritu, et ordine, qui in ipsorum gymnasio hæcenus usitatus est, aut in ceteris Universitatibus, et gymnasiis publicis Societatis Jesu observari solet. Porro cum ipsa studia eo feliciori gradu

Bbbbb

pro-

Magna existimatio Imperatoris de icholis & Universitatibus

Gratiæ & privilegia Matthiæ Cæsaris Universitatis Theodoriana cancella.

Datur facultas ab Imperatore promovendi doctores Baccalau- reos &c. quos ubiq; in omnibus academiis ad omnia Professorū munia reci- pi jubet idem Im- perator.

procedant, et majus sumant incrementum; si ingeniis et disciplinis ipsis suis bonos, seu dignitatis gradus statuatur; ut meriti aliquando digna la- borum suorum pramia consequantur; statuimus, et ordinamus, ut per col- legia Doctorum seu Professorum electis ad id idoneis, et præ ceteris excel- lentioribus, si qui ad sumendam palmam certaminis sui idonei judicati fue- rint; adhibito prius per ipsos Doctores, et Professores in qualibet facultate pro more, et consuetudine, atque solennitatibus, et ritu in ceteris Univer- sitatibus observari solitis, rigorofo et diligenti examine (in quo conscientias ipsorum Professorum onerari volumus) in Theologia, Philosophia, et li- beralibus artibus eos, qui examini se submiserunt, seque pro more, ac juxta statuta scholarum per aliquos dignos et honestos viros de gremio ipsius col- legii præsentari fecerint; possint ad ipsum examen admitti, et invocata Spi- ritus sancti gratia examinari. Et si hoc modo habiles idonei et sufficien- tes reperti, et judicati fuerint; Baccalau- rei, aut Magistri, aut Licentiati, aut Doctores pro uniuscujusque scientia et doctrina creari, et hujusmodi dignitatibus insigniri; nec non per Bireti impositionem et annuli ac osculi traditionem; ceterisque consuetis solennitatibus investiri; et consueta or- namenta, atque insignia dignitatum prædictarum eis tradi, et conferri: quodque Baccalau- rei, aut Magistri, aut Licentiati, aut Doctores in eadem academia promoti, et promovendi debeant, et possint in omnibus locis, et terris sacri Romani Imperii, et ubique terrarum et locorum libere omnes ac- tus Professorum legendi, docendi, interpretandi, glossandi facere, et exer- cere, quos ceteri Professores, Baccalau- rei, Magistri, Licentiati, et Do- ctores in aliis studiis privilegiatis promoti, et insigniti exercent, et exer- cere possunt, et debent de consuetudine vel de jure. Ceterum, quo præ- fatum gymnasium Paderbornense suis gubernatum magistratibus solidiori, et firmitate consistat fundamento; omnes, et singulas ordinationes, et sta- tuta in eo hæcenus facta tenore præsentium confirmamus: et insuper da- mus, et concedimus scholaribus, Doctoribus, Professoribus, et scholaribus in dicta academia quoquo tempore existentibus, auctoritatem et potestatem condendi, et faciendi statuta, et ordinationes juxta consuetudinem cetera- rum Universitatum. Ad hæc damus, et concedimus ejusdem Societatis superioribus potestatem creandi, et constituendi Rectorem scholæ, et Visita- tores, et Professores. Item Procuratores ad negotia, vel Syndicos, sive alios quoscunque Officiales Universitatis, pro ut ipsis visum fuerit expedi- re. Præterea volumus, et decernimus per præsentem, quod scholastici, ac ibidem dignitatem, seu gradum aliquem assumentes, gaudeant, et potiantur; utique frui, et potiri possint, ac debeant omnibus, et quibuscunque gratiis, honoribus, dignitatibus, præeminentiis, prærogativis, privilegiis, conces- sionibus, favoribus, et indultis, ac aliis quibuscunque, quibus Universitas Heidelbergensis, Tubingensis, Friburgensis, Ingolstadiensis, ac alia studia privilegiata, ac Doctores, Licentiati, Magistri, Baccalau- rei, et scholastici

Donatur ab Imperatore Universitas Paderb. omnibus privilegiis & immuni- tatibus quibus gaudet Universitas Tubingen- sis, Fribur- gen- sis, Ingolstadien- sis, ac alia studia pri- vilegiata,

istis promoti, aut aliquâ dignitate, seu gradu insigniti gaudent, utuntur, fruuntur, et potiuntur, quomodolibet consuetudine, vel de jure. Non obstantibus aliquibus privilegiis, indultis, prærogativis, gratiis, statutis, ordinationibus, legibus, constitutionibus, reformationibus, exemptionibus, aut aliis quibuscunque in contrarium facientibus. Quibus omnibus, et singulis ex certa nostra scientia, animo deliberato, et motu proprio, hæc derogamus; et derogatum volumus per præsentem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ confirmationis, erectionis, indulti, concessionis, et privilegi gratiam, vel facultatem infringere; aut ei quovis temerario ausu contravenire, seu illam quovis modo violare. Si quis autem id attentare præsumpserit; nostram et Imperii sacri indignationem gravissimam, et penam centum marcharum auri puri toties, quoties contra factum fuerit, se noverit irremissibiliter incursum: quarum dimidiam Imperiali Fisco seu ærario nostro; reliquam verò partem sæpe nominato Venerabili Theodoro Episcopo, et ejus successoribus decernimus applicandam, harum testimonio literarum manu nostrâ subscriptarum, et sigilli nostri Cæsarei appensione munitarum. Datum in arce nostra Regia Pragæ die decimâ quartâ mensis Decembris. Anno Domini millesimo sexcentesimo decimo quinto. Regno- rum nostrorum Romani quarto, Hungarici octavo, Bohemici verò quinto.

Pœna itas-
rta in eos,
qui violant
privilegia
& immuni-
tates Uni-
versitatis
Paderbor-
nensis.

Ex auto-
grapho
quod asser-
vatur in
collegio
PP. S. J.
Paderb.

MATTHIAS Imperator.

(Locus Sigilli appensi)

Vice Reverendissimi Domini Jo. Swikardt
Archicancellarii et Elect. Mog.

Vt. L.L. (S) Uln subsc.

Ad mandatum sacre Cæsareæ
Majestatis proprium
Joannes Barvitius mpp.

Ingens urbis & Diœcesis Paderbornensis decus, tot Pontificiis, Cæsareisque ornata gratiis academia. Non defuere tamen laudis ejus & gloriæ obtrectatores; qui mancā dicerent, mutilamque, quod juris prudentia in eadem non tractetur. Eos, inquit Joannes Horrion* in panegyrico, non meis, sed hominum juris peritorum ver-
bis hunc errorem dedocebo. Prima, quam ibidem adducit, Petri To-
losatis doctissimi juris consulti sententia est. Arbitrarias, ait ille, Principibus Ecclesiasticis et secularibus scientias esse, quas velint tradi, si-
ve omnes, sive certas. Quamvis enim omnes habeant commune vinculum, et constituent encyclopediam: non tamen sequitur, debere in uno, eodemq; loco simul tractari, vel doceri. Neque ideo minus Universitas privile-

*Lib. 3 cap.
6. pag. 115.

Bbbbb 2

giata

giata in Gallia, aut alibi dicitur, si modò privilegia concessa sint, quia ibi omnes artes vel studia omnia non tradantur. Sunt enim scholastici et Doctores, qui faciunt Universitatem, et non diversitas scientiarum. Possunt adungi semper scientiarum diversarum Professores jam introductis professionibus. Ità Petrus Tolosas. Cui Petrum Rebuffum, Batholomæum Cassanæum adstipulari, probat Horrion: atque his verbis disceptationem finit: **qui igitur Paderbornæ negant Universitatem proprie dictam esse; ii jurisperitorum, et summorum Principum inscientiam dum videntur sugillare velle, demonstrant suam.* Hæc, cui libuerit, prolixius legat libro 3. cap. 6. panegyrici; qui die natali academice Paderbornensis fundatori ejus Episcopo Theodoro oblatum est.

**panegy.
lib. 3. cap.
6. pag. 116.*

Vocatum insuper in controversiam à nonnullis fuit; an hîc Paderbornæ gymnasium frequentando, ab Ecclesiarum Cathedralium Canonicis satisfiat legi, aut statuto illi; quo tenentur, ante cooptationem docere de anno studiorum in celebri aliqua Universitate, sinè ulla ex urbe per noctem absentia expleto. Vidi ego non semel, quando perillustrium familiarum filii se Magnifico hujus Universitatis Rectori eum in finem sistebant, rogabantque anni illius à se inchoandi, quem designabant, diem notari. Evoluta anno, postquam viri fide dignissimi, apud quos diversati erant, jurati docuissent de annua intra urbem commoratione, nunquam foris pernoctando, interrupta; datum à Rectore Universitatis testimonium, Paderbornæ sæpius in Collegio Cathedralis Ecclesie, & **anno 1633* Hildesii valuit: impugnatum tamen haud ità pridem **Osnaburgi;* cum Reverendissimus, & Perillustri Dominus Wilhelmus à Melchede ex Alme literas Paderbornensis Universitatis sigillo; ejusque Rectoris, & scribæ publici appositâ manu roboratas, anni studiorum Paderbornæ transacti testes afferret. Neglectæ hæc primùm fuere tanquam nullius roboris: oppositumque statutum **de anno 1239.* vetus de adeundo loco, ubi *Generale*, quod Paderbornæ non esset, studium coleretur. Inducti in hunc errorem erant ex oblivione eorum, quæ in diplomate Pontificis Pauli V, & Matthiæ Imperatoris de *Generali*, ut vocant, ad Paderam studio satis perspicue habentur.

*Ex extra-
ctu proto-
colli Capi-
tuli Osnab-
rugensis
summa
adis 9. Ja-
nuarii
1733.*

Quibus postea in memoriam revocatis statim, quæ æquitas illorum & prudentia fuit; suas testimonium vires, & Orator locum in numero Cathedralium Canonicorum obtinuit. Hæc pace omnium publicæ rei bono strictim narranda, duximus. Erit enim fortassis nonnemo, cui facilius sit in vicina patria parvo comparare sibi; quod alioqui peregrè magno trans Alpes pretio & sumptu petendum esset. Atque hæc sunt illæ jam multis progressionibus auctæ Paderbornenses scholæ, quæ jam indè ab Hathumari & Baduradi, primo-

primorum hujus Dioecesis Episcoporum, temporibus per Westphalam celebres, florentesque fuerunt. *Tanquam ad amēnos Paderæ fontes* (verbis Schatenii utor) *ipsa Christi Religio musarum camœnas collocare voluerit.* De Imperio mero et mixto; quo & Universitas Paderbornensis in delictis suorum atrocioribus puniendis gaudet; occasionem differendi, annus seculi hujus nonagesimus sextus dabit.

*Lib. II.
annalium
ad annum
815.

Annus Christi 1616.

PAULI V. Pontificis	11. & 12.
MATTHIÆ Imperator.	4. & 5.
THEODORI Episc. Paderb.	33. & 34.

Princes Neoburgensis factus certior de præcepto sibi, inque solius Brandenburgici obsequium per Batavum militem subacto Comitatu Ravensbergenfi, nihil dubitavit frangere frangenti fidem; & contra injectam plagam lege talionis agere. Quidquid urbium, oppidorumque ex Marchia, aliisque Juliacenſibus terris posset, vi, & armis sibi vendicando. Quam ob rem Albertus Archidux, cui questus de injuria Neoburgicus fuerat; Henricum Montium Comitem cum collectitio novem millium exercitu misit. His, trajecto Rheno in Westphalam transgressis, prima se obtulit urbs Tremoniensis; & solâ adventûs famâ, exercitûsque conspectu territa, victâque. Non ita facile se dedit Susatum, urbs amplitudine territorii, & civium numero potens. Hæc contrâ, ac promiserat se Principum neutri hæsuram; anno superiore, agentibus Batavis, Brandenburgici partes amplexa, negat exercitum, qui pro mœnibus Neoburgici nomine aderat, admitti à se in urbem sinè perfidiæ nota posse. Henricus Comes, legionis ductor, per facialem monet obsessos: *ruptam prius à Brandenburgico pacem, violatamque fidem; nec ulli quidquam fieri injuriæ; si perfidiam experti ultionem parent.* At tergiversantibus illis, lucrumque (adventabant enim suppetiæ) in mora ponentibus, confestim Comes machinis bellicis mœnia concuti & portas, imperat. Mox portarum una, suis evulsa cardinibus corruens, omnium animos prostravit: missisque ad Comitem urbis clavibus, octavo Aprilis deditio maturata. Valido hîc relicto præsidio Lipstadium versùs omni festinatione utendum fuit, quò illuc properantia Batavorum auxilia Comes adventu suo præverteret. Jamque illa sese in adversa, cui urbs incumbit, Lupiæ fluminis ripa ostentabant: at viso cominus circumfusi exercitûs robore satius habuere, retro referre pedem, quàm congregiendi cum hoste omnium vitam

Tremonia,
Susatum,
Lipstadium
aliæque ur-
bes occupa-
ntur per
Alberti Ar-
chiducis
exercitum
in favorem
neoburgici.
*Mattheus
Merian, in
Topograph.
pag. 55.*

*Stange fol.
in annal.
circuli
Westphal.
Palatius in
Aq. Aufst.
ms.*

vitam extremo discrimini objicere. Cives interim ex discessu auxiliorum nihilò timidiore, omnia ad civitatis defensionem comparant: eratque populus tam crudeliter infestus Catholico nomini; ut dejeraret, millies se periturum potius, quàm superstitem cum Hispano milite intrà urbem esse. Tumor ille animi, furorque plurimum subsidit ad fragorem tormentorum; quibus cum moenia, rudique opere constructa valla conquassari, & dejici viderent; spēsque omnis suppetiarum, & commeatūs invehendi præcisa esset; decimo Aprilis altero post coeptam oppugnationem die hosti, propius ferociusque imminenti, urbs dedita.

Comiti Henrico, ut pro his prosperis armorum progressionibus se devinctum Superis, gratūque testaretur; duo in primis curæ, & cordi fuere. Primum: ut ne Catholicus miles dissolutis moribus vitam duceret à Religione sua alienam; nec quidquam supra militarem modum civibus molestiæ facefferet. Hinc ipsum Lipstadii gubernatorem, quòd pressisse cives novo argueretur exactionis genere; amotum jussit Bruxellas ad dicendam causam abire. Suffecto alio in locum ejus, cum trecentorum militum supplemento. Alterum, quod sedulò curabat Comes, Religionis spectat incrementa. Susati ex primaria urbis Ecclesia sancto Patroclo dedicata, à senatu, spretà prohibitione Cæsaris, dejecti * è cathedris erant concionatores Catholici: nunc in sacram functionem restituti omnes. Insuper ex eodem templo multis jam intermissam annis supplicationem per urbis compita instituere: sub cujus finem res divina in ipsa nave templi, solennibus cerimoniis peracta est. Videbaturque jam divo Patroclo pristina veneratio rediisse; non dissimilis illi, quo olim venerandum ejus martyris corpus ex Tricassina urbe Coloniam transmissum; à Brunone Colonienfium Archiepiscopo, Ottonis I. Imperatoris fratre Susatum, clero & populo in occursum piæque gaudia effuso * deportatum est. Tantusque sacro pignori apud Susatenses honor partus; ut ejus imago non modò in variis per urbem locis; sed in ipsa etiam curia ex ligno sculpta, aut artifici adumbrata penecillo steterit: nec senatus ad tractanda urbis negotia congregatus, in curiam concederet unquam, quin singuli antè Tutelari suo supplices consilium, & opem efflagitassent. Prisca hæc Majorum pietas visa hoc anno in nepotibus reviviscere: sed emortua brevi; quòdque tum veræ Religionis semen in terram bonam cecidit, exorta posteris annis spina suffocaverunt.

Paderbornensium inter hæc sacer Antistes ac Princeps Theodorus, ut Pontificiæ, Cæsareæque in erectam à se academiam benevolentiae fama manaret latius, adeptas immunitates, & privilegia in ore, atque oculis omnium publicâ voce divulgari voluit.

Quo-

**anno 1568
9. Decem-
bris.
Restituta
Catholica
sacra Susati.
Quanta
olim vene-
ratio S. Pa-
trocli fuerit
in urbe Su-
satensi.
Bolland.
tom. 2. Ss.
Januarii in
addendis
de S. Pa-
troclo col.
1. pag. 1144
anno 1664.

Quocirca indictus omnium totius Diœcesis Ordinum conventus; vicinique etiam Principes, Comites, & Dynastæ invitati. His magno numero ad rem novam excitis, die decimo tertio Septembris eo, quam rerum majestas exigebat, apparatu datus in scenam est *sapiens Salomon*, ille templi Dei olim magnificentissimus conditor. Post exhibitum drama, Pontificis Cæsarisque concessiones, & gratiæ, tubis personantibus, intercurrentibus musicis, palam recitatae incredibiles in præsentium Procerum, populique animis motus concivere. Princeps ipse vim gaudii comprimere & solatii vix potuit: aperte testatus, hunc sibi in longæva vita jucundissimum illuxisse diem; quo abundè instructum, firmatūque divinæ, ac humanæ sapientiæ armamentarium; quo uni Deo majorem gloriam, Catholicæ rei præsidium; quo partam toti patriæ salutem conspiceret. Nunc sibi se, ac aliis vixisse satis: exclamare pio animi sensu cum sene illo Evangelico Simeone: *Nunc dimittis servum tuum Domine*. Ubi quæso terrarum ullus unquam, ex patrimonio quantumvis amplo & lauto, filiis nepotibusque ditandis relicto, tantum gaudii hausit; quantum huic Principi ab opibus in patriæ, Ecclesiæque utilitatem bene positis allatum lætitiæ & consolationis? Hanc alia præcesserat matutino ejusdem diei tempore, nec minor solennitas, quando summum altare in templo Patrum Societatis JESU Theodori Episcopi inexhausta liberalitate albo nigrōque marmore expositum, perfectūque; XIII Septembris à Nicolao Arensdorffio Episcopo Anconensi, Monasteriensis Episcopi Vicario in Pontificalibus consecratum fuit; præsentē ipso Theodoro Episcopo nostro, ejusque sorore Othilia, Domicellarum Herisfensis collegii Antistite. Utriusque tenera in Deum, & rara pietas mirificè aliorum præsentium animos affecit; cum nobile hoc à splendore virtutis & generis illustre par tardo, & difficili ex gravi senectute incessu; vultu divini honoris augendi desiderio ardente, sub solenni sacro circuire aram Deo consecratam intuerentur; in eaque largam admodum eleëmofynam deponere. Vetus hoc templum olim PP. Minoritarum Ordinis S. Francisci fuerat. Sed cum ruinosum, nec ulli porro usui esset; ampliùs decennio abhinc dirutum jacet. In ejus demolitione hæc literæ, rei narratæ testes, in ruderibus summi altaris inventæ:

Anno Domini 1616 die 13 Septembris ego Nicolaus Arensdorffius, Episcopus* Acconensis, suffraganeus Monasteriensis consecravi altare hoc in honorem SS. Joannis Apostoli, et Evangelistæ, et SS Apostolorum --- et reliquias beatorum martyrum Cosmæ et Damiani in eo inclusi.

Singulis Christi fidelibus - - -

Cetera, quæ hîc desiderantur, verustate & situ consumpta erant.

Hæc

Promulgatio privilegiorum, gratiarum &c. quas Theod. Ep. à Pontifice & Imperatore præ academia sua impetravit. *Hist. collegii S. J. Paderb. Literæ Universitatis.*

*lege Anconensis.

*Hærdethor.
*GeyrsThor.
Ingens incendium
Paderbornæ.
in contin.
Cosmodr.
Gobelini.

Hæc publica urbis gaudia tristi conturbata incendio fuere; quod pridie Kalendas Octobres hora post meridiem alterâ exortum Paderbornæ, Patrum Capucinorum domum, viciniâinque totam absumpsit. Flamma deinde versûs*Pastoritiam, ab eâque mox flexo ad Austrum vento, ad*Vultuream usque portam fusa, correptis per viam tectis omnibus, deflagrationem toti urbi comminabatur. Populus vehementium (quos ubique inflammatus spargebat aër) calorom intolerans; igne etiam in plateâ partem alteram, spatium licet satis latum interjaceret; subito quasi volatu transiliente, fugam ex desperata urbe adornabat. Cum religiosi quidam (citiùs vix potuerunt flammâ fulminis instar sæviente) scalis, urceisque instructi prodeuntes, animos desperantibus, & opem ferunt. Trecenta tamen quinque & septuaginta cum horreis ædificia in cineres procubuere. Præsentis, ac propitii Numinis beneficium fuit, non periisse omnia.

Incendium
urbis Monasterien-
sis.
Jacobi Polii
Exegeticon
historicum
S. Annæ.
Literæ Monasterien-
ses.
*puta Maria Virgo.
*puta Anna

Minore damno ignis hoc anno nocuit Monasteriensi urbi in Westphalia, sed cælo, ut apparet, vindice injectus. Civis habitans in platea Ludgeriana pistor opificio, coctorque cerevisiæ; lucris, quam pietatis amantior, ipso assumptæ in cælos Virgini sacro die sub meridiem famulo imperat: *ligna, aquam comportet: instruat focum: defecisse cerevisiam; coctam oportere aliam. Initium labori sub vesperum dandum. Vetitum*, inquit famulus, *laborem tam sacro die: neque licitum esse crastino in honorem sanctæ Annæ ad meridiem feriato, ex more apud Monasterienses jam olim recepto. Cui ille stomachosior: volo*, inquit, *exequare imperata: si* Filia labori nostro obicem posuit hodie; * Mater cras minime ponet.* Obtemperatum igitur minaciter imperanti: diésque servili opere profanatus. At quanto rerum, famæque dispendio? cerevisiâ enim, quantum satis erat, bene excoctâ, circiter horam pomeridianam sextam domus tota flammis ex inopinato ardet: eâque cum duabus vicinis exustâ, sparso latius incendio, ædes in urbe ampliùs triginta haustæ. Senatus, intellectâ hominis temeritate, non imprudenter arguens, voluisse Superos eâ poenâ maledicum os ulcisci; petiit à magistratu Ecclesiastico, ut diem mensis Augusti decimum sextum mandato novo sanctæ Matris ANNÆ honoribus consecraret, servilium intermissione operum, ac ritu aliis diebus festis solito colendum. Jam enim per impietatem & turbas Anabaptistarum multum exoleverat Erii Episcopi Monasteriensis mandatum, quo ille anno *superioris seculi decimo perpetuis temporibus per Dioecesin totam, diem posterum ab assumpta in cælum Virgine, cultui ANNÆ Matris dedicatum voluit. Interim miser ille, cuius improbitati, nimioque lucrandi studio mali origo adscribebatur, ob jacturam domûs, poenâque pecuniariam, tum senatui, tum aliis

*vide dicta
ad illum
ann. 1510.
chron. Mo-
nast. ms.

aliis damnum passis perfolutam egentior; in odio omnium & moerore animi contabuit: hoc uno felix, quod infortunio *monitus dicerit, non temnere Divos.*

Huic immissa è caelo poenae aliam subnectere libet, *concitatae Aquisgrani rebellionis incentoribus hoc anno irrogatam. Ambrosius Spinola, postquam anno MDCXIV edomitâ urbe plerosque turbarum signiferos & authores conjici in vincula, & carceres iussisset; Marcodurum movens Aquisgrani reliquerat, qui factâ nomine Imperatoris diligenti inquisitione, reos pro gravitate scelerum iustis suppliciis addicerent. Missi hi iudices erant ab Alberto Archiduce, & Ferdinando Electore Colonienfi, Paderbornensium Episcopo designato: quibus suas hoc in negotio vices commiserat Imperator Matthias. Ab his tertio Nonas Decembris damnati primum, reique capitis *pronunciati plures, quos jam vel mors è vivis, vel fuga ex urbe alio subtraxerat; facultatibus, ubi ubi locorum extarent, omnibus fisco addictis. Ex his fugitivis uni, rebellantium duci primario (Helvicus Joannem *Kaleberner* vocat) inulta gravis ignominia; palamque in oculis omnium defixa hoc modo fuit. Hominis effigies stanti in foro columnae insculpta visebatur; defecto capite, pedibus sursum versis; quibus lictor astatat machaerâ armatus, imminens trunco cadaveri, dissecando in partes quatuor; quae ad totidem urbis portas in terrorem viventium suspenderentur; capite prius supremo curiae apici clavis affixo. Infra incisi hi characteres: *sic pereant, qui hanc rempublicam et sedem Regalem spectis sacrae Caesareae Majestatis edictis evertere moluntur.* Praeter hos, producti in ferale pegma pro foribus curiae amplius octoginta; vilia de plebe capita: cerdones, opifices de fartorum, sutorumque tribu; obscura nomina. Ex iis duo plexi capite; bona omnia publico aërio adjudicata. Cum ceteris actum mitius: plerisque vel gratia vitae facta, vel imposita levior multa. Alii in ergastula retrusi, proscripti alii, inque exilium ejecti.

Annus Christi 1617.

PAULI V. Pontificis 12. & 13.

MATTHIAE Imperator. 5. & 6.

THEODORI Episc. Paderb. 34. & 35.

Olvitur annus decimus septimus supra millesimum sexcentisimum. Eum Lutherani novae Religionis suae secularem numerarunt. Unde varia in templis, exedris, theatris, exeunte Octobri, audita gratulatio de conservata proximis centum annis Lutheri doctrina; festivis ludis,

Ccccc

car-

*inceptit rebellionis anno 1611.

*horum nomina adducit

Helvicus lib. 6. pag. 150.

Executio facta in seditionis Aquisgranienses à Ferdinando Colonienfi Archiduce.

Helvic. l. 5. ad hunc annum pag. 149. Matth. Merian. topograph. Westph.

Primum Lutherano rum jubileum. Chron de ortu & occasu Lutherani.

carminibus, hymnis ubique personantibus: tantumque jam *cæca*
noctis habebant mortalia pectora, postquam à seculo *dilexerant magis*
*tenebras, quam lucem; ut superfusis recens Germaniæ tenebris à Pa-
tre luminum impetrandam crederent, *alterum in lustrum, meliusque*
semper in ævum, perennitatem. His præposterè orantium votis con-
 trarium antè indixerat jubileum Paulus V. Pontifex Maximus pri-
 die Idus Junii promulgatum; quo totum voluit Christianum or-
 bem pro Imperio, & communi salute; pro extinguendis Christia-
 norum Principum simultatibus ad preces ardentissimas, certaque
 pietatis opera confugere. Placuit paterna sollicitudo Matthiæ Cæ-
 sari, non semel adversis in rebus experto, cælestis auxilii necessita-
 tem: cùmque annis jam, ac morbis fatisceret; imbecillior, quàm
 ut porro ferret tot regnorum molem; reclinandam in alium par-
 tem oneris censuit; suapte sponte omni in Hungariam, Bohemi-
 am, Austriam, jure abdicato. Nulla Matthiæ ex matrimonio* fuf-
 cepta proles erat, soli restabant ex Maximiliani II stirpe mascula,
 Matthiæ fratres duo, Maximilianus Ordinis Teutonici supremus
 Magister; & Albertus Belgii Princeps. Sed quos longa jam dies
 exhauferat, pariter spe prolis orbatos: eoque faciliores ad conte-
 rendam certis pactionibus jurâ omnia, ac ditiones Austriacas in Ar-
 chiducem Ferdinandum, Patruelem suum, *Caroli Carinthiæ, Sti-
 riæ, ac Carinthiæ Ducis filium: cui & hoc anno, postquam à pa-
 truo Matthia Cæsare adoptatus in filium esset, corona Regni im-
 posita est Pragæ tertio Kalendas Julii: quo die post defensam fuso
 sanguine Catholicam Religionem, Apostolorum Principes reposti-
 tam in cælis justitiæ coronam adeptos, veneramur.

Hæc surgentis fortunæ initia eò gravius ferebant Calviniani,
 quò iniquiorem fore sibi ominabantur Ferdinandum, propagandæ,
 tuendæque rei Catholicæ cupientissimum. Indè rursus contiones
 novæ; nova consilia Heilbronnæ de instruendis bellorum, augen-
 disque apparatus agitata. Obicem exequendis consiliis tantis-
 per posuere exorta inter illos ipsos intestina dissidia; quibus ab-
 repta per Hollandiam, Frisiam, vicinamque Westphaliâ in viscera
 sua debachati sunt. Belli origo nata anno MDCVI ex discrepan-
 tia opinionum; quâ quisque viâ ad salutem perveniret; aut in exi-
 tium rueret sempiternum. *Molles Calvinistæ dicti Remonstrantes*;
 eoque nomine secuti Jacobum Arminium sentiebant, neminem ad
 gaudia, aut supplicia æterna destinari à Deo; nisi quos ille prævi-
 disset, post lapsum credituros in Christum; aut secus infideles per-
 stituros: ideoque gaudiis fore, vel suppliciis dignos sempiternis.
 In alia omnia ibant *Rigidi Calvinistæ, Contraremonstrantes* vocati;
 hocque titulo Francisci Gommari asseclæ. Acriter illi contende-
 bant

*Joannis 3.
6. 19.

Jubileum à
Pablo V. P.
indictum.

Spond. ad
hunc annū
& alii pas-
sim.

Cæsar Mat-
thias abdi-
cat se re-
gno Bohe-
miæ. Suc-
cedit Ferdi-
nandus pa-
truelis.

Spond. ad
hunc annū.
Helvic in
theat. hist.
lib. 6.

*Conjux
Matthia
fuit Anna
Ferdinan-
di Archi-
ducis filia.
*Carolus
fuit filius
Ferdinan-
di I. &
frater Ma-
ximiliani
II. qui pa-
ter fuit
Matthia.

Schismata
inter Hol-
landos ra-
tione præ-
destinatio-
nis & re-
probatio-
nis.

Franciscus
Van Rans-
pag 457.
Spond. ad
ann. 1609.
1610. 1617.

bant; nullo fidei, aut operum habitâ ratione, mortalium alios liberâ Dei voluntate, ut *vasa iræ apta**, in interitum rejici: retineri alios ut *vasa misericordiæ*: quibus solis Deus ad declarandam potestatem suam *divitias gloriæ suæ ostenderet*. A verbis deinde ad arma, & verbera hoc anno deventum: suosque opinio utraque cruentos defensores habuit. Inter ceteros Principes Mauritius Nassovius, ut Regis Angliæ Jacobi, Arminianis plurimum infensi, aucuparetur gratiam; se Gommari sectatorem profitetur: collectoque exercitu anno proximo mense Augusto Ultrajectum ad Rhenum, sedem præcipuam Arminianorum intercipit, subigitque. Hæc nimirum hæreseos volatica indoles est: secum ipsa, & ab aliis dissidens; sibi dissimilis semper; nunquam constans, nisi in levitate sua: nec minores vulgò sunt errorum inter se; quàm cum veritate conflictus.

Opposita his turbis Theodorus Episcopus noster pacis colebat, & Religionis per literatos viros juvandæ, studia: utpote cui jucundius nihil hic annus attulit; quàm quòd ex primis incunabulis prioris anni adolescentiam succrescens academia in statum perfectiorem evasisset. Neque desiderari se passus est; quo die primi, decurso Philosophiæ stadio, liberalium artium Magisterii laureâ donati sunt. Hos ille ad honorum subsellia evectos spectare coràm; suâque præsentia augere illorum gloriam non dedignatus: idque in frequentissimo Nobilium, Procerumque totius patriæ consessu applaudentibus omnibus, ipso etiam fundatore sibi illius diei felicitatem gratulante; quo primum tot curarum, consiliorumque, ac tanti in academiam impendii fructum videret: messem, venientibus annis, uberiores posteris non semel precatus. Et quidni uberimam sperarent posteris? cùm nihil Paderbornæ eorum desit, quæ ad academiciæ splendorem, & commoditatem requiruntur. Primi enim illi sapientes viri, qui è Britannia, Carolo magno Cæsare, venerant in Galliam, jacturi prima Parisiensis academiciæ fundamenta: cùm sapientiam afferri à se venalem dicerent, interrogati ab aliis, quonam opus pretio esset ad rem tantam sibi comparandam. *His rebus quatuor*, inquiunt, **opportunis locis, animis ingeniosis, victu, et amictu*. Horum autem nihil deesse Paderbornæ, Joannes Horrion eruditè probat in panegyrico Lib. 2. Cap. 7. Ego, ne encomiasten videar agere, malim, lector ipsum ut scriptorem consulat; ponderetque, quàm solidis argumentis stabiliat, illa quatuor ex virorum sapientum assertione necessaria academicis commoda, ad Paderæ fontes quodammodo confluere. Mihi satis erit, id solum ex panegyrico adduxisse: *si, ut est apud Strabonem*, inquit, *gymnasio liberalium artium, quod erat Itharsi in Cilicia, Cydnus annis, cujus saluberrima*

**in Epist. ad Rom. c. 9. vers. 22 & 33.

Annales Universitatis.

*Sangal. l. 1. cap. 1. de gestis Caroli Magni.

Panegyric natali die academiciæ.

Paderbor- ma aqua ferebatur, plurimum celebritatis attulit; nihilne habebit ad il-
vensis obla- lustrandam Paderbornæ academiam salubrium fontium copia, quibus am-
tus Theo- bigere possis, plûsne palati et valetudinis, an aspectûs vel voluptatis gra-
doro Epi- tiâ delecteris? neque enim sentio, quæ possit species esse jucundior, quàm
scopo fun- trium fontium in media urbe ex eodem colle modico intervallo exorienti-
datori lib. um - - - quanta amœnitas singulorum, cùm seorsim fluunt? quanta
 2. c. 7. pag. omnium, cùm uno amne labuntur? Nec pauca addit de præstantia fon-
 53. tis Paderæ; quàm salubres aquas vehat, quas habeat dotes pau-
 cissimis in orbe fluviis communes. Sed de hoc satis. Ad perfe-
 quenda reliqua horum temporum eventa redeamus.

Fatalis hoc anno casus afflixit finitimam nobis Domum Hasslo-
 *Hirschfeld Cassellanam. Herofelda *sive Hersfeldia oppidum erat in provin-
vide geo- cia Hasslica haud procul à Fulda fluvio Imperiale ac liberum; postea
graphiam exemptum ab Imperio, subque proprii Abbatis dominio constitu-
Baudrand. tum; cujus lata jurisdictio se per ipsum oppidum Herofeldenfē,
 tractumque adjacentem exporrigebat. Multæ opes cœnobio: laus
 magna diu monachis à religiosa vita. Verùm quæ prò dolor! id
 temporis erat communis morum corruptela, non difficile fuit Mau-
 ritio Hassiæ Landgravio eos aliò pertraxisse, post antiquatas ibi-
 dem antiquissimi Ordinis divi Benedicti regulas cœnobitis novas
 Calvinii leges obtrudendo. Eorum plurimi tamen horrore novi-
 tatis perciti gloriosam fugam ceperunt: paucis, quos doctrinæ
 mollioris illecebræ detinebant, remanentibus, à Mauritio modera-
 tor, & tanquam novus Archimandrita impositus Otto filiorum
 ejus natu major. Is in flore ætatis primo, quidquid oblectamenti
 adolescentiæ dari potest sive venatu, sive aliis ludis; sibi admodum
 juveni liberius indulgendum censuit. Fistulam æneam pulvere py-
 rio & glande oneratam incautâ manu cùm versaret, ejus ore ad se
 converso; rotula fistulæ fortuitò soluta ignem elicit; ac glandem
 plumbeam per corpus Ottonis adigit: momentoque septimâ Au-
 gusti exanimem proturbat, tres & viginti annos natum. Felicem
 Archimandritam, si ex aliena Religiosorum domo per vim occu-
 pata à patre terrestri, è vestigio transierit in domum cælestis pa-
 tris, quæ etiam vim *patitur, et quam violenti rapiunt: sed sibi non
 aliis violenti.

*Matthæi
21.

Moritur
Casparus
Ulembergi-
gius, ejus
conversio,
& vita.

Mesbovi-
Kloppenb.
in fastis sa-
cris Westp.

Eodem hoc anno sextum decimum Februarii diem, supremum
 habuit Casparus Ulembergius; vir præstantissimarum virtutum,
 multæque eruditionis. Natalis ipsi annus superioris seculi quadrin-
 gentesimus nonus; patria Lipstadium, urbs paucis hinc horis dis-
 sita: ubi primùm literis, deinde Sufati, & Brunsvici, tum Witten-
 bergæ sedulam, neque infelicem operam dederat; animam fortitus
 bonam, dotésque egregias, quibus hæresim frui, par non erat. In

ea

ea enutritus, ad eam variis formatus in scholis; simul atque verum fecernere à falso potuit; egressus de terra et cognatione sua ad Ubios concessit. Ibi anno 1572 ejuratos errores literario bello persequi coepit; vix congressus cum sectarum doctoribus, quin nonnullis arma de manibus eriperet. At nulla victoria gratior; quam ubi matrem, sororémque, falsarum commenta opinionum dedoctas, cogeret Romanæ Ecclesiæ manus dare. Variis *apud Agrippina-
tes honorificis perfunctus muniis, vitam ad octavum ætatis ac sex-
agesimum annum produxit, in relictis lucubrationibus *immor-
talem. Nihil ipso in omni vitæ genere emendatius; nemo inte-
rior illibatâ castimoniâ: hinc sæpe fassus, nihil sibi ad deferendum
Lutherum incitamento majori fuisse; quàm lectas à se cum horro-
re ejus spurcitas, fescenninæque verba; quibus sermones ad men-
sam habitos foedaverit: *cogitasse se non raro, olentia ejusmodi, et aper-
ta sinè ulla fronte acumina esse quovis satyro, Priapôque digna: non ca-
dere in virum, quem divinitus missum perhibeant ad instaurandam Reli-
gionem, et, quæ eam comitantur, reducenda virtutum studia.* Scientem
sanè & prudentem virum, qui colligere de spinis *uvæ, et de tribulis
ficus potuit. Corpus ejus triennio à morte integrum, nullo arrosu
verme; eodem quo tumulo illatum modo fuerat, suaviterque fra-
grans repertum; ne linteis quidem tinearum morsu, aut putredi-
ne vitiat. Plura hujus viri elogia peculiari libro complectitur Ar-
noldus Meshovius; à Christiano Jôchero professore historiarum
Lipsiæ *immeritò reprehensus, quòd librum illum de Ulembergio
multis fabulis, & mendaciunculis insperferit: neque nuda isthæc
objectatio, nullis ad probandum argumentis vestita, aliquid de au-
thoritate scriptoris detrahet.

*gymnasia
Laurentia-
ni regens
Pastor ad
D. Colum-
bam.

*catalogum
librorum
quos scrip-
sit vide
apud Mes-
hovium.

*Matth.
7. c. 16.

*vide Le-
xicon ipsi
editum
Lipsiæ an-
no 1733.

Annus Christi 1618.

PAULI V. Pontificis. 13. & 14.
MATTHIÆ Imperator. 6. & 7.
THEODORI Episc. Paderb. ultimus.

Indictis hoc anno Hungariæ comitiis, in quibus Po-
sonii de successore eligendo cum Regni Ordinibus
ageretur; Matthias Cæsar Pragâ Viennam regres-
sus, adversâ ibi valetudine detinetur, quò minùs
reverti Posonium ad comitiales dies ipse posset. Un-
de ejus absentia causam Ferdinandi minùs venerabilem, multisque
obnoxiam altercationibus reddidit. Cunctantibus enim, ac ter-
giversantibus Hungaris, comitia ad Kalendas Junias extracta fuere.

Ferdinandus
coronatur
Rex Hun-
garie.
Helvic. in
theat. hist.
l. 6. pag. 164
& pag. 165
Londorp.
& alii.

Iis

lis demum post longam disceptationem finitis, eodem die Ferdinando aurea S. Stephani corona imponitur. Eadem, quæ Bohemis antè, nunc Hungaris etiam fides data: nolle Ferdinandum, dum Matthias viveret, regni administrationem capeffere; regio titulo sinè ulla dominatûs parte contentum fore. Tranquilla jam, & ex votis habebat omnia Ferdinandus, duplici redimitus coronâ: cum alteram nihil minùs expectanti, rapere Bohemi perfidè aggre-
diuntur; protracti in arma vel ex innata genti ferocia, & mobilitate; vel quod plurimi volunt, ex præcepta suspitione de Ferdinando malè in Religionum novitatem animato: Styriam nuper ad vetera ab eo sacra celeriter reductam; in reducendis Bohemis Ferdinandum, augescente potentiâ, celeriores fore. Indè incensis vehementer ad audaciam animis, ferali tragœdiæ initium datum hoc immani facinore.

Die decimo Kalendas Junii frequentes *Utraquistarum* dynastæ, circumfusi famulis, iisque armatis bene multis; unâ cum furiosæ plebis promiscua multitudo, Henrici Matthæi Turriani Comitis ductu, ferociter Pragensem in arcem irrumpunt. *Violata*, clamitant, *quæ Rudolphus Cæsar benigne Lutheranis indulserit, Religionis privilegia. Templum in oppido Brunoviae, multo extructum sumptu, nullo jure occlusum stare. Cives ibidem per summam injuriam, quod ad eam sacram moliti essent, in vincula detrusos attineri. Multò adhuc iniquius egisse Archiepiscopum Pragensem, diruendo ceptam Klostergrabii fabricam, nemini perniciosam; sibi verò ad operandum suo ritu adeò necessariam.* Has querelas cum afferrent seditiosi; congregati fortè erant in arce præcipui de Regio ministerio viri; nimirum Adamus à Sterneberg supremus Regni Burggravius, Guilielmus Schlabata Cameræ Bohemicæ Præles, & Jaroslaus Borzita Comes à Martinitz, Baro Popelius cum Philippo Fabritio Secretario. Sternebergius & Popelius leni responsione datâ, tumultuantium furorem nonnihil placabant. A reliquis, quod paulò altiori voce verba pro Cæsare facerent, magis accensa populi rabies, oleumque affusum flammis. Mox arce, armamentario, regiâque curiâ in potestatem redactis, omnis in Schlabatam, Martinitzium, ac Fabricium expromptus furor. Per longum conclave raptati, tanquam publicæ libertatis hostes, ex arcis fenestra in subjectum vallum, altitudinis cubitorum ampliùs quadraginta, aguntur præcipientes, non sinè Numine omnes à lapsu integri; nec bombardæ, cum incolumes cernerent, in dejectos displosæ, quidquam noxæ aut vulneris dederunt. Turrianus, quasi re bene gestâ ovans, interim obequitare urbem, inclamare: *nemo ciet tumultum; abstinerent à vi mutua. Supplicium de publicæ rei et Evangelii hostibus infra meritum in arce, et majorum exem-*
plo

Turbæ Bohemicæ origo vel initium triennalis belli per Westphaliam, totamque Germaniâ. *Helvic. l. 6. pag. 171. & seq. Palatius in Aq. Aust. Londorp. l. 1. actor, publ. Stangefol. Caraffa pag. 78.*

plo sumptum: redditurum se ejus, quod gestum esset, rationem; purgaturum apud Cæsarem omnia. Facinus audacissimum audaciora mox sequuntur. Direptionibus, exiliis, carceribus in regios ministros in Catholicos omnes sævitur: jubentur Patres Societatis ocyùs regni finibus excedere, constitutâ in regredientes poenâ capitis. Regium tribunal dirissimè invaditur, aboletur; creatis ex Procerum numero triginta viris, qui *Directorum* nomine rem publicam administrent. Exinde ad arma properatum. Pellecti in sociale bellum Silesii, Moravi, Lusatii; quin & ipsi Austriæ superioris incolæ, ex communione hæresis opitulandi studio incitati. Mox Crumlavia à Turriano; à Mansfeldio Pilsa, fidæ hætenus Cæsari urbes, expugnatae ad perfidiam sollicitantur. Imperator Matthias re compertâ, postquam literis non unis, atque amicorum hortatu rebelles avocare ab armis frustra studuisset; Carolum Longevallium Comitem Bucquoii, & Henricum Comitem Tampierium cum duodeviginti millibus, quâ equitum, quâ peditum in fines Bohemiæ immittit. Succursus properè urbi Budevitio, quæ munitione, & præsidio firmior, hosti fortiter obluctabatur. Vis intentata perfidis. Capta utrimque oppida, prædæ actæ. Quarto demum Idus Novembres perruptæ sunt hostium phalanges; Bucquoio, & Tampierio rem non infelicitè pro Cæsare gerentibus. Hæc funestissimi erant illius belli primordia; cujus diutinas, & graves triginta annorum miseras cometa prænuntiavit, totidem diebus in signo scorpionis sub anni finem mundo aspectabilis. Eo viso cohorrui tota Germania; hoc majore impendentis mali perculsa metu; quo critinæ stellæ forma visus erat terribior. Ab oriente minaci flammâ sereno cælo consurgens, longissimam jubam protendit in occasum. A septentrione paulatim digrediens ad meridiem vicesimâ secundâ sequentis Januarii videri desuit; cum obductæ nubes mortalium oculis illum eriperent.

Turbis Bohemicis, quas summam narravimus; quamvis Brandenburgici miscerentur, implicari Wolfgangus Neoburgicus noluit, duntaxat sollicitus, quæ domi habebat, & in primis Catholicae Religionis vulnera in suis ditionibus curare. Hispani urbem Lipstadium Wolfgango Principi Neoburgico, jussu Imperatoris Matthiæ, duobus abhinc annis armatâ manu subjecerant. Restabat subigendus in urbe hostis alius, scilicet pertinacia civium in retinendis Lutheri dogmatis. Huic vincendæ Paderbornâ Wolfgangus postulat Patres Societatis JESU, qui meliora doceant; suaviterque inducant populum, ad insistendum vestigiis novi Principis sui nuper ad veram Ecclesiam reversi. Curaverat ille in Patrum habitationem aptandum vetus coenobium; quod olim à Friderico

Cometa
terribilis
nuncius
belli futuri,
Meibom.
chronicon
Marienth.
Trac. 3.
pag. 280.
Abelini
Theat. Europ. Trac.
1. pag. 166.
& seq.

Wolfgangus
Prin-
ceps Neo-
burgicus
evocat Je-
suitas Lip-
stadium.
*Hist. colle-
gii S. J. Pa-
derbornæ.*

ab

*anno 1280
Gelenius l.
3. sacrorum
syntag.
Stangesfol.
*Schaten.
ad annum
1338.

*proverb.
21.

*vide de
magia an-
num 1605.
Jesuitæ per
calumniam
Hildesii vo-
cantur
Huckuppii,
ex literis
Hildesien-
sibus.

*Eccle. c.
23. v. 38.

*Matth.
c. 10. v. 38.

ab Hôrde antiquissimæ primæque inter Westphalos nobilitatis viro, Augustinianis monachis (quos à solitaria vita Eremitas dicimus) *conditum; amplisque agrorum possessionibus donatum *à Bertholdo dynasta Burano fuerat. At desertum id temporis jacebat, monachisque aliò per flagitiosæ vitæ intemperantiam profugis, incultum. Non ignorabat Wolfgangus, Lutherum ejusdem religiosi Ordinis desertorem, hujusque monasterii hospitem olim per emissarios monachos primùm errores suos in has Westphaliæ partes disseminasse: eò magis fixum ipsi, constitutumque, jam tradere infelicem domum divinæ veritatis satoribus inhabitandam. At temporaria sedes fuit. Brevi, conversis rebus, extrusi novi incolæ: non redituri prius, quàm placitum ejus voluntati fuerit, in cujus manu *cor Regis est.

Iisdem Patribus Jesuitis per id tempus etiam apud septentrionales Saxonas multum odii conflatum ex Bohemico tumultu; quasi in castris Catholicorum irarum contra sectarios per Bohemiam incentores essent. Nulli eorum intrâ, extrâque muros Hildesheimenses esse securo licuit: quotidiana in prætereuntes convitia, maledicta, cruentæ lapidationes: renovatum *infamis magiæ probum. Tres civium filii è museo in tenebris tanquam scelerum rei, & magicam à præceptoribus edocti artem, jubente senatu, ad custodiam à lictoribus rapiuntur. Fit sedula inquisitio in mores & vitam adolescentum: in nomina, numerum, & doctrinam Jesuitarum. At deprehensum nihil, quod vel dari adolescentibus vitio, vel trahi in Patrum poenam aut criminationem posset. Dimissi adolescentes quidem dato qualicunque innocentiae testimonio: at nova rursus per sa Patribus infamia. Foedissimum quoddam monstrum urbem Hildesiensem nocturnis infestabat temporibus: plateas obambulans, si quos in via obvios haberet; eorum in humeros velocissimo saltu involans, pondere premebat anxios & gravi, & terrifico. Inde monstro nomen *Huckup*. Malignum hunc, quæ plurimorum erat opinio, protrusum ex inferis spiritum, Lutherani Jesuitam esse ex omni nequitia concretum caput, asseverabant: cùmque foras prodirent Patres; multas inter ludificationes probroso eos nomine *Huckuppiorum* insectabantur. At mansueto illi animo tulere omnia, non immemores illius: gloria *magna est sequi Dominum, paternè monentem: si *patrem familias Beelzebub vocaverunt; quanto magis domesticos ejus?

Longè meliorem de integritate eorundem Patrum conceptam opinionem toti mundo testificatus hoc anno fuit, non ignobili genere adolescens Everhardus Meiradt, de familia Meiradiana in Ducatu Juliacenfi. Venerant parentes ejus adultâ ætate Marcoduro in hanc

hanc urbem; simulatione amoris erga filium, & desiderii eum religiosâ veste ornatum videndi: re autem ipsâ; ut nullis adhuc in primo tirocinio voti adstrictum vinculis, clam abducerent: irritati vehementer, quod nescientibus, atque adeo invitis parentibus, quasi pietatis illis debitæ parum memor, nomen dare Ordini decrevisset. Invitatur filius cum tironum Præsede ad ædes, in quas diverterant parentes. Itur illuc, suavissimis amplexibus excipitur filius. Confidetur paulisper: amici & hilares de valetudine filii, an firma semper fuerit, de religiosorum felicitate, sermones miscentur; neminimo quidem prodito irati animi indicio. Postridie summo mane sub horam quintam, rhedâ jam instructâ, omnibusq; ad iter comparatis, missio famulo rogatur filius, ad valedicendum parentibus, ut accederet. Accedit; comitatur idem qui pridie primò patrem adit jam tum equo insidentem; extremam salutem nunciat, felicissima quæque precatus. Idem præstiturus matri ad rhedam properat: illa verò porrectam filii dexteram cum arctissimè teneret, stringeretque, famulus eundem, quantumvis renitentem, in currum injicit: quo factò pergunt citatis equis cum præda elabi. A patre interim colloquio de industria detinetur alius, qui focius tironi erat. At ille, viso dolo, colloquentem deferens, plenis passibus rhedam, & clamore insequitur. Fortè civis in platea pro ædium suarum foribus adstabat. Hic imploratus, prioribus equis freno apprehensis, sistere tantisper properantes cogit; alio ad portam præcurrente, ut extrema venienti rhedæ repagula objicerentur. Ibi mater omnibus *carnis et sanguinis* filium blandimentis aggressa est: at is *ceram* ad hos cantus *auribus* obdens surdus, immotusque perstitit. Ex rheda dimissus, plenæque redditus libertati; à suo, qui aderat, Rectore sic compellatur: *Ecce nunc optio tua est; cum his parentibus tuis in patriam malis, an mecum in religiosam domum regredi.* Nihil ille cunctatus, patre rursus, & matre humaniter valere jussis, *respicere retro* noluit. Parentibus tum quidem indignatio aliquas, uberiore verò lacrymas postea gaudium movit; cum reversi Marcodurum, probâ indole filii, & constantiâ aliquamdiu expensâ laudatâque, unicum illum hæredem Societati ultro cederent; bonis insuper omnibus sat amplis, pro collegio istius Ordinis Marcoduri fundando, transcriptis.

Hæc religiosi tironis victoria fundatori novitiatus, Theodoro Episcopo, ingenti solatio fuit. Cumulavit ejusdem gaudium florentissimus rursus hoc anno status cœnobii Bodecensis, & Dalheimensis. Utrumque Canonicorum Regularium monasterium superiore seculo non parum à primæva felicitate desciverat. Et Bodecense quidem, quantâ olim, sanctitate & doctrinâ præstan-

Ddddd

tium

Lusta religiosi novitii cum parentibus, qui filium volunt ab Ordine abstrahere,

Parentes permoti constantiâ filii, post omnia bona sua eidem Ordini transcribunt. ex literis & donationis tabulis illius loci.

tium virorum copiâ floruerat; tantâ nunc laborabat eorum inopiâ: ut vix esset, qui Theologicas quæstiones sciret enodare junioribus; aut eosdem ad divini verbi prædicationem rite formaret. Res quoque angusta domi in horreis, cellis, & culina erat; tum quod bona temporalia indiligenter, & perperam administrarentur; tum etiam, quod, moribus in deteriora lapsis, obstructus videretur fons divinæ benedictionis. His malis ut tempestitiva adhiberentur remedia; venerat illuc anno MDXCV ineunte Majo ejusdem Ordinis per utramque Germaniam Generalis Prior, Marcellus Lentius; correctisque erratis omnibus, quæ in vitam religiosorum irrepserant, multa insuper præclare sanxit, quibus, in administrandis temporalibus bonis, procuratorum negligentia emendaretur. Superfunt adhuc Paderbornæ ejus visitationis decreta, articulis comprehensa viginti quatuor. Satis fuerit, initium eorum, ac finem hic ad memoriam posterorum adjeisse.

NOs Marcellus Lentius, Prior Canonorum Regularium Capituli Windesemensis, Ordinis S. Augustini, per utramque Germaniam Generalis. Domum nostram Budicensem, divo Meinolpho Confessori consecratam, Diocesis Paderbornensis, ex ordinaria nostra, quâ fungimur, auctoritate visitantes, invenimus atrumque ejus Domus, et Religionis, et rei familiaris statum, ut olim florentissimum, et in benedictionibus Dei non ultimo loco positum; ita nunc ex tantis hostium impressionibus, ac depopulationibus semel atque iterum perpeffis, calamitosissimum, ac miseris modis labefactatum. Quem ut iterum asserere, et in formam aliquam reducere possemus; hæc quæ sequuntur, ad ejus restitutionem, et reformationem ordinanda putavimus, ac per præsentem ordinamus. In primis Venerabili Priori nihil antiquius esse volumus; quam ut se ferventi zelo ad reparationem tam insignis Domus succingat; sollicitè cum primis suæ curæ commissæ gregi invigilando; memor verborum Christi ad Petrum dicentis: pascite oves meas. Quod duplici modo fieri oportere, à Patribus traditum est; nempe verbo et exemplo. Hæ enim boni Pastoris partes sunt: hæc duo absolutum constituunt Præpositum: quorum neutrum sine altero vix esse potest. Unde et de Domino Jesu scriptum legimus: coepit Jesus facere, & docere. Nihil profectò ita movet subiectos, atque actio: quæ est tacita admonitio. Ad hæc in corrigendis subditorum erratis severitatem cum mansuetudine temperatam habeat; ne oleum desit vino, nec sal sacrificiis. Plus enim efficit civilis modestia, quam impetus etc. Quæ omnia ut robur habeant, et memoriam relinquant; nominis nostri subscriptione, et sigilli officii nostri subimpressione munivimus sexto die Maji anno 1595.

Reliqua brevitatæ studio omiſſa, ad corrigendos quidem religiosorum mores perquam idonea erant; at nondum apparebat satis, quâ

quâ viâ emergent ex multiplici alieno ære tot annis contracto. Quare Theodorus Episcopus, ut labentem œconomiam certiùs adjuvaret; ex Episcopali *potestate eodem illo anno misit & peritum, & diligentem œconomum, qui sedulam, ac fidelem operam cum P. Priore, & Procuratore in curanda re domestica poneret; singulisque annis primùm sibi (Episcopo) deinde toti etiam conventui rationes accepti, & expensi daret. Hic verò cum religiosus non esset, sed secularis, torvis ingratus hospes oculis aspiciebatur; omnemque Bodecenses movebant lapidem, quo odiosum hominem, speculatorem rerum omnium, amolirentur. Monitus de ejus in cœnobium adventu, qui jam abiêrat, Martinus Lentius, appellat Coloniae Nuncium Apostolicum: conqueritur de violatis eo facto Ordinis sui privilegiis. Nec inanes fuisse querelas, hæ literæ à Nuncio ad Episcopum datæ, declarant.

Reverendissime Domine. Reversus isthinc ex visitatione sua R. D. Marcellus Lentius, Generalis Regularium Canonicorum S. Augustini, nobis actionis suæ rationem reddidit, eamque auctoritate Apostolicâ confirmari petiit. Quod et fecimus: rati, fructuosum fuisse visitationis munus: et amputatos præcipuos monachorum excessus, qui sensim irrepserunt. Nunc verò dolenter nobis exponit idem Generalis; enervari sua studia, ac per Dominationem vestram Reverendissimam debilitari innovatione instituti ipsius Ordinis: penes quem solet esse dispositio, administratio, et dispersio temporalium bonorum: et conari Dominationem vestram Reverendissimam ad Ordinis injuriam intrudere œconomum laicum. Agnoscimus, durum esse religiosis hominibus, libertate Apostolicâ, et civili donatis, secularis alicujus jugo subesse; ad cujus quasi nutum regantur, et concutiantur. Neque in hoc possumus cum Dominatione vestra Reverendissima consentire: cui judicavimus tribuendam tantum morum correctionem (casu quo ab Ordinis superioribus negligetur) non verò aliquam usurpationem bonorum. Itaque solliciti putavimus, suggerendum Dominationi vestræ Reverendissimæ (pro eo amore, et observantia, quâ eam columus) ne patiat per suos Officiales hanc violentiam cœnobitis inferri. Quin potius extirpatis excessibus, si qui adhuc resideant, permittat Ordini suam temporalium administrationem; ne cum dolore nostro Generalis recurrat ad Protectorem in Urbe. Atque hisce bene valeat Dominatione vestra Reverendissima. Colonia quintâ die Junii Anno Domini 1595.

Reverendissima Dominationis Vestra

uti frater

Coriolanus Nuncius Apostolicus.

Dddd 2

Nihil

*ita in veteri ms.
Monasterio Bodecensi & Dalheimensi à Theodoro Ep. datur scriba secularis, indè hoc anno optimus utriusque monasterii status.
Vetus manuscriptum.

literæ Nuncii Apostolici ad theodorum Episcopum Paderbornensem, ne Bodecensibus & Dalheimensibus obtrudat scribam secularem, acta visitationis Martini Lentii.

Nihil his motus literis Theodorus Episcopus, Pontificiâ, opinor, fultus autoritate, cœptis nihilo minùs institit; neque missum à fererum domesticarum administrum revocavit priùs, quàm hoc anno 1618 mutuum æs repensum creditoribus; omniâque pristinum, atque adeò meliorem in statum reposita cerneret. Simili facto premebatur paulò pòst monasterium Dalheimense. Huc tracta olim fuerat anno 1429 *religiosorum Colonia ex Bodecensi cœnobio ad capienda Dalheimii exordia novi monasterii. Indè monasterium Dalheimense filiam Bodecensis nominant, Verùm hæc filia, ut primùm anno 1452 tutelâ, & vinculo *matris soluta fuit; sibi relicta soli, cum potestate Dalheimii novum, nullòque nexu à Bodecensi dependens cœnobium construendi; magnopere studuit meliora matris suæ charismata æmulari; assidua, & indefessa in loci illius, & agrorum cultura: tantùmque lucri ex laboribus, & auxilii è cælo habuit, *ut octennio pòst, nimirum anno 1460, non cœnobii modò, sed etiam templi novam, dejectâ veteri, fabricam moliri occeperit, spatio annorum decem *ad fastigium perductam. Extant hodiedum obsoleti quidam versus, incisi variis Dalheimensis templi columnis, hujus rei testes.

*Vide Schasen ad hunc annũ.

*historia manuscrip-
ta translationis
monasterii
Dalheimensis.

*in eadem hist. translationis.

*nimirum anno 1470.

*id est primũ lapidem posuit in fundamentis ædificii.

*articulis digitorum sive digitis

L. X. milleno, petram in *operis imo

C quater Ordo construxit Canonorum.

O singularis regulam regulans regularis.

Et sic politi lapides, ac trulla, cementum

Articulis *fratrum struunt Domino bene gratum,

Templum sublime, templum subtile, jucundum.

Regnet Ihesu tecum, qui dat donaria mecum.

Videas hic industriam Dalheimensium in procurando decore Domus Dei; nec dubites, quin cœnobium Dalheimense, tanquam filia Bodecensis cœnobii, matrem suam temporalium, virtutumque studio id temporis exæquaverit. Sed quid humanis in rebus adeò magnum, tam firmum, cui non à diuturnitate periculum nascatur? non opera arte laborata solùm, aut quæ in hominum commercio versantur, ipsamque naturam sensim exedendo perimit tempus, & vetustas; sed virtutem etiam, animorumque robur ipsa dies paulatim carpit, deteritque. Neque contra hanc temporis violentiam satis sibi prospexerant Dalheimenses: variis jactati casibus in eandem postea cum Bodecensibus tenuitatem reciderunt; nec alio, quàm illi, per Theodorum Episcopum remedio adjuti: quemadmodum ex hoc vetere manuscripto discimus: Reverendissimus noster Episcopus Paderbornensis non solùm anno 1595 huic malè constituto monasterio Bodecensi; verùm etiam post aliquot annorum curriculum vicino cœnobio Dalheimensi suâ Episcopali autoritate constituit fidelem, et industrium

strum scribam, corporali juramento obstrictum. Qui unà cum P. Priore et Procuratore singula accepta, et exposita fidelissime jam annotat: deque iis annuatim puras, dilucidas, ac bene distinctas rationes adfert ad manus ipsius Reverendissimi Episcopi, accuratè et attentè perlegendas, et examinandas; et postea in monasterio exhibendas coram Domino Patre et conventu, prasente ipsomet Reverendissimo Domino Episcopo, aut aliis à Celsitudine sua deputatis Commissariis, singulari prudentiâ, ac rerum usu præditis. Non caruit sperato fructu isthæc paterna sollicitudo Episcopi: cùmque is meliore jam loco fitas res cœnobii intelligeret; hoc anno 1618 multorum* precibus exoratus plenam rursus, amoto scribâ peregrino, bonorum administrationem monasterio concedidit; hoc solum nec asperere, nec arroganter agens, ut ne unquam ob rei familiaris angustias ulla fieret diminutio cultûs divini; semperque iis, qui in religiosis claustris Deo famularentur, necessaria corporibus, animisque subsidia suppeterent. Quam in rem quoque, ut testatur* Joannes Horrion in Panegyrico; nullum prætermisit in tota Dioecesi cœnobium, quod non perpetuis vectigalibus auxerit.

*ita in veteri manu-
scripto.

*Lib. 3. c. 5
pag. 110.

Ex his duabus religiosis domibus ad florem pristinum reductis, maximum Theodorus Episcopus hausit, sed ultimum tot curarum in terris gaudium. Pridie enim Idus Decembres fatis succubuit, nullâ magis, quàm meritorum suorum mole laborans: nunquam creditus posse carissimam sibi patriam in luctum conjicere, nisi cùm morte extinctus, tristibus oculis lacrymas eliceret. Excelsam ille indolem, & optimam à parentibus hauserat. Pater ipsi Fridericus à Fürstenberg, quatuor Electorum Colonienfium Consiliarius; mater verò Anna à Westphalen, Rabani Westphalii, satrapæ Lichtenavienfis, & Wunneburgensis, & Helenæ ab Hörde, Domina in Bocke, filia. Quorum omnium antiquissima, & innumeris proavorum ceris illustrior nobilitas est, quàm ut splendore à me adscito augeri queat. Cùm primam lucem* aspiceret Theodorus, tenebricosa tempora erant; patria fidesque germana passim involuta caligine perversorum dogmatum. Ab hac communi errorum nocte, ut carum pignus Deo, & Religioni natum, vindicaretur; cavit sollicitè parentum educatio; filiumque apud Ubios imperio eorum, & institutioni credidè; quos eruditionis, & fidei non dubiæ fama ibidem celebres ferebat. Ità factum, ut virtutem simul cum literis conjungens, pares in utraque palæstra, easque maximas progressiones fecerit, condiscipulis omnibus celebrior à felici memoria, quâ Bucolica Virgilii & Georgica complexus, totamque Æneidem fuerat; versibus in viridi adhuc lætæque ætate solitus ludere atque oblectari: hoc in primis hemidisticho:

*natus anno
1546.

Judi-

Judicium melius posteritatis erat.
 Ich viele Ding beschnarchet der Meydt
 So pretsen wird die künfftige Zeit.

Moritur
 Theodorus
 Episcopus.
 Breve ejus
 elogium.
*Horrior in
 panegyrico
 Paderb.
 Archivum
 Cath. Eccl.
 Hist. colle-
 gii S. J.
 Paderb.
 *habentur
 ea de re li-
 tera in ar-
 chivo Ca-
 thedrali.*

Virtutibus excultus, & literis, animum ad Cleri statum adjecit: in eoque brevi sublimia illa, quæ memoravimus, honorum conscendit, & dignitatum culmina; non alio usus, quàm virtutum, atque scientiarum adminiculo. Ad ejus, quemadmodum historiæ series tulit, jam dilaudatum sæpius divini cultus promovendi studium adde quadraginta sex Imperialium millia, cujus capitis annuos proventus dividi inter Cathedralis Ecclesiæ Canonicos voluit, quotquot supplicationes duas, alteram in solennitate Corporis Christi, alteram sacro purificatæ Virgini die, suâ præsentia augustiores facerent. Quæ tamen pecuniæ summa post mortem* in anniversario die obitus, inter præsentis in summa æde ad memoriam ejus faciendam, distribui cœpta. Paderbornensis Episcopus renunciatus provinciam, inquit Joannes Horrior, acceperat propè depositam, ac deploratam. Eam ita persanandam putavit, ut aliquando, non qualem acceperat laceram, et afflictam; sed florentem, ornatamque succedere relinqueret. Neque tam excelsis cogitationibus defuit animus bene cogitata exequendi. Plurimo oppressa ære alieno erat Principis, ut vocant, Camera. Respirare illa tandem cœpit, extinctis octoginta quinque imperialium millibus, solutione non ex publico patriæ, sed privato mensæ ærario desumpta. Superest hodie in archivo Cathedralis Ecclesiæ vetus scriptum manu ipsius Theodori, in quo singillatim omnia, & minutatim quæcunque, quibus annis, quibusve in locis nomina expunxerit, diligenter notata legimus. Subductis calculis memorata summa conficitur. Narrationi tot expunctorum nominum ibidem in fine hunc versum subjicit:

Feci, quæ potui; quæ tu mihi Christe dedisti.

Improba, fac melius, si potes invidia.

Ich dein Talent hab angewendt

Deine Ehr, O Gott/ zu mehren.

Was so verwendt/ wer nennt verschwendt

Ein'n bessern Brauch mag lehren.

Prolixa certè, si Episcopatum ejus non adeò magnum confideres, donatio. Neque ideo tamen, quod talem deceret Episcopum, Principemque; sibi passus illiberaliter est quidquam deesse: tam ambitiosus in accurandis omnibus, quæ honestatis, aut decori ratio exigeret; quàm averfus ab umbratili gloria, quæ captari non rarò ex rebus citra modum profundendis solet. Domus expers strepitus atque turbarum: latus suorum caritate magis, quàm septum armis habuit; *inexpugnabile*, cum Seneca existimans, *muni-*

mentum

mentum esse amorem civium. Satis epheborum ipsi & satellitum, haud multi tamen; servitiumque omne non incompertum nec sine nitore; at citra ostentationem, pompamque immodicam. Omnia denique ad nitidam, frugalémque modestiam, ad aureæ mediocritatis leges composita. Profusum tamen fuisse, ac piè prodigum dixerim in quotidiana stipe egentibus erogata. Horum ingente turba quot diebus obsessa Theodori aula erat; vetitumque ab eo, ut ne ullus unquam pauperum, quoquo numero adreperent, eleëmofynâ non donatus abiret; consueverâtque ipse Princeps in dies usque impransus manere, dum pauperes decem, quotidiani in aulæ atrio pransores, saturati essent. Assignati præterea in egenorum solatium sex mille imperiales: ex qua fenebri pecunia in singulos anni dies imperialis unus inter egentiores distribueretur; id unum se habere arbitratus, quod in miseros, inopésque homines effudisset.

Demirata sæpius fuit posteritas nostrorum temporum; inque varias abiit opiniones, ex quonam felici fonte tam ingens Theodoro Episcopo thesaurus fluxerit: præsertim cum nullo unquam tributo tribus & triginta ipsis, quibus præfuit, annis populum præferit: unam, si exceperis, eamque oppido modicam exactionem, ad obæratum Episcopalis mensæ patrimonium, debitis liberandum. Posthabitis aliorum opinionibus cum nonnullis verisimilius habeas; invenisse Episcopum Theodorum thesaurum illum absconditum; illam auri fodinam, cujus venas cum primis misericordia in pauperes aperit, quemadmodum ex sacris literis discimus: *feneratur*

*Domino, qui miseretur pauperis, et vicissitudinem suam reddet ei. Hac ^{*proverb.} XIX. 17.
ditescendi arte usus, quò largiùs dedit egentibus; eò plura rece-

pit in sinum *mensurâ bonâ, confertâ, coagitatâ, et supereffluente.* Quamquam fluxas ejusmodi opes, nisi si ut cæli munera & adjumenta divinæ gloriæ provehendæ intueretur; flocci fecerit: noctes diésque in mente *annos æternos* habens; illudque, etiam cum peregre in itineribus esset; Ecclesiæ canticum identidem sibi ingeminans: *dies ira, dies illa solvet seculum in favilla,* quò semper recens caducarum rerum memoria, amorem cælestium & desideria augeret, ibi enim *cor ipsius, ibi thesaurus erat.* Vis morbi, cum propinquam mortem denunciaret, totum se tradidit curis, quas tempus poscebat. Prædie Kalendas Decembres recitatâ Catholicæ Fidei professione, sacro ad extremam luctam oleo inungi se, jussit. Quatriduo post, quarto Decembris, die S. Barbaræ morientium patronæ, sacramentis aliis rite perceptis, impletisque omnibus pietatis officiis, hæc, creberrimè usurpata ipsi à puero verba, suavissimè recinens: *fili David miserere mei* spiritum suo creatori placidè redonavit, anno post secundo & septuagesimo, quàm illum acceperat; cum Diœcesin hanc

diffi-

difficillimis rexisset perditisque temporibus, triginta tribus annis. Paucis ante obitum diebus sanctè cavit, ne usitatà Principibus ceremonià cadaver aromatibus condiretur: *nolle se manibus alienis tractari mortuum; sincerent, eadem cum aliis ratione à vermibus consumi; qui communem cum omnibus nascendi conditionem habuisset.* Sepultus Paderbornæ est in oede Cathedralis Ecclesiæ: ubi sumptuosum mausoleum non tam suū ad memoriam; quàm in ornamentum Basilicæ ex nigro, candidoque marmore vivus struendum sibi curaverat; his exornatum, ingenio non minùs, quàm pietate plenis, ab ipsomet Principe elaboratis versibus.

Ad tumuli dexteram.

Mortuus ut vivas, vivus moriaris oportet;

Ergo disce priùs, quàm moriàre, mori.

Ad sinistram.

Mors certa est, incerta dies, neque certa tuorum

Cura. Tibi tumulum, si sapias, ipse loca.

Stanneo funebri capulo incisi hi versus.

Balsama, myrrha, aloë, pigmentaque cuncta facessant.

Sumptus ego è terræ pulvere, pulvis ero.

Spiritus in calo dià dum luce fruatur;

Nostra vel in ceno, nìl moror, ossa cubent.

In ipso tumulo.

Principis hic tumulus Theodori est. Carmina queris

Grandibus in tumuli marmore scripta notis?

Aspice templa, aras, arces, collegia, libros;

Aspice vel tumuli, quem modò cernis, opus.

Nìl refert istis aliud superaddere carmen.

Cum lapides clament, carmina jure tacent.

Additur deinde stylo soluto.

THEODORUS è FAMILIA FÜRSTENBERGICA DEI ET
APOSTOLICÆ SEDIS GRATIÀ ECCLESIAE PADERBORNENSIS EPISCOPUS, S.
R. I. PRINCEPS IN HOC SEPULCHRO, QUOD VIVUS AC VALENS FACIENDUM
SIBI LOCAVIT, NOVISSIMAM TUBAM EXPECTAT. DECESSIT ANNO

CHRISTI MDCXVIII DIE IV MENSIS DECEMBRIS ÆTA-

TIS SUÆ LXXII CUM PER ANNOS XXXIII

DIOECESIN DIFFICILLIMIS TEMPORIBUS

GUBERNÀSSET.

Elogium sepulchro à nemine inscriptum fuit, quod præclarissimas tanti Principis virtutes brevi quodam compendio posterorum subjiceret oculis. Habet tamen suos, nec inelegantes versus statua

Theo-

Theodori Episcopi, in scholarum vestibulo proposita; quibus poetam. Monum.
ta vitam ejus paucis complexus, piis manibus parentat. Juvat non- Paderb.
nihil ex iis decerpere; quò suæ scriptor cupiditati, honoratos ci- pag. 33. in
neres venerandi, paululum indulgeat. Ita vates canit. appendice
ad paneg.

Fürstenbergiacæ Theodorus origine Princeps

(Námque illum memini cernere) talis erat.

Talis erat; neque multum à vivo abludit imago;

Eheu! quòd fas sit dicere, talis erat.

Mente sagax; vultu facilis; cultuque modestus;

Manabat comi multus ab ore lepos.

Tum quoque, cùm seris natura fatisceret annis,

Temporis antiqui gesta referre, memor.

Pacis amans; rectique tenax; nec prodigus aris:

Et tamen in patria commoda largus erat.

Oderat immodicos fastus; sed et oderat astus;

Non affectata simplicitatis amans.

Moribus antiquis, cultor pietatis aruita;

Certus in antiqua Religione mori.

Non fuit impositis populo gravis ille tributis:

Aula sed infletas sobria parsit opes.

Non sibi, sed patriæ genitum se credidit esse;

Communemque suis civibus esse patrem.

Nunc calum colis, ô celo dignissime Princeps!

Aspectu fruere nunc propiore Dei.

Episcopum nostrum Theodorum prægressa quinque mensibus ex arce Ritbergensi in domum æternitatis hoc anno fuit Sabina Catharina, Comes Ritbergensis, Ennonis III Ostfrisiæ Comititis, & Walburgis Ritbergicæ filia natu maxima. Hæc unica Comitatus Ritbergensis hæres, postquam legibus, quæ hujusmodi matrimonia vetant, autoritate Sedis Apostolicæ soluta esset; Joanni patruo suo nupserat. Hujus ad Catholicam Ecclesiam reverfi exemplo, Fidem orthodoxam anno 1601 amplexa, vitam deinde omnem omni virtutum genere excoluit. Liberalis, ac propè honorifica in egenos, quibus eleëmofynas, in arcis atrium se demittens, suâmet, aut prolium duntaxat manu erogabat. Rei divinæ, postquam flexis sinè fulcro genibus quotidie interfuisset; consueverat quinquies per diem, in obscurum sinè fenestra, sinè lumine cubiculum, abdere se; ut procul arbitris sola cum Deo quietiùs salutis negotia pertractaret. In honorem Christi è cruce pendentis, sexto quovis per septimanam die, omnis cibi abstinens, tam acerbam jejunio corporis junxerat afflictationem, ut modum ab conscientie arbitris rogata ponere, induci ægre potuerit, ad exuendam

Eeeee

dam

Moritur
Sabina Catharina Comes
Ritbergensis.
Ejus vita,
& virtutes.

ex concione
funebri
authore P.
Friderico
Rörich S. J.
dicta Rit-
berge in
parochiali
Ecclesia 10.
Julii anno
1618.

dam è fetis, pilisque confectam vestem, toto jam anno furtim torquendo corpori admotam. Utì amabat filium, colebátque; sic neque matris obliviscebatur; tanto jam ferventior, quanto antè ejus in cultu remissior. Cogitaverat sæpe in Italiam Lauretum versùs pietatis explendæ causâ: at loci distantia, ac itineris difficultas cum obessent desideriis; per alios, quod ipsa non posset, exequi statuit, donatis mille imperialibus, ex quorum stabili fructu annuo, illuc iter facientibus Germanis, aliquid subsidii ad sumptus piæ peregrinationis daretur. Interim domi Sabina Comes, singulis in honorem Virginis per annum feriatibus diebus, priùs de peccatis confessa, cælesti epulo fruebatur: neque ullus unquam dies abiit, quin tota sub vesperam aula æris campani accita signo, sanctissimæ huic Virgini, cælitibusque omnibus supplex in genua provolveretur, ipsâ Comite in exemplum & verba præeunte, recitando publicè preces illas, quibus Sanctorum opem implorare nominatim, Ecclesia consuevit: additis, si quando foris in professione conjux Comes, aut militiæ esset, aliis precibus, quæ pro felici itinere dici solent. Secundùm hæc sollicita semper, ac propè nimia erat in delendis omnibus prioris vitæ erratis. Qui confitenti aures dabat, non semel ab ea obnixè rogabatur, acriter moneret errantem, si quid emendato opus esset. Scrutaretur rigidis interrogationibus singillatim unumquemque animi angulum; utne in eo minimum quid occultæ noxæ non expiatum resideret. Eum in finem religioso quodam pacto se divinæ alligaverat voluntati: quod manu suâ exaratum, filiæ Catharinæ Mariæ imitandum, moriens tradidit, his conceptum verbis: *Ego Sabina Catharina hodie et omni tempore profiteor, dum anima in me erit; quod nihil velim, nisi quod vult Deus; quidquid contra Deum est, etiam contra me erit; quod odit, et ego odio habeo; quod amat, et ego amo. Sic vivam, sic moriar; sic præstolabor ipsius misericordiam in vita, et in morte; hic in tempore, et postea in eternitate. Quod peccaverim, pœnitet, ideo confitebor, et agam pœnitentiam; nec amplius peccabo. Contra omnes tentationes pugnabo, causas peccandi evitabo. Ità volo; ità manu meâ subscribo, coram Deo, B. Virgine, omnibus Sanctis, et Angelis.* Demum tot ardentibus, arduisque spiritûs exercitationibus exhausta; tertio ætatis, & trigésimo anno, ad mortem sacramentis omnibus piè composita, pridie Kalendas Junii affligere se, & vivere desiit. Non aliunde Ritbergenibus felicitas major, quàm ex Sabina Comitissæ singulari sanctimoniam. Eam enim cum ex vita Comitissæ ad Religionis antiquæ leges traducta profluxisse, cernerent Comitatus incolæ, & ipsi ad eam, rejectâ veteri, amplectendam, se faciliores præbuerunt. Quanquam timeri non temere poterat, obduruisse ad meliora animos diuturnitate temporis

poris; cum tota illa regio annos amplius sexaginta, jam inde à primis Lutheranae defectionis temporibus, Romanae Ecclesiae doctrinam abjecisset. Verum praevaluit illustre, & potens pientissimae Comitissae exemplum; popularis ejus cum omnibus agendi, hortandique modus; ut qui se antea secuti errantem essent; redeuntem in viam sequerentur. Prolixius narrat Sabinae Comitissae virtutes, dicta in solennibus exequiis concio funebris, cujus in ingressu author, ne quid auribus dedisse videatur, hæc S. Hieronymi verba usurpat: *Testor Jesum* et Ss. ejus, ipsūque proprium Angelum, qui custos fuit admirabilis feminae; me nihil in gratiam, nihil more blandientium loqui; sed quidquid dicturus sum, pro testimonio dicere, et minus esse meritis ejus.*

*S. Hieron.
in epitaph.
Paula.

Eadem contestatione uti poterat scriptor admirandae prorsus vitae Theodorici* à Monasterio. Mortem hujus praeclari viri ex Ordine S. Francisci de strictiore Observantia retulimus ad annum MDXV: ubi in metropoli Westphaliae natum esse diximus, ac Lovanii obiisse sanctitatis opinione celeberrimum. Sed quam sibi vivens sanctimoniae famam collegerat; ab obitu majorem in modum aucta, sic piorum animos affecit, ut cineres, & ossa hoc anno millesimo sexcentesimo decimo octavo digna censuerint, quae veteri tumulo relevata, in sacello Valetudinarii Lovaniensis apud Patres Franciscanos honoratorii loco conderentur, lignae & eleganti inclusa arcae. Plurima singularem ejus virtutum opera percensuimus ad annum obitus. Admonet me recens cineribus hoc anno honor habitus; ut, quod ibi egregium facinus praetermissum video, hic memorem; posterisque, sed Apostolicis praesertim viris imitandum proponam. Gravis & diuturna pestis anno 1489 Belgium pervagata, urbem Bruxellas corripuit immanitate tantā, ut annorum duorum spatio tria hominum, & triginta millia consumpserit. Tristissima urbis facies, solitudo, vastitas, fuga! rupta omnia cognationis & amicitiae foedera; singulis, ne quotidiani usus contagione inficerentur, à se invicem divulsis, aliisque diffugientibus. Atque adeo illi ipsi, quibus, eo faviente malo, tum corpora tum animos curandi necessitas, officii lege imponitur; perculsi horrore insanibilis morbi, caput medium in discrimen offerre, detrectabant. Ibi enim verò Theodoricus non temperavit sibi, quin utrorumque, quantum in ipso esset, suppleturus vices, periculosa provinciam ultro deposceret; certus alienum periculum redimere suo, seque ipsum, servando alios, feliciter, ac sancte perdere. Adeo vehemens est, cum semel inflammavit animum, vis divinae caritatis! & quam ingeniosa simul in Theodorico? quò facilior ipsi ad alios, aliisque ad ipsum pateret aditus; superiorum permissu extra monasterii septa in foro publico tentorium sub dio figit; in eoque mensam, quaestui animarum faciendo necessariam, altaris

*vide annum 1515
ubi dicitur
unde illud
nomen habet,
& plura de illo nar-
rantur.
Theodorici
à Monasterio,
Franciscani ossa
hoc anno
reponuntur
honoratorii
loco.
Arnoldus
Raissus in
vita ejus.

Idem theo-
doricus
grassante
peste ceno-
bium egre-
ditur, fixoque

in

tentorio
Bruxellis in
foro studer
omnes pe-
ste infectos
juvare,
*Fortuna-
tus Hueber
in chron.
Tripar.
Ordinis.
Arnoldus
Raisius in
vita ejus.*

in modum collocat. Ibi ille velut ad aram communis refugii affi-
duus confidere; valentes, ægros, pestēque jam contactos, trepido
adrepentes gressu, præstolari: inter putridos anhelitus dare aures
confitentibus; consolari, pascere, corroborare cælesti cibo: nihil
omittere, quo plures, in illo alias profano nundinarum loco, animas
cælo mercaretur. Si quid otii ab ægris illuc ventitantibus superesset;
dabat crebris in urbem ad infectas ædes, ubi mors regnabat, excur-
sionibus; plateas obiens, inclamans, requirens infirmos: noctes,
diēsque experrectus; quocunque, ægrotantium salutem per sacra-
menta adjuvandi, spes evocaret, celeriter advolans; celerrimè ad il-
los, quos divino monitu didicerat, celeriori ante alios morte ex-
tinguendos.

Operam sub initium contagionis commodaverat Theodorico
templi cujusdam ædituus; in itu ad ægros, & reditu in tentorium
facri laboris socius; portans lucernam cum tintinnabulo, quoties ad
discessuros in aternitatem viaticum deferretur. At brevi, pestilen-
tiā afflatus homo, sensimque contabescens, animam efflavit. Felix,
qui mortem naturæ debitam sibi per obsequia caritatis quæstuosam
fecerat. Neminem unum tamen, eo mortuo, reperire erat, qui ejus-
dem lucri & mercedis cupiditate teneretur. Quid ageret vir opti-
mus, jam solus sedens in tentorio ac gemens? tandem ex arena ca-
ritatis consilium capit. Ne miseri sacramentorum expertes dece-
derent; utramque decernit & sacerdotis, & famuli personam ipse
unus sustinere. Igitur ad morientes accitus, sic alacer in publicum
prodiit: ex funiculo, quo religiosi istius Ordinis præcinguntur, pen-
dula hærebat lucerna; dextrâ sacram portabat pyxidem, lævâ no-
lam; motuque tinnitum ciebat. Atque ita media inter venena im-
punè volitans, solus ipse triginta duo millia, necessariis ad mortem
piè oppetendam sacramentis, præmunivit. Nihil acerbius in tam
dulci opere videri poterat, quàm quòd ingruente hyeme manus &
pedes malè tecti, acrimoniâ frigoris adurerentur; sapiusque in ten-
torio ventis pervio, ante sanctissimum pendens lumen extinctum,
igne attritu filicis elicito accendere, necessum esset. Superavit mo-
lestias, ac hyemale frigus, quæ intus in animo ardebat caritas, omni-
bus brumæ incommodis major. Demum Patris optimi miseratus
vicem, coctor aliquis cerevisiæ, qui cominus habitans, pruinâ sæ-
pe ac nivibus oblitum conspexerat; adit ad ipsum, ædēsque suas of-
fert: ubi & frigus arcere, operari sacris rebus, suoque pro arbitrio
excurrere ad ægros, morientēsque posset. Non recusabat Theodo-
ricus oblatam sibi gratiam. Eā majorem hospiti cælum reddidit.
Cum enim pestifera lues cerevisiarias urbis officinas pervassisset o-
mnes; hanc unam, ubi domicilium habebat Theodoricus, divinâ obfi-

Agit perso-
nam sacer-
dotis & sa-
crisiani si-
mul.
*Auctores
iidem.
Annales
Ordinis
m/.*

obstante manu penetrare haud potuit: nec ejus incolis tantum constitit vita, & sanitas; sed & cocta inibi cerevisia, foris contagione laborantibus, medicina fuit; reliquis, eam bibentibus, peste nondum infectis, ne inficerentur, praesens remedium. Hoc certâ haberi experientia compertum, scribit Raisius. Illud mirandum magis; Theodoricum, tanquam in arcana Dei judicia admisus esset; scivisse fructum laboris sui tot morientibus impensum. Duos, inquit, (remittente pestilentia ad tristes, pallidasque populi reliquias verba è cathedra faciens) duos duntaxat ex duobus, & triginta hominum millibus ad mortem à se comparatis, aeternum peris: alterum, quod de salute sua moriens desperaverit: alterum, quod pudore retentus, & superbiâ, confiteri de peccatis sacerdoti noluerit. Extra hos duos, omnes alios, uti divinitus intellexisset, beatorum choro associatos. Hoc lucrum ceperat Theodoricus. Tot animas in foro publico mercatus caelo fuit labore gravi & indefesso. Neque enim levi eas pretio venales esse, decet, quæ multo adhuc pluris humani generis servatori constiterunt.

Anno huic finem, & libro dabit, caelesti hic Paderbornæ beneficio, reddita adolescenti sanitas: & illi quidem adolescenti, cujus deinde eruditio, & ingenium toti mundo portenti ac prodigii simile visum. Nomen ipsi Athanasius Kircher, natus * Geysæ, oppido trium horarum itinere Fuldâ dissito. Post longam de capeflendo vitæ statu, maturamque deliberationem, divino rapi se impulsu sentit ad societatem *JESU*. Ejus ingrediendæ facultatem jam obtinuerat; sed post, periculo incaute adito, tantum non perditam. Cum aliis sodalibus ad ludos, qui brumali tempore fieri in fluminibus gelu constrictis, assolent, frequentandos egressus, mirâ agilitate glaciem terit, pernicipiæ cursu palmam præripere omnibus, puerili gloriâ connititur. At impetu, quàm ut sistere posset, vehementiore incitatus; se junctis, divaricatisque pedibus in glaciem prolabitur, gravi herniâ ex lapsu contractâ. Auxit malum foeda scabies, lepræ speciem referens, quæ ex frigore, nocturnisque nocte studiis, crura invaserat. Utrique malo, ne vulgaretur, in patria nihil adhibitum remedii. At tanto, quot diebus auctius, molestiusque. Præstitutus tirocinii initio dies cum moneret, solâ fretus caelestis ope medici, se ad iter accingit: eoque gravissimos inter dolores confecto, in domum religiosam 2dâ Octobris ingreditur: verum ipso in limine tardior adolescentis, & vacillans incessus, omnium advertit oculos; ac mali latentis * suspicionem non dubiam movit. Interrogatus, tristi voce, ac verecundâ rei veritatem aperit; tacitâ tamen herniâ, ne duo simul mala proderet, quorum sufficere vel unum arbitrabatur, ut ne in Ordinem tot

Fffff

votis

* natus anno
1602.

Kircherus
novitius
Societ. Jesu
Paderbornæ per miraculum sanatur. Morbus ejus, & causa morbi.

Ex vita
Kircheri
Roma in
collegio
Romano
post obitum ejus
inventâ
ab ipsomet
Kirchero
conscrip-
ta. cap. 3
vita ab ipso
met con-
scripta.

votis expetitur cooptaretur. Accitus illico chirurgus naturam morbi, & gravitatem inspicit; eumque ex gangrænæ, vicinas partes jam depascentis, accessione insanabilem declarat. Magnis interim impendiis nihil non tentatum, si quâ viâ occurri malo posset. At omnibus parùm proficientibus, sententia dimissionis fertur in adolescentem, tanquam functionibus Ordinis minimè idoneum; nisi si intra mensis unius spatium malo liberatus, convalesceret. Quantus hîc ægrotantis in animo dolor & consternatio! desertum se ab hominibus videns, ad Matrem misericordiæ recurrit. Ejus ante statuat, in odeo venerationi propositam, nocte intempestâ in faciem procumbens, cum lacrymis & **gemitibus inenarrabilibus* magnam Matrem filius afflictissimus violentis sollicitat precibus. Et ecce! divino mox instinctu exauditum se persentiscens, ab oratione surgit: suumque ad cubile suspenso se gradu referens, alto, suavique somno obruitur. Manè experrectus sentit evanuisse heriniam: atque crus utrumque, deterfâ lue, integrum, sanumque videt. Paucis post horis chirurgus adest. Dum crura nudat, dum medicamenta parat adhibere; nihil nisi extimæ hærentes cuti squamas invenit, sanatæ scabiei reliquias. Ille stupenti similis, **dignus Dei est hîc*, exclamat; non opis est humanæ tam subita, tam insolens curatio. Itur ad Rectorem domûs: advocantur alii: visâ re, intellectâque causâ in divæ Virginis laudes effusi: *fecit huic, attoniti inquirunt, per matrem magna qui potens est et sanctum nomen ejus*. Qualis postea, quantusque vir evaserit hic adolescens, erudito orbi notissimum. Hoc fortasse ignotum nonnullis, eum, quidquid reconditæ & sublimioris scientiæ habuit; soli Deiparæ acceptum referre; illiusque patrocini impetratum, palàm toti mundo fecisse, eo in libro, quem Romæ de portentosa hac sanatione, deque tota vita conscripsit, hîsce exorsus verbis: *miser cordias Domini in æternum* **cantabo*. Tu quoque, quisquis es, cui erudito Kircheriana ex usu est; unde haustam intelligis, fontem corona, tam potens apud filium matris patrocini agnoscendo, honorandoque.

**ad Rom.
8. v. 26,*

**Exod. c. 8.
v. 19.*

**psal. 88.
v. 1.*

INDEX